

GO GREEN

Computing Power Goes Green

Аналитичен доклад от Дейност 1.

Доклад за настоящите тенденции, състояние и готовността за зелена дигитална трансформация на българските предприятия и очакваната промяна в екологичния отпечатък

Работни пакети 2 и 3 по проекта /Д 2.3.2., 3.3.1/

Версия: Окончателен

Юни, 2023

Автори: доц. д-р Ралица Симеонова-Ганева доц. д-р Радостина Ангелова, д-р Калоян Ганев, доц. д-р Алексей Пампоров, доц. д-р Костадин Коларов, Йорданка Михайлова, Павел Перпелиев

Изпълнител: Дружество по ЗЗД „ЗЕЛЕНА ДИГИТАЛИЗАЦИЯ 2022”

Съдържание

1. УВОД	7
2. ЕКОЛОГИЧЕН ОТПЕЧАТЪК И ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ДИГИТАЛНА ТРАНСФОРМАЦИЯ	9
2.1. ИКОНОМИЧЕСКО И ЕКОЛОГИЧНО РАЗВИТИЕ НА БЪЛГАРСКИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ.....	9
2.1.1. <i>Производство, брутна добавена стойност и заетост</i>	9
2.1.2. <i>Въглеродни емисии /въглероден отпечатък/</i>	12
2.1.3. <i>Енергийна консумация</i>	13
2.1.4. <i>Управление на отпадъците</i>	15
2.1.5. <i>Кръгова икономика</i>	16
2.1.6. <i>Енергийна и ресурсна ефективност и преход към кръгова икономика</i>	17
2.2. ПРОУЧВАНЕ СРЕД ПРЕДПРИЯТИЯ ОТ ПРеработващата промишленост и услугите	21
2.2.1. <i>Кратко описание на проведеното проучване</i>	21
2.2.2. <i>Оценка на информираността за кръговата икономика и зелените продукти и услуги</i>	22
2.2.2.1. <i>Профил на предприятията в България, предлагащи зелени продукти</i>	25
2.2.3. <i>Потенциал за дигитализация на процесите, свързани с екологичния отпечатък</i>	26
2.2.3.1. <i>Основни изводи</i>	41
2.2.4. <i>Дигитализация и използване на ИКТ</i>	42
2.2.4.1. <i>Основни изводи</i>	52
2.2.5. <i>Технологично развитие</i>	52
2.2.5.1. <i>Основни изводи</i>	57
2.2.6. <i>Достъп до финансиране</i>	57
2.2.6.1. <i>Основни изводи</i>	70
2.2.7. <i>Достъп до пазари и интернационализация</i>	71
2.2.7.1. <i>Основни изводи</i>	80
2.2.8. <i>Иновации и интелектуална собственост</i>	80
2.2.8.1. <i>Вътрешни фактори за зелена дигитализация: Иновационна активност</i>	81
2.2.8.2. <i>Вътрешни фактори за зелена дигитализация: Брандове, собствена търговска марка и патентна активност</i>	87
2.2.8.3. <i>Основни изводи</i>	91
2.2.9. <i>Умения и човешки капитал</i>	92
2.2.9.1. <i>Основни изводи</i>	112
2.3. <i>Основни предизвикателства и проблеми пред дигитализацията: бариери и фактори</i>	113
2.4. <i>Политики на бизнеса за енергийна ефективност, въглеродна неутралност управление на отпадъците и кръгова икономика: култура на дигитализация, перспективи, планирани инвестиции и реорганизации</i>	116
2.4.1. <i>Енергийна ефективност</i>	116
2.4.2. <i>Въглероден отпечатък</i>	117
2.4.3. <i>Управление на отпадъците и кръгова икономика</i>	118
2.4.4. <i>Дигитализация и използване на ИКТ</i>	120
2.4.5. <i>Иновационна дейност, зелени продукти и зелени услуги</i>	124
2.5. <i>Работни модели, дигитализация и автоматизация на процесите: примери от българските предприятия и организации</i>	125
2.5.1. <i>Политики за управление на отпадъците на местно ниво</i>	125
2.5.2. <i>Дигитална замяна на хартиените носители</i>	127

2.5.3. Въвеждане на електрически превозни средства в сектор транспорт и логистика	127
2.5.4. Интелигентни и зелени сгради	128
3. АНАЛИЗ НА ЕКОЛОГИЧНИЯ ОТПЕЧАТЪК НА ДИГИТАЛНИТЕ ТЕХНОЛОГИИ В ИЗБРАНИТЕ СЕКТОРИ ...	130
4. ПРИЛОЖЕНИЯ	135
4.1. Източници на данни	135
4.2. МЕТОДОЛОГИЧНИ БЕЛЕЖКИ	135
4.2.1. Използвани методи и инструменти за емпиричното изследване	135
4.2.1.1. Въпросник за дълбочинни интервюта	135
4.2.1.2. Въпросник за фокус-групи.....	137
4.2.1.3. Въпросник за анкетно проучване сред предприятия	139
4.2.1.4. Въпросник за изследване на екологичния отпечатък.....	156
4.2.1.5. Параметри на проведено количествено изследване	161
4.2.1.5.1. Проучване сред предприятия, изследващо икономическото и екологичното им развитие.....	161
4.2.1.5.2. Проучване сред предприятия от избрани сектори за нуждите на анализа на екологичния отпечатък на дигиталните технологии.....	161
4.2.2. <i>Методология за пресмятане на базови индекси, измерващи вътрешнофирмените фактори на зелената дигитализация</i>	<i>162</i>
4.2.2.1. Индекс „Достъп до финансиране“	162
4.2.2.2. Индекс „Иновационна активност“	163
4.2.2.3. Индекс „Активност по отношение на интелектуална собственост“	164
4.2.2.4. Индекс „Интернационализация“	165
4.2.2.5. Индекс „Дигитализация, умения и стратегическо управление“	166
4.2.2.6. Индекс „Зелена икономика“	168
4.2.3. <i>Методология за избор на сектори за оценка на екологичния отпечатък</i>	<i>169</i>
4.2.4. <i>Проведени дълбочинни интервюта и фокус групи.....</i>	<i>174</i>
4.2.4.1. Дълбочинни интервюта.....	175
4.2.4.2. Фокус групи	177
4.2.5. РЕЗУЛТАТИ ОТ КОЛИЧЕСТВЕНИ ПРОУЧВАНИЯ	178
4.2.5.1. <i>Обобщени отговори на предприятията от проучването, изследващо икономическото и екологичното им развитие</i>	<i>178</i>
4.2.6. ПОСЕЩЕНИЯ НА ЦЕНТРОВЕ ЗА ДАННИ	334
4.2.6.1. <i>Център за данни „Еволинк дейта център - София“.....</i>	<i>334</i>
4.2.6.2. <i>Център за данни „София дейта център 2“.....</i>	<i>343</i>

Списък на таблиците

Таблица 1. Брой предприятия според броя на наетите лица	9
Таблица 2. Приходи от дейността, милиони евро	10
Таблица 3. Добавена стойност, милиони евро	11
Таблица 4. Брой заети лица	11
Таблица 5. Годишни емисии на парникови газове в България и избрани държави-членки на ЕС, 2012 и 2021 г.....	12
Таблица 6. Годишно потребление на енергия, природен газ и електроенергия	14
Таблица 7. Генериране на отпадъци и рециклиране на опаковъчни отпадъци	15
Таблица 8 Развитие на кръговата икономика в България и избрани държави-членки на ЕС, 2012 и 2021 г.....	16

Таблица 9 Разпределение на предприятията по размер и вид предприемачество	21
Таблица 10 Процентно разпределение на отговорите на въпрос “Към кои от следните програми фирмата Ви е проявявала интерес?” спрямо отговорите на въпрос “Към кои от следните програми фирмата Ви е кандидатствала?”	63
Таблица 11. Процентно разпределение на отговорите на въпрос “Към кои от следните програми фирмата Ви е кандидатствала?” спрямо отговорите на въпрос “Към кои от следните програми фирмата Ви е получила финансиране?”	65
Таблица 12. Процентно разпределение на посочилите отговор „Не мога да преценя“ на твърдението „Фирмата ни отговаря на изискванията за кандидатстване по програмите, които представляват интерес за нас“ спрямо въпросите “Към кои от следните програми фирмата Ви е проявявала интерес/кандидатствала?”	68
Таблица 13. Процентно разпределение на посочилите отговор „Не мога да преценя“ на твърдението „Фирмата ни има възможност да обезпечи успешното изпълнение на проекти по оперативните програми“ спрямо въпросите “Към кои от следните програми фирмата Ви е проявявала интерес/кандидатствала?”	68
Таблица 14. Процентно разпределение на отговорите на въпрос „Има ли фирмата в момента просрочени задължения?“ спрямо отговорите на въпрос „Има ли фирмата в момента просрочени вземания?“	70
Таблица 15 Наблюдавано въздействие от внедряване на зелена дигитализация	132
Таблица 16 Спестени разходи за енергия от дигитални решения.....	134
Таблица 17 Потенциал за спестени разходи за енергия от дигитални решения	134
Таблица 18 Резултати за получените стойности на индикаторите	171

Списък на фигурите

Фигура 1 Двигатели на енергийната и ресурсната ефективност в българските МСП	20
Фигура 2 Информираност за кръговата икономика и зелените продукти.....	23
Фигура 3 Възможности за дигитализация на работните процеси и очакваната редукция на екологическия отпечатък вследствие на дигитализацията	27
Фигура 4 Има ли предприятието внедрени екологични стандарти? и Използвате ли в производствения процес екологични материали и суровини?	29
Фигура 5 Ползвате ли зелена енергия в производствения процес?.....	30
Фигура 6 Производството във Вашето предприятие свързано ли е с рециклирането на отпадъци?.....	31
Фигура 7 Има ли политика във Вашето предприятие за ресурсна ефективност? И Има ли политика във Вашето предприятие за енергийна ефективност?	32
Фигура 8 Машините и автомобилите, които използвате, отговарят ли на съвременните екологични стандарти?	33
Фигура 9 Предлага ли Вашето предприятие зелени продукти? и Планирате ли да разработите и пуснете на пазара зелени продукти?	34
Фигура 10 Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация? и Идентифицирали ли сте работни процеси във Вашето предприятие, които биха могли да бъдат дигитализирани?	35
Фигура 11 В случай, че дигитализирате частично или изцяло конкретни работни процеси в предприятието, очаквате ли да редуцирате екологичния отпечатък от бизнес дейността Ви?.....	36
Фигура 12 Подготвени ли са сградите, в които оперира фирмата Ви за интелигентно управление? и Планирате ли да подготвите сградите си за интелигентно управление?	37
Фигура 13 В каква степен прилагате следните практики във Вашата фирма?.....	38
Фигура 14 През последната година, прилагали ли сте следните практики във Вашата фирма ?	40
Фигура 15 В каква степен Вашата фирма използва следните интернет приложения.....	44
Фигура 16 В каква степен Вашата фирма използва следните автоматизирани системи за управление (независимо дали са внедрени в самата фирма или ползва външни изпълнители)?.....	45
Фигура 17 Има ли фирмата въведени специализирани за Вашия бизнес софтуерни решения, които да подпомагат частично или изцяло производствения процес?	46

Фигура 18 Моля, посочете кои специализирани софтуери ползвате: - сред посочилите, че използват специализирани софтуерни решения за подпомагане на производствения процес	47
Фигура 19 Използване на дигитални технологии в дейността на предприятията, разпределени по размерен клас....	50
Фигура 20 Използване на дигитални технологии в дейността на предприятията, разпределени по размерен клас....	51
Фигура 21 Как оценявате техническото оборудване на Вашето предприятие по отношение на стандартите на:.....	54
Фигура 22 Правите ли сте инвестиции в нови технологии през последните пет години?.....	54
Фигура 23 Има ли намаление или увеличение в икономическите показатели на Вашата фирма през последната година спрямо предходната?.....	56
Фигура 24 Процентно разпределение на отговорите на въпрос “Ползвала ли е Вашата фирма следните източници на финансиране през последните 12 месеца?”	60
Фигура 25 Процентно разпределение на отговорите на въпрос “По кои от следните оперативни и други програми по линия на европейските фондове Вие и екипът във фирмата сте проявявали интерес?” *Възможен е повече от един отговор	61
Фигура 26 Процентно разпределение на отговорите на въпрос “По кои от следните програми фирмата Ви е проявявала интерес/е кандидатствала?” *Възможен е повече от един отговор.....	62
Фигура 27 Процентно разпределение на отговорите на въпрос “По кои от следните програми фирмата Ви е проявявала интерес/е кандидатствала/е получила финансиране?” *Възможен е повече от един отговор	64
Фигура 28 Процентно разпределение на отговорите на въпрос “В каква степен сте съгласен със следните твърдения по отношение на Вашата фирма?”	67
Фигура 29 Процентно разпределение на отговорите на въпроси “Има ли фирмата в момента просрочени задължения?” и „Има ли фирмата в момента просрочени вземания?“	69
Фигура 30 Съгласен ли сте със следните твърдения:.....	72
Фигура 31 Участвала ли е фирмата през последните 12 месеца в изложение или панаир?.....	72
Фигура 32 Присъствие на интернационални пазари	73
Фигура 33 Какъв беше приносът на износа върху оборота и производството на фирмата през последната година? - сред работещите за износ	74
Фигура 34 С каква добавена стойност са продуктите, които изнасяхте през последната година? - сред работещите за износ.....	75
Фигура 35 Влияние на чуждестранни бизнес течения върху предприятията в България.....	76
Фигура 36 В каква степен управленският екип във Вашето предприятия може самостоятелно да взема следните решения:	77
Фигура 37 Участва ли предприятието в клъстер в сектора на дейност на фирмата (става въпрос за партньорства, консорциуми или други дейности, които развиват съвместно различни фирми)?	78
Фигура 38 Участва ли предприятието във верига на доставки за големи компании и търговски мрежи?	78
Фигура 39 Внедрили ли са партньорите Ви в тези мрежи решения, свързани със зелената дигитализация?	79
Фигура 40 Кои от следните твърдения са верни за Вашата фирма?	81
Фигура 41 Кои от следните твърдения са верни за Вашата фирма?	82
Фигура 42 Съгласни ли сте с всяко от следните твърдения за Вашата фирма?	84
Фигура 43 Съгласни ли сте с всяко от следните твърдения за Вашата фирма?	85
Фигура 44 Структурни и ресурсни измерения на иновационния капацитет по размер на предприятието	86
Фигура 45 Има ли фирмата регистрирана интелектуална собственост в България или чужбина?.....	87
Фигура 46 Има ли фирмата регистрирана интелектуална собственост в България или чужбина?.....	88
Фигура 47 Очаквания за бъдеща регистрация на интелектуална собственост	89
Фигура 48 Считате ли, че фирмата има достатъчно финансов ресурс, за да финансира регистрация на интелектуална собственост?	90
Фигура 49 Считате ли, че равнището на квалификация на работниците и служителите във фирмата като цяло е достатъчно добро?	92
Фигура 50 Считате ли, че Вашите служителите като цяло е познават добре добрите практики в сектора?	93
Фигура 51 Каква степен в екипа на Вашата фирма са развити следните умения и компетентности?.....	96

Фигура 52 В каква степен в екипа на Вашата фирма са развити следните умения и компетентности?	100
Фигура 53 Участвали ли са ръководителите и служителите в обучение за повишаване на квалификацията си през последната година?.....	101
Фигура 54 Използвате ли възможностите на онлайн обучителните платформи за повишаване квалификацията на ръководителите и служителите във фирмата?	103
Фигура 55 Има ли потребност във Вашето предприятие от обучения и квалификации на служителите по изброените обучения?.....	105
Фигура 56 Участие на ръководителите и служителите в обучение за повишаване на квалификацията си през последната година (по размер на предприятията).....	107
Фигура 57 Потребности от обучения и квалификации на управляващите и служители по основни направления на обучения (разпределени по размерен клас предприятия).....	109
Фигура 58 Прилагани практики, характерни за стратегическото управление (разпределени по размерен клас предприятия)	111

1. Увод

Контекстът на проекта, по който е изготвен настоящия анализ, е свързан с политиката на Европейския съюз за двоен преход и за насърчаване на устойчивата цифрова трансформация. В тази връзка основната цел на проекта е да насърчи приемането на интегриран подход и рамка за създаване на инициативи за зелена и дигитална трансформация. В рамките на проекта всяка една от партниращите държави извършва задълбочена проучване на национално и секторно ниво. Целта на настоящото проучване сред българските предприятия е да бъде установено състоянието по отношение на следните взаимосвързани процеси: доколко предприятията имат въведени дигитални технологии и доколко те са „зелени“, дали предприемачите и бизнес ръководителите са запознати с тези проблеми, дали имат намерения да внедрят „зелени практики“ и т.н.

На първо място, анализът е фокусиран върху характеристиките на основните сектори на преработващата промишленост и услугите в българската икономика по отношение на техния екологичен отпечатък и възможностите за дигитална трансформация. За целта са проследени следните характеристики на българските предприятия, които имат пряко или косвено отношение към процеса на дигитализация и преминаване към зелена икономика: производство, брутна добавена стойност и заетост; въглеродни емисии /въглероден отпечатък/; енергийна консумация; управление на отпадъците; оценка на информираността за кръговата икономика и зелените продукти и услуги; потенциал за дигитализация на процесите, свързани с екологичния отпечатък; дигитализация и използване на ИКТ; технологично развитие; достъп до финансиране; достъп до пазари и интернационализация; иновации и интелектуална собственост; умения и човешки капитал. Изброените характеристики са разгледани на макро и микро ниво.

Макроикономическият анализ е базиран на наличната официална статистика и информация от релевантни компетентни органи (НСИ, Евростат, Европейска комисия, Министерство на икономиката, ИАНМСП, международни институции и техните бази данни) и покрива всички сектори, за които има налична информация. Анализът включва и сравнителен анализ с други държави-членки на ЕС (Унгария, Словакия, Гърция и Португалия), които са определени като конвергентна цел в Аналитичния доклад, разработен за нуждите на Стратегията за развитие на МСП в България 2021-2027, и за които е налице съпоставима информация. Микроикономическият анализ е извършен на секторно ниво въз основа на наличните официални данни, както и чрез социологическо проучване. За целта е направено детайлно проучване на секторите по отношение на следните характеристики: работни модели, какви дигитализирани процеси са внедрили, автоматизация на процесите, административни и законови бариери и фактори, култура на дигитализация, основни ефекти от внедрените модели, перспективи, планирани инвестиции и реорганизации и др. Това проучване е извършено чрез представително анкетно проучване / интервюта „лице в лице“, обхващащо представители на ръководните органи на бизнес организации и компании, включени в извадката

(вероятностна/случайна извадка, която позволява пресмятането на допуснатата извадкова статистическа грешка), фокус-групи, дълбочинни интервюта и посещения на центрове за данни.

На следващо място е включен анализ на екологичния отпечатък на дигиталните технологии в избрани сектори, които са идентифицирани на базата на комплексна оценка и мултикритериален анализ. Въпросите, свързани със значението и мащаба на въздействието на дадено зелено решение са едни от най-важните в бизнес и социално-икономическите анализи. Основен момент при търсенето на отговори на тези въпроси е да си дадем сметка, че промяната може да се дължи на конкретно бизнес решение, но все пак може да се е случила така или иначе, в резултат на други екзогенни и/или ендогенни фактори. Предизвикателството за количественото изразяване на ефекта е намирането на надеждно приближение на това, което би се случило при отсъствието на зелено дигитално решение, и да се сравни с това, което действително се е случило – или т.нар. контрафактологичен анализ.¹ Имайки предвид спецификата на настоящата оценка и целевите групи, за контрафактологичен анализ е използвана следната стратегия: оценка на ефектите чрез сравняване на предприятия от третираната група (такива, които вече са внедрили зелени дигитални решения или планират такива в следващата година) и предприятия, които са сходни на третираната група по ключови критерии, но не са направили зелена дигитализация. За целта е разработен инструмент и е направено специфично проучване на релевантните бизнес процеси чрез интервюта „лице в лице“. На база на събраната на информация са пресметнати следните разлики: наблюдавано изменение в разходите за енергия на третираната група в текущия период и в периодите, отнасящи се до предходните 12 и 26 месеци и предстоящите 12 и 26 месеци; наблюдавано изменение в резултата на контролната група в текущия период и в периодите, отнасящи се до предходните 12 и 26 месеци и предстоящите 12 и 26 месеци; разлика между двете наблюдавани изменения за третираната и контролната група. На следващо място, е реализиран статистически анализ на, така че „разликата в разликите“ да бъде пресметната и да са представени оценки на нетния ефект от зелената дигитализация.

В приложенията към настоящия аналитичен доклад са включени методологични бележки на извършените изследователски дейности, в т.ч. методология за пресмятане на базовите индекси за анализа и идентифициране на сектори за задълбочено изследване на екологичния отпечатък на дигиталните технологии, използвания инструментариум за проучванията, синтезирани резултати от количествените и качествените проучвания.

¹ European Commission (2013). Evalsed Sourcebook: Method and Techniques

2. Екологичен отпечатък и възможности за дигитална трансформация

2.1. Икономическо и екологично развитие на българските предприятия

2.1.1. Производство, брутна добавена стойност и заетост

В настоящата секция на доклада е направено контекстуално въведение в темата на базата на официални данни, публикувани от Евростат и НСИ, Европейска комисия, Министерство на икономиката, ИАНМСП, международни институции и организации. Периодът, който е залегнал в анализа, обхваща последното десетилетие в зависимост от наличните данни. За сравнение са избрани средните стойности за ЕС-27 и четири държави-членки, които са определени за конвергентна цел за нуждите на Стратегията за развитие на малките и средните предприятия в България 2021-2027 г., а именно: Гърция, Унгария, Португалия и Словакия.

През последното десетилетие общият брой на предприятията в България нараства с 10.1%, докато стойностите за показателя за ЕС-27, за Португалия и за Гърция са пониски. В същото време, броят на предприятията в Унгария и Словакия е нараснал значително повече. Положителното изменение в България обаче е за сметка на намаляването на броя на относително по-големите предприятия – с други думи, ръстът се дължи единствено и само на увеличението брой на микро предприятията, което е сигнал за свиване на бизнеса в страната.

Таблица 1. Брой предприятия според броя на наетите лица

	Големи предприятия		Средни предприятия		Малки предприятия		Микро предприятия		Общо предприятия	
	2020	2020 спрямо 2011, %	2020	2020 спрямо 2011, %	2020	2020 спрямо 2011, %	2020	2020 спрямо 2011, %	2020	2020 спрямо 2011, %
EU - 27	42 хил.	-1.0%	201 хил.	-9.5%	1.3 хил.	-4.9%	21.9 хил.	8.4%	23.4 хил.	7.4%
България	650	-5.0%	4 103	-4.2%	22 034	-5.0%	314 440	11.6%	341 227	10.1%
Гърция	461	14.7%	3 294	29.5%	32 211	55.6%	675 205	-3.9%	711 171	-2.1%
Унгария	929	15.5%	4 269	5.4%	27 215	10.5%	636 383	21.1%	668 796	20.5%
Португалия	958	19.9%	5 860	8.7%	37 387	-0.5%	872 087	6.8%	916 292	6.5%
Словакия	573	13.9%	2 379	3.1%	10 496	-28.8%	505 049	30.0%	518 497	27.7%

Източник: Евростат, собствени изчисления

За същия период приходите от дейността на предприятията в България нарастват с 43.3%, което е значително по-високо от стойностите на показателите за избраните за сравнение страни и региони. Например, в Унгария и Словакия, които се представят най-добре по отношение на нарастването на броя на предприятията, приходите нарастват съответно с 22.1 и 26.8%. Средно за ЕС-27 процентът на нарастване е 13.0%, докато в Португалия той е 7.7%, а в Гърция дори е регистриран спад от 6.0%. За България най-добре се представят микро предприятията, при които отчетеният темп на нарастване на приходите е 70.0%, следвани от големите предприятия с 43.4% и малките предприятия с 35.9%.

Таблица 2. Приходи от дейността, милиони евро

	Големи предприятия		Средни предприятия		Малки предприятия		Микро предприятия		Общо предприятия	
	2020	2020 спрямо 2011, %	2020	2020 спрямо 2011, %	2020	2020 спрямо 2011, %	2020	2020 спрямо 2011, %	2020	2020 спрямо 2011, %
EU - 27	12 274 109	34.6%	4 394 129	-2.9%	4 024 731	-2.2%	4 081 241	7.2%	24 774 210	13.0%
България	44 404	32.2%	35 062	43.4%	33 260	35.9%	35 409	70.0%	148 135	43.3%
Гърция	75 741	7.5%	43 992	3.2%	47 636	0.6%	65 826	-24.9%	233 195	-6.0%
Унгария	143 723	27.4%	56 111	12.7%	56 721	25.1%	63 527	17.3%	320 081	22.1%
Португалия	-	-	-	-	78 848	-1.0%	83 245	5.9%	351 225	7.7%
Словакия	86 305	22.2%	35 588	15.9%	31 070	4.3%	47 426	76.2%	200 387	26.8%

Източник: Евростат, собствени изчисления

От гледна точка на създадена добавена стойност, предприятията в България отново се справят най-добре в сравнителен аспект. Нарастването на показателя общо за всички предприятия спрямо 2011 г. е 88.0%, при 24.5% средно за ЕС-27. При Унгария, Словакия и Португалия нарастванията са съответно с 43.6, 26.8 и 20.0%, докато за Гърция е отчетен спад от 14.0%. Сред всички предприятия в България най-добре се представят микро предприятията, при които нарастването на добавената стойност е със 133.9%. Тяхното представяне е и косвено свидетелство за относително най-висока степен на ефективност на производствата. При малките предприятия стойността на нарастването е 90.0%, а при големите – 63.6%.

Таблица 3. Добавена стойност, милиони евро

	Големи предприятия		Средни предприятия		Малки предприятия		Микро предприятия		Общо предприятия	
	2020	2020 спрямо 2011, %	2020	2020 спрямо 2011, %	2020	2020 спрямо 2011, %	2020	2020 спрямо 2011, %	2020	2020 спрямо 2011, %
EU - 27	3 086 110	45.4%	1 111 942	13.4%	1 091 397	12.4%	1 206 787	5.6%	6 496 236	24.5%
България	11 790	63.6%	7 805 942	96.0%	6 684 397	90.0%	6 965 787	133.9%	33 244	88.0%
Гърция	18 594	25.0%	9 659	5.2%	6 684	-39.2%	9 177	-53.3%	47 033	-14.0%
Унгария	31 367	39.8%	12 090	34.1%	11 898	56.1%	14 280	51.5%	69 635	43.6%
Португалия	-	-	-	-	19 199	18.1%	22 247	29.9%	87 007	20.0%
Словакия	18 061	22.2%	7 418	15.9%	5 751	4.3%	9 962	76.2%	41 192	26.8%

Източник: Евростат, собствени изчисления

Що се касае до изменението на броя на заетите лица, то тук българските предприятия демонстрират най-големи слабости – този брой нараства с 0.8% за периода 2011-2020 г., при средно 9.3% за ЕС-27.

Значително по-големи са нарастванията на броя на заетите и във всички избрани за сравнение държави-членки: 17.4% в Унгария, 14.2% в Гърция, 10.8% в Португалия и 7.6% в Словакия. В България най-добре се представят големите предприятия, при които е налице нарастване на броя на наетите лица с 6.3%, докато при микро предприятията, макар и положителен, темпът на изменение е нисък – с 2.1%. При малките предприятия дори е отчетен спад с 4.7%. Слабите показатели на България се дължат преди всичко на негативните демографски развития, съответно на силно ограниченото предлагане на труд в страната.

Таблица 4. Брой заети лица

	Големи предприятия		Средни предприятия		Малки предприятия		Микро предприятия		Общо предприятия	
	2020	2020 спрямо 2011, %	2020	2020 спрямо 2011, %	2020	2020 спрямо 2011, %	2020	2020 спрямо 2011, %	2020	2020 спрямо 2011, %
EU - 27	45 584 293	26.9%	20 088 003	-0.3%	24 743 099	2.4%	37 204 470	1.8%	127 619 912	9.3%
България	498 227	6.3%	405 062	-1.4%	433 612	-4.7%	580 270	2.1%	1 917 171	0.8%
Гърция	417 879	41.0%	308 190	28.9%	591 339	57.8%	1 192 925	-7.4%	2 510 332	14.2%

Унгария	902	29.1%	426	5.0%	511	13.5%	1 019	15.8%	2 859	17.4%
	986		707		024		125		842	
Португалия	-	-	-	-	716	5.9%	1 384	5.1%	3 482	10.8%
			020		946		918			
Словакия	439	2.6%	244	4.5%	210	-19.6%	709	25.3%	1 604	7.6%
	771		366		166		745		048	

Източник: Евростат, собствени изчисления

2.1.2. Въглеродни емисии /въглероден отпечатък/

По отношение на въглеродния отпечатък на икономиката, тази на България показва относително добро представяне в сравнителен аспект. За периода 2012-2021 г. годишните емисии на въглероден диоксид са намалели с 13.6%, при средна отчетна стойност за ЕС-27 от -17.2%.

От избраните страни по-добре се справят Португалия (-22.3%) и Гърция (-30.0%), като следва да се има предвид, че икономиката на последната беше засегната изключително силно от дълговата криза на еврозоната, т.е. резултатът е повлиян от извънреден спад в производството, а не толкова от целенасочени мерки.

Много добро е и представянето на България по показателя „Интензитет на емисиите на парникови газове вследствие на потребление на енергия“, по който страната отчита намаление със 17.3%, при средно намаление от 11.0% за ЕС-27.

Всички останали избрани държави членки също отбелязват спадове по този показател: 23.2% за Гърция (коментарът по този показател е аналогичен на направения за предишния показател; той важи и за следващия), 17.9% за Португалия, 12.9% за Словения и 7.4% за Унгария. Годишните емисии на парникови газове от производствени дейности в България отбелязват малко намаление (с 3.3%), при средна стойност за ЕС-27 от -16.6%. В Гърция, Португалия и Словакия тези стойности са съответно -22.8, 15.6 и 7.7%, докато в Унгария е регистрирано минимално увеличение в размер на 2.3%.

Таблица 5. Годишни емисии на парникови газове в България и избрани държави-членки на ЕС, 2012 и 2021 г.

Годишни емисии на въглероден диоксид, тон			Годишни емисии на парникови газове от производствени дейности, килограми на глава от населението			Интензитет на емисиите на парникови газове вследствие на потребление на енергия, индекс, 2000 = 100		
2012	2021	Изменение, %	2012	2021	Изменение, %	2012	2021	Изменение, %

EU - 27	2 712 232 371	2 246 228 835	-17.2%	7 684	6 412	-16.6%	91.2	81.2	-11.0%
България	47 139 088	40 728 766	-13.6%	7 781	7 522	-3.3%	115.0	95.1	-17.3%
Гърция	84 214 771	58 982 000	-30.0%	9 422	7 271	-22.8%	93.4	71.7	-23.2%
Унгария	37 160 884	35 791 801	-3.7%	5 065	5 179	2.3%	81.0	75.0	-7.4%
Португалия	44 290 845	34 416 148	-22.3%	5 525	4 662	-15.6%	88.5	72.7	-17.9%
Словакия	30 415 068	28 478 602	-6.4%	6 729	6 214	-7.7%	86.7	75.5	-12.9%

Източник: Евростат, собствени изчисления

2.1.3. Енергийна консумация

Потреблението на енергия в България нараства значително по-бързо от средното за ЕС-27 за периода 2012-2021 г.

Това се отнася както за общото потребление (11.4% при средно 0.7%), така и за годишното потребление на природен газ (11.3% при средно 3.5%) и годишното потребление на електроенергия (11.2% при средно 0.1%). От избраната група като цяло по-добре се представят Гърция (с темпове на изменение по трите показателя съответно -9.1%, 21.2% и -5.3%) и Португалия (4.4%, 15.9% и 2.3%), докато Унгария демонстрира по-голям ръст и на общото потребление на енергия (със 17.8), и на природен газ (с 20.4%), и на електроенергия (с 20.8%).

Показателите на Словакия изглеждат по-разнородни – докато общото потребление на енергия нараства с 14.2%, потреблението на газ намалява с 4.3%, а това на електроенергия се увеличава с 6.7%. Конкретно в индустрията и услугите България е също значително над отчетените за ЕС-27 средни стойности, като може да се приеме, че се е представила по-добре единствено от Унгария.

Таблица 6. Годишно потребление на енергия, природен газ и електроенергия

	Годишно потребление на енергия, хиляди тона нефтен еквивалент			Годишно потребление на природен газ, хиляди тона нефтен еквивалент			Годишно потребление на електроенергия, хиляди тона нефтени еквивалентни		
	2012	2021	Изменение, %	2012	2021	Изменение, %	2012	2021	Изменение, %
EU - 27	933 169	939 887	0.7%	204 928	212 178	3.5%	213 590	213 861	0.1%
България	9 103	10 140	11.4%	1 182.2	1 315.3	11.3%	2 394.2	2 662.9	11.2%
Гърция	16 403	14 912	-9.1%	971.4	1 177.3	21.2%	4 472.7	4 234.1	-5.3%
Унгария	16 004	18 848	17.8%	5 060.2	6 091.5	20.4%	3 009.8	3 637.0	20.8%
Португалия	15 112	15 778	4.4%	1 614.9	1 871.6	15.9%	3 976.0	4 068.9	2.3%
Словакия	9 198	10 508	14.2%	2 821.5	2 701.0	-4.3%	2 058.2	2 196.8	6.7%

	Годишно потребление на енергия от сектор индустрия, хиляди тона нефтен еквивалент			Годишно потребление на природен газ от сектор индустрия, хиляди тона нефтен еквивалент			Годишно потребление на електроенергия от сектор индустрия, хиляди тона нефтени еквивалентни		
	2012	2021	Изменение, %	2012	2021	Изменение, %	2012	2021	Изменение, %
EU - 27	239 703	240 344	0.3%	75 722	78 547.8	3.7%	79 130	79 831	0.9%
България	2 567	2 808	9.4%	756.3	938.0	24.0%	710.8	833.5	17.3%
Гърция	2 995	2 566	-14.3%	508.4	507.4	-0.2%	995.1	1 046.5	5.2%
Унгария	3 182	4 735	48.8%	816.7	1 456.6	78.4%	1 272.7	1 616.3	27.0%
Португалия	4 606	4 531	-1.6%	1 121.6	1 314.1	17.2%	1 369.9	1 429.9	4.4%
Словакия	3 234	3 382	4.6%	860.4	831.6	-3.4%	1 023.9	998.1	-2.5%

	Годишно потребление на енергия от сектор услуги, хиляди тона нефтен еквивалент			Годишно потребление на природен газ от сектор услуги, хиляди тона нефтен еквивалент			Годишно потребление на електроенергия от сектор услуги, хиляди тона нефтени еквивалентни		
	2012	2021	Изменение, %	2012	2021	Изменение, %	2012	2021	Изменение, %
EU - 27	131 147	129 377	-1.3%	36 506	38 179	4.6%	63 102	59 876	-5.1%
България	1 069.7	1 297.4	21.3%	81.7	105.5	29.1%	702.5	735.6	4.7%
Гърция	1 940.6	2 045.5	5.4%	138.0	142.7	3.4%	1 588.1	1 423.0	-10.4%
Унгария	2 353.9	2 074.8	-11.9%	1 387.1	1 112.3	-19.8%	672.1	701.6	4.4%
Португалия	1 843.4	2 191.0	18.9%	217.9	237.7	9.1%	1 376.4	1 265.3	-8.1%
Словакия	1 451.2	1 408.4	-3.0%	644.2	551.0	-14.5%	554.6	615.8	11.0%

Източник: Евростат, собствени изчисления

2.1.4. Управление на отпадъците

Годишното генериране на отпадъци в България намалява с 27.8% за периода 2012-2020 г., докато спадът в ЕС-27 възлиза на едва 4.0%.

Като се изключат стойностите на Гърция, която може да се счита за нетипичен случай поради описаните по-горе съображение, това поставя България значително по-добре от останалите страни, избрани за сравнение – при Унгария спадът е с едва 1.5%, докато Словакия и Португалия отчитат нараствания съответно с 51.6% и с 24.3%. Все пак, следва да се има предвид, че в преработващата промишленост и в услугите са регистрирани положителни изменения – съответно с 63.5% (най-високата стойност в извадката) и с 20.8% (при изключително разнородно представяне на останалите страни – от спад от 52.5% за Унгария до нарастване с 353.7% за Словакия). Неблагоприятно е развитието в България по отношение на нивото на рециклиране на опаковъчни отпадъци, за което е отчетен спад от 5.3 пр. п. – значително по-голям от измерения за ЕС-27 от 0.6 пр. п. По-лошо е представянето в сравнителен аспект и спрямо всички избрани държави-членки: при Словения и Унгария намалението съответно с минималните 0.6 и 1.5 пр. п., докато при Гърция и Португалия показателят нараства съответно с 1.5 и 5.9 пр. п.

Таблица 7 Генериране на отпадъци и рециклиране на опаковъчни отпадъци

	Годишно генериране на отпадъци, тон			Годишно генериране на отпадъци в преработващата промишленост, тон			Годишно генериране на отпадъци в сектор услуги, тон			Ниво на рециклиране на опаковъчни отпадъци, %		
	2012	2020	Изменение, %	2012	2020	Изменение, %	2012	2020	Изменение, %	2012	2019	Изменение, п.п.
EU - 27	2	2		242	229		86	95		65.2	64.6	
	242	152	-4.0%	570	880	-5.2%	220	380	10.6%			-0.6
	540	930		000	000		000	000				
България	161	116	-27.8%	3	4	63.5%	1	1	20.8%	66.5	61.2	-5.3
	252	387		008	920		456	760				
	166	350		673	657		849	005				
Гърция	72	28	-60.0%	4	3	-10.8%	1	814	-46.1%	58.6	60.1	1.5
	328	943		183	732		511	318				
	280	897		313	126		868					
Унгария	16	16	-1.5%	2	2	-14.9%	1	657	-52.5%	48.5	47.0	-1.5
	310	063		990	545		383	521				
	151	842		939	367		724					
Португалия	13	16	24.3%	2	2	13.6%	975	1	48.7%	56.9	62.8	5.9
	359	601		596	950		384	450				
	517	514		907	436			546				

	8	12		2	3			3				
Словакия	425	775	51.6%	516	067	21.9%	736	340	353.7%	68.1	67.5	-0.6
	384	926		482	348		410	744				

Източник: Евростат, собствени изчисления

2.1.5. Кръгова икономика

България отчита второто най-голямо положително изменение в избраната група страни в степента на използване на кръгови материали за периода 2012-2021 г. – с 3.0 пр. п. (все пак, като абсолютно ниво България има значително да навакса – достигнатият процент на използване е 4.9%, докато в ЕС-27 той е 11.7%).

Единствено Словакия отбелязва по-голямо нарастване – с 4.2 пр. п. Положителни са измененията при Гърция, Унгария и Португалия – съответно с 1.5, 0.7 и 0.5 пр. п., при средно нарастване за ЕС-27 от 0.6 пр. п. Въпреки гореописаните демографски ограничения по отношение на пазара на труда в България, в секторите на кръговата икономика броят на зетите лица се е увеличил с 3.3%. Като абсолютна стойност (52.3 хил. души) той се доближава до този в Гърция (59.6 хил. души), като следва да се има предвид, че населението на Гърция е над значително по-голямо от това на България. Независимо от това, стойността на темпа на нарастване за България е съществено по-ниска от тази за ЕС-27 (13.2%). За сравнение, най-висок темп на нарастване от избраната извадка е налице в Словакия (19.2%), следван от този на Португалия (6.0%). Гърция и Унгария се характеризират със спадове в броя на зетите – съответно с 2.2 и 3.3%.

Таблица 8 Развитие на кръговата икономика в България и избрани държави-членки на ЕС, 2012 и 2021 г.

	Степен на използване на кръгови материали, %			Брой зети лица в секторите на кръговата икономика			Частни инвестиции, свързани със секторите на кръговата икономика, % of GDP		
	2012	2021	Изменение, п.п.	2012	2021	Изменение, %	2012	2021	Изменение, п.п.
EU - 27	11.1	11.7	0.6	3 786 069	4 284 745	13.2%	0.9	0.8	-0.1
България	1.9	4.9	3.0	50 643	52 323	3.3%	0.5	0.6	0.1
Гърция	1.9	3.4	1.5	60 948	59 634	-2.2%	0.1	0.1	0.0
Унгария	6.1	6.8	0.7	112 989	109 215	-3.3%	0.5	0.7	0.2
Португалия	2.0	2.5	0.5	82 546	87 525	6.0%	0.6	0.8	0.2
Словакия	4.1	8.3	4.2	43 835	52 248	19.2%	0.4	0.5	0.1

Източник: Евростат, собствени изчисления

Като дял на частните инвестиции, свързани със секторите на кръговата икономика, България не е далеч от средното за ЕС-27 – нейната стойност от 0.6% е едва 0.2 пр. п. по-ниска от средната, като за периода 2012-2021 г. тя се е увеличила с 0.1 пр. п. Останалите държави от извадката са в близък диапазон по отношение както на дяловете им, така и на измененията в тези дялове за споменатия период. Единствено Гърция се характеризира с доста нисък дял от 0.1%, който остава непроменен за 2012-2021 г.

2.1.6. Енергийна и ресурсна ефективност и преход към кръгова икономика

Според приетия Зелен пакт през 2019 г. постигането на неутралност по отношение на климата и на кръговата икономика изисква трансформация и ангажираност на промишлеността и останалите икономически дейности. Преходът към кръгова икономика е идентифицираната нова и засега единствена възможност за стартиране и развитие на такива дейности в предприятията, които едновременно да създават устойчива заетост и да имат пряко положително влияние върху опазването на околната среда и качеството на живот. От една страна преходът към кръгова икономика осигурява удовлетворяване на дългосрочните обществени интереси. От друга страна, той е заложен във всички приети наскоро нормативни документи на ЕС и пряко засяга МСП, които представляват преобладаваща част от предприятията в България. Тази нова регулаторна рамка ясно определя прехода към кръгова икономика като ключов процес за повишаване на конкурентоспособността на европейската икономика. Този преход обаче изисква осезаема промяна в нагласите, възприятията и приоритетите на бизнеса и потребителите. Този преход предполага промяна в поведенческите модели. На последно, но не и по важност място, този преход е свързан с реализирането на значителни по обем инвестиции.

Предприятията в България се характеризират с голям потенциал за подобрене – на отделни бизнес процеси, както и на ниво цели сектори. Постигнатите резултати към 2020 г. по отношение на управлението на отпадъците не съответстват на добрите практики в ЕС, а прилагането на бизнес модели на кръгова икономика все още не е достатъчно разпространено сред българските предприемачи.² Инвестиционните нужди в областта на енергетиката и климата остават значителни, тъй като България е все още най-енергоемката икономика в ЕС. Докато структурата на крайното потребление на енергия в България е доста сходна с тази на ЕС, през 2016 г. енергийното потребление на единица БВП е 3.5 пъти над средното за ЕС. Това неефективно използване на енергия пречи на България да използва напълно потенциала на

² Проучване на МСП за нуждите на НСНМСП 2021–2027 г., Министерство на икономиката, 2020 г.

своите относително ниски цени на енергията и пречи на конкурентоспособността на българските предприятия и икономиката като цяло. Неефективното използване на енергията затруднява конкурентоспособността на предприятията. Въпреки че е на път да постигне целта за възобновяема енергия за 2020 г., страната продължава да бъде икономиката с най-много емисии на парникови газове в ЕС.

Въпросът за ефективността на ресурсите и материалите остава сравнително подценен и България е една от страните в ЕС с най-ниска производителност на ресурсите. Необходимо е да се подобри управлението на водите и предотвратяване на замърсяването чрез прилагане на съществуващото законодателство и повишаване на капацитета на предприятията за иновации. Чистите технологии са един от приоритетните сектори на националната Иновационна стратегия за интелигентна специализация и могат да осигурят възможност за подпомагане на българските предприятия от програми за предприемачество и допълнително финансиране. България изостава в напредъка си към индикативната си национална цел за енергийна ефективност за 2020 г. Въпреки това, в началото на 2020 г. само около една трета от предприятията имат политика за енергийна ефективност, 31.2% от тях използват екологични материали и ресурси, 28.9 % имат политика за ефективно използване на ресурсите и 71.4 % от предприятията заявяват, че използваните от тях машини и превозни средства отговарят на стандартите за опазване на околната среда.³

Инвестиционните нужди в областта на енергетиката и климата в страната са значителни.

Въпреки реализираните инвестиции в енергийна ефективност през последните години, подобрението в България все още е незначително и е налице необходимост от интензивна политика на микро и на макро ниво в тази посока.

През 2020 г. дялът на предприятията, които предлагат екологични продукти или услуги, е под средното за ЕС равнище – в България той е под 10%. Все пак, налице е положителна тенденция, като до 2017 г. стойността на показателя постепенно нараства с приблизително 19 хил. заети лица (ръст от 71.2%). Дялът на зелената заетост в общата заетост в България се доближава все повече до средното ниво за ЕС-27 (за периода 2011–2017 г. този дял нараства от 0.9% на 1.5%, при средно ниво за ЕС през 2017 г. от 2.0%).

Структурата на зелената заетост показва, че най-големият дял се наблюдава в секторите производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива; доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване.

³ Проучване на МСП за нуждите на НСНМСП 2021–2027 г., Министерство на икономиката, 2020 г.

Устойчивата и нарастващата заетост в тези сектори в значителна степен определя и развитието на зелената и кръговата икономика – например дейностите, свързани с производството на възобновяема енергия, рециклирането и т.н. По последни данни на НСИ повече от половината зелена заетост е именно в тях – 51.8% през 2014 г. и 54.5% през 2017 г., като растежът в броя заети лица за този период възлиза на 31.3%.

Следващият по значимост сектор за зелената заетост е този на услугите – около една четвърт от зелените работни места са позиционирани именно в него, като през 2017 г. делът на заетите в сектор Услуги в общата зелена заетост в страната възлиза на 24.9%. Около една девета от общата зелена заетост е в сектор Селско, горско и рибно стопанство (11.3% през 2017 г.), като растежът на броя на заетите лица тук е осезаем (ръст от 71.8% за периода 2014–2017 г.). Подобна на последната е и ситуацията със зелените работни места в секторите добивна и преработваща промишленост – те също са около една девета от всички зелени работни места, като и при тях се наблюдава значителен растеж от 75.3% за периода 2014–2017 г. Неблагоприятна е ситуацията със зелените работни места в сектор строителство – те са относително малко, а делът на сектора в общата зелена заетост се колебае около 1% през последните години. В същото време точно този сектор следва да развива зелена заетост поради новите тенденции, политики и стандарти на ЕС, свързани с изграждането на екологосъобразни сгради.

За да се ускори преходът на българските предприятия към кръговата икономика и да се оптимизира техният потенциал, е необходимо ангажиране на всички участници в процеса. Нужни са целенасочени междусекторни усилия, които да гарантират, че националните ангажименти, произтичащи от европейското законодателство ще бъдат спазени. Необходимо е да се положат усилия за повишаване нивото на информираност и промяна на нагласите на предприятията за кръговата икономика – кръговата икономика не е задължение, а преди всичко възможност за развитие на конкурентоспособността на микроикономическо ниво.

Подобряването на енергийната, ресурсната и материалната ефективност предполага достъп до финансов ресурс за реализиране на подобни инвестиции от страна на българските предприятия. В тази връзка, интегрирането на прехода към кръгова икономика в приоритетите за финансиране от ЕСИФ е с ключова роля. Тъй като регионалните измерения на този преход са с особено значение за успеха му, при реализирането на интервенции следва да се обмисли включването на бизнес посредници и секторните организации, които могат ефективно да подпомогнат предприятията в тази трансформация чрез предоставяне на по-тясно и по-широко специализирани консултации за включването на предприятията в конкретни програми. Необходимите за прехода финансови ресурси изискват и обучения и повишаването на нивото на информираност и на представителите на финансовия сектор по отношение на кръговите бизнес модели и свързаните с тях финансови особености. Не на последно място може да бъде

посочена и важноста на нивото на информираност на предприемачите, управителите и служителите за наличните възможности по тези проблеми, за да може предприятията да бъдат по-активно ангажирани в този преход.

Фигура 1 Двигатели на енергийната и ресурсната ефективност в българските МСП

Източник: Собствен анализ и изработка, Проучването сред МСП за нуждите на НСМСП 2021-20207 г., проведено в началото на 2020 г. (показаните връзки са на база статистически значими корелации и зависимости)

2.2. Проучване сред предприятия от преработващата промишленост и услугите

2.2.1. Кратко описание на проведеното проучване

Проведеното емпирично проучване обхваща 549 предприятия, от които 58.4% микропредприятия, 26.8% малки, 10.8% средни и 3.8% големи.

В сравнение с генералната съвкупност размерното разпределение в извадката показва над-пропорционално представяне на предприятията с нарастване на размера им. Този ефект е заложен в изготвянето на извадката, тъй като предварителните проучвания даваха ясни сигнали, че предимно по-големите предприятия внедряват зелена дигитализация.

По отношение на принадлежността им към отделните сектори на икономическа дейност изследваните предприятия представят всички сектори, но отново е налице таргетиран фокус върху ключови сектори, което води до известни различия спрямо секторното разпределение в общата съвкупност. Така например, съгласно дизайна на извадката, с по-високи дялове са представени предприятията, осъществяващи създаването и разпространението на информация и творчески продукти, финансови и застрахователни дейности, в областта на културата, спорта и развлеченията, и административните и спомагателни дейности. От таблицата по-долу е видно, че най-малък дял предприятия се асоциират с академичното предприемачество, а най-голям – с технологичното, следвани от тези, които се асоциират със семейното предприемачество.

Таблица 9 Разпределение на предприятията по размер и вид предприемачество

Тип предприемачество	Размерна група (брой заети)							Общо
	0	1 - 9	10 - 49	50 - 249	250 - 499	500 - 999	над 1000	
Технологично предприемачество	27,27%	33,55%	31,29%	48,33%	80,00%	75,00%	14,29%	35,34%
Социално предприемачество	9,09%	19,35%	19,05%	30,00%	10,00%	0,00%	14,29%	19,85%
Женско предприемачество	9,09%	14,19%	10,88%	13,33%	0,00%	0,00%	14,29%	12,75%
Младежко предприемачество	0,00%	8,06%	11,56%	10,00%	10,00%	25,00%	0,00%	9,11%
Зелено предприемачество	9,09%	8,06%	9,52%	8,33%	30,00%	25,00%	28,57%	9,29%
Спортно предприемачество	9,09%	3,87%	5,44%	11,67%	0,00%	0,00%	0,00%	5,10%
Академично предприемачество	0,00%	5,81%	5,44%	1,67%	0,00%	0,00%	0,00%	4,92%
Дигитално предприемачество	9,09%	10,65%	13,61%	15,00%	10,00%	25,00%	28,57%	12,20%
Семейно предприемачество	45,45%	37,42%	32,65%	16,67%	10,00%	25,00%	42,86%	33,52%

Ученическо и студентско предприемачество	0,00%	5,48%	10,20%	6,67%	0,00%	0,00%	0,00%	6,56%
--	-------	-------	--------	-------	-------	-------	-------	-------

Източник: Собствено проучване

2.2.2. Оценка на информираността за кръговата икономика и зелените продукти и услуги

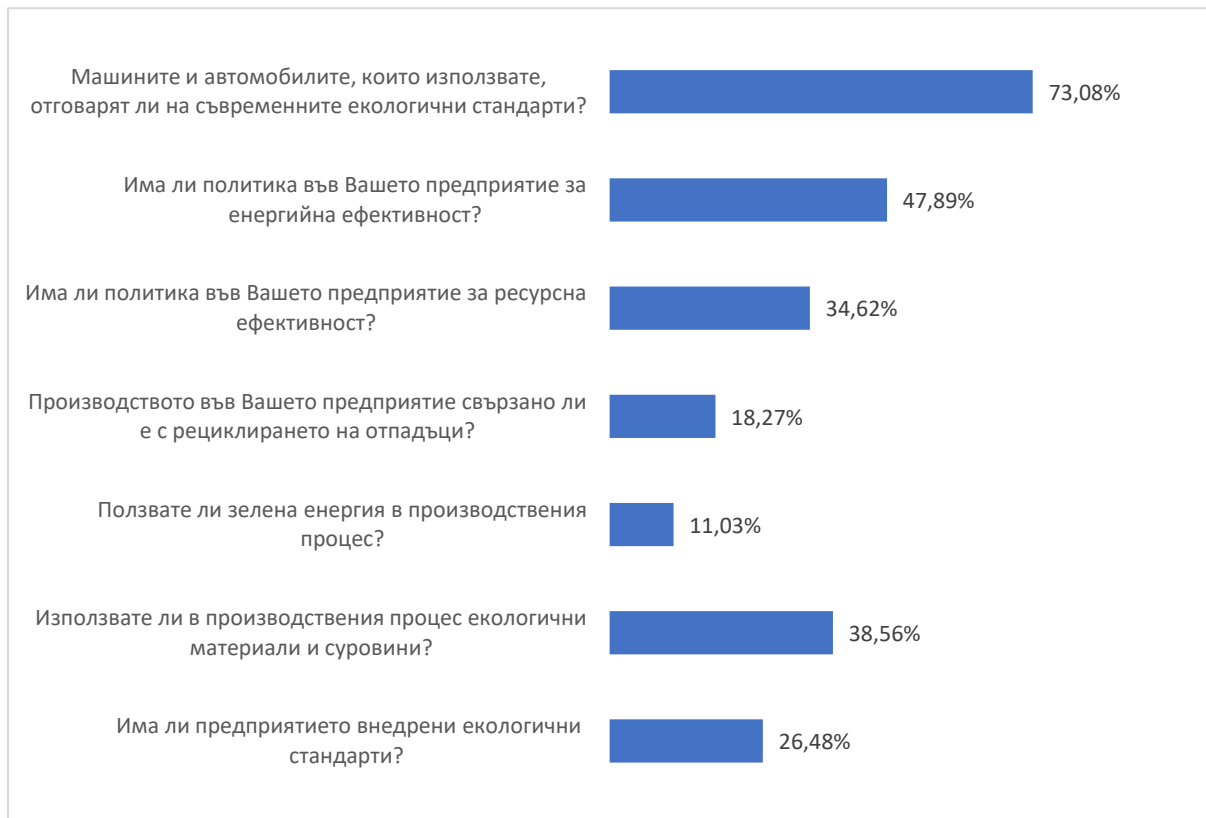
През 2021 г. България изостава значително от средните за ЕС нива по отношение на вложените средства за екоиновации, екоиновационни дейности, постигнати резултати от екоиновации, резултати от ресурсната ефективност и социално-икономически резултати.⁴

Към момента мениджърите на компании имат различна степен на чувствителност и информираност по теми, свързани с кръговата икономика и зелените продукти и услуги. За изцяло дигитални компании понякога тези теми остават в страни, тъй като те изначално считат себе си за зелени. В същото време, за много производствени предприятия теми, свързани със зелени продукти и услуги, са нови и пораждат допълнителни предизвикателства към тяхната адаптация и достъпа им до международни пазари.

За оценка на информираността за кръговата икономика и зелените продукти и услуги може да съдим по отговорите на въпросите, отнасящи се до внедряването на екологични стандарти, използването на екологични материали и суровини, зелена енергия в производствения процес, рециклирането на отпадъци, политика за ресурсна и енергийна ефективност, екологичните стандарти на използваните машини. Обобщението на отговорите на тези въпроси е представено на фигурата по-долу.

⁴ Европейска комисия (2022). Преглед на изпълнението на политиките за околната среда, 2022 г. Доклад за БЪЛГАРИЯ. Работен документ на службите на Комисията. Брюксел, 8.9.2022 г. SWD(2022) 262 final.

Фигура 2 Информираност за кръговата икономика и зелените продукти

Източник: Собствени изчисления

Получените резултати показват, че все още голяма част от предприятията не са пристъпили към внедряването на практики в своята дейност, които да ги превърнат в част от кръговата икономика.

Разбира се, не бива да се омаловажават усилията на тези, които са внедрили екологични стандарти (26.5%), използват в своите производствени процеси екологични материали и суровини (38.6%) и рециклират отпадъците (18.3%). По експертни оценки основните мотиви за внедряването на екологични стандарти и съответно – използването на екологични материали и суровини, са изискванията на клиентите (или търговските посредници) и възприетите стандарти на съответните пазари.

Високият дял на използващите машини и автомобили, които отговарят на съвременните екологични стандарти (73.1%), може да се обясни с регулациите, които производителите на машини и автомобили са длъжни да спазват, а обичайно те се произвеждат от страни, в които са наложени високи екологични стандарти.

Положителен е фактът, че 92.1% от предприятията не срещат проблеми при изпълнението на разпоредбите, свързани с класификацията, събирането и третирането на отпадъците. Вероятно действащите разпоредби в известна степен са съобразени с технологичните и икономически възможности на предприятията, които трябва да ги съблюдават, от една страна. От друга страна, голяма част от предприятията в България оперират в икономически дейности, които не са толкова засегнати от регулациите, свързани с класификацията, събирането и третирането на отпадъците.

Тревога будят отговорите на въпросите относно предлагането на зелени продукти и плановете за разработване и пускане на пазара на зелени продукти – 91.0% не предлагат такива продукти, а 89.6% не планират да го направят.

Едно от най-вероятните обяснения е, че в повечето случаи разходите за създаването на зелени продукти са по-високи от възприеманата от пазарите стойност на тези продукти. Или, казано с други думи, сред характеристиките, ценени от клиентите не попадат онези, които биха окачествили продукта като зелен.

Разгледани по размерни класове резултатите от анкетата недвусмислено сочат, че предприятията, чийто размер е по-голям, в значително по-голяма степен са информирани за кръговата икономика и зелените продукти и услуги. Интересно е да се види и връзката между запознатостта с кръговата икономика и зелените продукти и услуги и образователни профил на предприемачите/мениджърите. Подобно на наличието на такава връзка с размера на предприятието, то и тук по-високата степен на образование е свързана с по-висока степен на запознатост.

Като цяло информираността за различни аспекти на кръговата икономика и зелените продукти в отделните отрасли е слаба и са необходими повече дискусии и информация за това как отделните бизнеси биха могли да започнат да предоставят зелени продукти и услуги. Подобни срещи и разговори би било добре да се инициират както от браншовите организации, така и от академичните кръгове. Липсата на ясен административен орган, който да е отговорен и да координира тези политики също създава допълнителна предпоставка за нейното изоставане. Възможностите за финансиране на проекти, които да подпомагат предприятията при производство на зелени продукти и предоставяне на зелени услуги също забавя процеса на трансформация, тъй като за много от предприятията съществен проблем е, че преходът към зелена икономика и дигитализация изисква допълнителен финансов ресурс.

2.2.2.1. Профил на предприятията в България, предлагащи зелени продукти

Повечето от предлагащите зелени продукти или услуги предприятия не са внедрили екологични стандарти (53%). Малък е делът и на тези, които ползват зелена енергия (41%), рециклират отпадъци (43%).

За сметка на това 73% от тях използват екологични материали и суровини, 65% имат политика за ресурсна ефективност, 76% - за енергийна, и 90% използват машини и автомобили, отговарящи на съвременните екологични изисквания.

82% от предприятията, предлагащи зелени продукти нямат проблеми с изпълнението на разпоредби, отнасящи се до третирането на отпадъци.

Едва една трета от предприятията, предлагащи зелени продукти са внедрили решения, свързани със зелената дигитализация, въпреки че 55% са идентифицирали работни процеси, които могат да бъдат дигитализирани, а 58% очакват екологичния отпечатък да бъде редуциран.

Само 37% от тези предприятия са подготвили сградите си за интелигентно управление.

76% от предприятията, предлагащи зелени продукти, са правили инвестиции в нови технологии през последните пет години в сравнение с 57% от тези, които не предлагат зелени продукти.

Два пъти по-голям е делът на предприятията, предлагащи зелени продукти, със собствено звено за НИРД (26%) спрямо тези, които не предлагат зелени продукти (13%).

Подобно е съотношението между предприятията, имащи персонал, в чиито длъжности характеристики е включена развойна дейност, а също и ползващите научни разработки на външни изследователи и организации (50% срещу 18%), а също и при сравнението на останалите показатели за НИРД – преминалите специализирани обучения, поддържането на библиотека с актуални професионални издания, и осъществяването на съвместни инициативи с образователни и изследователски институции.

Не така стои, обаче, въпросът с наличието на достатъчно финансов ресурс за НИРД – едва 36% от предлагащите зелени продукти могат да финансират своята иновационна дейности (при 27% от непредлагащите зелени продукти).

2.2.3. Потенциал за дигитализация на процесите, свързани с екологичния отпечатък

Потенциалът за дигитализация на процесите, свързани с екологичния отпечатък, е функция на съвкупност от фактори, част от които – взаимосвързани.

На първо място следва да се отбележат фактори като ресурсоемкост и енергоемкост на процесите, без които предприятието не би могло да произведе и достави търсените на пазара продукти и услуги. Ресурсоемкостта и енергоемкостта се асоциират предимно със секторите на икономическа дейност като добивна и преработваща промишлености. Възможно е и осъществяването на някои специфични услуги също да предполага високи равнища на ресурсоемкост и енергоемкост.

Намаляването на ресурсоемкостта и енергоемкостта, принципно, е свързана с усъвършенстване както на конструкционните решения в случаите на техническите изделия, така и на технологичните и операционни процеси в почти всички случаи. Освен развитието и поддържането на високи равнища на творчество сред специалистите, заети с търсенето на усъвършенстващи съществуващите продукти и технологии решения, важен инструмент в това усъвършенстване са дигиталните технологии, водещи до по-високи равнища на прецизност в конструкциите (дизайна), управлението на технологичните процеси и контрола над операциите.

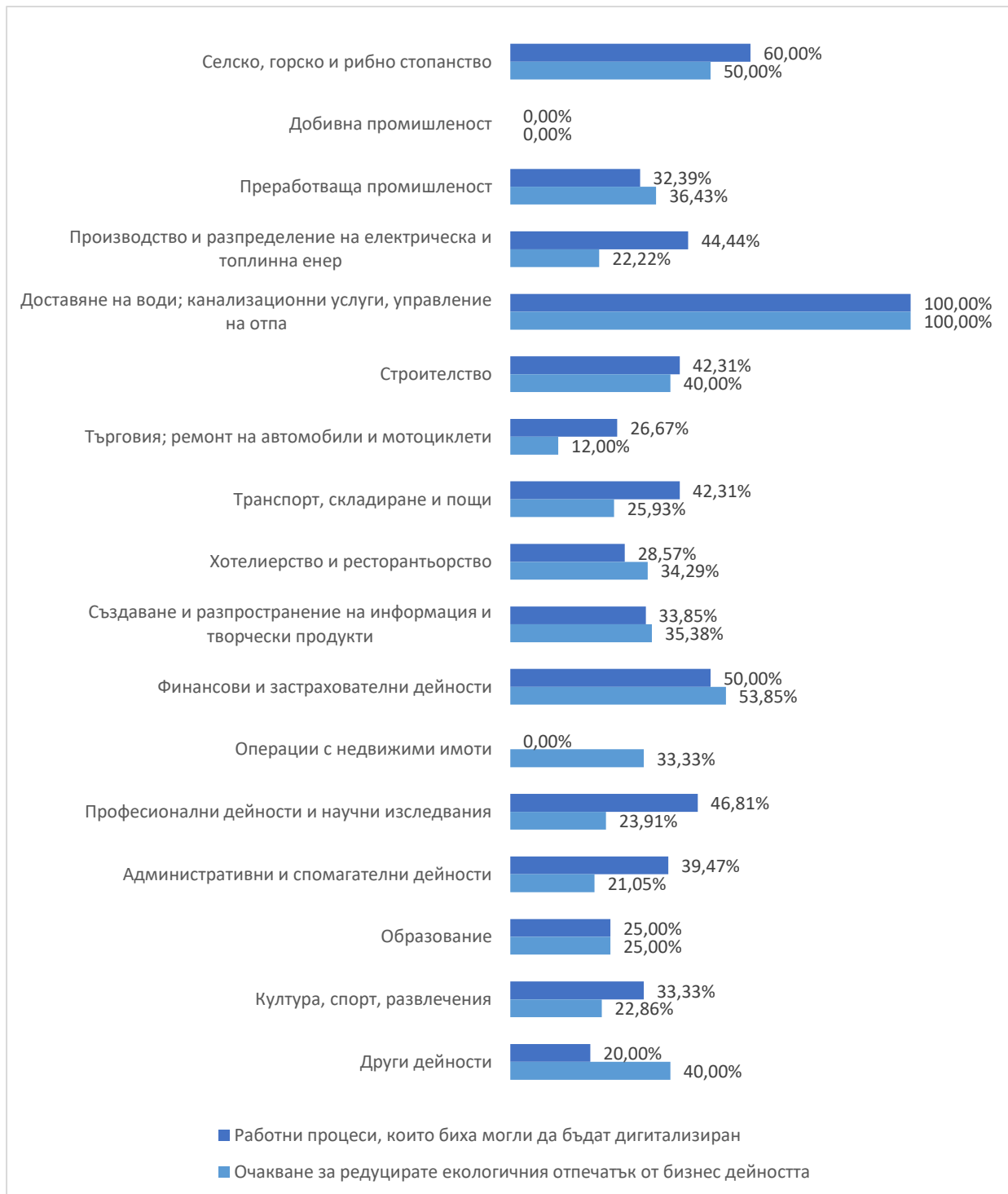
По мнението на респондентите от изследваните предприятия едва в 35.2% от тях са идентифицирани работни процеси, които биха могли да бъдат дигитализирани.

Може да се предположи, че в останалите случаи е налице или нискотехнологичен бизнес, или недостатъчна запознатост на предприемачите и мениджърите с възможностите на дигиталните технологии.

29.9% от респондентите очакват, че след дигитализацията екологичният отпечатък от бизнес дейността ще бъде редуциран.

Разпределени между видовете икономически дейности, възможностите за дигитализация на процесите и свързаните с нея очаквания за редуциране на екологичния отпечатък очертават картината, представена на фигурата по-долу.

Фигура 3 Възможности за дигитализация на работните процеси и очакваната редукция на екологическия отпечатък вследствие на дигитализацията

Източник: Собствени изчисления

От получените резултати се вижда, че в секторите „Доставяне на води...“, „Селско, горско и рибно стопанство“, както и „Финансови и застрахователни дейности“ възможностите за дигитализация и очакваните от нея ефекти са най-високи. В другата крайност са секторите „Добивна промишленост“⁵, „Операции с недвижими имоти“, и „Образование“. В случаите на предприятията от секторите операции с недвижими имоти и образование, обяснението се крие в хетерогенността на предоставяните услуги, изискваща висока степен на човешко присъствие в осъществяването на услугите, което снижава възможностите за дигитализация.

Потенциалът за дигитализация на процесите, свързани с екологичния отпечатък от производство ще бъде разгледан както през данните за дела предприятия, които вече използват зелена енергия, екологични материали и суровини в производствения процес, така и през тези, които имат готовност и намерения да предприемат тези стъпки в бъдеще. Тази част от анализа има за цел да установи готовността за оптимизиране на работния процес сред предприятията и наличието на политики за ресурсна и енергийна ефективност.

Внедряването на екологични стандарти в производствения процес е от съществена важност за подобряването на екологичната ефективност на предприятията.

В малко над една четвърт от средните и малки предприятия в страната има внедрени екологични стандарти за работа.

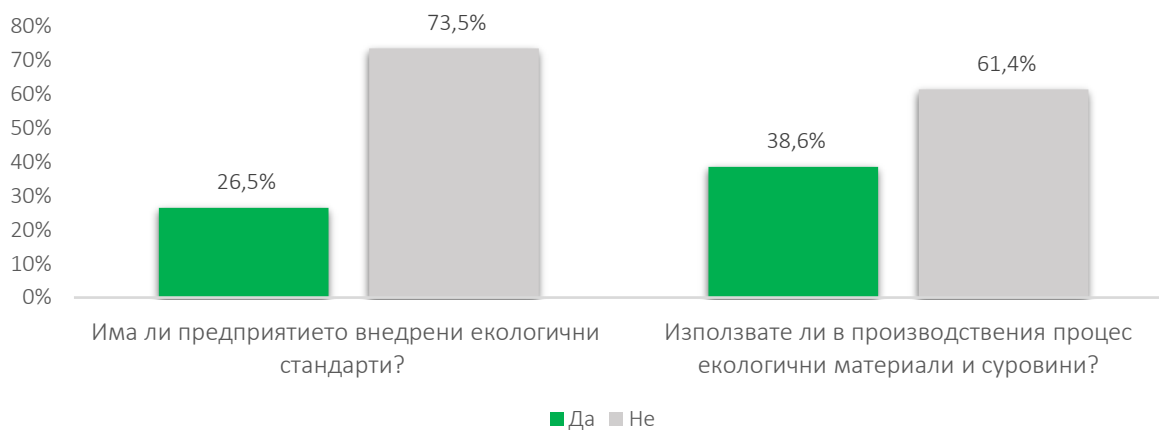
Предприятията от преработващата промишленост, както и регистрираните в столицата и в областни градове на страната, два пъти по-често декларират, че организацията им е внедрила подобни стандарти.

Делът на предприятия, които използват екологични материали и суровини е значително по-висок - близо 40%.

В тази група попадат малко под две трети от компаниите, извършващи дейност в сферата на преработващата промишленост. Предприятията, които декларират, че вече са внедрили решения, свързани със зелената дигитализация, най-често посочват, че работят с машини и автомобили, които отговарят на съвременните екологични стандарти и имат политики за ресурсна и енергийна ефективност.

⁵ Изненадата тук е добивната промишленост, тъй като нейните мащаби и използвани технологии предполагат високи степени на дигитализация и ефекти. Обяснение, в случая, е малкият брой на анкетираните предприятия от този сектор, който по принцип е с много нисък процент в секторната структура на българската икономика.

Фигура 4 Има ли предприятието внедрени екологични стандарти? и Използвате ли в производствения процес екологични материали и суровини?

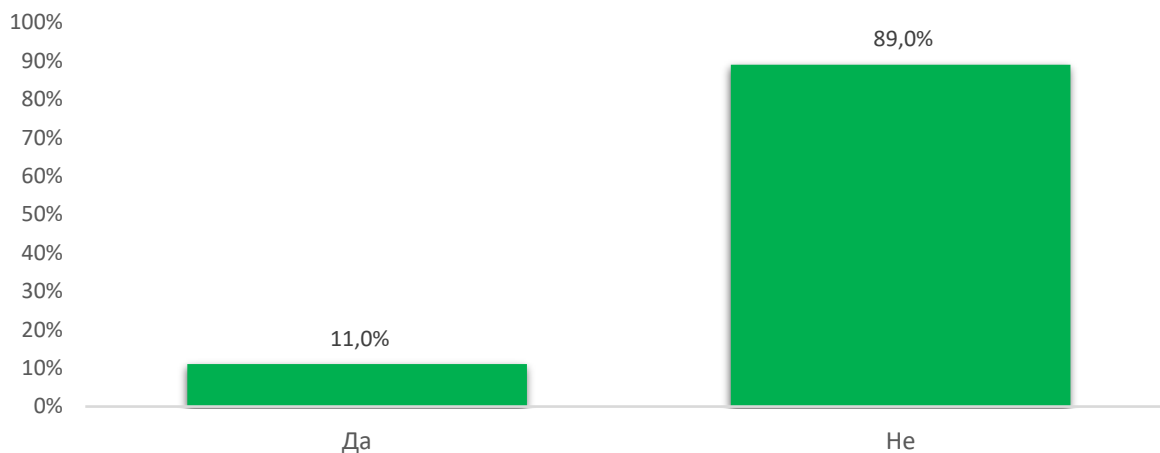
Източник: Собствено изследване

Използването на енергия от възобновяеми източници възпрепятства отделянето на парникови газове в атмосферата и е изключително важна част от производството, поради екологичните си ползи.

Предприятията в страната рядко използват зелена енергия в производствения си процес.

Предприятията, които към момента работят с такъв тип енергия, са 11%, като това по-често са компании от преработващата промишленост. Над 60% от предприятията, които използват зелена енергия, са реализирали внос на суровини/материали/продукти през последните 12 месеца, а близо 80% използват екологични материали и суровини в производствения процес.

Фигура 5 Ползват ли зелена енергия в производствения процес?

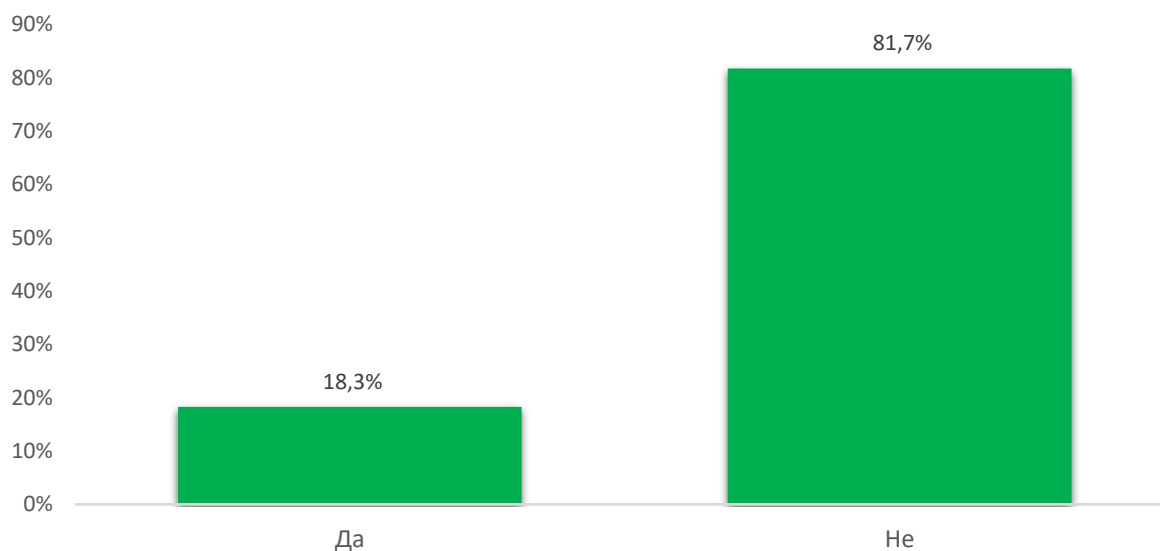

Източник: Собствено изследване

В малко над 18% от предприятията производството е свързано и с рециклиране на отпадъци.

Предприятията, които най-често рециклират отпадъци в дейността си, са предимно от Северозападен район на планиране и персоналят им надминава 250 души. Към тази група в по-голяма степен попадат и компаниите, чиито сфери на дейност са „Преработваща промишленост“ и „Създаване и разпространение на информация и творчески продукти“. Делът на предприятия, чието производство е свързано и с рециклиране на отпадъци и които са декларирали, че имат трудности с изпълнението на разпоредбите, свързани с класификацията, събирането и третирането на отпадъците, е малко над 18%.

Фигура 6 Производството във Вашето предприятие свързано ли е с рециклирането на отпадъци?

Източник: Собствено изследване

Оптимизирането на производствения процес е в пряка връзка с обезпечаването на политики за ефективност. По тази причина е важно да се обособи дела предприятия в страната, които към момента имат изработени политики за ресурсна и енергийна ефективност в работата си.

Делът на предприятията, които имат изработени политики за ресурсна ефективност, е 34.6%.

Близко половината от предприятията в страната имат и политики за енергийна ефективност (47.9%). По отношение на ресурсната ефективност най-активни във внедряването на подобни политики са компаниите от секторите „Преработваща промишленост“, „Строителство“ , „Транспорт, складиране и пощи“ и „Създаване и разпространение на информация и творчески продукти“. Сходна е картината и при внедряването на политики по енергийна ефективност, като тук попадат и предприятията от сферата „Хотелиерство и ресторантьорство“ за сметка на тези от „Транспорт, складиране и пощи“.

Делът на фирмите, които имат политики и за ресурсна ефективност, и за енергийна ефективност са около 30%.

Предприятията, които са въвели политики за ресурсна ефективност, много често вече са подсигурили и политики за енергийна ефективност (89.3%). За сметка на това обаче, предприятията, които вече са въвели политики за енергийна ефективност, сравнително по-рядко имат изработени политики и за ресурсна ефективност (64%).

Фигура 7 Има ли политика във Вашето предприятие за ресурсна ефективност? И Има ли политика във Вашето предприятие за енергийна ефективност?

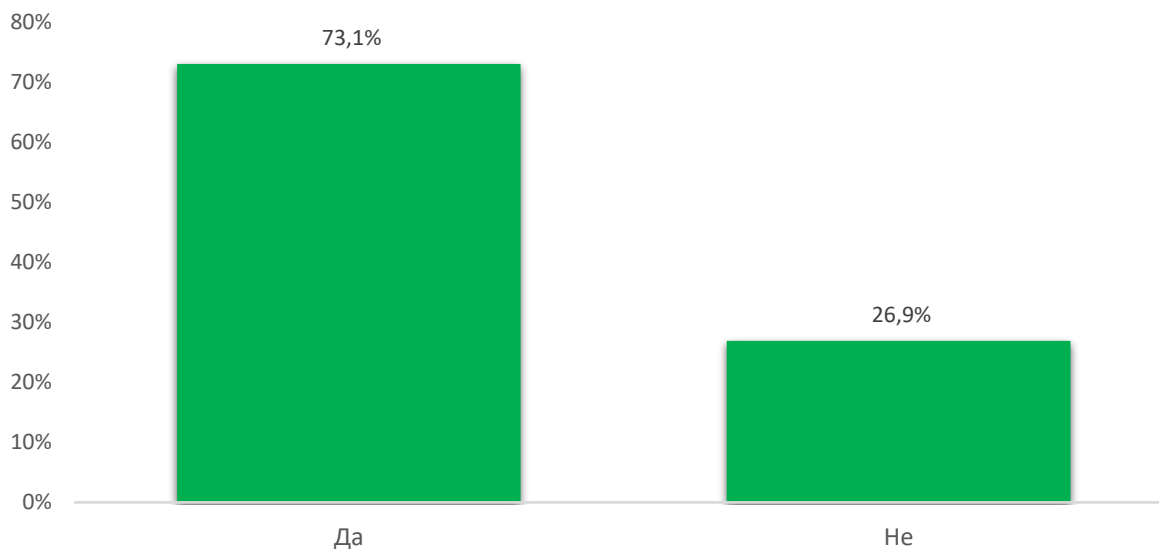

Източник: Собствено изследване

Въпреки ниския дял предприятия, които използват зелена енергия в производствения си процес, голяма част от тях декларират, че машините и автомобилите, които използват отговарят на съвременните екологични стандарти (73.1%). Това категорично е една от най-разпространените „зелени“ мерки, която предприятията са предприемали, като част от внедряването на по-екологичен подход на работа. Предприятията, които са регистрирани в столицата, по-често са обезпечавали използването на машини и автомобили, които отговарят на съвременните екологични стандарти. За сравнение – делът на предприятия, които отговарят на тези стандарти в селата, е двойно по-нисък.

Използването на машини и автомобили, отговарящи на съвременните екологични стандарти, е по-силно застъпено сред компаниите от сферите на дейност „Преработваща промишленост“, „Строителство“, „Транспорт, складиране и пощи“, „Хотелиерство и ресторантьорство“, „Създаване и разпространение на информация и творчески продукти“ и „Финансови и застрахователни дейности“.

Фигура 8 Машините и автомобилите, които използвате, отговарят ли на съвременните екологични стандарти?

Източник: Собствено изследване

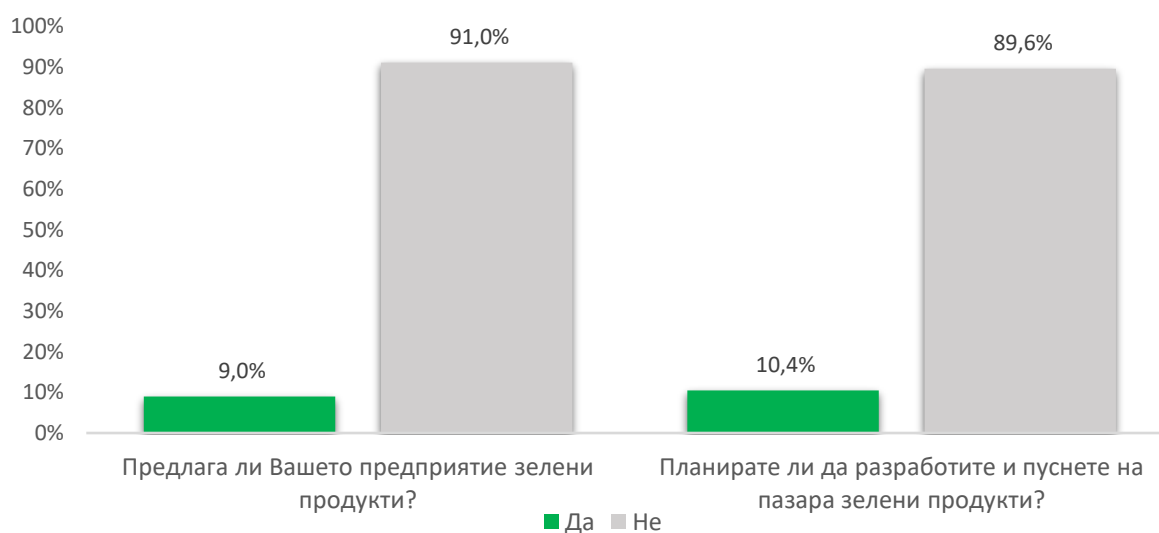
Много нисък дял от предприятията в България към момента предлагат "зелени продукти" (9%). Малко над 10% от предприятията планират да разработят и да пуснат на пазара такива продукти.

Предприятия с персонал над 250 души много по-често отговарят на условия като внедрени екологични стандарти, използване на екологични материали в производствения процес, използване на зелена енергия, внедряване на политики за ресурсна и енергийна ефективност. Машините и автомобилите, използвани от сравнително по-големите предприятия, също значително по-често отговарят на съвременните екологични стандарти. Въпреки това предприятия много рядко предлагат (4.8%) или планират да пуснат на пазара зелени продукти (4.8%).

По-малките предприятия в голямата си част все още са на етап на изготвяне на политики, насочени най-вече към енергийна ефективност. Макар повечето микро и малки предприятия да работят с автомобили и машини, които отговарят на екологичните стандарти, в редки случаи се планира разработване на зелени продукти или внедряване на зелена дигитализация. Въпреки това трябва да се отбележи, че малките (от 10 до 50 души персонал) и средни предприятия (от 50 и 250 души персонал) най-често са посочвали, че планират да пуснат на пазара зелени продукти.

В предприятията от секторите „Преработваща промишленост“ и „Строителство“ по-често се наблюдава както наличен зелен продукт, така и заявена готовност за разработване и пускане на пазара на нови зелени продукти. Предприятията от сферата на финансовите и застрахователните дейности в по-голяма степен имат зелен продукт, който понастоящем предлагат на пазара, докато по-висока готовност за разработване и пускане на нов зелен продукт се отчита сред компаниите в сектор „Хотелиерство и ресторантьорство“.

Фигура 9 Предлага ли Вашето предприятие зелени продукти? и Планирате ли да разработите и пуснете на пазара зелени продукти?

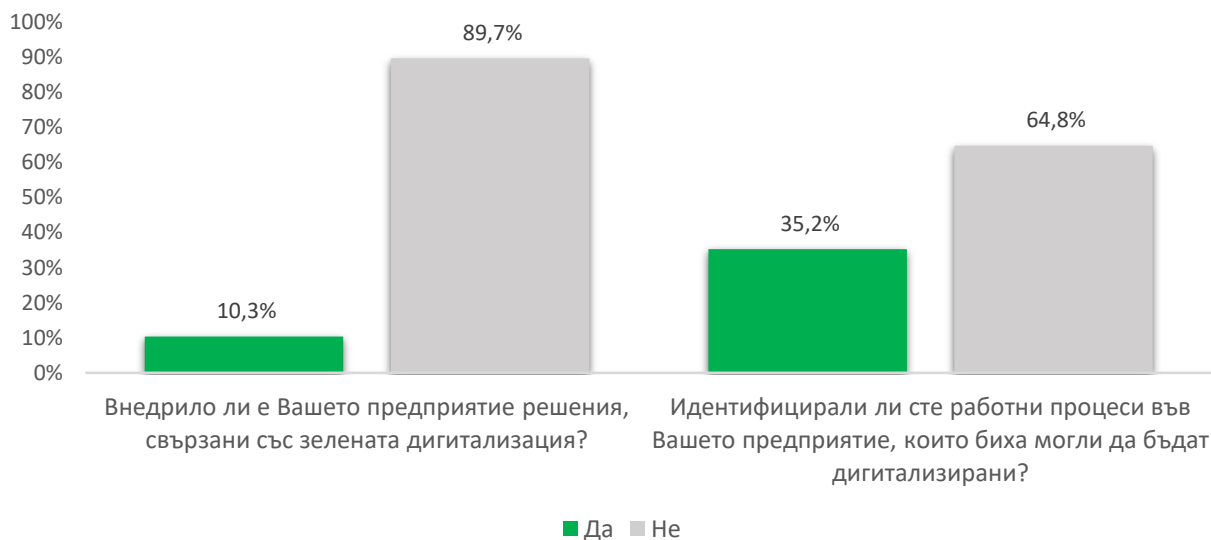

Източник: Собствено изследване

Първите стъпки за обезпечаване на зелената дигитализация са свързани с идентифицирането на работни процеси, които биха могли да бъдат успешно и ефективно дигитализирани. Към момента 10.3% от предприятията са внедрили в работния си процес решения, свързани със зелената дигитализация, а 35.2% са на етап, в който са идентифицирали определени работни процеси, чието дигитализирането е възможно.

Предприятията от секторите „Строителство“, „Създаване и разпространение на информация и творчески продукти“, „Преработваща промишленост“ и „Хотелиерство и ресторантьорство“ по-често са внедрявали решения свързани със зелената дигитализация. Компаниите от секторите „Строителство“, „Транспорт, складиране и пощи“, „Финансови и застрахователни дейности“ и „Професионални дейности и научни изследвания“ са в по-напреднала фаза по отношение на идентифицирането на работни процеси, които подлежат на дигитализация.

Фигура 10 Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация? и Идентифицирали ли сте работни процеси във Вашето предприятие, които биха могли да бъдат дигитализирани?

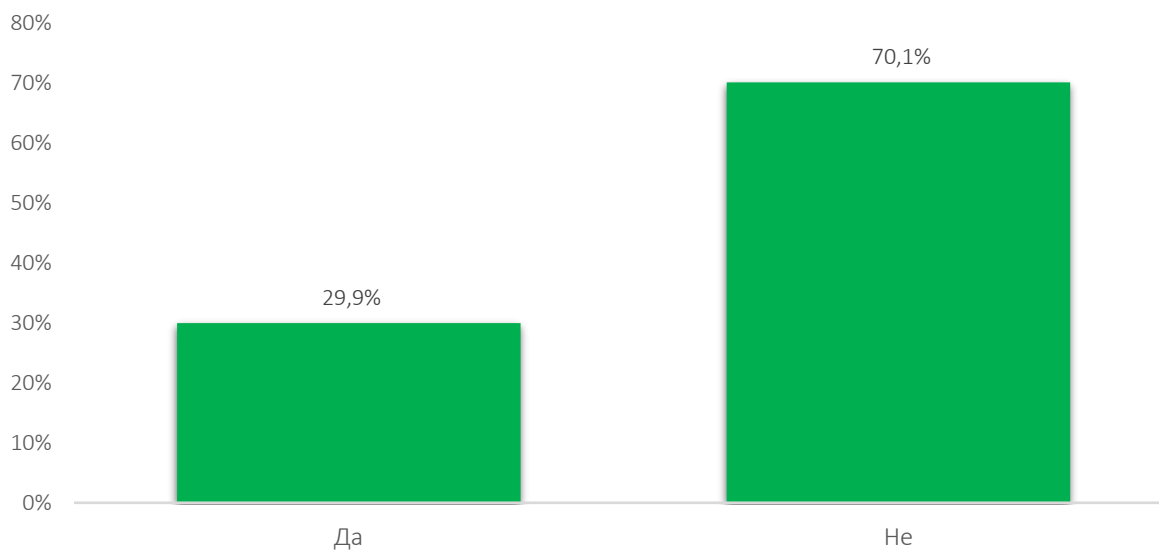
Източник: Собствено изследване

Съществена част от анализа е идентифицирането на степента, в която предприятията смятат, че частичното или цялостното дигитализиране на определени процеси ще повлияе на екологичния отпечатък от дейността им. Данните от изследването сочат, че основна част от предприятията не смятат, че дигитализацията би редуцирала екологичния отпечатък от работата им (70.1%). Предприятията, които са положително настроени към ефекта от зелената дигитализация, са 29.9%. Към тази група попадат малко над 50% от предприятията, извършващи дейност в сферата на финансовите и застрахователните услуги, а с по-висока степен на увереност в благоприятния ефект от зелената дигитализация са и компаниите от секторите „Строителство“, „Преработваща промишленост“, „Създаване и разпространение на информация и творчески продукти“ и „Хотелиерство и ресторантьорство“.

Предприятията, които смятат, че частичното или цялостното дигитализиране на определени процеси ще повлияе на екологичния отпечатък от дейността им, често имат установени политики за енергийна ефективност (69.1%) и използват машини и автомобили, които са съобразени със съвременните екологични изисквания (84.6%). Малко над половина от тези предприятия имат и внедрени екологични стандарти, политика за ресурсна ефективност и са идентифицирали работни процеси, които биха могли да бъдат дигитализирани. Въпреки това повечето предприятия, които декларират, че частичното или цялостното дигитализиране на определени процеси ще намали екологичния отпечатък от дейността им, не използват зелена енергия (79%) в производствения процес, не предлагат зелени продукти (82.6%), не планират да

пускат такива на пазара (78.3%) и не са внедрили решения, свързани със зелена дигитализация (70.2%).

Фигура 11 В случай, че дигитализирате частично или изцяло конкретни работни процеси в предприятието, очаквате ли да редуцирате екологичния отпечатък от бизнес дейността Ви?

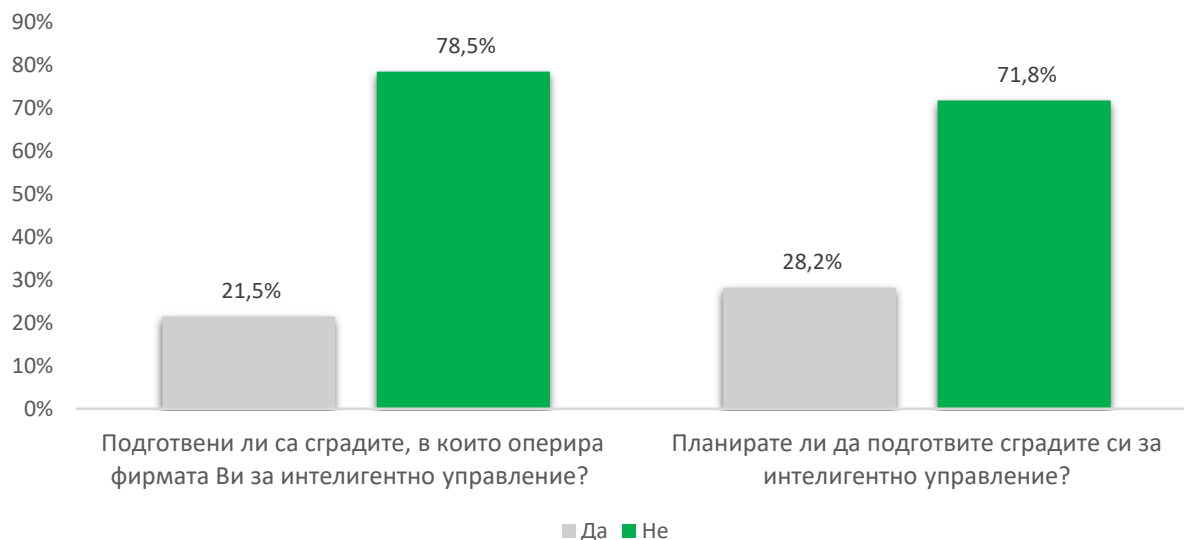

Източник: Собствено изследване

Близо 22% от предприятията в страната разполагат със сгради, които са подготвени за внедряване на интелигентно управление.

С най-добра обезпеченост в това отношение са компаниите в секторите „Хотелиерство и ресторантьорство“, „Създаване и разпространение на информация и творчески продукти“ и „Финансови и застрахователни дейности“, докато най-слабо подготвени са от сектор „Строителство“. Малко над 28% от предприятията планират внедряването на интелигентно управление на сградите си в бъдеще. По-често такова планиране е налично в компаниите от секторите „Преработваща промишленост“, „Финансови и застрахователни дейности“ и „Транспорт, складиране и пощи“. Статистическото разпределение показва, че колкото по-голям брой персонал има предприятието, толкова по-вероятно е да се интересува от въвеждането на интелигентно управление в работата си.

Фигура 12 Подготвени ли са сградите, в които оперира фирмата Ви за интелигентно управление? и Планирате ли да подготвите сградите си за интелигентно управление?

Източник: Собствено изследване

Повечето фирми в страната не прилагат практики, свързани с редуциране на екологичния отпечатък от производствената дейност, зелена дигитализация и зелена енергия. Доколкото такива са приложени, те са под формата на приемане на решения за редуцирането на разходите за енергия и повишаване на ресурсната ефективност, рециклиране на отпадъци от дейността на предприятието, както и управленски решения, свързани с редуцирането на обема отпадъци от фирмената дейност.

Българските предприятия в изключително редки случаи се занимават с производство на зелени продукти и услуги. Това по-често са компании от секторите „Преработваща промишленост“ (за производство на зелени продукти) и „Строителство“ и „Създаване и разпространение на информация и творчески продукти“ (за производство на зелени услуги). Внедряването на зелени дигитални решения също не е добре разпространено сред българските предприятия. По-често такива решения са приложени в компаниите от секторите „Създаване и разпространение на информация и творчески продукти“, „Строителство“ и „Преработваща промишленост“.

Фигура 13 В каква степен прилагате следните практики във Вашата фирма?

Източник: Собствено изследване

Близо 70% от предприятията в страната през последната година са изготвили краткосрочни планове за работата си (1-2 години). Предприятията, които са изготвили средносрочни планове (3-5 години), са 38%. Делът на предприятия, които са изготвили дългосрочни планове (повече от 5 години), е значително по-нисък – 19.1%. Компаниите от сектор „Преработваща промишленост“ по-често имат изготвени и краткосрочни, и средносрочни, и дългосрочни планове. Изготвянето на планове със срок на действие в рамките на 1-2 години са по-разпространени и сред предприятията от сектор „Култура, спорт, развлечения“. Дългосрочни планове по-често се изготвят и при упражняващите дейност в сектор „Създаване и разпространение на информация и творчески продукти“.

Приблизително всяко четвърто предприятие е провеждало маркетингово проучване, а 16,4% са провели проучвания за позициониране на чужди пазари. Въпреки това делът на предприятия, които са разработили маркетингова стратегия за внедряване на зелени дигитални решения, остава нисък (8,9%). Още по-нисък е делът на предприятията, които през последната година са разработили маркетингова стратегия за внедряване на зелени продукти/услуги.

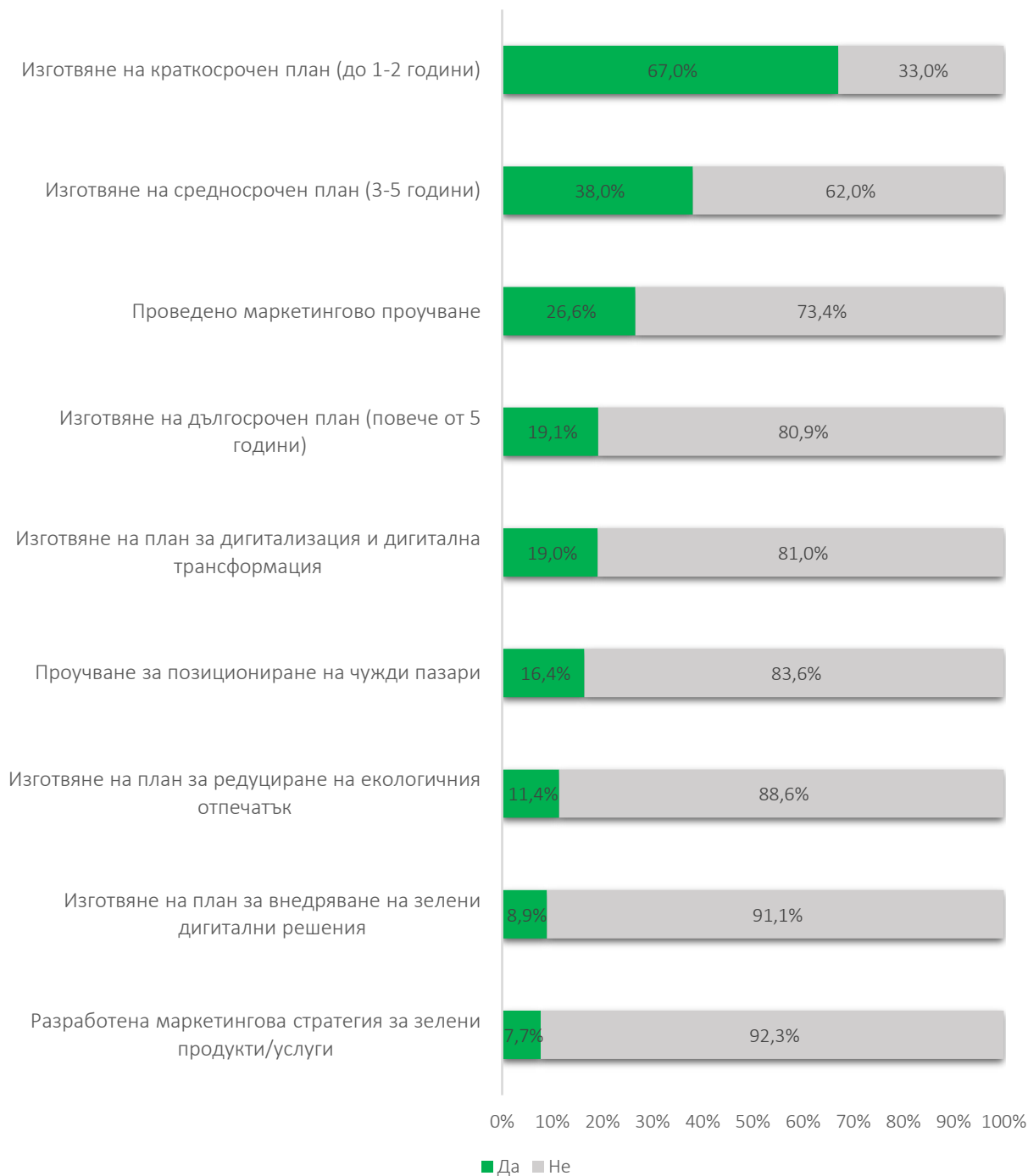
Компаниите от сектор „Създаване и разпространение на информация и творчески продукти“ са застъпили по-силно провеждането на маркетингови проучвания. В по-малка степен този извод е валиден и за предприятията в сферата на преработващата промишленост. В компаниите от преработващата промишленост са се разработвали по-често маркетингови стратегии за зелени продукти или услуги, както и проучвания за позициониране на чужди пазари.

Макар темата за зелените дигитални решения да остава на заден план сред предприятията, близо 20% са изготвили план за дигитализация и дигитална трансформация през последната година.

Това по-често са компании от секторите „Административни и спомагателни дейности“, „Създаване и разпространение на информация и творчески продукти“ и „Професионални дейности и научни изследвания“.

Аналогично с предходно анализираните данни, с колкото по-малко персонал работят предприятията, толкова по-рядко имат отношение към различни екологични мерки, свързани с производството. Въпреки това сред всички предприятия вземат превес тези, които изготвят краткосрочен план за работата си.

Фигура 14 През последната година, прилагали ли сте следните практики във Вашата фирма ?

Източник: Собствено изследване

2.2.3.1. Основни изводи

- *Българските предприятия се занимават с производство на зелени продукти и услуги в изключително редки случаи.* Предприятията, които към момента предлагат "зелени продукти" са 9%. Въпреки това малко над 10% от предприятията планират да разработят и да пуснат на пазара такива продукти в бъдеще.
- Внедряването на зелени дигитални решения също не е достатъчно разпространено сред българските предприятия. Предприятията, които декларират, че вече са внедрили решения, свързани със зелената дигитализация, най-често посочват, че работят с машини и автомобили, които отговарят на съвременните екологични стандарти и имат политики за ресурсна и енергийна ефективност.
- Основна част от предприятията не смятат, че дигитализацията би редуцирала екологичния отпечатък от работата им (70.1%).
- Макар темата за зелените дигитални решения да не е добре разпознаваема сред предприятията, близо 20% са изготвили план за дигитализация и дигитална трансформация през последната година.
- Предприятията с по-малко персонал по-рядко са внедрявали различни екологични мерки, свързани с производството. Въпреки това и сред малките, и сред средни предприятия вземат превес тези, които изготвят краткосрочен план за работата си.
- Делът на предприятия, които имат изработени политики за ресурсна ефективност, е 34.6%. Близо 48% от предприятията в страната имат и политики за енергийна ефективност (47.9%). Предприятията, които са въвели политики за ресурсна ефективност, много често вече са подсигурили и политики за енергийна ефективност (89.3%). За сметка на това обаче, предприятията, които вече са въвели политики за енергийна ефективност сравнително по-рядко имат изработени политики и за ресурсна ефективност (64%).
- Предприятия с персонал над 250 души много по-често са внедрявали екологични стандарти, използване на екологични материали в производствения процес, използване на зелена енергия, внедряване на политики за ресурсна и енергийна ефективност. Машините и автомобилите, използвани от големите предприятия, също значително по-често отговарят на съвременните екологични стандарти.
- Близо 22% от предприятия в страната разполагат със сгради, които са подготвени за внедряване на интелигентно управление. Малко над 28% от предприятията планират внедряването на такова управление в бъдеще.

2.2.4. Дигитализация и използване на ИКТ

Дигитализацията на отделните функции и дейности в бизнеса е феномен с нарастващ обхват и значение за успеха на предприятията. Изграждането на устойчиво бъдеще е немислимо без зелена трансформация на бизнеса. Част от прехода към оптимизиране на използването на ресурси с цел постигане на нулеви нетни емисии включва дигитализация на работните процеси, както от страна на големите корпорации, така и при малките и средните предприятия.

Степента на дигитализация в изследваните предприятия е оценена според наличието и степента на използване на най-разпространените дигитални технологии. В настоящия анализ са разгледани предимно дигитални технологии с универсална приложимост, без оглед на технологичните характеристики на сектора на икономическа дейност.

Повече от половината от запитаните представители на компании посочват, че от възможностите, които се предлагат за дигитализиране на бизнеса, в най-голяма степен използват електронен подпис на управителите (55.6% в голяма степен и 18.8% в умерена степен) и интернет /мобилно банкиране (54.5% в голяма степен и 21.8% в умерена степен).

Тези функционалности са най-силно застъпени сред компаниите от секторите „Финансови и застрахователни дейности“ и „Професионални дейности и научни изследвания“.

Също популярни решения, но в сравнително по-ниска степен, се оказват фирмените уебсайтове (31.9% използват в голяма степен, а 21.2% в умерена), онлайн системи за фактуриране (30.2% в голяма степен и 17.9% в умерена степен) и видео наблюдение с IP камери (27.9% в голяма степен и 13.5% в умерена степен). Компаниите от секторите „Култура, спорт, развлечения“, „Създаване и разпространение на информация и творчески продукти“, „Административни и спомагателни дейности“ и „Хотелиерство и ресторантьорство“ по-често използват фирмен уебсайт, докато онлайн системите за фактуриране са по-разпространи сред представителите на секторите „Финансови и застрахователни дейности“ и „Професионални дейности и научни изследвания“. Наблюдението с IP камери е по-силно застъпено сред предприятията от секторите „Хотелиерство и ресторантьорство“ и „Преработваща промишленост“.

От друга страна, сред представителите на малки и средни предприятия в страната употребата на онлайн плащания чрез услуги като ерау, раурал и други, предлагане на работа от дистанция за служителите и възможности за онлайн поръчки и продажби на продукти и услуги все още не са достатъчно разпространени. Посочените типове дигитални приложения в бизнеса се използват предимно от компании с численост на персонала над 250 души, докато компаниите

с по-малко наети лица имат необходимост от предприемане на допълнителни действия в тези посоки.

Без корпоративни профили в социалните мрежи са близо две пети от запитаните фирми (37.7%), а неползващи облачни услуги са други 47.6%.

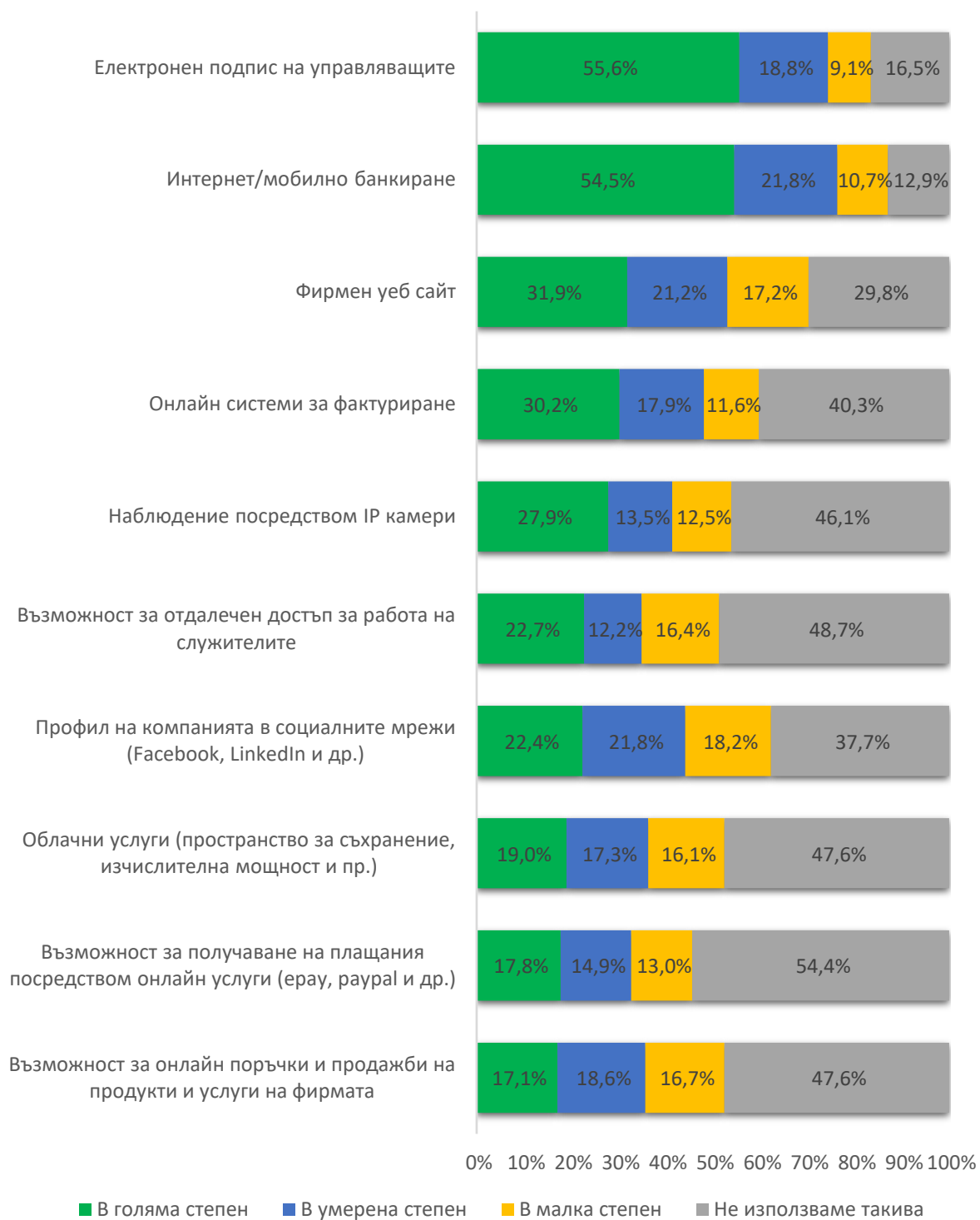
По-ниско присъствие в интернет пространството е характерно, както за част от по-големите от изследваните компании, така и за по-малките.

От своя страна използването на облачни услуги за съхранение, изчислителни мощности и други е сравнително по-належащо в организациите с повече нает персонал с оглед улесняването на разпространението на потока от информация между всички заинтересовани страни, докато в повечето от интервюираните компании от по-малък мащаб интегрирането на подобна услуга не е припознато като критична необходимост.

По отношение на използването на автоматизирани системи за управление на административните и бизнес процеси в най-висока степен анкетираните представители на предприятия в страната посочват, че в дейността си работят със счетоводни системи (36.2% в голяма степен и 21.8% в умерена степен), системи за защита на информацията посредством криптиране, управление на архиви и защитна стена (24.4% в голяма степен и 21.9% в умерена степен) и системи за управление на складове, продукти и наличности (24.4% в голяма степен и 14.0% в умерена степен).

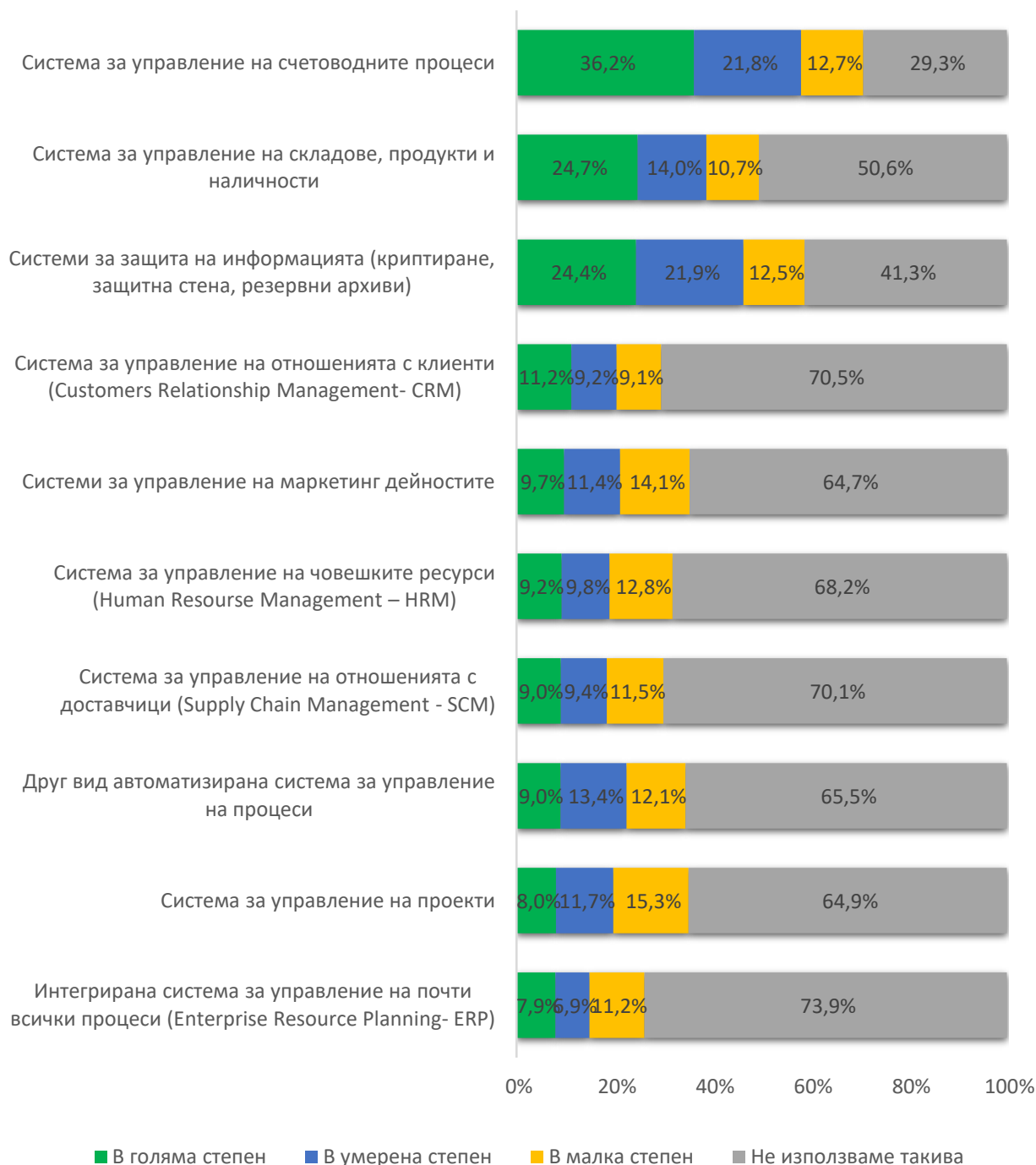
Според събраната информация предприятията в България предпочитат да инвестират средства във внедряването на отделни специализирани системи за управление според конкретните им дейности и нужди, отколкото да използват единна ERP система, която потенциално би струвала повече или би била не напълно съвместима с техните потребности. Използването на подобни инструменти за управление на отделните процеси е разпространено отново основно сред организациите с по-голяма численост на персонала.

Фигура 15 В каква степен Вашата фирма използва следните интернет приложения

Източник: Собствено изследване

Фигура 16 В каква степен Вашата фирма използва следните автоматизирани системи за управление (независимо дали са внедрени в самата фирма или ползва външни изпълнители)?

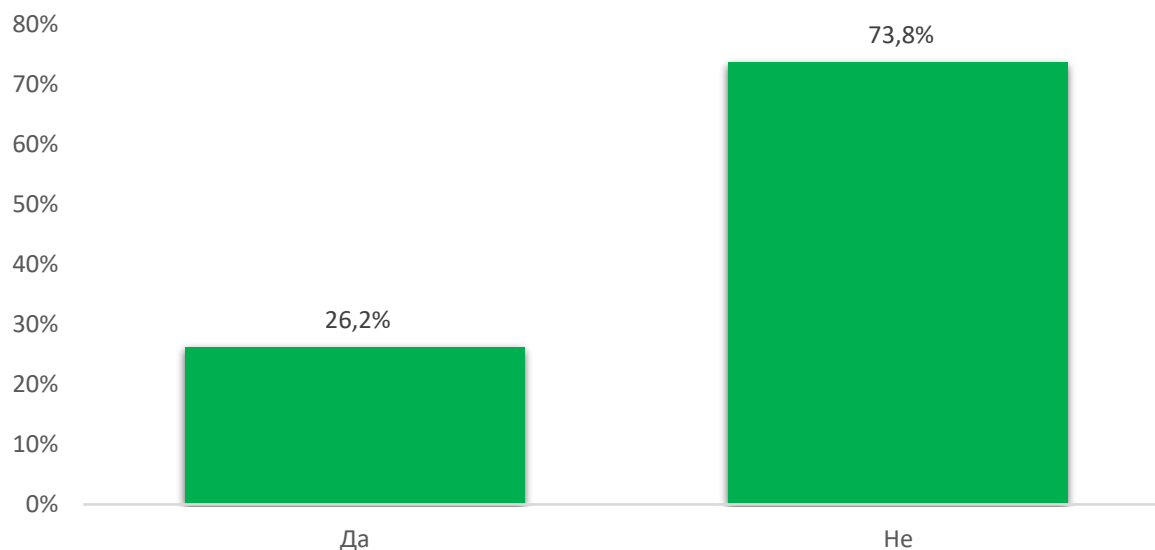

Източник: Собствено изследване

Едва малко над една четвърт от компаниите са внедрили специализирани софтуерни решения за подпомагане на производствения процес (26.2%).

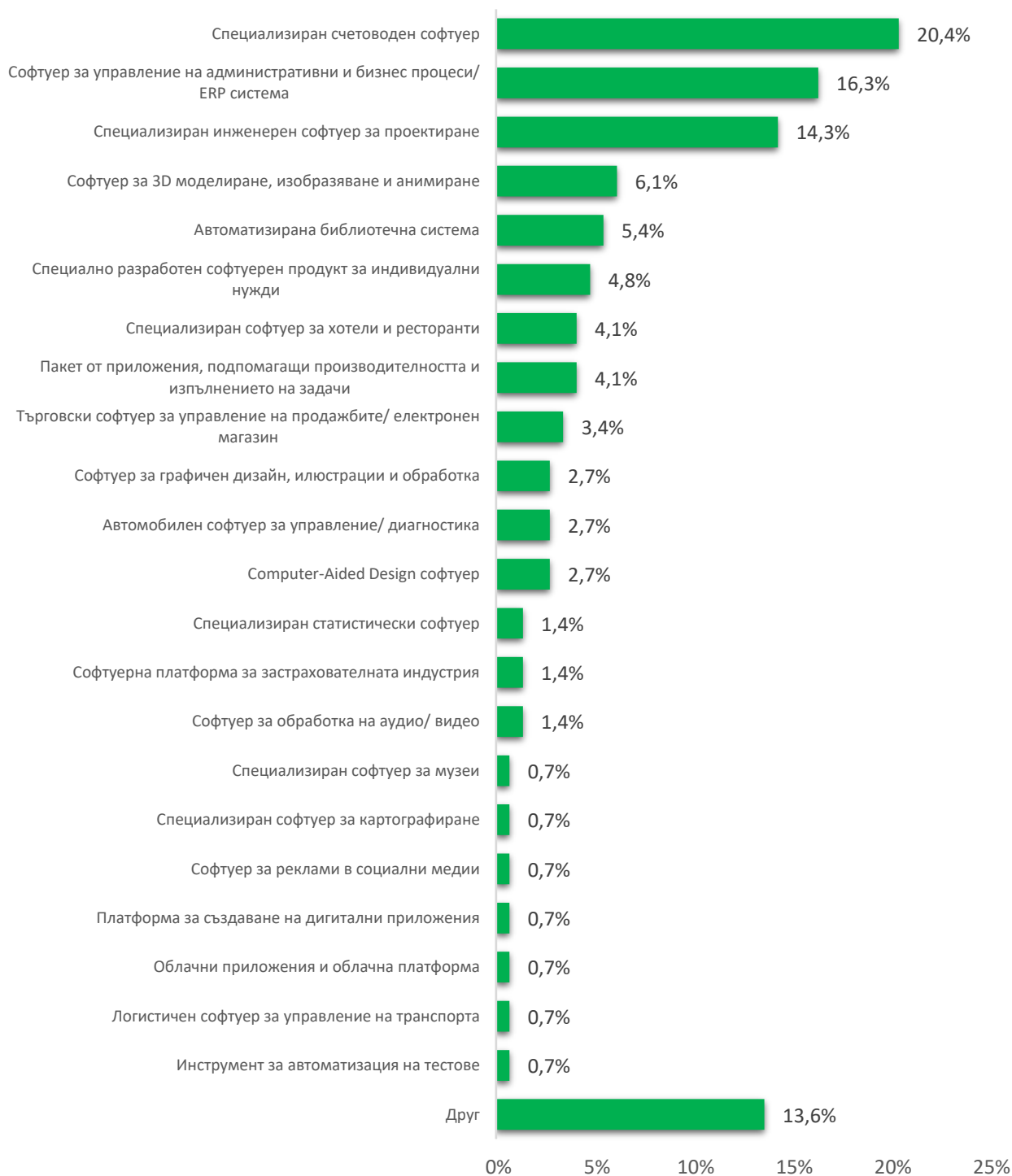
Данните показват, че инвестиращи в дигитализация на част или изцяло в бизнес процесите си са най-вече предприятия с по-голяма численост на персонала – над 250 души, както и тези от сферите на финансовите и застрахователните дейности, професионалните дейности и научни изследвания и сектор „Образование“. Софтуерни решения за облекчаване на производствения процес се ползват предимно от компании, които споделят, че отделят ресурси за идентифициране на работните процеси, подлежащи на дигитализация. Основната част от респондентите (73.8%) споделят, че не разполагат със системи за оптимизиране на производствения процес.

Фигура 17 Има ли фирмата въведени специализирани за Вашия бизнес софтуерни решения, които да подпомагат частично или изцяло производствения процес?

Източник: Собствено изследване

Фигура 18 Моля, посочете кои специализирани софтуери ползвате: - сред посочилите, че използват специализирани софтуерни решения за подпомагане на производствения процес

Източник: Собствено изследване

Най-разпространените софтуерни продукти сред компаниите, които посочват, че в дейността си ползват подобни решения, са счетоводните софтуери (20.4%).

На следващо място се нареждат специализираните инженерни софтуери за проектиране (16.3%) и софтуерите за управление на административни и бизнес процеси, по-известни като ERP системи (14.3%).

Споменатите инженерни софтуери характерно се използват от компаниите, които извършват дейности в сферата на строителството, както и, макар и в значително по-ниска степен, при производството и разпределението на електрическа и топлинна енергия и професионалните дейности и научните изследвания. Специализираните счетоводни софтуери и ERP системи за управление на административни и бизнес процеси имат по-широк обхват и са успешно интегрирани в организации от различни отрасли като търговия, транспорт, хотелиерство и ресторантьорство, създаване и разпространение на информация и творчески продукти, финансови и застрахователни дейности, професионални дейности и научни изследвания и административни и спомагателни дейности.

Като цяло степента на дигитализация в България може да се оцени като изоставаща от повечето страни, членуващи в ЕС.

Също така, може да се твърди, че дигиталните технологии, които се отнасят до онлайн продажби и плащания от страна на клиентите, са твърде непопулярни – вероятно поради стремежа в някои от случаите да се избегне съществуването на информация, която би разкрила пълния размер на приходите, но също и поради все още консервативното поведение на голяма част от потребителите спрямо използването на онлайн инструменти за покупки и плащания. Трябва също да вземе предвид и все още значимия дял на т.нар. сенчеста икономика (около 18% към средата на 2022 г. по данни на НСИ), където прилагането на онлайн покупко-продажби се избягва умишлено, за да не създават възможности за разкриване на практики, в които се „спестяват“ дължимите данъци.

Нивото на (не)използването на дигитални технологии силно се различава според размерния клас на предприятието. Особено силно е изразена зависимостта между големината на предприятието и използването на технологии като уебсайт, онлайн плащания, облачни услуги, интернет банкирането и възможността за отдалечен достъп до работата. Възможни обяснения за тази зависимост са необходимостта от инвестиции в необходимата инфраструктура и размера на ползите от използването на тези технологии.

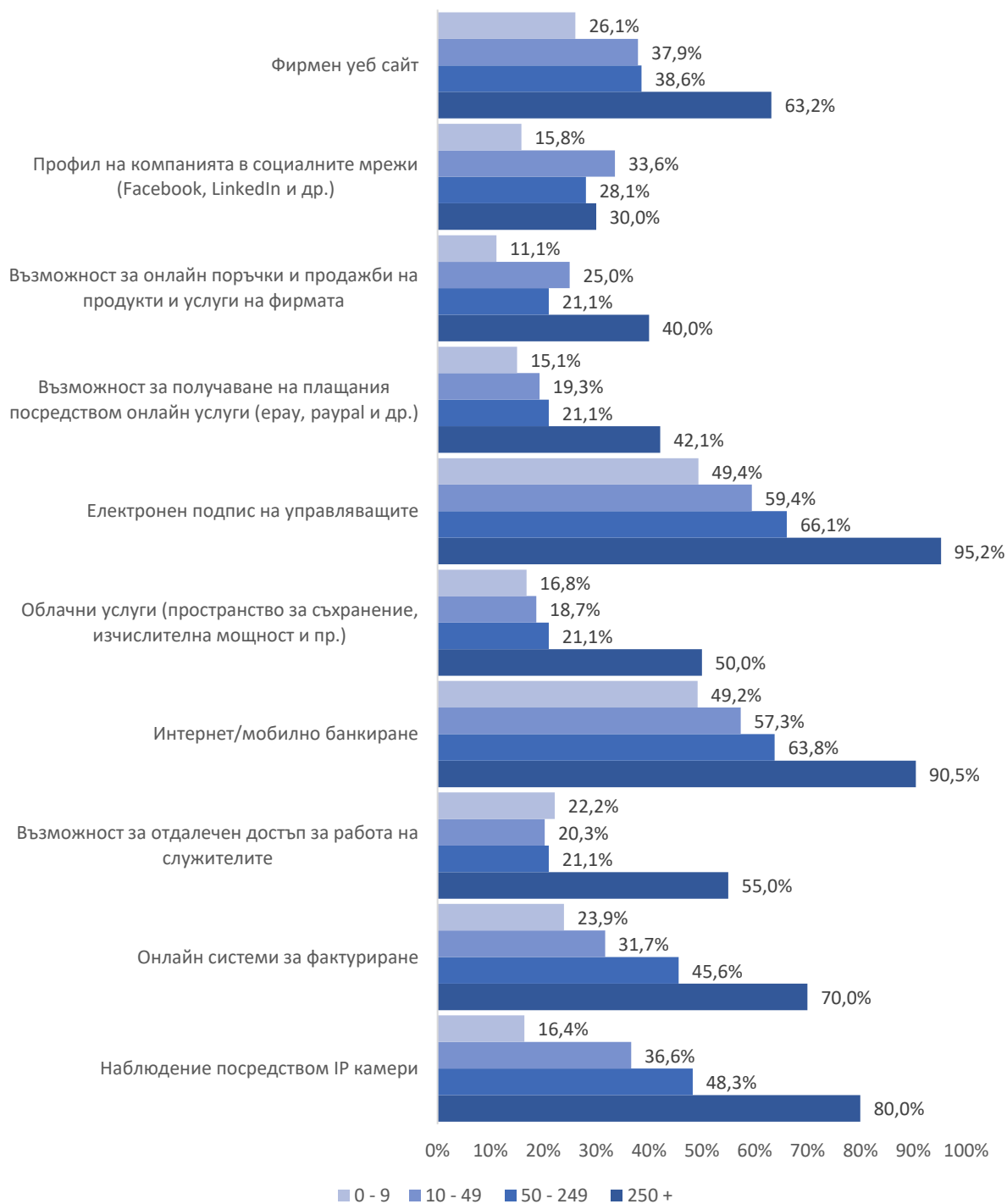
Още по-тревожно е положението с използването на специализиран софтуер в управлението на предприятията (цялостно или на отделни управленски функции и дейности).

Обяснение на ниското равнище на използване на подобни софтуерни решения може да се потърси в две посоки. На първо място, в малкия мащаб на дейностите, които могат да бъдат улеснени чрез използването на подобен софтуер. И на второ място, в недостатъчната (или липсваща) подготовка на предприемачите (мениджърите) за използването на подобен софтуер.

Сред използваните софтуерни решения с най-голяма популярност се отличават системите за управление на счетоводните процеси, следвани от системите за защита на информацията. Същите системи са радват и на най-висока оценка на степента им на използване. Най-малко използвани са интегрираните системи за управление и системите за управления на отношенията с клиенти и доставчици.

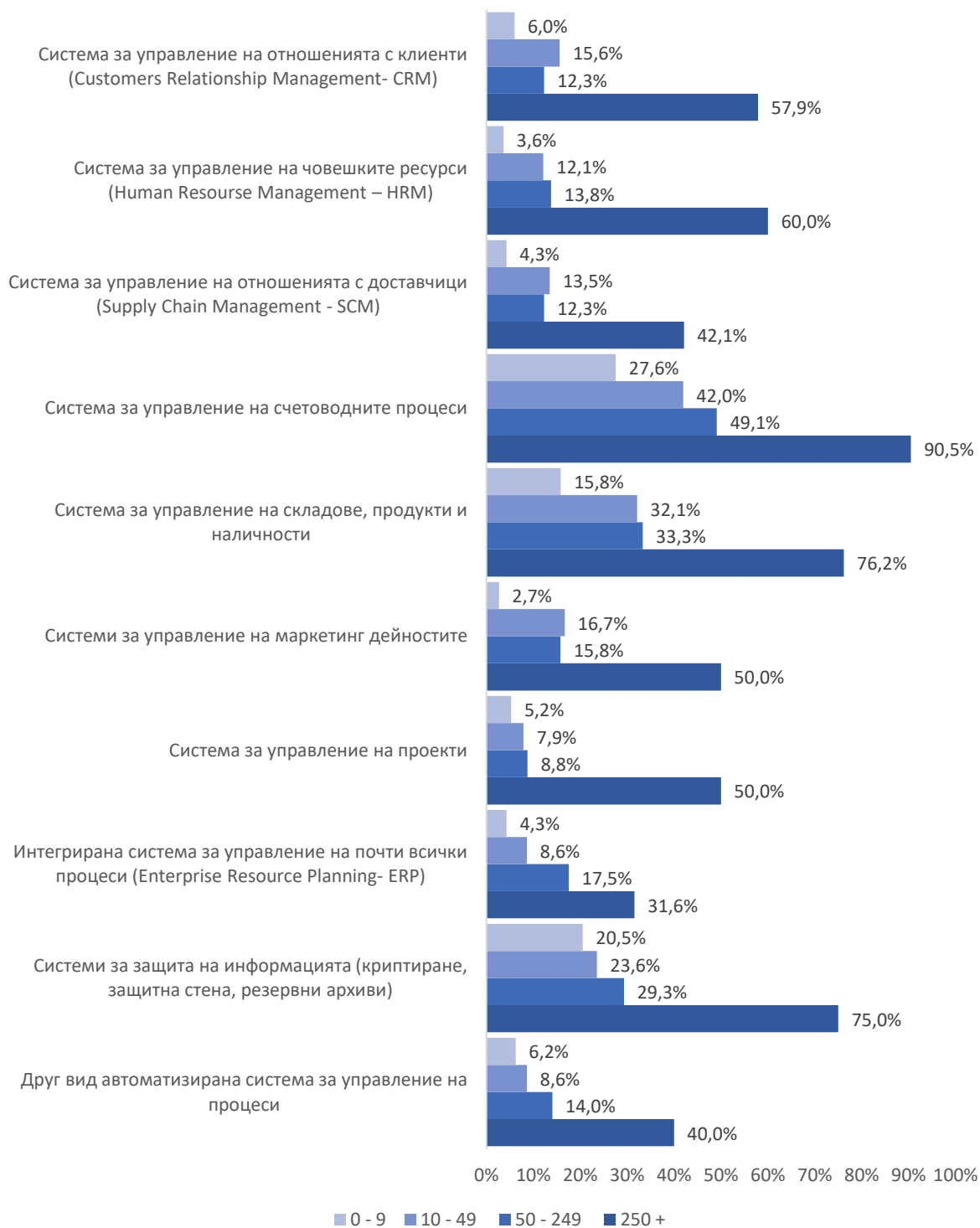
Големината на предприятието също има съществено значение и по отношение на (не)използването на специализиран софтуер. Почти във всички случаи големите предприятия се възползват от възможностите на специализирания софтуер в по-голяма степен, отколкото предприятията от по-ниските размерни класове.

Фигура 19 Използване на дигитални технологии в дейността на предприятията, разпределени по размерен клас

Източник: Собствено изследване

Фигура 20 Използване на дигитални технологии в дейността на предприятията, разпределени по размерен клас.

Източник: Собствено изследване

2.2.4.1. Основни изводи

- Електронните подписи и интернет или мобилното банкиране се обособяват като най-широко използваните **интернет приложения** от предприятията в България. Над 70% от изследваните бизнеси използват подобни инструменти в дейността си в умерена до голяма степен. Също популярни решения, но в сравнително по-ниска степен са корпоративните уебсайтове, онлайн системи за фактуриране и системи за видео наблюдение. Слабо разпространени сред фирмите се оказват възможностите за онлайн плащания и поръчки, както и присъствие в социалните мрежи чрез корпоративни профили. Необходимост от развитие се открива и в посока на предлагането на работа от дистанция за служителите и ползването на облачни услуги за съхранение и изчислителни мощности. По-склонни да инвестират и интегрират подобни инструменти са предприятията с по-голяма численост на персонала.
- От **автоматизирани системи за управление** на административните и бизнес процеси между 40 и 60% от предприятията в страната ползват счетоводни системи, системи за защита на информацията посредством криптиране, управление на архиви и защитна стена и системи за управление на складове, продукти и наличности. Те инвестират средства във внедряването на отделни специализирани системи за управление според конкретните им дейности и нужди, отколкото да използват единна ERP система, която потенциално би струвала повече или би била ненапълно съвместима с техните потребности. Такива системи за управление на административни и бизнес процеси обаче са успешно интегрирани в организации от различни отрасли като търговия, транспорт, хотелиерство и ресторантьорство, създаване и разпространение на информация и творчески продукти, финансови и застрахователни дейности и др.
- Само дял около една четвърт формират компаниите, които са внедрили **специализирани софтуерни решения** за подпомагане на дейността си.

2.2.5. Технологично развитие

Друг аспект, който обхваща изследването, и който е свързан с нивото на дигитализация, е технологичната осигуреност в българските предприятия и техния потенциал за развитие.

Използването на съвременни технологии в производствения процес и намаляването на генерираните отпадъци и излишъци, освен че осигурява на корпорациите допълнителен икономически ресурс и благоприятства развитието им, предоставя и възможни решения за постигане на по-качествена и здравословна околна среда.

Технологичното развитие на изследваните предприятия може да се оцени индиректно чрез отговорите на кръг от въпроси, отнасящи се до инвестициите в нови технологии, продуктите

и процесните иновации, осъществените и планираните реорганизации, в т.ч. следствие на автоматизации, на работните процеси.

Интервюираните представители на предприятия в страната оценяват състоянието на техническото оборудване на фирмата си спрямо стандартите в България на относително по-ниско ниво в сравнение със стандартите в ЕС.

Малко над една трета от респондентите (34.3%) категоризират материалната осигуреност на компанията си като съвременна според българските стандарти, докато 27.9% го правят в зависимост от европейските нива.

Техническото оборудване е на задоволително ниво при повече от половината от обхванатите организации (57.1%), като отново с около 7 пр.п. надолу е оценено като приемливо в българските компании спрямо стандарта в Европа.

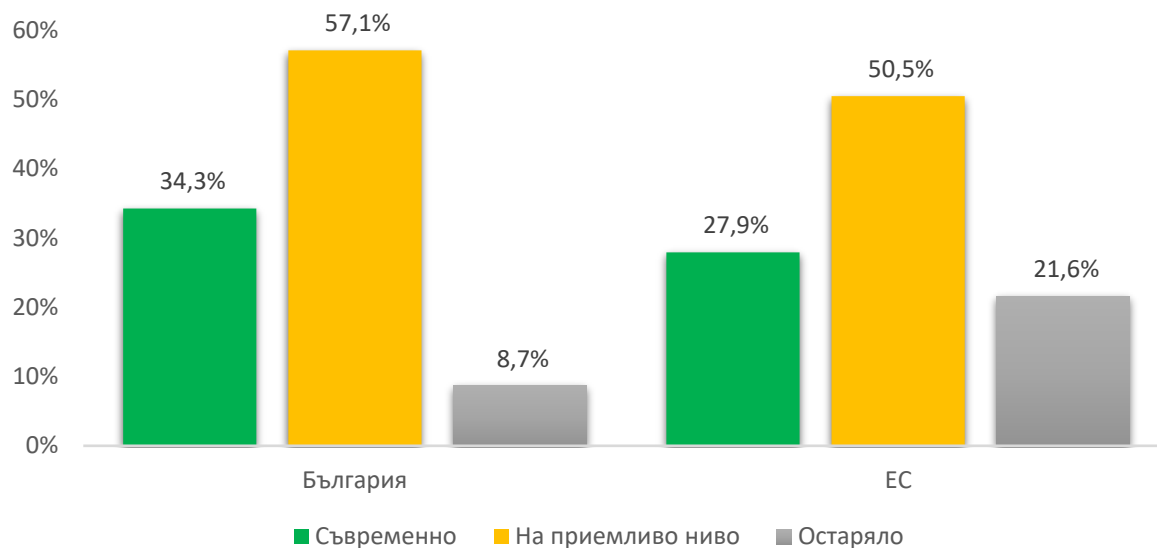
Техническите съоръжения са остарели според българските стандарти при 8.7% от предприятията, като този дял се повишава значително до 21.6% при сравнение с равнището в ЕС.

Открояват се тенденции сред предприятията с висока численост на персонала за поставяне на по-високи оценки на нивото на техническото оборудване както по отношение на българските стандарти, така и за тези в Европа. Фирмите от сектор „Образование“ са най-склонни да посочат, че състоянието на използваната техника е остаряло спрямо европейските норми. Очевидно българските стандарти са възприемани като по-ниски от тези на ЕС. Въпреки това преобладаващата част от предприятията оценяват равнището на технологичното си оборудване като приемливо и съвременно.

По отношение на инвестирането в нови технологии за период от последните пет години повече от половината от анкетираните представители на предприятия в България посочват, че правят подобни капиталовложения (58.9%), което е показателно за стремежа на собствениците към развитие и използване на конкурентните предимства, предоставяни от новите технологии. Въпреки това делът на фирмите, които посочват, че не са предприемали такива действия за посочения период от време, е също сравнително висок – 41.1%.

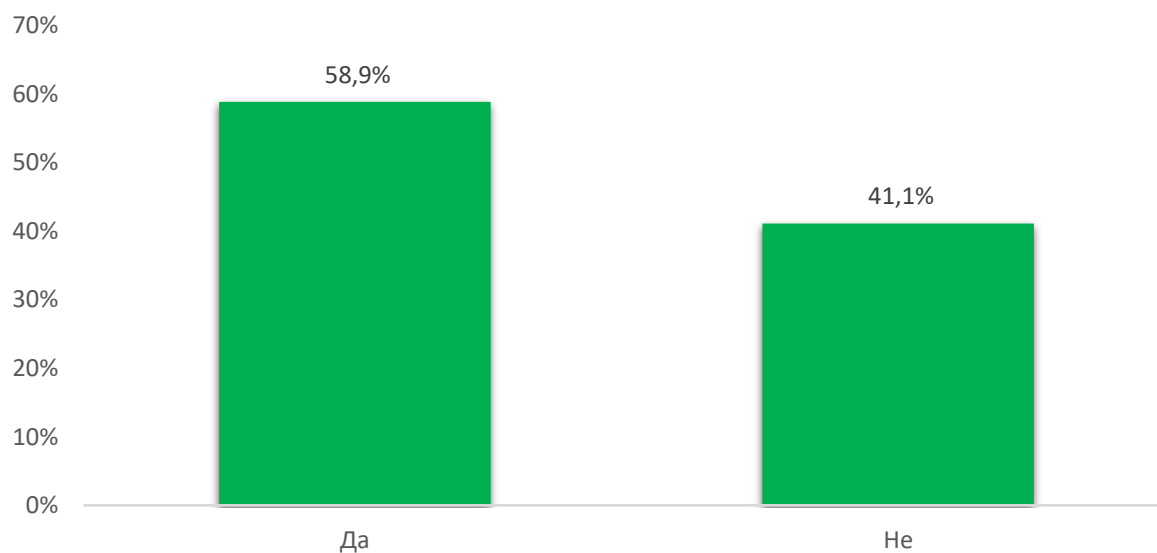
Компаниите от секторите „Преработваща промишленост“, „Административни и спомагателни дейности“ и „Финансови и застрахователни дейности“ по-често са правили инвестиции в нови технологии през последните пет години.

Фигура 21 Как оценявате техническото оборудване на Вашето предприятие по отношение на стандартите на:

Източник: Собствено изследване

Фигура 22 Правите ли сте инвестиции в нови технологии през последните пет години?

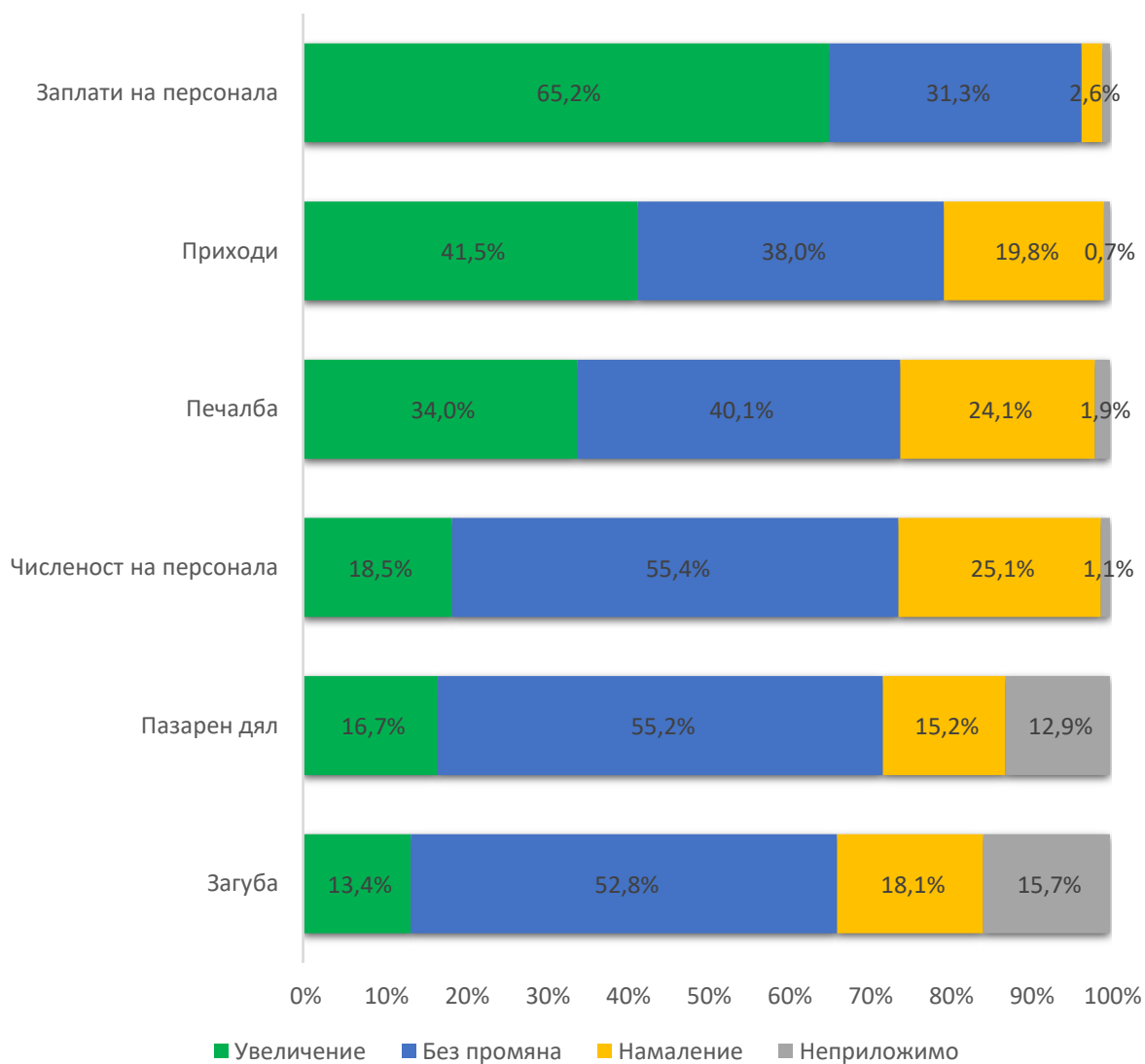
Източник: Собствено изследване

65.2% от респондентите отчитат, че в сравнение с предходната година, през последната година, в най-висока степен са се повишили разходите за заплати на персонала. От друга страна, числеността на заетите се е повишила в едва 18.5% от случаите, а при друга една четвърт от фирмите броят на работниците и служителите е намалял (25.1%). При близо две пети от малките и средните предприятия в страната (41.5%) е отчетено и увеличение в генерираните приходи през текущата финансова година спрямо изминалата, което е двойно по-висок дял в сравнение с този на компаниите, при които е осъществено намаление по този показател (19.8%).

Реализиране на по-висок положителен финансов резултат е отчетено при над една трета от изследваните случаи (34.0%), а една четвърт от фирмите са регистрирали намаление на печалбата (24.1%). Въпреки това загубата се е увеличила при едва 13.4% от организациите, докато за повече от половината фирми не е отчетена промяна по този финансов показател (52.8%), а 18.1% дори посочват, че загубите им са намалели. По отношение на пазарния дял той е запазил нивата си непроменени при 55.2% от компаниите, при други 16.7% се е повишил, а при още 15.2% е намалял.

Допълнителните анализи на данните показват, че разходите за заплати на персонала са се повишили както в предприятия с по-малка численост на заетите в тях, така и при тези с персонал над 250 души, като обаче и при последните се регистрират и по-високи нива на текучество. Ръст на приходите и печалбата също са отчетени в сравнително по-висока степен във фирмите с персонал над 250 души.

Фигура 23 Има ли намаление или увеличение в икономическите показатели на Вашата фирма през последната година спрямо предходната?

Източник: Собствено изследване

2.2.5.1. Основни изводи

- Представителите на предприятия в страната оценяват състоянието на техническото оборудване на фирмата си на относително по-високо ниво спрямо стандартите в България в сравнение със стандартите в ЕС. Основно предприятията с по-голяма численост на персонала поставят високи оценки на нивото на техническото оборудване както по отношение на българските стандарти, така и за тези в Европа. Фирмите от сектор „Образование“ са най-склонни да посочат, че състоянието на използваната техника е остаряло спрямо европейските норми.
- Близко 60% от българските предприятия са инвестирали в нови технологии през последните пет години. Въпреки това две пети от фирмите не са предприемали подобни капиталовложения за подпомагане на дейността си и обновяване на техническото си оборудване.
- През последната година предприятията отчитат най-висок ръст по отношение на разходите за заплати на персонала, докато броят на наетите варира в различните по големина фирми. Най-високи нива на текучество са отчетени в предприятия с персонал над 250 души.
- При две пети от предприятията в страната е отчетено и увеличение в генерираните приходи през текущата финансова година спрямо изминалата, а над при една трета от изследваните случаи е реализиран по-висок положителен финансов резултат. Стойностите на загуба са се увеличили при едва 13.4% от организациите.

2.2.6. Достъп до финансиране

Един от факторите, които подпомагат или възпрепятстват предприемането на действия по процеса на зелена цифрова трансформация и дигитализация, е достъпът до финансов ресурс. Паричната обезпеченост, степента на задлъжнялост, както и интересът, познаването и боравеното с различни финансови инструменти от страна на изследваните предприятия са от съществено значение за идентифициране на нагласите по отношение на прехода към екологично устойчива дигитална култура.

За оценка на достъпа до финансиране е необходимо да се разгледа структурата на източниците, използвани за финансиране на дейността.

За последната една година една втора от изследваните предприятия са ползвали за фирмени разходи и цели средства на собственика/собствениците, а около една трета са разчитали на средства от кредитна карта.

Банков кредит за оборотни средства и овърдрафт по разплащателна сметка са финансови инструменти ползвани от малко над една четвърт от представителите на предприятия, попаднали в изследването. Възползвателите се от финансов лизинг за покупка на оборудване, автомобил или други стоки са 23.4% от всички анкетираните, а усвоилите инвестиционен банков кредит са 19.5%. 16.2% са фирмите, които през последните 12 месеца са получили финансиране по линия на правителствена програма или други местни и чуждестранни програми, а 13.1% са получили средства от европейски фондове. 14.5% са предпочели да поискат паричен заем от свои близки или приятели, докато малко над 11% са взели кредит със специално предназначение. Едва 3% от анкетираните представители на компании са инвестирали с цел реализиране на високорисков проект или са получили финансиране под формата на рисков капитал.

Без значение дали фирмите са имали възможност да разчитат на лични средства или не, най-често те са използвали наличния си капитал заедно с други финансови инструменти, сред които преобладават банкови кредити за оборотни средства, кредитни карти, овърдрафти по разплащателна сметка или финансов лизинг.

Разпределението на получените отговори показва, че конкретни финансови инструменти, предоставяни от банки под формата на тип кредитиране за юридически лица (банков кредит за оборотни средства; инвестиционен банков кредит), стават по-популярни и използвани сред представителите на предприятията. Малък дял от бизнес представителите разчитат на неформални заеми от близки и приятели, където липсва банков или друг легален посредник. Малък дял са и компаниите, които търсят възможност за финансиране през европейските фондове, правителствени или други чуждестранни програми, а единични са случаите на бизнеси, които през последните 12 месеца са били готови да работят с рискови капитали.

Очертаната картина не разкрива нещо повече от известните и обичайни практики в България – да се разчита предимно на собствени средства, достъпни банкови кредити и финансов лизинг. Почти отсъства практиката да се използва финансиране от фондове за рисково финансиране. Не толкова популярно поради ограничеността в размера на фондовете, но видимо място имат и случаите на получено финансиране по европейски и национални програми.

Тази картина като цяло предполага затруднен достъп до финансиране. Все пак, финансирането (съответно достъпът до него) е въпрос на взаимен интерес на двете страни. В този смисъл, затруднения достъп е въпрос не само на наличието на един или друг източник на финансиране, но и на възможностите на предприятията да отговорят на интересите на съответния източник.

Резултатите от проучването показват и определящото значение не само на цената на финансирането, но и неговата техническа достъпност – кредитните карти, кредитите за оборотни средства и овърдрафт кредитирането съвсем не са от евтините инструменти, но от друга страна тяхното използване е технически безпрепятствено.

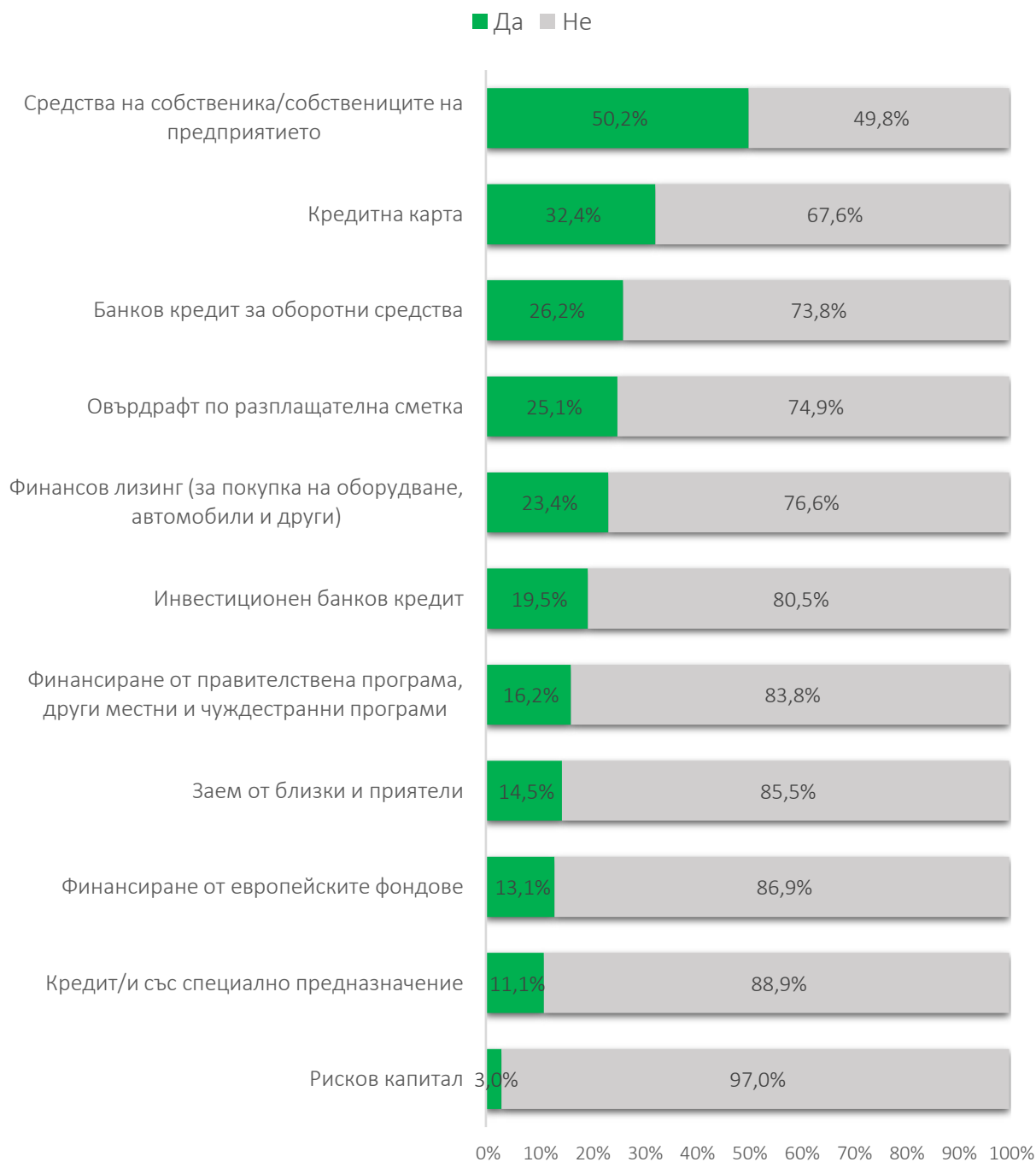
Ниската степен на интерес, познаване и възползване от възможностите, които предоставят финансовите инструменти по линия на европейски фондове, се потвърждава и през въпроса с акцент върху оперативни и други програми, в рамките на които предприятията са допустим бенефициент.

Европейските финансови инструменти, които привличат най-голям интерес сред анкетираните фирмени представители, са ОП „Конкурентоспособност“ и ОП „Иновации и конкурентоспособност“ – 19.1%, ОП „Инициатива за малки и средни предприятия“ – 18.2%, и ОП „Развитие на човешките ресурси“ – 16.9%. ОП „Регионално развитие“ и ОП „Региони в растеж“, както и Програма за развитие на селските райони събират, по-малко привърженици и съответно 8.7% и 5.5% от попадналите в изследването предприятия са проявили интерес към тях. Съществен дял от отговорилите са посочили, че са проявили интерес към други програми, които предоставя Европейския съюз (12.9%). В единични случаи е проявен интерес към възможностите, които предоставят ОП „Рибарство“ и Програмата за морско дело и рибарство. Половината анкетираните (50.1%) споделят, че нито те самите, нито друг член на техния екип са проявявали интерес към изброените възможности за финансиране.

Предприятията от сектор „Финансови и застрахователни дейности“ проявяват отчетливо по-голям интерес към ОП „Развитие на човешките ресурси“, ОП „Инициатива за малки и средни предприятия“, Програма за развитие на селските райони и ОП „Конкурентоспособност“/ОП „Иновации и конкурентоспособност“. Към последната по-голям интерес се отчита и от секторите „Преработваща промишленост“, „Професионални дейности и научни изследвания“ и „Създаване и разпространение на информация и творчески продукти“.

Към етапа на кандидатстване за финансиране по оперативна или друга програма преминават значително по-малък дял от фирмите, проявили интерес към тях. Ако най-голям дял от анкетираните са потърсили информация за ОП „Конкурентоспособност“ и ОП „Иновации и конкурентоспособност“, то решилите да подадат проектно предложение спадат с 2 пр. п.. По отношение на ОП „Инициатива за малки и средни предприятия“ и ОП „Развитие на човешките ресурси“, дяловете на кандидатствалите спрямо дяловете на проявилите интерес спадат почти двойно, а кандидатствалите по ОП „Регионално развитие“ и ОП „Региони в растеж“ са с една трета по-малко от проявилите интерес към програмите.

Фигура 24 Процентно разпределение на отговорите на въпрос “Ползвала ли е Вашата фирма следните източници на финансиране през последните 12 месеца?”

Източник: Собствено изследване

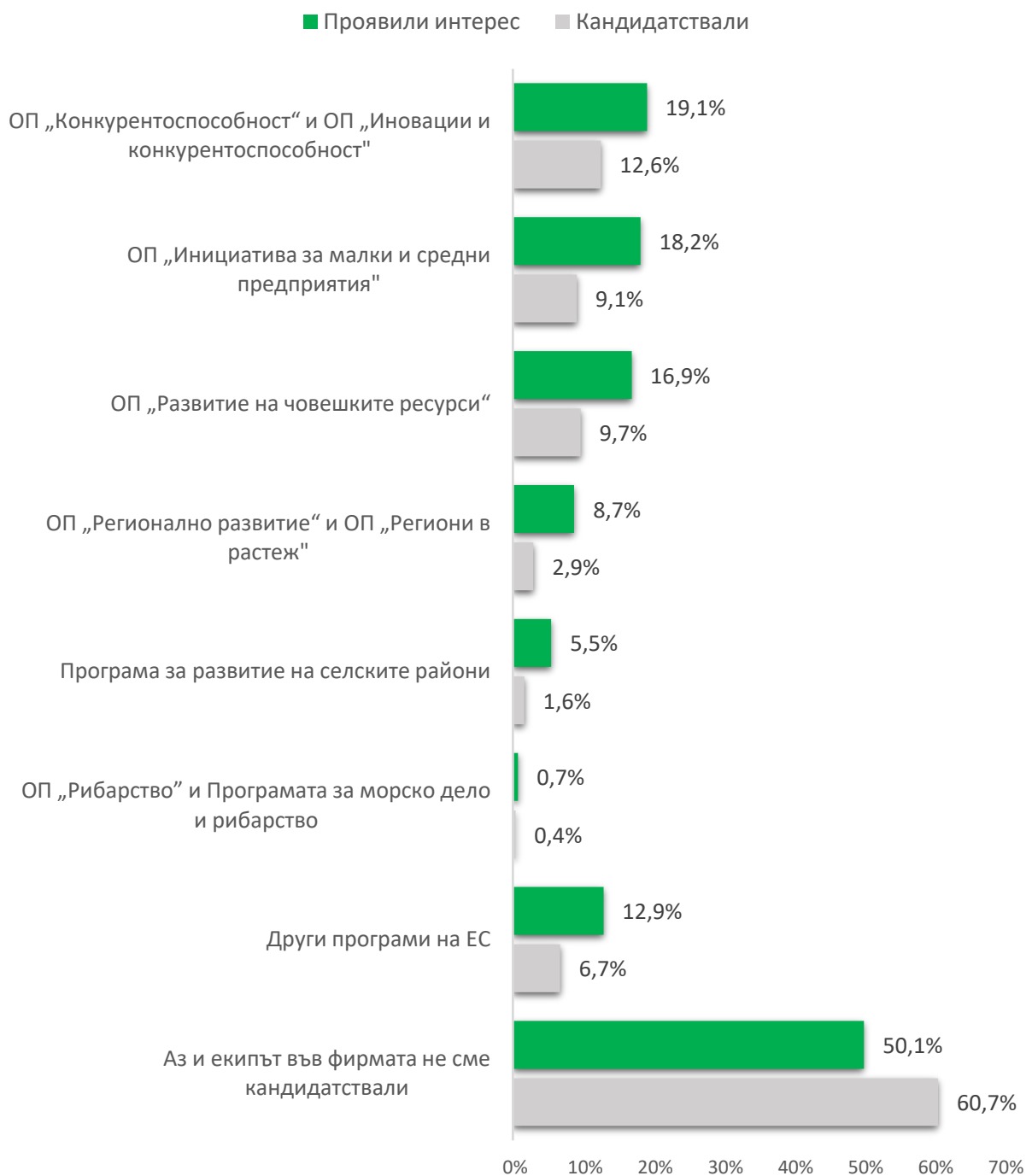
Фигура 25 Процентно разпределение на отговорите на въпрос "По кои от следните оперативни и други програми по линия на европейските фондове Вие и екипът във фирмата сте проявявали интерес?" *Възможен е повече от един отговор

Източник: Собствено изследване

Единични остават случаите, в които са подадени проектни предложения по Програма за развитие на селските райони, ОП „Рибарство“ и Програмата за морско дело и рибарство. Двойно намалява и делът на предприятията, които са решили да кандидатстват за финансиране по други програми на ЕС, спрямо делът на потърсилите информация за тях. Респективно, делът на посочилите, че не са кандидатствали за финансиране с европейски средства нараства и достига 60.7% от всички анкетираните представители на български компании.

Фигура 26 Процентно разпределение на отговорите на въпрос "По кои от следните програми фирмата Ви е проявявала интерес/е кандидатствала?" *Възможен е повече от един отговор

Източник: Собствено изследване

Фирмите, които се интересуват от ОП „Конкурентоспособност“ и ОП „Иновации и конкурентоспособност“, кандидатстват за финансиране предимно по двете програми, по ОП „Развитие на човешките ресурси“ или решават да не подават проектни предложения. При проявилите интерес към ОП „Развитие на човешките ресурси“ ситуацията е сходна. Най-голям дял от тях кандидатстват по ОП РЧР, следвани от дяловете на кандидатите по ОПИК и тези, които не подават кандидатури. Най-голям дял от фирмите, които проявяват интерес към ОП „Регионално развитие“ и ОП „Региони в растеж“, посочват, че не са кандидатствали по нито един от финансовите механизми, а останалите, които са го направили, избират на първо място ОП „Конкурентоспособност“ и ОП „Иновации и конкурентоспособност“. Най-голям дял от проучилите възможностите на ОП „Инициатива за малки и средни предприятия“ избират да кандидатстват за финансиране по същата програма. Единиците, които се интересуват от ОП „Рибарство“, Програмата за морско дело и рибарство и Програма за развитие на селските райони, не са кандидатствали за финансиране.

Таблица 10 Процентно разпределение на отговорилите на въпрос “Към кои от следните програми фирмата Ви е проявявала интерес?” спрямо отговорите на въпрос “Към кои от следните програми фирмата Ви е кандидатствала?”⁶

Към кои от следните програми фирмата Ви е кандидатствала?								
Към кои от следните програми фирмата Ви е проявявала интерес?	ОП „Конкурентоспособност“ и ОПИК	ОП „Развитие на човешките ресурси“	ОП „Регионално развитие“ и ОПРР	Програма за развитие на селските райони	ОП „Рибарство“ и Програмата за морско дело и рибарство	ОП „Инициатива за малки и средни предприятия“	Други програми на ЕС	Аз и екипът във фирмата не сме кандидатствали
ОП „Конкурентоспособност“ и ОПИК	58.1%	29.5%	7.6%	5.7%	1.9%	11.4%	6.7%	24.8%
ОП „Развитие на човешките ресурси“	36.6%	50.5%	11.8%	6.5%	2.2%	14.0%	14.0%	22.6%
ОП „Регионално развитие“ и ОП „Региони в растеж“	31.3%	22.9%	22.9%	10.4%	4.2%	14.6%	16.7%	39.6%
Програма за развитие на селските райони	13.3%	13.3%	10.0%	20.0%	3.3%	13.3%	10.0%	40.0%
ОП „Рибарство“ и Програмата за морско дело и рибарство						25.0%		50.0%
ОП „Инициатива за малки и средни предприятия“	24.0%	18.0%	5.0%	6.0%	2.0%	44.0%	12.0%	25.0%
Други програми на ЕС	18.3%	14.1%	8.5%	5.6%	2.8%	18.3%	46.5%	28.2%
Аз и екипът във фирмата не сме проявявали интерес	0.4%	0.4%	0.4%			0.7%		97.1%

Източник: Собствено изследване

⁶ Представената таблица се чете по редове.

Отговорите на получените финансиране по някои от посочените във въпроса механизми, показват че при програмите с най-голям дял кандидатстващи, делът на тези, които получават финансиране намалява.

Ако 12.6% кандидатстват по ОП „Конкурентоспособност“ и ОП „Иновации и конкурентоспособност“, то само 8,4% са успели да получат финансиране. Сходна е ситуацията и при ОП „Развитие на човешките ресурси“ и ОП „Инициатива за малки и средни предприятия“, където делът на одобрените за финансова подкрепа намалява спрямо този на кандидатстващите. По-положителни резултати се забелязват при ОП „Регионално развитие“, ОП „Региони в растеж“ или други програми от ЕС, където дяловете на получените финансиране са близки до дяловете на посочилите, че са кандидатствали по тях.

Фигура 27 Процентно разпределение на отговорите на въпрос „По кои от следните програми фирмата Ви е проявявала интерес/е кандидатствала/е получила финансиране?“ *Възможен е повече от един отговор

Източник: Собствено изследване

По-голямата част от фирмите, които са кандидатствали по конкретна оперативна програма са получили финансиране според съответния регламент. Около една четвърт от кандидатите по ОП „Конкурентоспособност“ и ОП „Иновации и конкурентоспособност“ са били одобрени и в рамките на ОП „Развитие на човешките ресурси“. Една трета от подалите предложение съобразно изискванията на ОП „Развитие на човешките ресурси“ са получили финансиране и по ОП „Конкурентоспособност“ и ОП „Иновации и конкурентоспособност“. Всяка четвърта фирма кандидат за финансиране ОП „Регионално развитие“, ОП „Региони в растеж“ или ОП „Инициатива за малки и средни предприятия“ не е получила финансиране.

Таблица 11. Процентно разпределение на отговорилите на въпрос “Към кои от следните програми фирмата Ви е кандидатствала?” спрямо отговорите на въпрос “Към кои от следните програми фирмата Ви е получила финансиране?”⁷

Към кои от следните програми фирмата Ви е получавала финансиране?							
Към кои от следните програми фирмата Ви е кандидатствала?	ОП „Конкурентоспособност“ и ОПИК	ОП „Развитие на човешките ресурси“	ОП „Регионално развитие“ и ОП „Региони в растеж“	Програма за развитие на селските райони	ОП „Инициатива за малки и средни предприятия“	Други програми на ЕС	Фирмата не сме получавали финансиране
ОП „Конкурентоспособност“ и ОП „Иновации и конкурентоспособност“	62.3%	27.5%	4.3%		11.6%	14.5%	17.4%
ОП „Развитие на човешките ресурси“	34.0%	77.4%	1.9%	3.8%	9.4%	11.3%	11.3%
ОП „Регионално развитие“ и ОП „Региони в растеж“	12.5%	18.8%	56.3%	12.5%	12.5%	12.5%	25.0%
Програма за развитие на селските райони	22.2%	22.2%	11.1%	55.6%	22.2%	11.1%	22.2%
ОП „Рибарство“ и Програмата за морско дело и рибарство		50.0%			50.0%	50.0%	50.0%
ОП „Инициатива за малки и средни предприятия“	14.0%	8.0%	2.0%	2.0%	56.0%	22.0%	24.0%
Други програми на ЕС	10.8%	16.2%			13.5%	62.2%	24.3%
Аз и екипът във фирмата не сме кандидатствали	0.3%		0.3%		0.3%	0.3%	97.9%

Източник: Собствено изследване

⁷ Представената таблица се чете по редове.

Достъпът до финансовите механизми на ЕС и техните ресурси зависи до голяма степен и от вътрешно организационни фактори, сред които наличието на капацитет и готовност на предприятията да създават, развиват и защитават свои бизнес проекти, планове и политики. Следващата поредица от твърдения, използвани в проведеното изследване, проверяват доколко изследваните компании смятат, че са подготвени да изготвят и реализират проекти в рамките на европейските оперативни програми.

Повече от половината анкетирани са съгласни, че като юридическо лице имат всичко необходимо (информация, капацитет и условия) да кандидатстват и обезпечат успешно проекти в рамките на оперативните програми. 26.4% са напълно съгласни, че фирмата, която представляват, отговаря на изискванията за кандидатстване по програмите, които представляват интерес за тях. Една четвърт са напълно уверени, че сред екипите си имат капацитет сами да подготви необходимите документи за кандидатстването. 28% са категорични, че имат възможност да изпълнят успешно проектите, по които биха кандидатствали.

Известни натрупвания са наблюдавани в опцията „Не мога да преценя“ при две от проверяваните твърдения. 17.9% от отговорилите не са успели да заявят категорично дали структурата, която представляват, отговаря на всички изисквания, необходими за кандидатстване по програмите, а други 16.0% се колебаят дали биха обезпечили успешно изпълнението на проект финансиран по линия на оперативните програми.

Най-голям дял от тези, които не са успели да дадат ясен отговор дали организацията им отговаря на условията за кандидатстване и дали биха се справили с изпълнението на вече одобрен проект, не са проявили интерес и не са кандидатствали за финансиране с европейски средства. Единични случаи са колебаещите се, които са посочили, че се интересуват и са били кандидати с проектни предложения по линия на ОП „Конкурентоспособност“, ОП „Иновации и конкурентоспособност“ или ОП „Иновации и конкурентоспособност“.

Фигура 28 Процентно разпределение на отговорите на въпрос “В каква степен сте съгласен със следните твърдения по отношение на Вашата фирма?”

Източник: Собствено изследване

Таблица 12. Процентно разпределение на посочилите отговор „Не мога да преценя“ на твърдението „Фирмата ни отговаря на изискванията за кандидатстване по програмите, които представляват интерес за нас“ спрямо въпросите “Към кои от следните програми фирмата Ви е проявявала интерес/кандидатствала?”⁸

Фирмата ни отговаря на изискванията за кандидатстване по програмите, които представляват интерес за нас	Проявявали интерес	Кандидатствали
ОП „Конкурентоспособност“ и ОП „Иновации и конкурентоспособност“	6,6%	5,5%
ОП „Развитие на човешките ресурси“	3,3%	3,3%
ОП „Регионално развитие“ и ОП „Региони в растеж“	1.1%	0,0%
Програма за развитие на селските райони	1.1%	1.1%
ОП „Рибарство“ и Програмата за морско дело и рибарство	0,0%	0,0%
ОП „Инициатива за малки и средни предприятия“	9,9%	5,5%
Други програми на ЕС	5,5%	1.1%
Аз и екипът във фирмата не сме проявявали интерес	78,0%	81.3%

Източник: Собствено изследване

Таблица 13. Процентно разпределение на посочилите отговор „Не мога да преценя“ на твърдението „Фирмата ни има възможност да обезпечи успешното изпълнение на проекти по оперативните програми“ спрямо въпросите “Към кои от следните програми фирмата Ви е проявявала интерес/кандидатствала?”

Фирмата ни има възможност да обезпечи успешното изпълнение на проекти по оперативните програми	Проявявали интерес	Кандидатствали
ОП „Конкурентоспособност“ и ОП „Иновации и конкурентоспособност“	7,4%	6,2%
ОП „Развитие на човешките ресурси“	6,2%	3,7%
ОП „Регионално развитие“ и ОП „Региони в растеж“	2.5%	0,0%
Програма за развитие на селските райони	1.2%	1.2%
ОП „Рибарство“ и Програмата за морско дело и рибарство	1.2%	0,0%
ОП „Инициатива за малки и средни предприятия“	7,4%	3,7%
Други програми на ЕС	7,4%	1.2%
Аз и екипът във фирмата не сме проявявали интерес	79,0%	84,0%

Източник: Собствено изследване

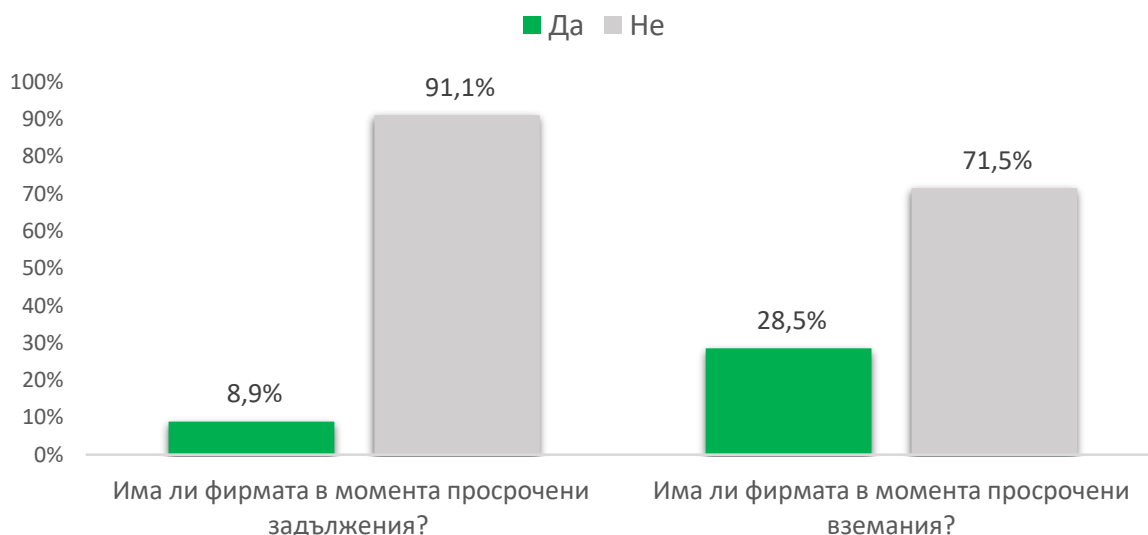
⁸ Представените таблици се четат по редове.

Друг вътрешно организационен фактор, свързан с възможността за плавен преход към дигитализация е начинът на разходване и организиране на средствата, с които разполага едно дружество.

По отношение на степента на задлъжнялост 91.1% от анкетираните посочват, че предприятието, което представляват няма просрочени задължения. Останалите 8.9%, които имат неплатени в срок задължения са представители предимно на микро предприятия с до 9 наети лица и регистрация на юридическото лице в град-областен център, различен от София. При наличието на просрочени вземания делът на посочилите, че имат несъбрани средства по сключени договори, нараства значително и 28.5% от всички попаднали в изследването споделят, че формално разполагат със средства, които не могат да активират за собствените си цели.

Две трети от фирмите, които са посочили, че имат просрочени задължения, са отбелязали, че имат и просрочени вземания. Една на всеки четири фирми без задължения очаква парични постъпления по линия на несъбрани, просрочени вземания.

Фигура 29 Процентно разпределение на отговорите на въпроси „Има ли фирмата в момента просрочени задължения?“ и „Има ли фирмата в момента просрочени вземания?“.

Източник: Собствено изследване

Таблица 14. Процентно разпределение на отговорилите на въпрос „Има ли фирмата в момента просрочени задължения?“ спрямо отговорите на въпрос „Има ли фирмата в момента просрочени вземания?“⁹

Има ли фирмата в момента просрочени задължения?	Има ли фирмата в момента просрочени вземания?	
	Да	Не
Да	66,7%	33,3%
Не	24,9%	75,1%

Източник: Собствено изследване

2.2.6.1. Основни изводи

- Предприятията все по-често работят и разчитат на финансови инструменти, предоставяни от банки под формата на тип кредитиране за юридически лица. Делът на тези, които прибягват до неформални заеми от близки и приятели намалява за сметка на тези, които предпочитат финансови сделки с легален посредник. Рисковите капитали като средство за финансово подпомагане остават недостатъчно популярни и предпочитани сред изследваните предприятия.
- ОП „Конкурентоспособност“ и ОП „Иновации и конкурентоспособност“, ОП „Инициатива за малки и средни предприятия“ и ОП „Развитие на човешките ресурси“ са програмите, към които изследваните предприятия проявяват най-голям интерес.
- По-малък дял от фирмите, които проявяват интерес към определена оперативна или друга програма в действителност кандидатстват с проектни предложения. Делът на одобрените за финансиране спада спрямо подалите кандидатури, което означава, че съществуват потенциални бенефициенти, които въпреки проявения и потвърден интерес, не успяват да достигнат до финансиране с европейски средства.
- Преобладаващата част от изследваните предприятия изразяват готовност и наличие на умения и капацитет за кандидатстване и изпълнение на проекти по европейски програми. Предприятията, които обичайно не се интересуват от европейските финансови механизми за подкрепа са най-несигурните по отношение на това дали организацията, която представляват отговоря на условията за кандидатстване и дали биха се справили успешно с изпълнението на проекти.
- Над 90% от изследваните малки и средни предприятия плащат в срок задълженията си, а около 29% очакват приходи от несъбрани техни вземания. Две трети от предприятията, които имат просрочени задължения са посочили, че имат и просрочени вземания.

⁹ Представената таблица се чете по редове.

2.2.7. Достъп до пазари и интернационализация

Известно е, че вътрешният пазар в общия случай е твърде ограничен и поради тази причина предприятията, създали по-значим производствен и търговски капацитет, търсят възможности на външните пазари. Структурата на извадката, все пак, предполага, че повечето от анкетираните фирми поради своя размер и икономическа дейност не са в състояние да интернационализират своята дейност. Косвено за това говори и слабият интерес към участие в изложения и панаири.

Сред анкетираните предприятия малък процент имат реализиран износ през последните 12 месеца, а делът на износа в общите продажби за много от предприятията може да се отчете като незначителен.

Реализирането на зелената трансформация на бизнеса и постигането на нулеви емисии е невъзможно без насърчаване от страна на държавните регулатори. Борбата с климатичните промени е от обществена значимост и трябва да бъде подкрепяна от различните равнища в държавата. Значителна част от представителите на малки и средни предприятия в България имат положително отношение към електронно предоставяните от държавните институции (69.1%) и местните власти (63.4%) услуги, което облекчава дейността на управлението от тях бизнес. Със сходен дял от 63.7% са и тези респонденти, според които административните процедури и бюрокрацията затрудняват оперирането и действията на фирмите. Мненията на респондентите обаче са поляризирани по отношение на това дали регулативните режими и законодателството в страната затрудняват дейността на техните организации, като 50.3% са съгласни в това твърдение, а други 49,7% не мислят по този начин. Близък е и делът на тези, които са на мнение, че предоставяните от държавните институции информация и услуги подпомагат дейността на фирмите (48.1%), докато 51.9% посочват обратното. Данните показват, че с предимно по-положителна нагласа към дейността на държавните институции и административните процеси са предприятията от Северозападна България.

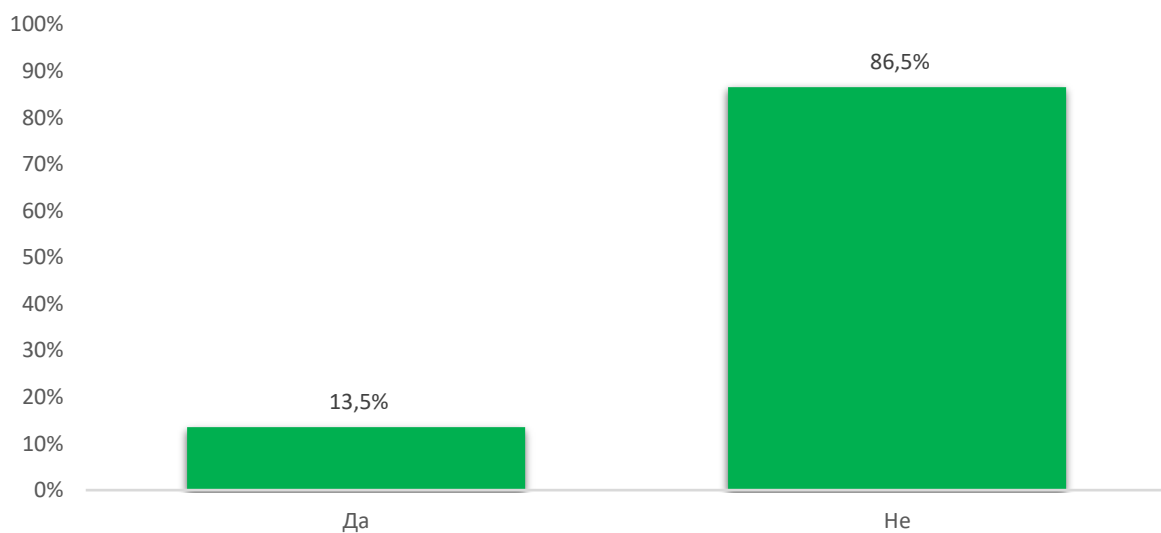
Данните показват, че през последната една година от провеждането на проучването само 13.5% от фирмите са вземали участие в изложения или панаири, на които да представят продуктите и услугите си. Това основно са предприятията с по-висока численост на персонала и упражняващи дейности в секторите „Преработваща промишленост“ и „Култура, спорт, развлечения“.

Фигура 30 Съгласен ли сте със следните твърдения:

Източник: Собствено изследване

Фигура 31 Участвала ли е фирмата през последните 12 месеца в изложение или панаир?

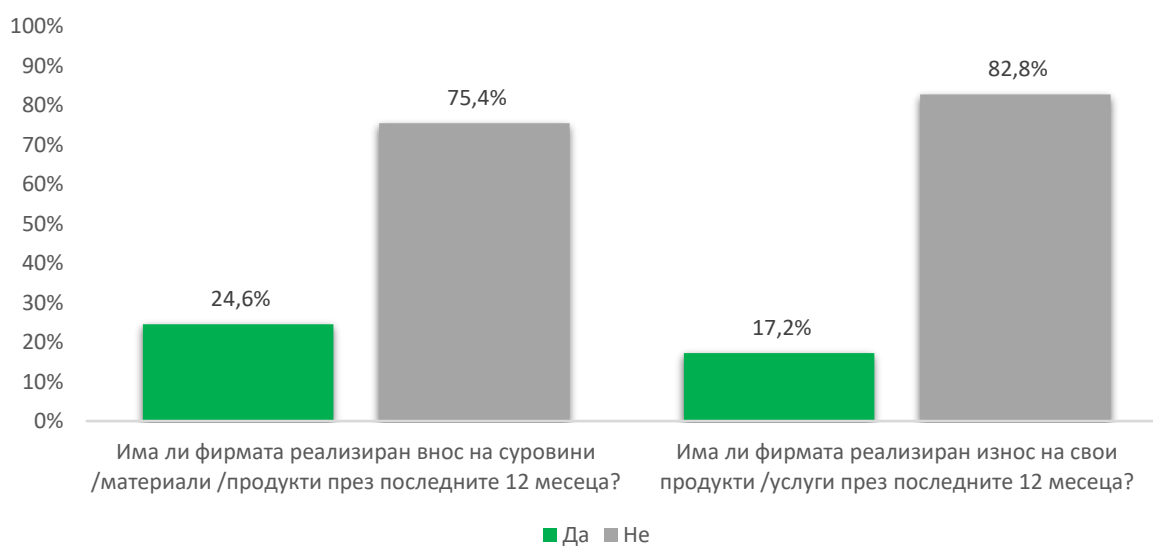
Източник: Собствено изследване

Според данните от изследването една четвърт от обхванатите от изследването компании през последните дванадесет месеца имат внос на суровини, материали и/или продукти, докато 75.4% ползват единствено произведени в страната.

Малко над половината от предприятията от сектор „Преработваща промишленост“ са реализирали внос на суровини, материали или продукти. Подобен внос е по-силно застъпен и сред компаниите от сектор „Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети“.

Значително ниски нива обаче се отчитат по отношение на износа на продукти и услуги от предприятията в страната, като това правят едва 17.2% от тях, а другите 82.2% обслужват изцяло родните пазари и производството им е съсредоточено за задоволяване на потребителските нужди тук в страната. Със сравнително по-изразен износ на продукти и услуги се характеризират предприятията от Северозападен, Северен Централен и Южен Централен район в България. По-силен акцент към експорта се наблюдава и при компаниите от преработващата промишленост.

Фигура 32 Присъствие на интернационални пазари

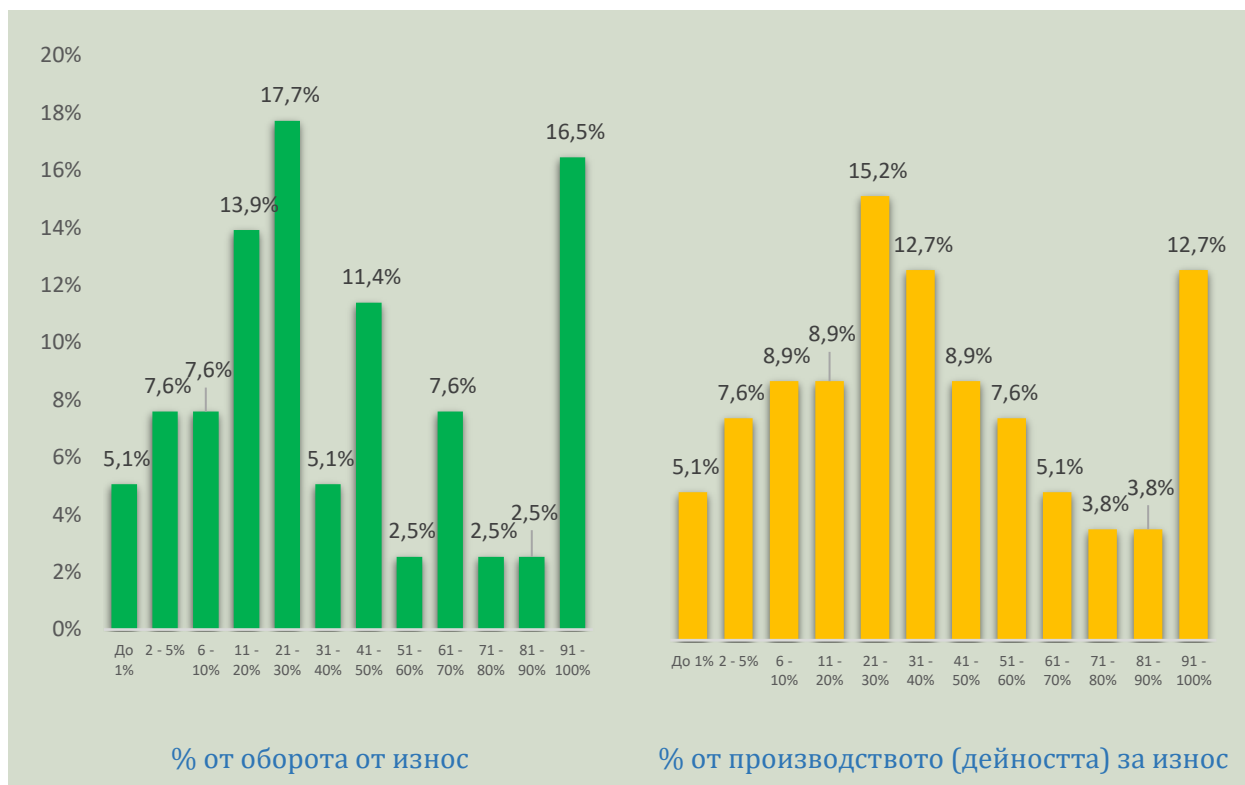
Източник: Собствено изследване

Размерът на приноса от износа върху оборота и дейността варира при отделните фирми, които участват на международните пазари със своите продукти и услуги. Според данните при 17.7% от компаниите, които работят за износ, е отчетен принос към оборота в размер между 21 и 30%, а при 16.5% в размер между 91 – 100%.

По отношение на влиянието на износа върху производството най-големите натрупвания са отчетени отново в интервалите „21 – 30%“, „31 – 40%“ и „91 – 100%“, съответно за 15.2%, 12.7% и 12.7% от фирмите.

Износът на продукти и услуги оказва най-значимо влияние в дейността на компании от сферите на „Професионалните дейности и услуги“ и „Транспорт, складиране и пощи“.

Фигура 33 Какъв беше приносът на износа върху оборота и производството на фирмата през последната година? - сред работещите за износ

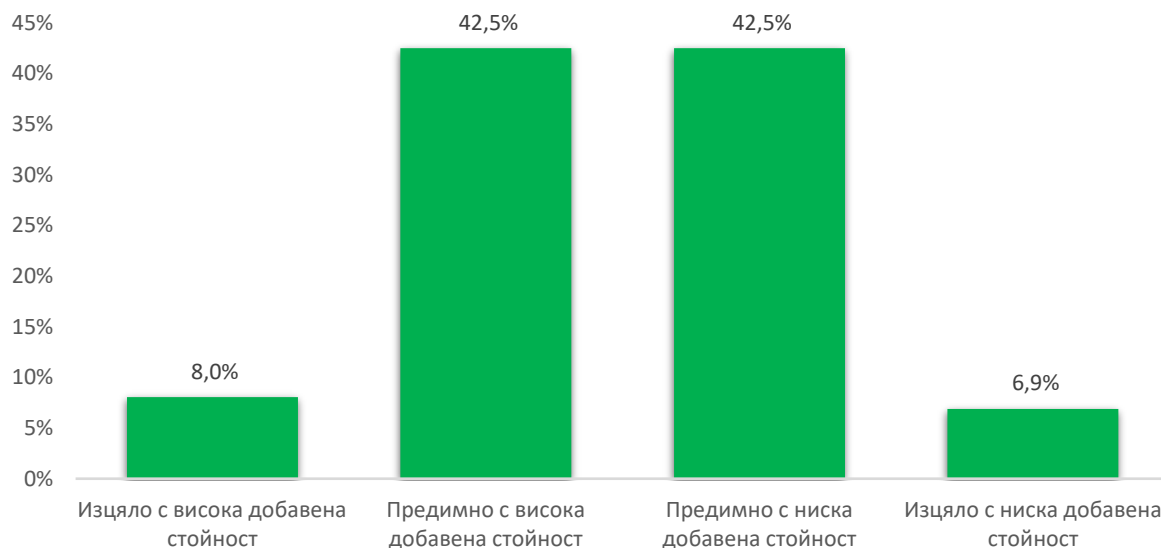
Източник: Собствено изследване

Едва половината от експортиращите предприятия са зависими от продажбите на външните пазари.

Въпреки това, като цяло българските предприятия са слабо интернационализирани предвид както малкия дял, осъществяващи износ, така и от приноса на този износ към общите приходи от продажби (оборота).

Сред представителите на предприятията, които посочват, че произвеждат продукти и услуги за износ на интернационални пазари, мненията за това каква е добавената им стойност са противоположни. С равни дялове от по 42.5% са анкетираните, които посочват, че продуктите им за износ през последните дванадесет месеца са с предимно висока добавена стойност, както и тези, според които тази стойност е предимно ниска. С изцяло висока добавена стойност са продуктите на 8% от предприятията, а изцяло с ниска – на 6.9%.

Фигура 34 С каква добавена стойност са продуктите, които изнасяхте през последната година? - сред работещите за износ

Източник: Собствено изследване

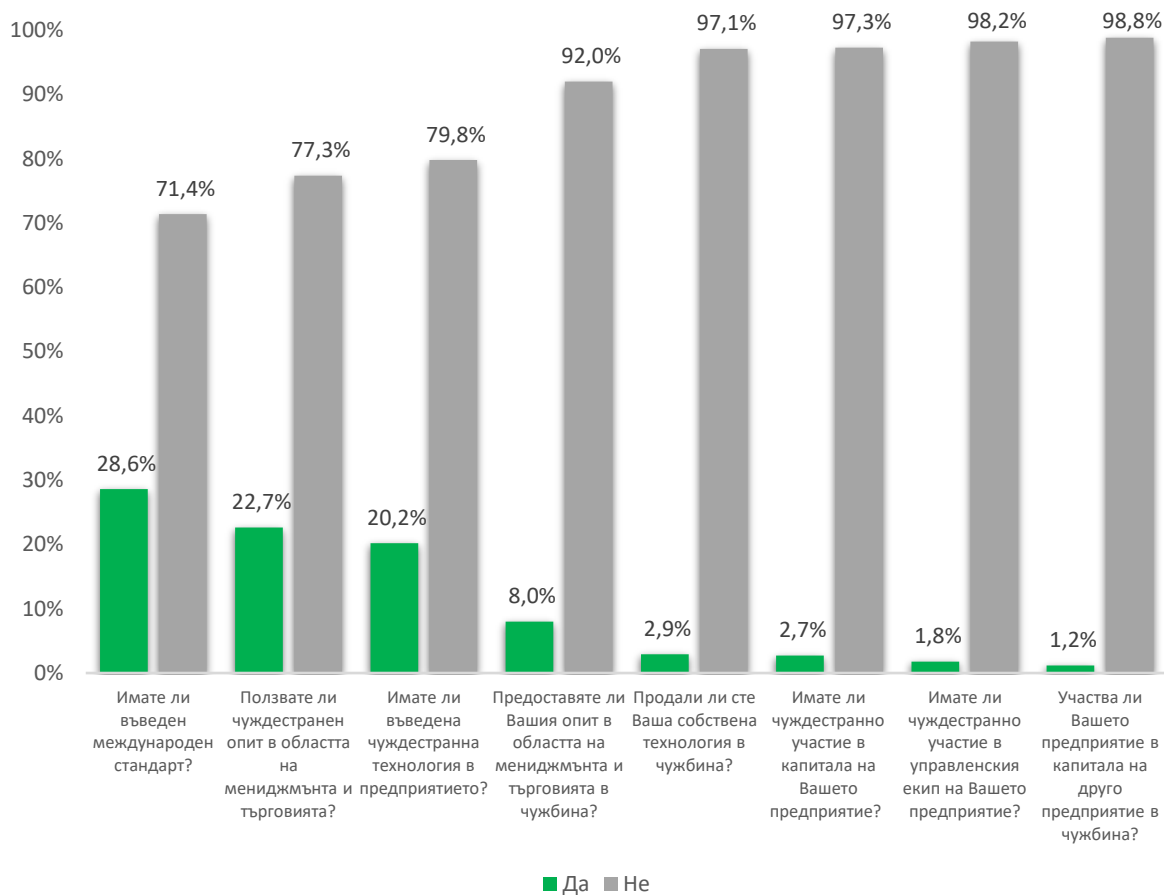
Данните отчитат ниски нива на заинтересованост от страна на респондентите по въпросите, свързани с това до каква степен в българските предприятия има наличие на чуждестранно влияние и модели на управление, както и доколко фирмите в страната утвърждават присъствието си на международните пазари.

Със сравнително по-високи дялове се обособяват компаниите, които посочват, че в дейността си са въвели международни стандарти (28.6%), ползват чуждестранен опит в областта на управлението и търговията (22.7%) и са интегрирали чуждестранна технология в производствените си процеси (20.2%). Тези дялове потвърждават връзката между равнището на добавена стойност и необходимостта от въвеждане на международни стандарти или чуждестранна технология (в българския контекст, разбирана като по-напредничав).

Едва 8.0% посочват, че имат възможност да предоставят опита си в областта на мениджмънта и търговията в чужбина като добра практика. Под 3% остават компаниите, които имат продадена собствена технология в чужбина (2.9%), имат чуждестранно участие в капитала си (2.7%), имат чуждестранно участие в управлението (1.8%) или участват в капитала на друго предприятие в чужбина (1.2%).

Сред предприятията от преработващата промишленост е по-силно застъпено въвеждането на международен стандарт и внедряването на чуждестранни технологии.

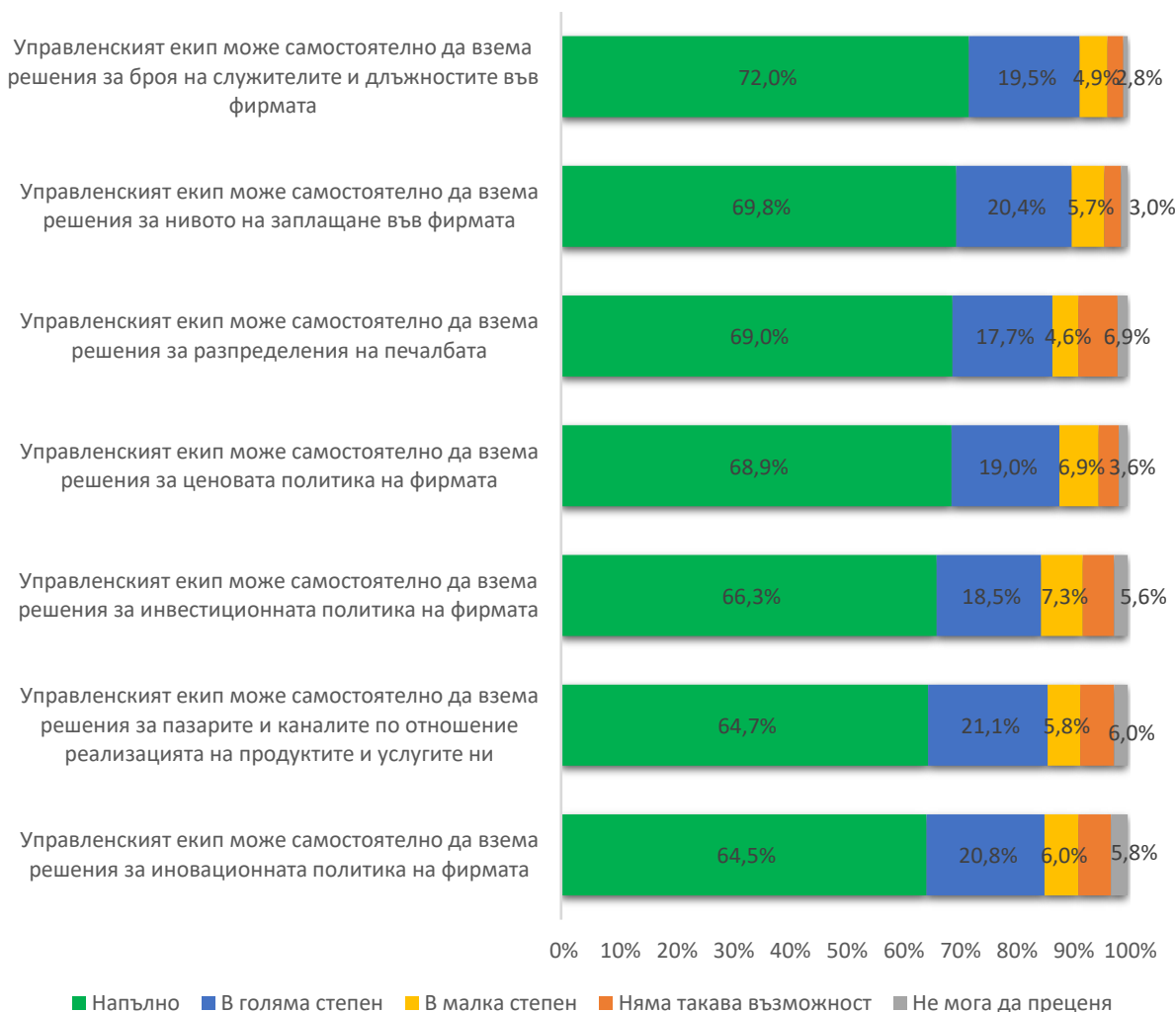
Фигура 35 Влияние на чуждестранни бизнес течения върху предприятията в България

Източник: Собствено изследване

Отговорностите на управленските екипи в българските предприятия варират и самостоятелността на действие на тези екипи е ограничена в различна степен от редица фактори. Най-много правомощия са им предоставени по отношение на решенията за броя на служителите и длъжностите, които фигурират в организацията („Напълно“ – 72.0%). На следващо място се нареждат възможностите на мениджмънта в малките и средните предприятия в страната да вземат еднолични решения за нивата на заплащане за отделните длъжности и позиции („Напълно“ – 69.8%), за разпределението на печалбата при наличие на положителен финансов резултат („Напълно“ – 69.0%) и по отношение на ценовата политика на фирмата („Напълно“ – 68.9%). Със сходни дялове се обособяват и отговорностите на управленските екипи в обхванатите от изследването компании по отношение на решения за инвестиционната политика на фирмата („Напълно“ – 66.3%), за пазарите и каналите за реализация на продуктите и услугите („Напълно“ – 64.7%) и свързани с иновационната политика на фирмата („Напълно“ – 64.5%).

Фигура 36 В каква степен управленският екип във Вашето предприятие може самостоятелно да взема следните решения:

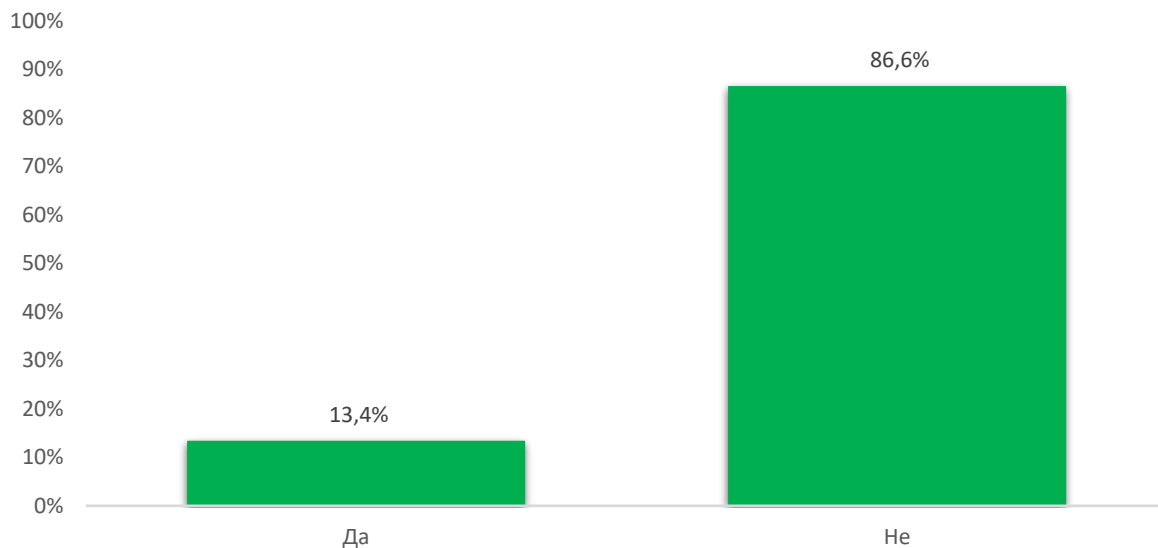

Източник: Собствено изследване

Събраната информация от представители на предприятия в страната показва, че едва 13.4% от фирмите развиват съвместни дейности в партньорства или консорциуми с други компании в т. нар. клъстери. По-често в подобно взаимодействие са участвали компаниите от секторите „Преработваща промишленост“ и „Професионални дейности и научни изследвания“.

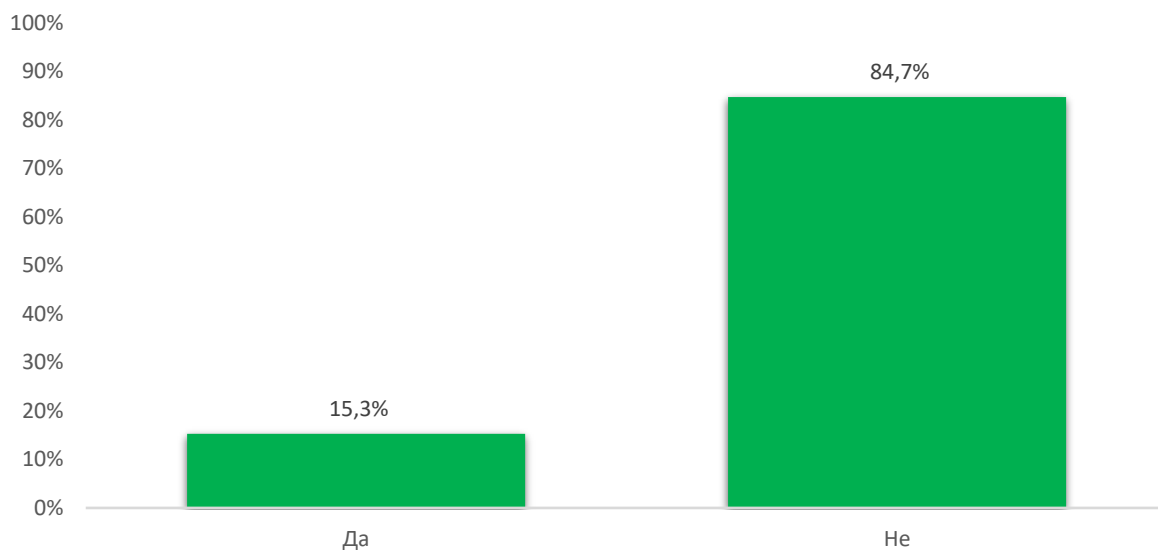
Във верига на доставки за големи компании и търговски мрежи участват 15.3% от предприятията в България, а останалите 84.7% не разполагат с подобна възможност за развитие на своята дейност. В групата на участващите по-често попадат предприятията от секторите „Преработваща промишленост“ и „Транспорт, складиране и пощи“.

Фигура 37 Участва ли предприятието в клъстер в сектора на дейност на фирмата (става въпрос за партньорства, консорциуми или други дейности, които развиват съвместно различни фирми)?

Източник: Собствено изследване

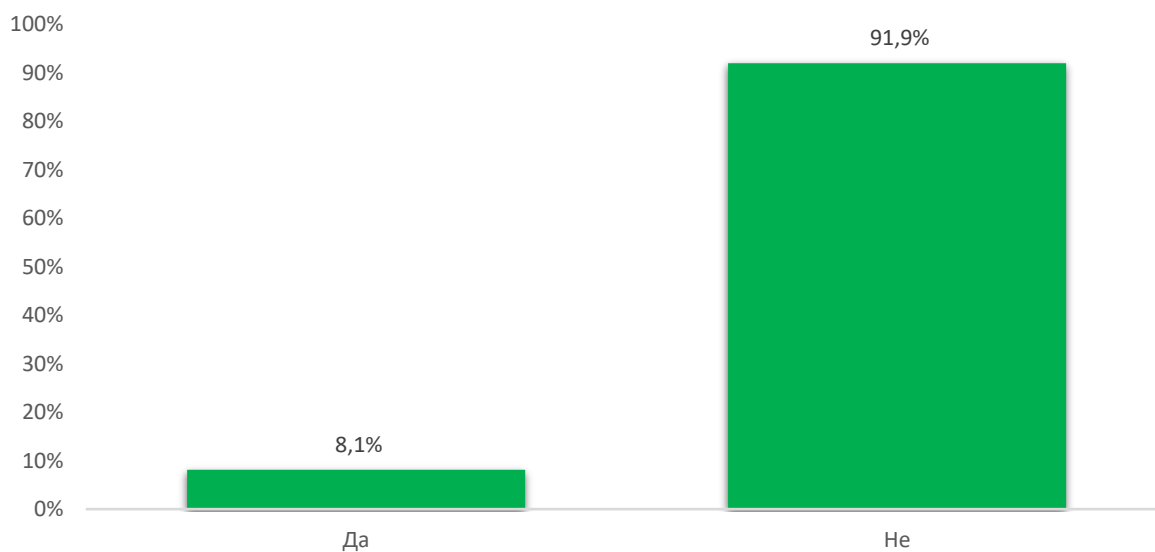
Фигура 38 Участва ли предприятието във верига на доставки за големи компании и търговски мрежи?

Източник: Собствено изследване

Решения по темата за дигитализация в мрежите за доставки са внедрили едва 8.1% от партньорите на българските предприятия. Това основно са предприятия от сектор „Преработваща промишленост“, компании с по-висока численост на персонала, както и такива, които сами са внедрили решения за зелена дигитализация в дейността си.

Фигура 39 Внедрили ли са партньорите Ви в тези мрежи решения, свързани със зелената дигитализация?

Източник: Собствено изследване

2.2.7.1. Основни изводи

- Над 60% от представителите на предприятия в България имат положително отношение към електронно предоставяните от държавните институции и местните власти услуги. Със сходен дял са и обаче респондентите, според които административните процедури и бюрокрацията затрудняват оперирането и действията на фирмите. Това са част от причините, поради които мненията на участниците в изследването са поляризирани по отношение на това дали регулативните режими и законодателството в страната затрудняват или облекчават дейността на управлението от тях бизнес.
- Предимно участващи в изложението и панаири са предприятия с персонал над 250 души.
- Сравнително ниски под 25% са и нивата на фирмите, които посочват, че имат внос на суровини, материали или продукти през последните 12 месеца, както и на тези, които имат присъствие на международните пазари чрез износ на свои продукти и услуги. Износът на продукти и услуги оказва най-значимо влияние в дейността на компании от сферите на „Професионалните дейности и услуги“ и „Транспорт, складиране и пощи“.
- Степента на чуждестранно влияние и модели на управление в българските предприятия също е ниска, като между 20 и 30% са тези фирми, които са въвели международни стандарти, ползват чуждестранен опит в областта на управлението и търговията и са интегрирали чуждестранна технология в производствените си процеси. Под 2% са компаниите, участвали в изследването, които имат чуждестранно участие в управлението или участват в капитала на друго предприятие в чужбина.
- Едва 13.4% от предприятията в страната развиват съвместни дейности в партньорства или консорциуми с други компании в т. нар. клъстери, а 15.3% участват във верига на доставки за големи компании и търговски мрежи.
- Само 8.1% от интервюираните компании работят в партньорство с други фирми, които са внедрили решения по темата за зелената дигитализация в мрежите си за доставки.

2.2.8. Иновации и интелектуална собственост

Иновационната дейност на едно предприятие може да бъде оценена както по степента на готовност за нейното осъществяване (изградения капацитет), така и по резултатите ѝ. Дяловете на предприятията, които са съумели на предложат нови или модифицирани продукти, както и тези, които са осъществили реорганизации, не са високи, което може да бъде изтълкувано като относително скромно равнище на иновационната дейност.

Този раздел цели да проследи динамиката на иновациите в предприятията и регистрацията на интелектуална собственост. Разглеждането на тази тема е от ключово значение за идентифицирането на вътрешните (иновационна активност) и външните фактори (регистрация на интелектуална собственост), които оказват влияние на процесите по зелена дигитализация. Открояването на настоящото равнище на иновационна активност, както и очакваните дейности

в това отношение в близкото бъдеще може да даде основни насоки за бъдещите предпоставки за внедряването на нови зелени технологии. Изследването на поведението на компаниите при регистрацията на интелектуална собственост е още една отправна точка за разкриването на потенциала на предприятията в България да дигитализират своите работни процеси.

2.2.8.1. Вътрешни фактори за зелена дигитализация: Иновационна активност

Близо четвърт (24.0%) от предприятията са предложили на пазара нов или подобрен продукт през последната година, а една пета възнамеряват да направят това през следващата година, като стойностите и по двата показателя са по-високи сред предприятията от преработващата промишленост.

72.5% от всички предприятия не попадат в която и да е от двете групи, а малко над две трети (67.7%) от предприятията, които вече са предложили нов или подобрен продукт, планират да го направят и през следващата година. В крайна сметка, в тълкуването на това състояние на нещата следва да се отчете и възможността съществуващите продукти да са достатъчно удовлетворяващи клиентите, с което отпада и необходимостта от замяната им с нови. Разбира се, тук влияние имат и фактори като разходите за разработването и внедряването на нови продукти, наличието на ресурс от творчески и инженерни кадри, равнище на конкурентен натиск на съответния пазар и други.

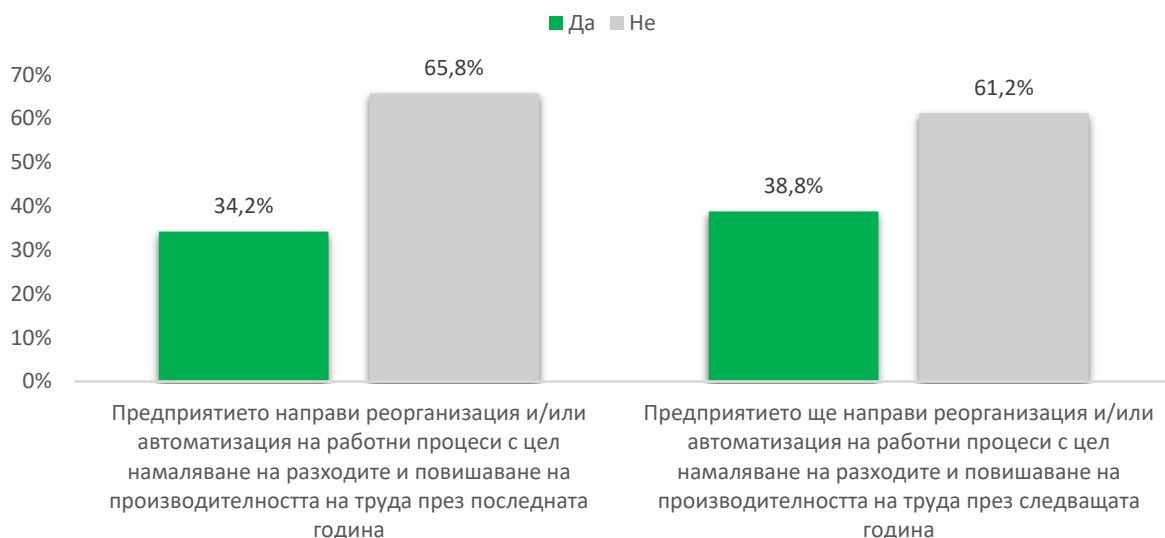
Фигура 40 Кои от следните твърдения са верни за Вашата фирма?

Източник: Собствено изследване

Мнозинството от предприятията, които имат внедрени решения, свързани със зелената дигитализация, са пуснали нов продукт или подобрен вариант на съществуващ такъв пред последната една година.

Фигура 41 Кои от следните твърдения са верни за Вашата фирма?

Източник: Собствено изследване

Близо две трети от представителите на малки и средни предприятия в България заявяват, че тяхната компания не е правила реорганизация и/или автоматизация на работния процес с цел намаляване на разходите и повишаване на производителността на труда през последната една година.

34.2% е делът на декларираните, че подобни процеси са се случвали в тяхната фирма през последните 12 месеца. Респондентите споделят малко по-оптимистични нагласи за бъдещото развитие на фирмата, в която работят – 38.8% заявяват, че пред следващата година ще направя промени, свързани с намаляване на разходите и повишаване производителността на труда. Подобни реорганизации и/или автоматизации са по-силно застъпени сред компаниите от сектор „Преработваща промишленост“. Те попадат и в по-голяма степен към групата на плануващите да реорганизируют работните си процеси и да повишат производителността на труда през следващата година, в която са още представителите на секторите „Строителство“, „Финансови и застрахователни дейности“ и „Създаване и разпространение на информация и творчески продукти“.

Над 70% от предприятията, които в своя работен процес са внедрили решения, свързани със зелената дигитализация, са направили през последната година или им предстои да направят

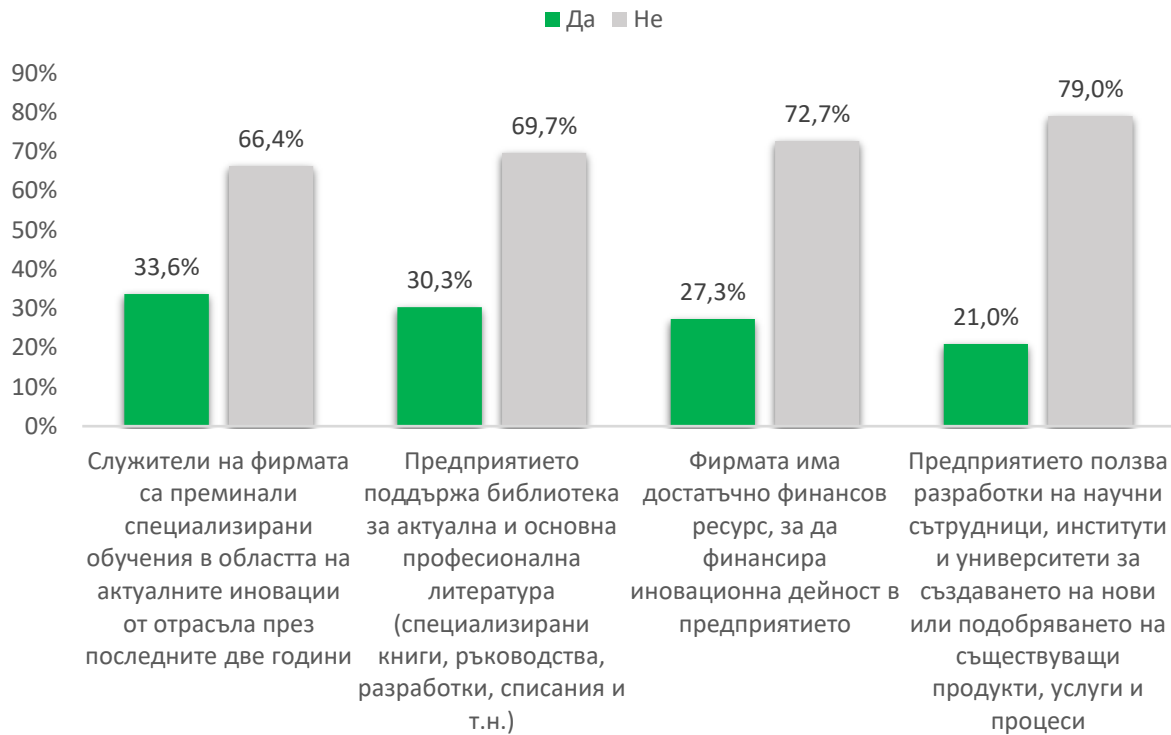
през следващата промени, свързани с намаляване на разходите и повишаване на производителността на труда. Подобни намерения за следващата година имат и малко под две трети от фирмите, които споделят, че в предприятието са идентифицирани работни процеси, които могат да бъдат дигитализирани. Предприятията, използващи екологични материали и суровини, както и прилагащите политики по ресурсна ефективност, също в по-голяма степен споделят, че през последната година са направили реорганизация или че ще направят такава, свързана с оптимизиране на разходите и повишаване на производителността на труда през следващата година.

Малко над половината (54.3%) от предприятията нито са реорганизирали работните си процеси, нито имат намерение на го направят през следващата година.

В много голяма степен, решенията на тези предприятия са поставени в зависимост от мащаба на тяхната дейност, тъй като това е факторът, от който зависят икономическите ефекти (разходи и производителност) от инвестиции в реорганизация и автоматизация на работните процеси.

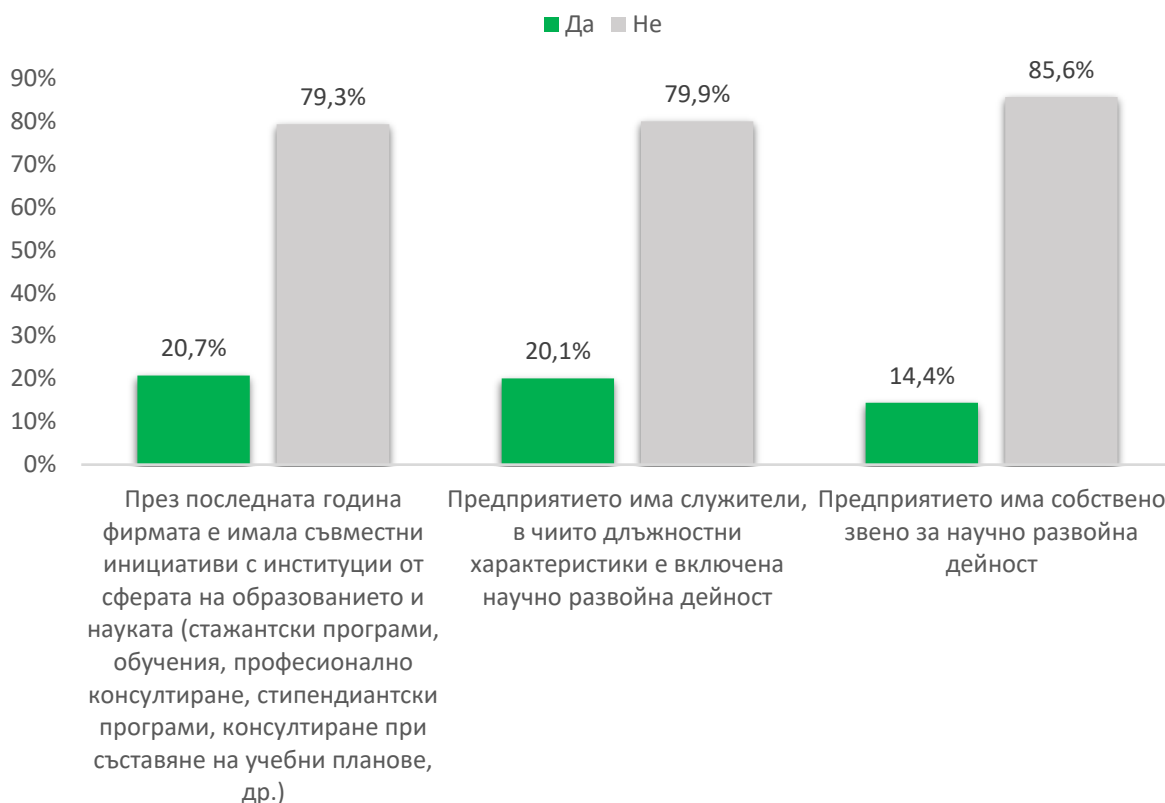
Резултатите от проучването показват, че мнозинството от българските малки и средни предприятия (между 66.4% и 85.6%) не предприемат дейности, насочени към развитие на иновационния потенциал на предприятието, използване на налични научни разработки и създаване на научно-изследователски партньорства. Преминаването на служителите през професионални обучения в областта на актуалните иновации от съответния отрасъл е най-разпространената форма на ангажиране с иновационни дейности – за подобна свидетелстват около една трета от изследваните компании. 30.3% е делът на предприятията, които поддържат библиотека за актуална и основна професионална литература.

Фигура 42 Съгласни ли сте с всяко от следните твърдения за Вашата фирма?

Източник: Собствено изследване

Фигура 43 Съгласни ли сте с всяко от следните твърдения за Вашата фирма?

Източник: Собствено изследване

За достатъчен финансов ресурс за финансиране на иновационна дейност в предприятието споделят 27.3% от респондентите. По отношение на използването на научни разработки и партньорства с научни институции 21% от компаниите са ползвали разработки на научни сътрудници, институти и университети за създаването на нови или подобряването на съществуващи продукти, услуги и процеси, а 20.7% споделят, че през последната година тяхната фирма е имала съвместни инициативи с институции в сферата на образованието и науката като стажантски програми, обучения и др. Малко над една пета е делът на предприятията, в които има служители, в длъжностните характеристики на които е включена научно-развойната дейност. С най-нисък дял са малките и средни компании, в които имат обособено собствено звено за научно-развойна дейност – 14.4%.

Разпределението на отговорите по големина на предприятието показва, че дейностите по развитие на иновационния потенциал на компанията, използване на налични научни разработки и създаване на научно-изследователски партньорства са отчетливо по-силно застъпени сред предприятията с 250 и повече души служители.

Фигура 44 Структурни и ресурсни измерения на иновационния капацитет по размер на предприятието

Източник: Собствено изследване

2.2.8.2. Вътрешни фактори за зелена дигитализация: Брандове, собствена търговска марка и патентна активност

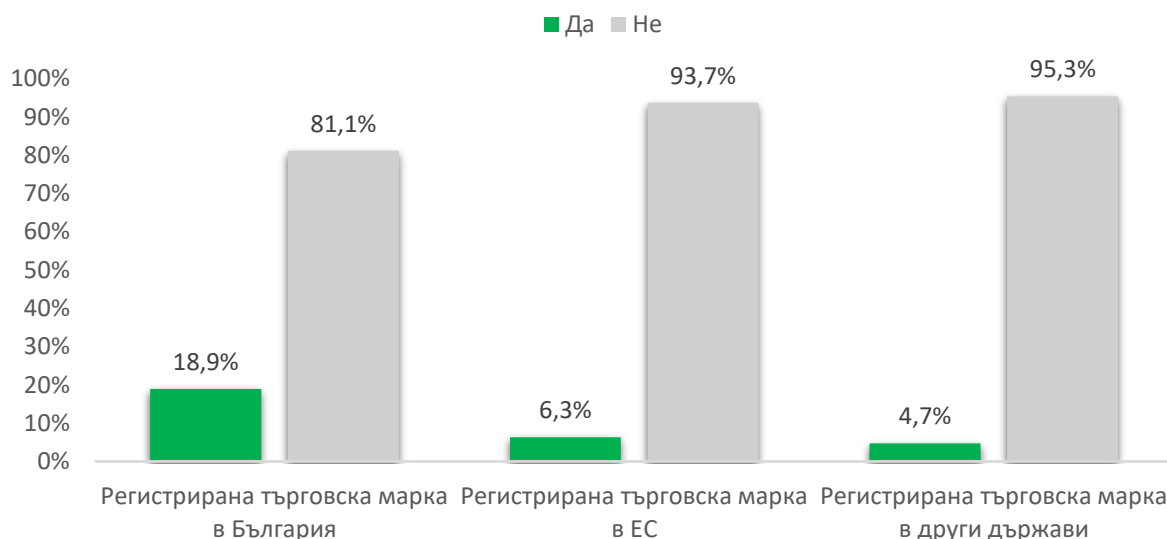
Интелектуалната собственост, макар и призната в света като значим актив на всяко предприятие, изглежда не е обект на особена защита в практиката на българските предприятия – едва една пета от анкетираните предприятия имат регистрирана търговска марка в страната и значително по-малък дял – в ЕС и други държави.

Преобладаващата част от българските предприятия нямат регистрирана търговска марка, като това е валидно както за България, така и за друга държава членка на ЕС и за други държави (техният дял варира между 81.1% - за регистрацията в България, и 95.3% - за регистриране в други държави).

18.9% от фирмите са регистрирали търговска марка в България. 6.3% е дялът на регистриралите търговска марка в ЕС, а 4.7% - на регистриралите такава в други държави.

В групата на регистриралите подобна форма на интелектуална собственост, независимо от мястото на регистрацията, по-често попадат компании от преработващата промишленост.

Фигура 45 Има ли фирмата регистрирана интелектуална собственост в България или чужбина?

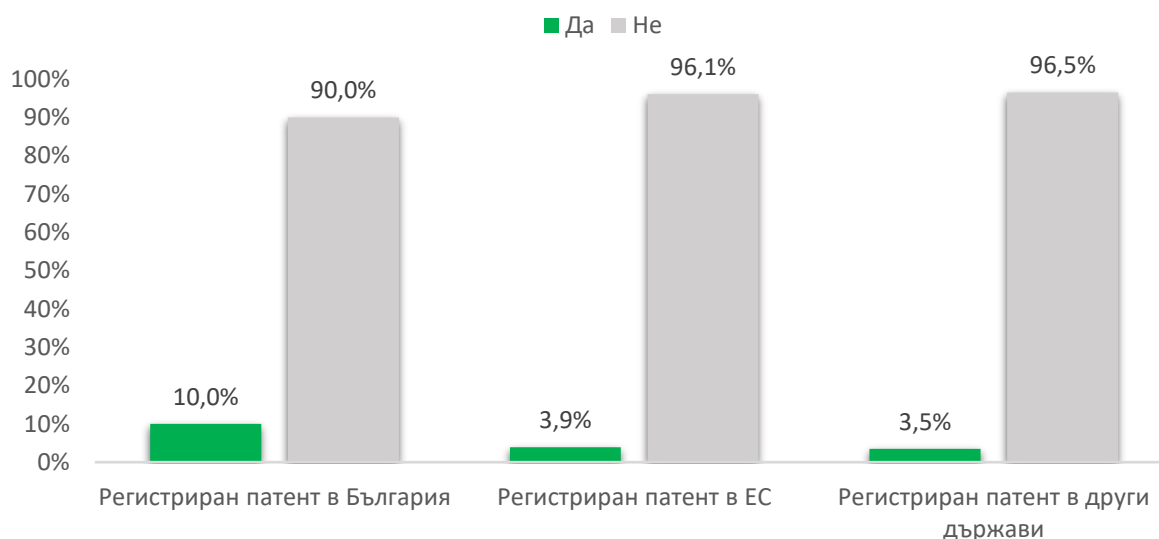

Източник: Собствено изследване

Компаниите, които използват екологични материали и суровини и които провеждат политики в областта на ресурсната и енергийната ефективност, по-често имат регистрирани търговски марки.

Предприятията с внедрени решения, свързани със зелената дигитализация, както и тези, които са идентифицирали процеси от работата си, които могат да бъдат дигитализирани, също по-често са регистрирали търговски марки. И в двата случая най-силно този извод може да бъде направен за регистрацията на подобна форма на интелектуална собственост в България.

Фигура 46 Има ли фирмата регистрирана интелектуална собственост в България или чужбина?

Източник: Собствено изследване

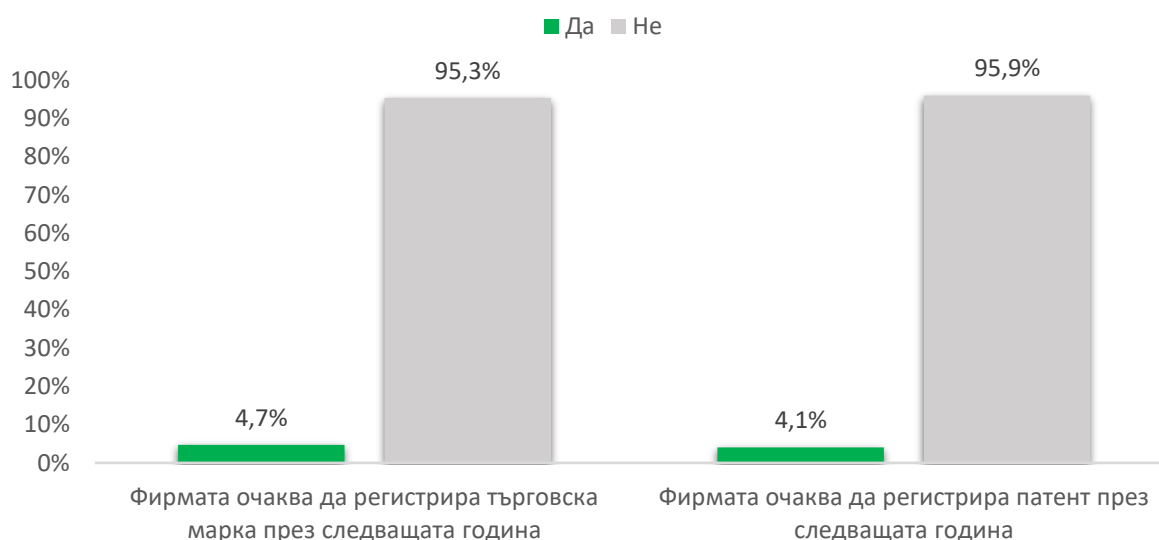
Преобладаващата част от българските предприятия не са регистрирали патенти както в България, така и в друга страна членка на ЕС или в други държави извън Общността (между 90% - по отношение на България, и 96.5% - в други държави).

Регистрацията на патенти е по-слабо застъпена сред българските компании, отколкото регистрацията на търговски марки – 10% са регистрирали патент в България, а други страни от ЕС и в други страни извън Съюза – съответно 3.9% и 3.5% от изследваните предприятия. В тази група по-често попадат предприятия, упражняващи дейност с сферата на преработващата промишленост.

Компаниите, използващи екологични материали и суровини, фирмите, които провеждат политики в областта на ресурсната и енергийната ефективност, както и предприятията с

внедрени решения за зелена дигитализация, по-често споделят, че са регистрирали патент. Подобен извод може да се направи и за фирмите, които са идентифицирали работни процеси, които могат да бъдат дигитализирани. Подобно на регистрацията на търговски марки, и при регистрацията на патенти сред изброените типове компании се наблюдава по-голяма активност при регистрирането им в България.

Фигура 47 Очаквания за бъдеща регистрация на интелектуална собственост

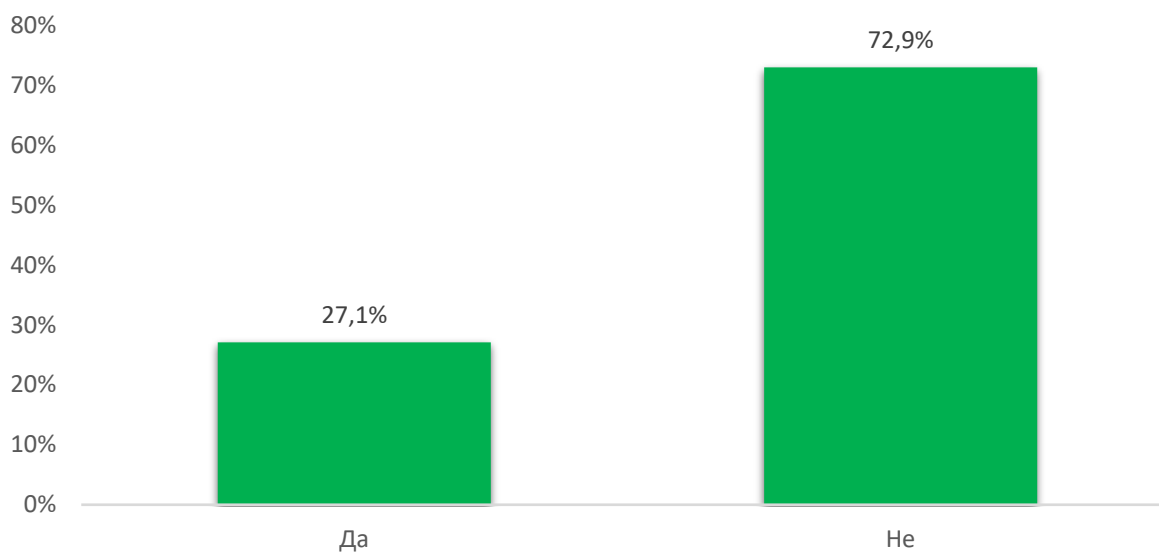
Източник: Собствено изследване

Очакванията на българските предприятия по отношение на регистрация на интелектуална собственост през следващата година са на ниско ниво – над 95% от изследваните компании не очакват да регистрират нито търговска марка, нито патент. 4.7% от фирмите имат очаквания за регистрация на търговска марка, а 4.1% очакват да регистрират патент. С по-оптимистични нагласи за бъдещо регистриране на интелектуална собственост са предприятията от сектор „Преработваща промишленост“. Очакванията за регистрация на интелектуална собственост през следващата година са по-високи и сред компаниите, използващи екологични материали и суровини, сред предприятията, провеждащи политики за ресурсна и енергийна ефективност, както и сред внедрилите решения, свързани със зелена дигитализация, и идентифициралите работни процеси, които биха могли да бъдат дигитализирани.

За разлика от патентите, които изискват значителен по-обем труд, предхождащ заявяването им, търговските марки би трябвало да са обект на по-голяма популярност. Получените данни, все пак, опровергават това предположение, и обяснението се крие в малкия дял на предприятията,

които предлагат завършен оригинален собствен продукт – много по-често те предлагат или чужд продукт, или отделни елементи (съставни части), които да бъдат вградени в чужд продукт, или базов продукт, за който не представлява интерес регистриране на интелектуална собственост.

Фигура 48 Считате ли, че фирмата има достатъчно финансов ресурс, за да финансира регистрация на интелектуална собственост?

Източник: Собствено изследване

Близо три четвърти от предприятията не разполагат с достатъчно финансови средства за регистрация на интелектуална собственост. 27.1% е делът на предприятията, които могат да отделят средства за подобна дейност.

Компаниите, използващи екологични материали и суровини, прилагащите политики в областта на ресурсната и енергийната ефективност, както и предприятията с внедрени решения, касаещи зелената дигитализация, по-често посочват, че разполагат с достатъчно финансови ресурси, с които да финансират регистрация на интелектуална собственост.

2.2.8.3. Основни изводи

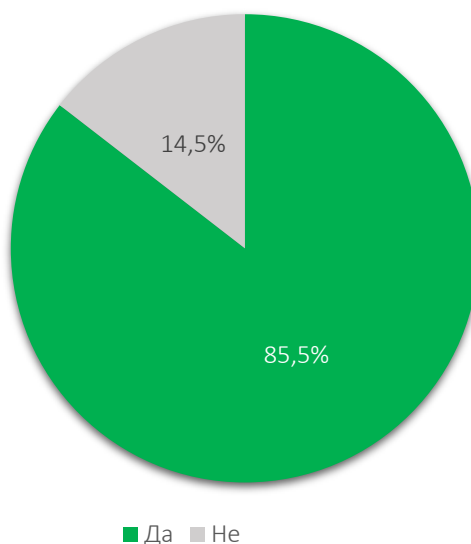
- Преобладаващата част от българските предприятия през последната година не са пусkali нов продукт или подобрена версия на съществуващ, както и не са в процес на разработка на такъв, който да бъде пуснат през следващата година. Компаниите с внедрени дейности по зелена дигитализация по-често са пусkali нов продукт или са в процес на разработка.
- Провеждането на дейности по автоматизация или реорганизация с цел намаляване на разходите и повишаване на производителността на труда не е в дневния ред на мнозинството от българските предприятия – както през последната година, така и през следващата. Малко над една трета са внедрили такива процеси пред последните 12 месеца, а малко под 40% имат очаквания това да се случи в идната година.
- Преминаването през специализирани обучения (33.6%) и поддържането на актуална и основна професионална литература (30.3%) са най-разпространените дейности, насочени към подобряване на иновационния потенциал на предприятията. Най-слабо застъпено е поддържането на собствено звено за научно-развойна дейност (14.4%).
- Ниски са нивата на регистрация на интелектуална собственост от българските предприятия. Регистрирането на търговски марки е по-разпространено от регистрирането на патенти. Регистрирането на интелектуална собственост в България е най-често срещано, независимо от формата.
- Ниски са очакванията на българските предприятия за регистрация на интелектуална собственост през следващата година – 4.7% очакват регистриране на търговска марка, а 4.1% - на патент.
- Преобладаващата част от българските предприятия не разполагат с достатъчно финансови средства, за да регистрират интелектуална собственост. С достатъчно ресурси за подобни инвестиции по-често разполагат компаниите, използващи екологични суровини, прилагащите политики по ресурсна и енергийна ефективност и внедрилите в своя работен процес дейности по зелена дигитализация.

2.2.9. Умения и човешки капитал

Преобладаващата част от представителите на бизнеса в страната оценяват равнището на професионална квалификация на служителите и работниците в техните компании като достатъчно добро.

Близо 86% от представителите на бизнеса споделят удовлетвореност от нивото на професионална квалификация на служителите и работниците в компанията. От своя страна, 14.5% от фирмите са на противоположното мнение и смятат, че равнището на квалификация на служителите и работниците в техните компании не е на необходимото ниво.

Фигура 49 Считате ли, че равнището на квалификация на работниците и служителите във фирмата като цяло е достатъчно добро?

Източник: Собствено изследване

Най-висока степен на удовлетвореност по отношение на нивото на професионална квалификация на служители и работници във фирмите се отчита в Югоизточен район (с около 11 пр. п. над средното ниво в национален мащаб), а най-ниска – в Североизточен (с приблизително 9 пр. п. под средното ниво за страната).

Висока удовлетвореност от квалификацията на своите служители декларират също така фирмите от Северозападен и от Северен централен район, а под средното ниво за страната са компании от Югозападен и Южен централен.

В сравнение със средното ниво за страната, микропредприятията се открояват с по-висока степен на удовлетвореност от нивото на професионална квалификация на своите служители и работници (с около два пр. п. над средното ниво в национален мащаб).

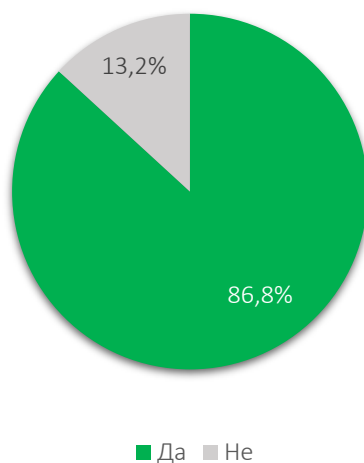
По-висока степен на удовлетвореност по отношение на нивото на професионална квалификация на служители и работници се отчита сред компании в сферата на професионални дейности и научни изследвания (93.5%), административни и спомагателни дейности (92.3%), транспорт, складиране и пощи (92.3%), култура, спорт, развлечения (91.4%), създаване и разпространение на информация и творчески продукти (87.7%), а по-ниска – в сферата на хотелиерство и ресторантьорство (81.8%), строителство (80.0%), финансови и застрахователни дейности (79.2%), търговия и ремонт на автомобили и мотоциклети (78.7%).

По-висока е степента на удовлетвореност по отношение на нивото на професионална квалификация на служители и работници сред фирми, които прилагат политики за ресурсна и енергийна ефективност.

Преобладаващата част от представителите на фирми споделят мнението, че техните служители са добре запознати като цяло с добрите практики в конкретния сектор на техните компании.

Утвърдителен отговор посочват 86.8%, а скептично настроени са 13.2% от представителите на фирмите в страната.

Фигура 50 Считате ли, че Вашите служители като цяло е познават добре добрите практики в сектора?

Източник: Собствено изследване

Преобладаващата част от фирмите, които споделят мнението, че професионалната квалификация на техните служители и работници е на достатъчно добро ниво, съответно споделят увереност, че служителите им като цяло са добре запознати с добрите практики в конкретния сектор.

По-висока степен на увереност, че служителите им като цяло са добре запознати с добрите практики в конкретния сектор, се декларира от компании, които са внедрили решения, свързани със зелена дигитализация (с почти 8 пр. п. над средното ниво в национален мащаб).

Фирми, базирани в Югоизточен (95.2%) и Северозападен (93.8%) район, най-често споделят мнението, че техните служители са добре запознати с добрите практики в конкретния сектор. Средните предприятия декларираят най-често, че техните служители като цяло са добре запознати с добрите практики в конкретния сектор. Техният дял е с приблизително 4 пр. п. над регистрираните резултати сред фирмите в национален мащаб.

Увереност, че служителите им като цяло са добре запознати с добрите практики в конкретния сектор, декларираят по-често компании с предмет на дейност в сферата на транспорт, складиране и пощи (с около 13 пр. п. над регистрираните резултати сред фирмите в национален мащаб); професионални дейности и научни изследвания (с 11 пр. п. повече от средното ниво); хотелиерство и ресторантьорство (с около 4 пр. п. над средното ниво в национален мащаб). Най-ниски стойности на степента на увереност, декларирана от фирмите по отношение на твърдението, че служителите им като цяло са добре запознати с добрите практики в конкретния сектор, се регистрират сред компании с предмет на дейност в сферата на търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети (с 9 пр. п. под средното ниво в национален мащаб) и финансови и застрахователни дейности (близо 9 пр. п. под средното ниво в национален мащаб).

По-висока степен на увереност, че служителите им като цяло са добре запознати с добрите практики в конкретния сектор, декларираят компании, които прилагат политики за ресурсна и енергийна ефективност.

Освен поддържане на високо ниво на професионална квалификация в екипа и отлично познаване на добрите практики в сектора, за компанията в страната е важно техните служители да развиват конкретни компетентности и експертиза.

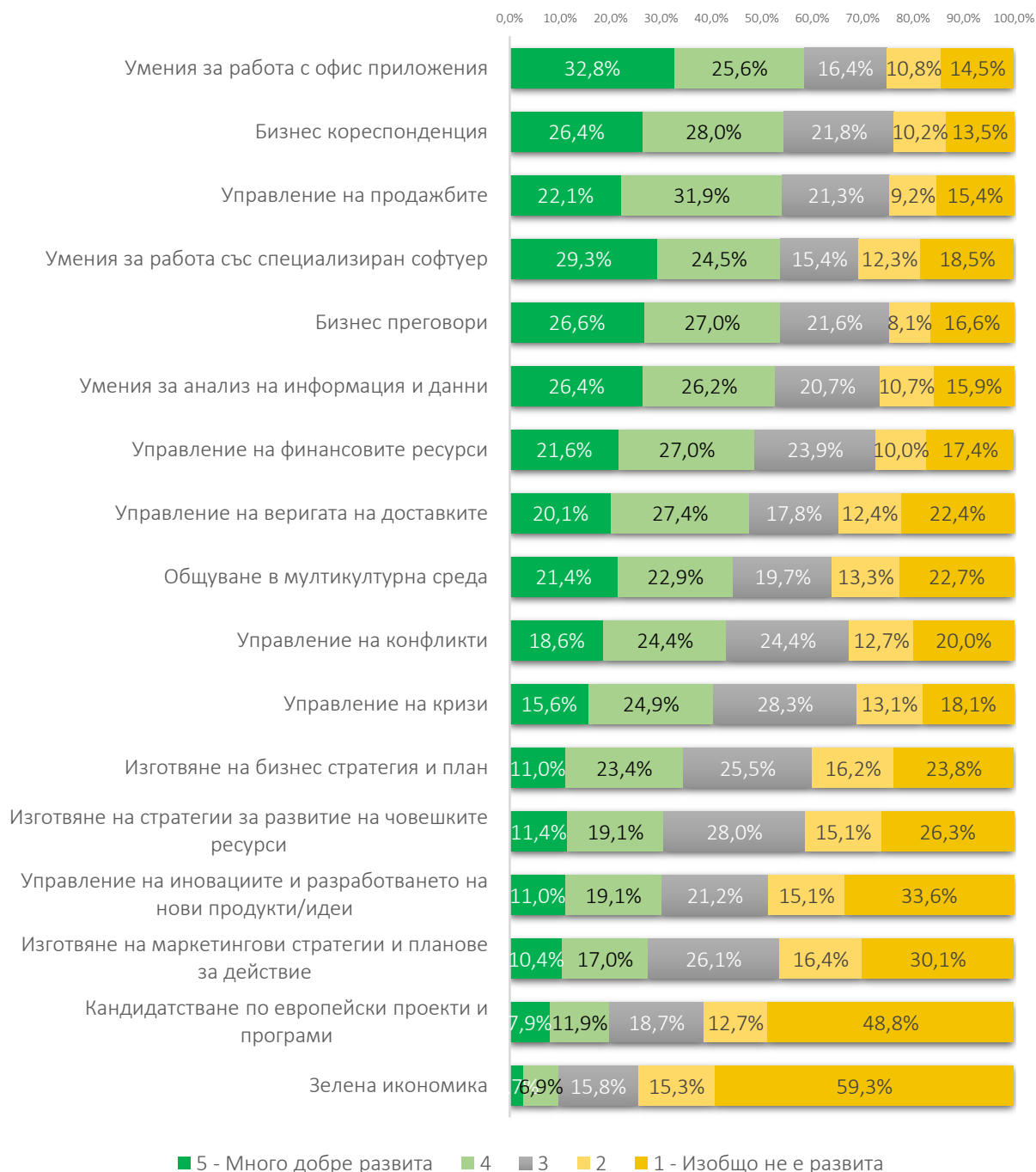
В зависимост от предмета на дейност на компанията, спецификите на длъжността и на работния процес като цяло се вижда, че компетентностите, които компаниите в страната считат, че са добре или много добре развити от техните кадри, са технически и технологични умения за работа с офис приложения и специализирани софтуерни продукти, умения за водене на бизнес кореспонденция и бизнес преговори, управление на продажби, както и тясно професионални умения за работа с данни и анализ на информация.

Приблизително 6 на всеки 10 фирми изтъкват, че в екипите им като цяло са добре или много развити уменията за работа с офис приложения (58.4% кумулативен дял „добре развити“ и „много добре развити“), а около 5 на всеки 10 фирми посочват компетентности като бизнес кореспонденция (54.4% кумулативен дял); управление на продажби (54% кумулативен дял); умения за работа със специализиран софтуер (53.8%); бизнес преговори (53.6% кумулативен дял); умения за анализ на информация и данни (52.6%); управление на финансовите ресурси (48.6% кумулативен дял) и управление на веригата на доставките (47.5% кумулативен дял).

Приблизително една на всеки десет компании считат, че в техните екипи е налице развиване на компетентности и умения, свързани с прилагане на зелена икономика (9.7% кумулативен дял „добре развити“ и „много добре развити“).

Също така е нисък делът на фирмите, които изтъкват, че в своите екипи развиват успешно специфични умения, свързани с кандидатстване по европейски проекти и програми (19.8% кумулативен дял), тясно професионални познания, свързани с изготвяне на маркетингови стратегии и планове за действие (27.4% кумулативен дял) и управление на иновации и разработване на нови продукти/идеи (30.1% кумулативен дял).

Фигура 51 Каква степен в екипа на Вашата фирма са развити следните умения и компетентности?

/Използвана е скала от 1 до 5, където 1 означава, че изобщо не е развита, а 5 – че е много добре развита/

Източник: Собствено изследване

Нивото на развитие на конкретни умения и компетентности в професионалните екипи зависи от големината на предприятията. Технически и технологични умения за работа с офис приложения и за работа със специализирани софтуерни продукти са добре или много добре развити при 9 от всеки 10 големи предприятия, при близо две трети от средните предприятия, приблизително 6 от всеки 10 малки предприятия и 5 от всеки 10 микропредприятия.

Сходни стойности се регистрират и по отношение на умения, свързани с бизнес кореспонденция и бизнес преговори. Средните и големите предприятия значително по-често декларират, че компетентности, свързани с бизнес кореспонденция и бизнес преговори, са добре или много добре развити в техните екипи, отколкото микропредприятията и малките предприятия. Между 8 и 9 от всеки 10 големи и средни предприятия успешно развиват умения, свързани с бизнес кореспонденция и бизнес преговори, докато сред микропредприятията и малките предприятия приблизително всяко второ счита, че развитието на бизнес кореспонденция и бизнес преговори е на добро или много добро ниво.

Големите и средни предприятия значително по-често, в сравнение с микропредприятията и малките предприятия, декларират, че в техните екипи са добре или много добре развити умения и компетентности, свързани с **управление на продажбите, управление на финансови ресурси, управление на веригата на продажбите.**

Нивото на развитие на конкретни умения и компетентности в професионалните екипи зависи от спецификите на сектора и конкретния предмет на дейност на компанията.

Уменията за работа с офис приложения са развити в добра или много добра степен най-често в екипите на фирми в сферата на финансови и застрахователни дейности (86.4% кумулативен дял „добре развити“ и „много добре развити“), професионални дейности и научни изследвания (77.3% кумулативен дял), строителство (69.2% кумулативен дял), създаване и разпространение на информация и творчески продукти (66.2% кумулативен дял), административни и спомагателни дейности (60.5% кумулативен дял).

Бизнес кореспонденцията като компетентност е успешно развита като цяло в екипите на фирми в сферата на финансови и застрахователни дейности (72.7% кумулативен дял), професионални дейности и научни изследвания (70.5% кумулативен дял), административни и спомагателни дейности (68.4% кумулативен дял), транспорт, складиране и пощи (61.5%), създаване и разпространение на информация и творчески продукти (58.5% кумулативен дял).

Управление на продажбите като компетентност е добре или много добре развита в екипите на фирми в сферата на търговия и ремонт на автомобили и мотоциклети (69.1% кумулативен дял),

преработваща промишленост (64.7% кумулативен дял), създаване и разпространение на информация и творчески продукти (53.8% кумулативен дял), транспорт, складиране и пощи (50.0% кумулативен дял), финансови и застрахователни дейности (50.0% кумулативен дял).

Уменията за работа със специализирани софтуерни продукти са ключови и са добре развити като цяло най-често сред компании в сферата на финансови и застрахователни дейности (86.4% кумулативен дял), професионални дейности и научни изследвания (68.2% кумулативен дял), строителство (65.4% кумулативен дял), административни и спомагателни дейности (60.5% кумулативен дял), създаване и разпространение на информация и творчески продукти (56.9% кумулативен дял).

Според представителите на компаниите, уменията за **бизнес преговори** са добре развити като цяло в сектори строителство (64% кумулативен дял), професионални дейности и научни изследвания (63.6% кумулативен дял), административни и спомагателни дейности (60.5% кумулативен дял), създаване и разпространение на информация и творчески продукти (58.5% кумулативен дял).

Уменията за анализ на информация и данни съответно са ключови и най-добре развити в екипите на компании в сферата на финансови и застрахователни дейности (90.9% кумулативен дял), професионални дейности и научни изследвания (72.7% кумулативен дял), създаване и разпространение на творчески продукти (63.1% кумулативен дял).

Спецификите на отделните сектори, както и професионалните функции на длъжностите на служителите, определят необходимостта от развитие на конкретни умения. Според мнението на представителите на фирми в сферата на преработваща промишленост, от съществена необходимост за професионалните екипи е развитието на умения като управление на продажбите, управление на веригата на доставките, бизнес преговори и управление на финансовите ресурси. В сферата на търговия и ремонт на автомобили и мотоциклети са от съществена важност умения като управление на продажби, управление на веригата на доставките, умения за работа със специализиран софтуер, умения за работа с офис приложения. Представителите на фирми в сферата на създаване и разпространение на информация и творчески продукти посочват, че развиват добре компетентности и умения за работа с офис приложения, за анализ на информация и данни, бизнес преговори и бизнес кореспонденция, както и умения за работа със специализиран софтуер. Според компаниите в сферата на професионалните дейности и научни изследвания, в екипите им са добре развити компетентности и умения за работа с офис приложения, умения за анализ на информация и данни, бизнес кореспонденция и бизнес преговори, умения за работа със специализиран софтуер. Компетентности за бизнес кореспонденция и умения за работа с офис приложения и

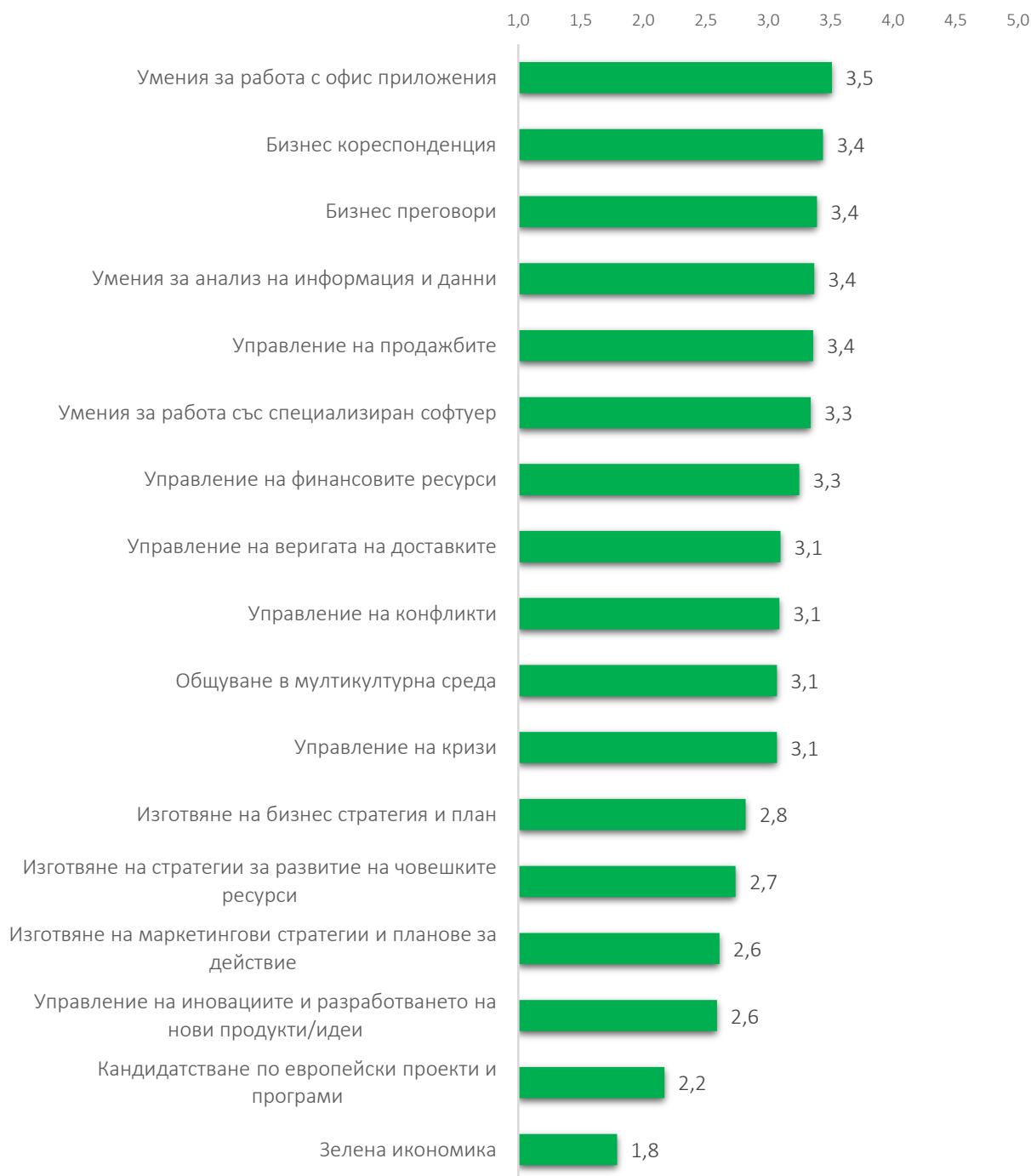
специализиран софтуер се открояват като най-добре развити сред фирми в сферата на административни и спомагателни дейности. Според мнението на представителите на фирми в сферата на култура, спорт и развлечения, в техните екипи най-добре се развиват умения като общуване в мултикултурна среда, работа с офис приложения и специализиран софтуер, умения за анализ на информация и данни и управление на конфликти. В сферата на хотелиерството и ресторантьорството екипи най-добре се развиват умения, необходими на служителите за управление на веригата на доставките и управление на продажбите, в сферата на транспорт, складиране и пощи – бизнес кореспонденция и преговори, както и управление на продажби; в сектор строителство – умения за работа с офис приложения и специализиран софтуер, както и бизнес преговори и кореспонденция, а в сектор финансови и застрахователни дейности – умения за анализ на информация и данни, умения за работа с офис приложения и специализиран софтуер, бизнес кореспонденция и бизнес преговори, управление на финансовите ресурси и управление на продажби.

По пет-степенна скала, според която фирмите оценяват развитието на уменията и компетентностите на своите служители, най-високо отличени са техническите и технологични умения за работа с офис приложения; компетентностите, необходими за бизнес преговори и кореспонденция; уменията, необходими за анализ на данни и информация; умения за управление на финансови ресурси.

В значително по-слаба степен като цяло се развиват тясно специализирани или високо експертни умения и компетентности, характерни по-скоро за висшия мениджмънт, отколкото за служителите и работниците – управление на конфликти и кризи, изготвяне на бизнес стратегии, изготвяне на стратегии за развитие на човешките ресурси, изготвяне на маркетингови стратегии и планове за действие, управление на иновации и разработване на нови продукти и/или идеи, както и компетентности, необходими за кандидатстване по европейски проекти и програми и прилагане и развитие на зелени политики и зелена икономика.

Почти три четвърти (74.6% кумулативен дял) от фирмите не развиват в своите професионални екипи компетентности, свързани със зелена икономика; сред близо две трети (61.5% кумулативен дял) не се развиват умения, необходими за кандидатстване по европейски проекти и програми; сред почти половината – не се развиват умения, необходими за изготвяне на маркетингови стратегии и планове за действие (46.5% кумулативен дял) или за управление на иновации и разработване на нови продукти и идеи (48.7% кумулативен дял). Съответно тези компетентности се открояват с най-ниски средни оценки според пет-степенната скала, по която фирмите оценяват до каква степен се развиват уменията и компетентностите сред своите кадри.

Фигура 52 В каква степен в екипа на Вашата фирма са развити следните умения и компетентности?

/Средни оценки по скала от 1 до 5, където 1 означава, че изобщо не е развита, а 5 – че е много добре развита/

Източник: Собствено изследване

През последната година ръководителите и служителите на фирмите в страната са вземали участие в различни типове обучения за повишаване на квалификацията си.

Най-често ръководители и служители на компании са участвали във вътрешнофирмени обучения за повишаване на квалификацията си по основните дейности, свързани с функциите и експертизата на длъжностите, които заемат, както и със спецификата на работния процес.

Фигура 53 Участвали ли са ръководителите и служителите в обучение за повишаване на квалификацията си през последната година?

Източник: Собствено изследване

Около 57% от фирмите декларират участие на ръководни и обслужващи кадри във вътрешнофирмени обучения по основни дейности.

Такъв тип обучения се провеждат най-често в средните и големи предприятия, а най-рядко – в микропредприятията. Вътрешнофирмените обучения за повишаване квалификацията на ръководители и служители през последната година се организират най-често от фирми в сферата на финансови и застрахователни дейности, преработваща промишленост, създаване и разпространение на информация и творчески продукти и административни и спомагателни

дейности, а значително по-рядко – от фирми в сферата на търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети и хотелиерство и ресторантьорство.

Приблизително 36% от компаниите в страната посочват, че ръководителите и служителите в техните екипи през последната година са взели участие във външни специализирани обучения в професионалната сфера на дейност на фирмата, като това е било практика по-често при средните и големи предприятия, а най-рядко – при микропредприятията. Този тип обучения са били провеждани през последната година най-често от компании в сферата на финансови и застрахователни дейности и професионални дейности и научни изследвания, а най-рядко – от фирми в секторите транспорт, складиране и пощи, хотелиерство и ресторантьорство и търговия и ремонт на автомобили и мотоциклети.

Всяка четвърта компания в страната (25.6%) посочва, че през последната година ръководните кадри и служителите на фирмата са участвали в обучение за повишаване на квалификацията си по отношение на използване на ИКТ приложения. Участие в такъв тип обучения декларират приблизително половината от средните и големи предприятия, около една трета от малките и приблизително 17% от микропредприятията в страната.

През последната година 24% от компаниите в страната са осигурили на своите ръководители и служители външни специализирани обучения за повишаване на квалификацията по управление и продажби. Такъв тип обучения са проведени сред ръководни и обслужващи кадри в приблизително всяко второ голямо или средно предприятие, както и във всяко пето микропредприятие и малко предприятие. Участие във външни специализирани обучения за повишаване на квалификацията по управление и продажби декларират по-често компании в сферата на преработващата промишленост, административни и спомагателни дейности и създаване и разпространение на информация и творчески продукти.

Приблизително една на всеки десет фирми в страната посочва, че ръководители и служители от нейния екип са участвали през последната година в обучения, свързани с развиване на зелена икономика, разработване на зелени продукти и услуги и намиране на зелени решения. По-често участие в такъв тип обучения декларират средни и големи предприятия, а най-рядко – микропредприятия. Най-често фирми в сферата на преработващата промишленост и в сектор създаване и разпространение на информация и творчески продукти посочват, че през последната година техният персонал е взел участие в обучения, свързани с развиване на зелена икономика, разработване на зелени продукти и услуги и намиране на зелени решения.

Както вътрешнофирмените обучения, така и външните специализирани обучения сред ръководни и обслужващи кадри, в т.ч. и обучения, свързани с развиване на зелена икономика и разработване на зелени продукти, се организират и провеждат по-често от средни и големи

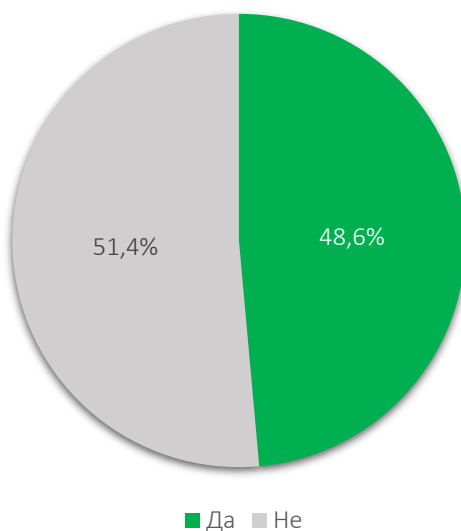
предприятия, както и от фирми, които декларират, че са внедрили решения, свързани със зелена дигитализация, следват политика за ресурсна и енергийна ефективност и използват в производствения процес екологични материали и суровини.

Обучителните онлайн платформи за повишаване на квалификацията на ръководители и служители придобиват все по-широка употреба във всички професионални сфери.

Приблизително 49% от фирмите в страната заявяват, че използват възможностите на обучителни онлайн платформи за повишаване квалификацията на ръководителите и служителите в своите екипи.

С цел повишаване квалификацията и експертизата на своите ръководни и обслужващи кадри, този тип обучителни онлайн платформи се ползва значително по-често от големите и средните предприятия в страната, а най-рядко – от микропредприятията.

Фигура 54 Използвате ли възможностите на онлайн обучителните платформи за повишаване квалификацията на ръководителите и служителите във фирмата?

Източник: Собствено изследване

Възможностите на обучителни онлайн платформи за повишаване квалификацията на ръководителите и служителите в своите екипи се ползват по-често от компании в сферата на финансови и застрахователни дейности, създаване и разпространение на информация и творчески продукти, професионални дейности и научни изследвания. Възможностите на този тип обучителни онлайн платформи се използват по-често от фирми, които посочват, че са внедрили решения, свързани със зелена дигитализация, следват политика за ресурсна и

енергийна ефективност и използват в производствения процес екологични материали и суровини.

Приблизително 7 на всеки 10 фирми, които посочват, че са идентифицирали работни процеси в своето предприятие, които биха могли да бъдат дигитализирани, както и фирми, които очакват редуциране на екологичния отпечатък от своята бизнес дейност, благодарение на частично или изцяло дигитализирани работни процеси, заявяват, че използват възможностите на обучителни онлайн платформи за повишаване квалификацията на ръководителите и служителите в своите екипи.

Обученията, които фирмите посочват, че са им необходими за повишаване квалификацията на техните управляващи кадри и служителите им, са свързани с осигуряване на експертиза и умения по отношение както на специфични, така и на основни и базови за работния процес в компанията дейности.

Фирмите считат, че обученията по специфични и/или основни за компанията дейности са необходими по-често за служителите им, отколкото за ръководните кадри, докато обученията по информационни технологии и дигитална трансформация, специализирани обученията за маркетинг и продажби и обученията по предприемачество и управление са необходими по-често за ръководните кадри, отколкото за служителите.

Фигура 55 Има ли потребност във Вашето предприятие от обучения и квалификации на служителите по изброените обучения?

Източник: Собствено изследване

Най-често фирмите посочват, че имат потребност от обучения и квалификации на своя ръководен и обслужващ персонал по специфични за компанията дейности. Около 53% от фирмите посочват необходимост от такъв тип обучения за своите ръководни кадри, а 55.4% - за служителите си. Според фирмите, обученията по основни и базови за фирмата дейности също са необходими както за техните ръководни кадри (45%), така и за служителите им (47.1%).

Към момента на провеждане на проучването приблизително всяка трета фирма в страната счита, че нейните управленски и изпълнителни кадри се нуждаят от **обучения и квалификации по информационни технологии и дигитална трансформация**. **Специализираните обучения за маркетинг и продажби** представляват интерес и са необходими за около 31% от фирмите, що се отнася до ръководните кадри в техните екипи, както и за близо 30% от фирмите, когато става въпрос за служителите им. Почти 28% споделят мнението, че техните ръководни кадри се

нуждаят от **обучения по предприемачество и управление**, а не повече от 23% - от **обучения по управление**, предвидени за служителите им.

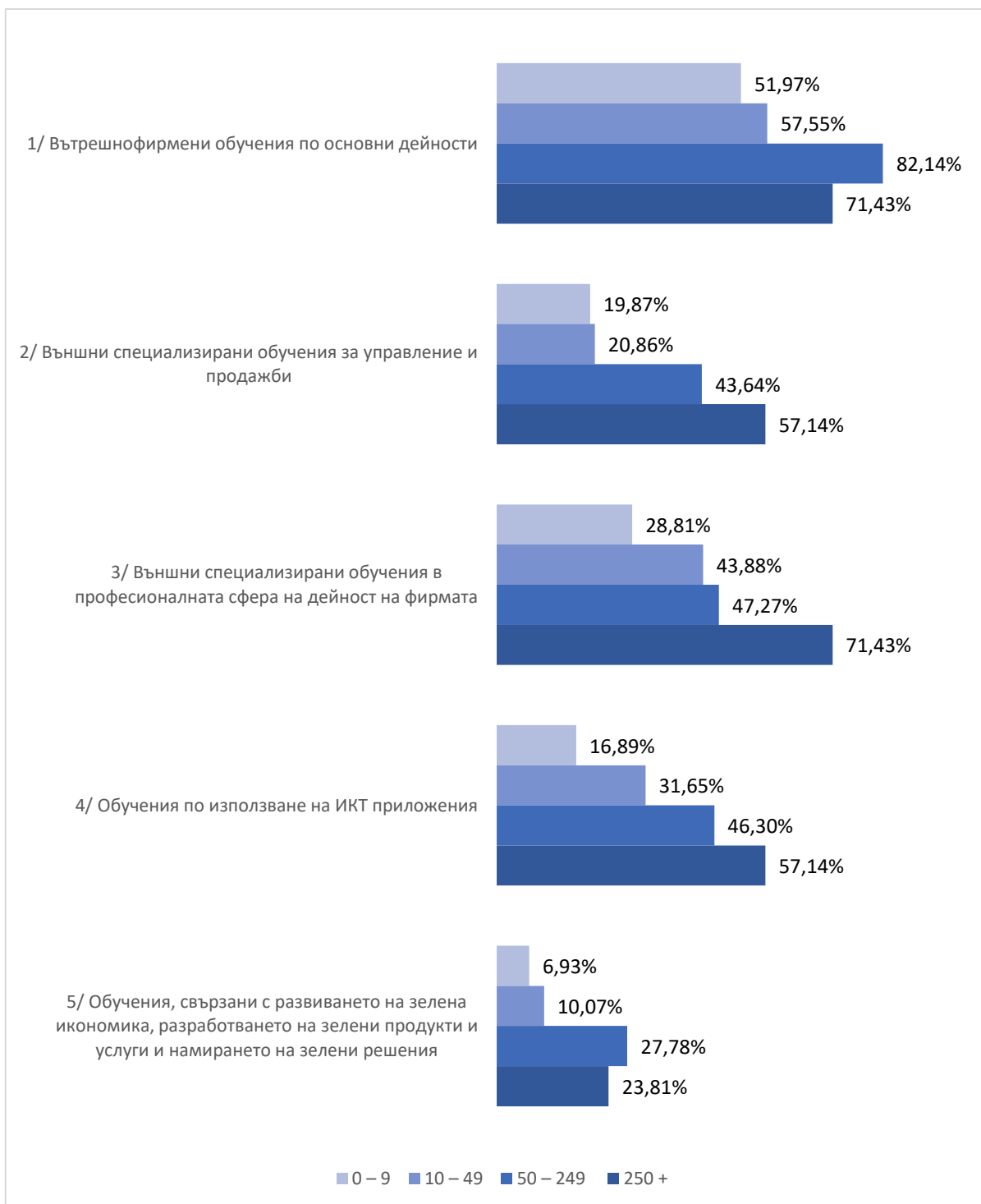
Най-слаб интерес фирмите декларираат към обученията по зелена икономика и зелени решения и обученията, насочени към реализиране на износ. Приблизително една на всеки четири фирми споделят мнението, че техните ръководни (23.5%) и изпълнителни кадри (22.5%) се нуждаят от обученията по зелена икономика и зелени решения.

Преобладаващата част от фирмите посочват, че не се нуждаят от обученията по информационни технологии и дигитална трансформация, от специализирани обученията за маркетинг и продажби, от обученията по предприемачество и управление за управленските си кадри и обученията по управление за служителите, от обученията по зелена икономика и зелени решения, както и от обученията, насочени към реализиране на износ.

Оценката на уменията и компетентностите недвусмислено сочи, че най-слабо развити са тези, свързани с проблемите на зелената икономика, кандидатстването по европейски проекти и управлението на иновациите и разработването на нови продукти/идеи. Това не е изненада, най-малко поради следните причини: новостта на темата за зелена икономика, невисоките в национален план ресурси по европейски проекти, съчетани със значими изисквания за придобиването им, и липсата на национални традиции в иновационната дейност на равнище предприятие. Като развити във висока степен са оценени уменията, свързани с работата със специализиран и офис софтуер, както и уменията за бизнес кореспонденция и воденето на бизнес преговори.

Развитието на уменията е в пряка зависимост от обучението, през което са преминали членовете на управленския екип и служителите в предприятията. На фигурата по-долу са представени основните видове обученията, проведени през годината, предшестваща проучването, и делът на предприятията, които са ги провели, разпределени по размерен клас. Отново тук е видимо значението на размера на предприятията.

Фигура 56 Участие на ръководителите и служителите в обучение за повишаване на квалификацията си през последната година (по размер на предприятията)

Източник: Собствено изследване

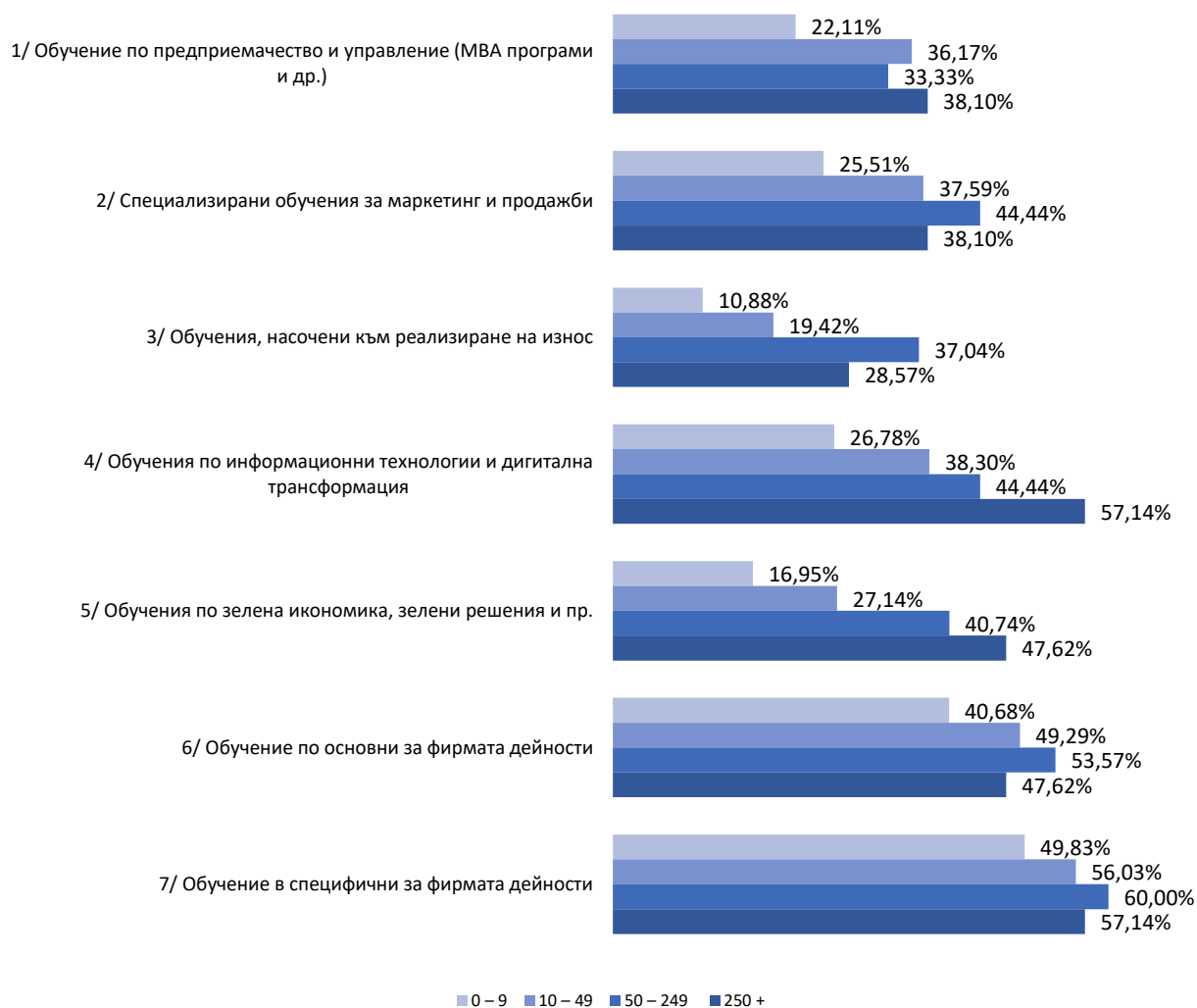
Прави впечатление превесът на обученията, свързани с основни дейности на предприятията, както и скромният дял на обученията, свързани с развиването на зелената икономика. Тук следва да се отчетат и мотивите, с които се търси съответното обучение и възможностите да обучаващите организации да го предоставят на приемлива цена. В този смисъл, логично е по-малките предприятия да имат по-скептично отношение към ползите от обучението (независимо от тематичното съдържание), съотнесени към разходите за него, и поради това по-рядко да прибягват до него.

Що се отнася до съдържателната насоченост на обучението, интересът на бизнеса е насочен предимно към съдържание, което води до решаването на проблеми, свързани с основни области на дейността или имащи критично значение за успеха (като продажбите, например).

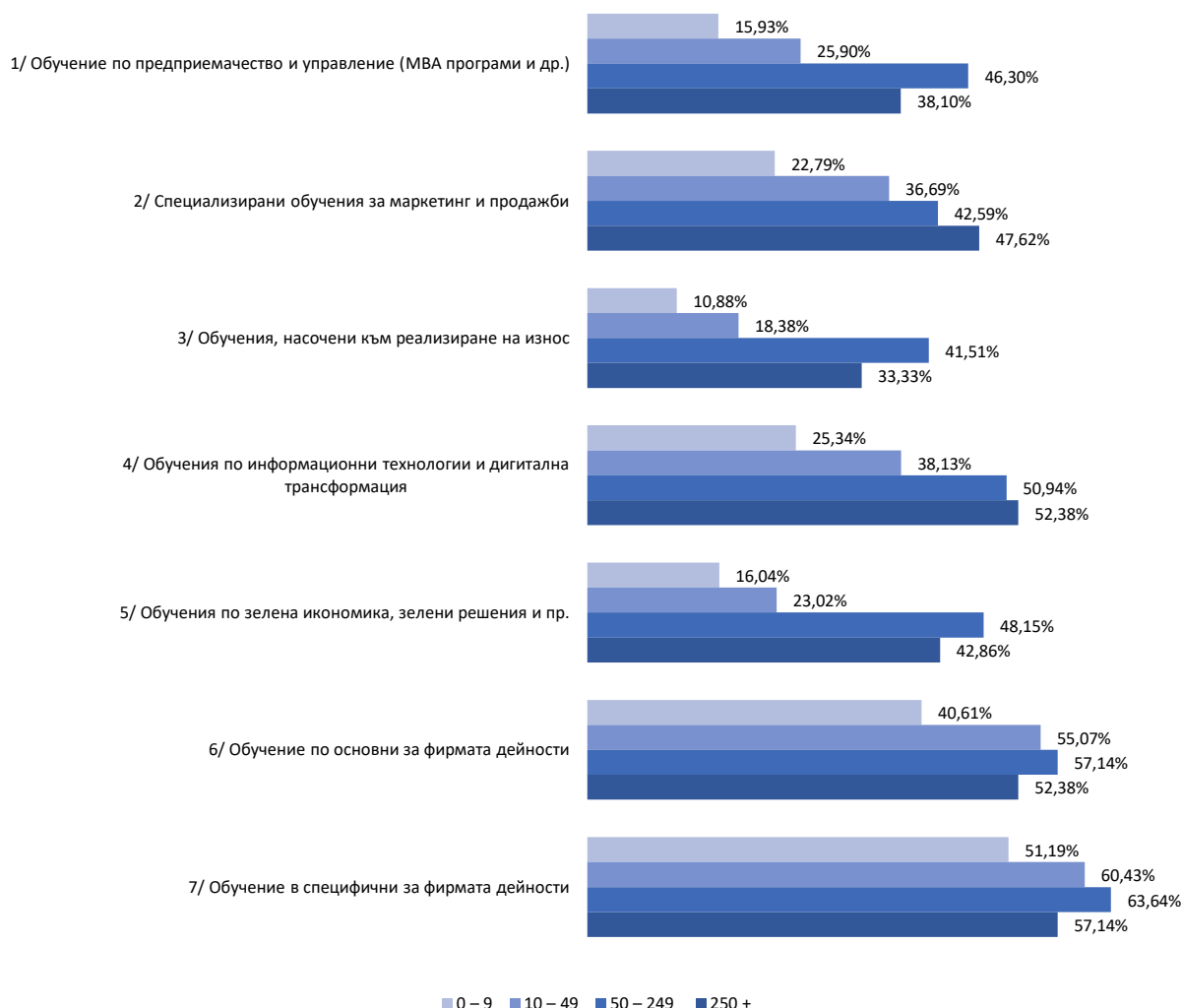
Оценките на потребностите на управляващите и служителите от обучение показват, че по-големите предприятия заявяват по-голяма потребност от обучения – както на управляващите, така и на своите служители.

Фигура 57 Потребности от обучения и квалификации на управляващите и служители по основни направления на обучения (разпределени по размерен клас предприятия)

Управляващи

Служители

Източник: Собствено изследване

Сравнението на оценките за потребностите от обучение на управляващите и служителите показва, че съществуват малки различия – предимно по отношение на предприемачески и управленски умения.

Част от управленските умения намират израз в използването на подхода за стратегическо управление. Прилагането на този подход е оценен чрез отчитането на наличието на една или друга практика в управлението, характерна за подхода. Наличието на тези практики са показани на фигурата по-долу. Резултатите показват сравнително слабо прилагане на подхода на стратегическо управление. Особено слабо застъпен той е в практиките на микро- и малките

предприятия. Причините за това могат да се търсят както в слабата ресурсна обезпеченост на по-малките предприятия, така и в ограничения им управленски капацитет.

Фигура 58 Прилагани практики, характерни за стратегическото управление (разпределени по размерен клас предприятия)

Източник: Собствено изследване

2.2.9.1. Основни изводи

- Близо 86% от представителите на бизнеса споделят удовлетвореност от нивото на професионална квалификация на служителите и работниците в компанията;
- Мнозинството от представителите на фирми споделят мнението, че техните служители са добре запознати като цяло с добрите практики в конкретния сектор на техните компании;
- Сред компетентностите, които компаниите в страната считат, че са добре или много добре развити от техните кадри, се открояват технически и технологични умения за работа с офис приложения и специализирани софтуерни продукти, умения за водене на бизнес кореспонденция и бизнес преговори, управление на продажби, както и тясно професионални умения за работа с данни и анализ на информация. В значително по-слаба степен се развиват тясно специализирани или високо експертни умения и компетентности, характерни по-скоро за висшия мениджмънт, отколкото за служителите и работниците – управление на конфликти и кризи, изготвяне на бизнес стратегии, изготвяне на стратегии за развитие на човешките ресурси, изготвяне на маркетингови стратегии и планове за действие, управление на иновации и разработване на нови продукти и/или идеи, както и компетентности, необходими за кандидатстване по европейски проекти и програми и прилагане и развитие на зелени политики и зелена икономика;
- През последната година около 57% от ръководителите и служителите на компании са участвали във вътрешнофирмени обучения за повишаване на квалификацията си по основните дейности. Приблизително 36% от компаниите в страната посочват, че ръководителите и служителите в техните екипи през последната година са взели участие във външни специализирани обучения в професионалната сфера на дейност на фирмата;
- Приблизително една на всеки десет фирми в страната посочва, че ръководители и служители от нейния екип са участвали през последната година в обучения, свързани с развиване на зелена икономика, разработване на зелени продукти и услуги и намиране на зелени решения;
- Обучителните онлайн платформи за повишаване квалификацията придобиват все по-широка употреба във всички професионални сфери. Приблизително 49% от фирмите в страната заявяват, че използват възможностите на обучителни онлайн платформи за повишаване квалификацията на ръководителите и служителите в своите екипи.

2.3. Основни предизвикателства и проблеми пред дигитализацията: барииери и фактори

Резултатите от проведените дълбочинни интервюта и групови дискусии показват, че като цяло българските фирми започват да проявяват чувствителност по екологични теми и теми, свързани със зелената дигитализация, но инвестициите в тези направления се различават съществено в зависимост от големината на предприятието, характера на дейността, специфичните работни процеси и използваните машини и технологии.

Темата за ESG (Environmental, social, and corporate governance), засягаща екологичното, социалното и корпоративното управление на едно предприятие, например, в много по-голяма степен вълнува големите международни компании. Темата става все по-коментирана и модерна, а за големите компании предприемането на действия в посока постигане на корпоративна отговорност означава „хващане на тренда“ и актуално самозаявяване, в крак с най-новите тенденции, пред конкурентните компании и партньорските организации от социалния си кръг. Същевременно за предприятията, дори и да е позната темата, тя не носи подобна висока добавена стойност пред социалния кръг от фирми-конкуренти и партньори, нито пред крайния потребител и съответно те не се стремят непременно към демонстрирането на отговорно корпоративно поведение. Все пак ESG темата е изключително актуална и според експертите тя ще продължи да се развива.

Мащабът на дейността на едно предприятие също оказва влияние върху склонността му към оптимизация и дигитализация на процеси. Колкото по-голям е мащабът на дейността и размерът на разходите, които могат да бъдат оптимизирани, чрез инвестиции в дигитализация, толкова по-склонни са фирмите да обръщат внимание, да анализират тази част от разходите и дейността си и да търсят оптимизация. При по-малки разходи, инвестициите в оптимизация не са оправдани (като време и вложени усилия), поради което бизнесът ги оставя на втори план.

Същата логика бизнесът следва и за въвеждането на някои мерки за постигане на енергийна ефективност например. Колкото по-голяма и енергоемка е дейността, толкова по-склонен е бизнесът да търси енергийно ефективни решения и оптимизации, които да намалят разходите му за енергия. В тази логика водеща е икономическата рационалност, пред мисълта за зелените ефекти от въвеждането на подобни мерки. Именно в този дух е и мнението, което различни заинтересовани страни споделят по отношение на двигателите, които движат бизнеса към зелена дигитална трансформация. Като цяло бизнесът по-скоро е движан от икономическия компонент на зелените инвестиции (спестяването на ресурс и по-евтино производство или намаляване на себестойността), но в по-малка степен от зеления компонент. Според експертите тук целта устойчивост не е постигната, а само оптимизация на разходите. В този смисъл

процесите по зелена трансформация са съвсем в начален етап и се ограничават до малък брой предприятия, които например изкупуват само чиста енергия или са дигитализирали своите процеси. Т.е. трансформацията се движи с малки стъпки, „на парче“, но цялостни устойчиви бизнес модели за зелена трансформация не са въведени масово.

От друга страна, нагласите и търсенето на потребителите също не се явява двигател за развитие на зелената дигитализация. Постепенно зелени теми навлизат в общественото пространство и ежедневния наратив, но за момента потребителят не се стреми непременно към „зеленото“ и „екото“, а по-скоро също залага на икономическа рационалност. Потребителят търси най-изгодното предложение. Според бизнеса нагласите на потребителите все още не са узрели до степен да ориентират потреблението му в посока приоритизиране ползването на стоки и услуги, щадящи природата, с минимален или без въглероден отпечатък, максимално енергийно ефективни, включени в кръговата икономика.

Така например някои авиокомпании се стремят да се рекламират като „зелени“ и предлагат на своите пътници възможност да закупят билети с малко по-висока цена, в която има включена допълнителна такса, целяща предприемане на действия за намаляване на въглеродния отпечатък на сектора. Пътниците в България обаче предпочитат да се ориентират за момента към по-изгодните и нискобюджетни предложения.

„Не, не сме имали такива клиенти, въпреки, че големите авиокомпании – Лufтханза и др., се рекламират, че са загрижени за въглеродните емисии, имат там някакви допълнителни такси, т.е. може човек да плати някаква такава еко такса. Но при нас не е имало такива клиенти. Напротив, търсят максимално най-изгодно, евтино. Не съм сигурна, че са готови (поне нашите пътници) за нещо такова.“

Друг пример за липсата на готовност на потребителските нагласи споделя респондент, представител на бизнес с производство и търговия на бельо. Брандът е голям и международен и в последните години предприема редица мерки с цел зелена трансформация, като оптимизира опаковките и състава на продуктите си. Брандът се стреми да стане част от кръговата икономика, като залага на употребата на висок процент рециклирани материали в своите продукти. Тази тенденция обаче не само не стимулира българския потребител по-активно да се обръща към бранда, а дори го кара да е мнителен към качеството на продуктите.

„И съответно другият проблем го има. Крайният потребител като види на нашите етикети, на нашата стока, като види, че всичко е рециклирано, първоначално нашите консултанти в магазините, т.е. нашите продавачки в магазините, ни казват, че крайният потребител малко се притеснява, че това все пак е направено от рециклирани пластмасови бутилки и т.н. И се притеснява за материите. Т.е. потребителят в България все още не е свикнал да консумира такива продукти. Докато в западната част на Европа този проблем го няма. Говоря с други колеги от Източна Европа – примерно Румъния, Хърватия, и също го има този проблем. Т.е. мисленето все още не е обърнато при нас, докато при тях това е нещо стандартно.“

С потребителските нагласи се сблъскват и опитите за налагане на безхартиен офис на някои от бизнесите. Брокерска компания и фирма за предлагане на туристически услуги, с които проведохме интервюта, споделят сходен проблем. Компанията се стреми към минимизиране на хартията в ежедневните си работни дейности, но крайният потребител, най-вече по-възрастните хора, държи да притежава хартиен екземпляр от документите.

Пример също така за добър замисъл, но недотам ефективно потребление, съществува и в сектор „Строителство“. Все повече секторът се обръща към въвеждането на енергийно ефективни сгради и съответно внедряването на системи за „умно“ управление на сградите. Представители на сектора обаче смятат, че рядко тези заложили възможности се експлоатират на практика максимално ефективно. Т.е. на етап планиране и построяване на сградата се залага употребата на „умни“ решения, но на етап реална експлоатация на възможностите й – тези „умни“ възможности не се използват достатъчно ефективно в пълния си потенциал. Основната причина е необходимостта от допълнително разяснение за служителите в подобни офис сгради как могат ефективно да консумират „умните“ системи и решения на сградата.

Като цяло споделяното мнение от страна на бизнеса е, че към момента ESG управлението, включването на дейността в кръгов цикъл на работа, преизползването на рециклирани материали със залагането им като суровина в нови продукти, допълнителните екотакси с цел въздействие върху въглеродния отпечатък и т.н., не правят бизнесите по-конкурентоспособни и атрактивни за потребителите. Българският потребител все още е воден предимно от икономически фактори при избора си на продукти и услуги и търси най-изгодните предложения, а не „най-зелените“ и най-щадящите природата.

Съществен проблем пред цялостните политики на българските предприятия в посока зелена и дигитална трансформация е липсата на ресурси и несигурността на инвестициите. В момента в България бизнесът оперира в изключително несигурна политическа обстановка и бизнес среда. Във висока степен бизнесът и особено МСП се въздържат от големи инвестиции и вложения, основно поради това, че не се чувстват сигурни дали ще успят да постигнат възвръщаемост на тези инвестиции.

Друг съществен фактор според експертите е и липсата на дългосрочни стратегии и дългосрочна визия, а работа в условия на скъсени хоризонти, „оцеляване“ и търсене на краткосрочни решения.

2.4. Политики на бизнеса за енергийна ефективност, въглеродна неутралност управление на отпадъците и кръгова икономика: култура на дигитализация, перспективи, планирани инвестиции и реорганизации

2.4.1. Енергийна ефективност

Кризите в резултат от пандемията от Ковид-19 и войната в Украйна оказват сериозен ефект върху цените на електроенергията за бизнеса, които ежедневно се повишават. В тези условия въвеждането на мерки за енергийна ефективност се превръща във въпрос на икономическа рационалност, според респондентите в изследването.

Именно високата цена на енергията за промишлени нужди към днешна дата представлява основен стимул за въвеждането на мерки за енергийна ефективност от страна на бизнеса.

Друг стимул за въвеждането на подобни мерки в предприятията на територията на страната са централните политики на компаниите майки, които следва да бъдат възприети и следвани повсеместно.

Постигането на енергийната ефективност се явява условие за конкурентоспособността на продукцията на българските предприятия в дългосрочен план, според споделените мнения. Предприятията, които желаят да се развиват, следва да обърнат сериозно внимание на енергийната си ефективност.

Сред основните мерки, които бизнесът възприема с цел постигане на енергийна ефективност, са трансформацията на сградния фонд за осигуряване на енергийна ефективност на самата сграда и оптимизацията и подмяната на машинния парк, с цел намаляване на енергийното потребление на машините.

В резултат от ефектите от пандемията и войната в Украйна върху цените на енергията, набавяна чрез традиционните изградени вериги за доставки, към момента бизнесът намира за по-рентабилно и ефективно в дългосрочен план вложението на средства във ВЕИ (възобновяеми енергийни източници). Все повече бизнеси например залагат на изграждането на фотоволтаични системи. Докато в предходни години финансовата подкрепа по оперативни програми за въвеждането на ВЕИ е определяла тяхното развитие и въвеждане в по-масова експлоатация, то днес все повече предприятия сами инвестират във ВЕИ.

Желанието и инициативата на бизнеса за въвеждане на мерки за енергийна ефективност са продиктувани почти изцяло от икономически съображения, в търсене на по-изгодни алтернативи. Въпреки повсеместно въвежданите мерки за енергийна ефективност обаче, експертите смятат, че това са моментни решения, продиктувани от икономически нужди. Бизнесът рядко има по-дългосрочна визия и зелена стратегия с дълъг хоризонт.

2.4.2. Въглероден отпечатък

Като цяло преобладаващата част от бизнес организациите познават слабо темата, свързана с въглеродния отпечатък и нямат сетивност да анализират или измерват влиянието на своята дейност върху въглеродните емисии. Към момента предприятията в България, които имат въведена стратегия по отношение на въглеродния си отпечатък, са предприятия с чуждестранно управление, които следват политиките и стандартите на компанията-майка.

Това, което би стимулирало по-масово бизнеса да следи и минимизира въглеродния си отпечатък, са потенциални регулации, наложени отвън – чрез въвеждането на стандарти и нормативно заложи изисквания.

В най-висока степен бизнесът към момента свързва темата за въглеродния отпечатък и предприемането на мерки за постигане на въглеродна неутралност със замяната на старите автомобили в автопарка си с нови електромобили. По-масовото привеждане в експлоатация на този тип автомобили в България към момента обаче е възпрепятствано от липсата на изградена достатъчно широка зарядна станция. Към момента инвестицията за много от бизнесите изглежда неоправдана, тъй като времето, което ще бъде инвестирано в търсене и планиране на варианти за зареждане на електромобила, ще неутрализира ефекта от вложението с цел рентабилност на придвижването. Осигуряването на финансова подкрепа за бизнеса за закупуване на електромобили, както и влагането на финансови средства за изграждане на по-широка зарядна станция в страната, би направило по-масово потреблението на електромобили от бизнеса.

Степента, в която предприятията мислят за въглеродния си отпечатък и се стремят към минимизирането му, зависи от сектора, в който попадат и от големината на отпечатъка, който секторът оставя върху околната среда. Така например, колкото по-дигитална е една компания, толкова повече не следи своя въглероден отпечатък, приемайки априори, че видът на дейността ѝ означава нисък въглероден отпечатък.

Строителният сектор, от друга страна, като отговорен за съществена част от емисиите на въглероден диоксид, все повече се стреми да намира решения за минимизиране на въглеродния си отпечатък. В тази връзка, от една страна, при строителството на новите сгради се залагат редица мерки за енергийната ефективност, а от друга – секторът се обръща към употреба на нисковъглеродни строителни материали. Въпреки положителните тенденции в сектора обаче, са необходими повече инвестиции и насърчаващи държавни политики в областта.

2.4.3. Управление на отпадъците и кръгова икономика

При **управление на отпадъците** от бизнес процесите могат да бъдат обобщени няколко основни направления: 1/ **отпадъци от опаковки** – този тип отпадъци засяга почти всички компании, като в зависимост от дейността и използваните суровини и материали, тези отпадъци могат да имат по-голям или по-малък обем. Фирмите в сектор търговия са сред организациите, които генерират най-големи обеми отпадъци от опаковки. И ако големите вериги магазини имат своята строга политика по управление на отпадъците от опаковки, по-малките квартални търговци използват контейнерите за битови отпадъци и само в част от случаите изхвърлят опаковките разделно. Макар и този сегмент да изглежда малък (с тенденции да намалява), все още характерът на българските търговци е доминиран от малки фирми и обекти, което оставя значителен обем отпадъци от опаковки от търговци да бъде изхвърлян в общия битов отпадък. Все още обаче липсват хоризонтални политики на национално и местно ниво, насочени към този сегмент; 2/ **технологични отпадъци** – при наличие на технологични отпадъци, фирмите почти винаги имат договори с лицензирани фирми за приемане на този тип отпадъци; 3/ **хартиени отпадъци** – с напредъка на дигитализацията фирмите намаляват количеството хартия за офис и други цели, което използват. На практика физическият документооборот е сведен до минимум. В някои сектори обаче хартиените документи продължават да имат ключова роля и голяма част от документооборота остава на хартия. Такива са например банковият и застрахователният – в тях процесите по премахване на хартиените документи се възприемат по-бавно; 4/ **електрическо/електронно оборудване** – в зависимост от естеството на дейността предприятията имат по-строга политика по управление на отпадъците от електронно оборудване или действат ad hoc (основно, когато става въпрос за електронно оборудване за целите единствено на административната дейност на предприятията). При специализираните

предприятия, чиято дейност е пряко свързана с информационни технологии и електронно оборудване има строго разписани процедури и план за управление на отпадъците от електрическо или електронно оборудване – площадки за предварително третиране и временно съхранение на излязло от употреба електрическо/електронно оборудване, отделяне на пластмасовите елементи в зависимост от типа пластмаса, отделяне на металните елементи и електронния скрап като, разделени, тези отпадъци се предават на фирми, които са специализирани за преработка на този тип отпадъци. Управлението на този тип отпадъци при фирми, които използват електронно оборудване единствено за административни цели, (т.е. имат по-малко и сравнително рядко такива отпадъци) е по-неясно и няма строг протокол на действие. Нещо повече – фирмите от тази група не знаят къде и как могат да предадат за рециклиране своя отпадък от електронно оборудване, когато го бракуват. Тъй като обаче периодът на експлоатация на оборудването в България е по-дълъг (от този в други страни в ЕС) и често излезлите от употреба електронни устройства биват дарявани на училища или на физически лица, този отпадък бива пренасян към трети субекти, но също бива изхвърлен заедно с общия битов отпадък. Отново обаче, липсва достатъчно информация за това къде и как може да бъде изхвърляно електронно оборудване, кои са фирмите, които приемат и рециклират този тип отпадъци. Нещо повече – дори и малки фирми, които се занимават с ремонтни дейности на електронни устройства не знаят къде и как могат да депонират този отпадък, нито пък как могат сами да изградят вътрешен процес по събиране и рециклиране, който да бъде част от бизнеса им.

Има редица случаи, в които даден продукт от дейността може ефективно да бъде използван, след преработка, в рамките на друга дейност, но за момента тази междусекторна връзка не е направена. Все пак има и добри примери, които демонстрират подобна възможна и реализирана връзка, при която отпадните материали от една дейност се превръщат в суровина за друга. Пример за индустриална симбиоза е използването на отпадъчните остатъчни продукти от дейността на ТЕЦ „Марица изток III“ за производството на гипсокартон от компанията „Knauf“. Друг пример за подобна реализирана симбиоза е направата на крекерите на компанията “Zero Wave” с брашно от остатъчен малц, считан за отпадък от пивоварната индустрия.

Според експертите обаче към момента в България до голяма степен рециклирането е процес, който е воден от това да „няма отпадъци“, но не и от това да бъдат повторно използвани като суровини. В допълнение се отбелязва, че като цяло смисълът на кръговата икономика не се познава добре и няма достатъчна готовност у предприятията (експертна, технологична, процесна) да работят в тази посока. Доколкото тези процеси протичат, те са задвижени в чуждестранни фирми у нас, под влияние на политиките и действията на компанията майка.

2.4.4. Дигитализация и използване на ИКТ

Освен обичайният темп на дигитализация, два други паралелни фактора са оказали роля за ускоряване на дигитализацията и използване на ИКТ. На първо място това е Ковид-19 . Пандемията е довела до бързо дигитализиране на много сфери и процеси, преминаване към дистанционни и безхартиени офиси и др. В допълнение на този процес, високите цени на горивата днес довеждат до много хибридни форми на работа. Много от хората работят от вкъщи и не се налага да пътуват и да трупат допълнителен въглероден отпечатък.

Най-масовата форма на дигитализация на процесите във фирмите са свързани с административните и управленски дейности и счетоводството. Много документи и материали се поддържат в дигитален формат и не се налага да бъдат разпечатвани на хартия. Голяма част от предприятията минават, ако не на изцяло безхартиени, то поне на доста цифровизирани модели на работа, на обмен на документи.

Все още обаче някои административни изисквания на институциите за наличие на хартиени носители на част от документооборота възпрепятстват стопроцентовото въвеждане на безхартиени офиси.

„Макар и да изглежда малко, това спестява един огромен ресурс от хартия, тонер, папки, класьори, кламери, транспорт на тези „папки, класьори, кламери“, след това съхраняване някъде по закона за счетоводството и след това унищожаването им. Обаче дори и да звучи много добре, счетоводителите казват: „Е да, ама аз, ако го нямам на хартия, тук – на проверка, какво ще ни направят...“. И отново – голямата борба: да, има Закон за електронните документи и за валидността им, но, за съжаление, както много други изключително добри, напредничави нормативни актове и този закон или не се познава, или не се прилага.“
Т.е. отново стигаме до въпроса с регулациите и позицията, която ще заемат упражняващите контрола.“

В банковия сектор се наблюдава устойчива тенденция към дигитализиране на все повече банкови услуги и насърчаване на клиентите да използват дигитални канали за управление на банковата си сметка и взаимодействие с банката. Дигитализирането на услугите пести време за клиента, но носи и някои зелени ефекти. Дигиталните услуги подпомагат, от една страна, минимизирането на употребата на хартия, а от друга спестяват необходимостта от физическо

придвижване до клона на банката, с което намаляват и потенциалния въглероден отпечатък, който би оставило придвижването посредством личен транспорт.

IT секторът е както внедрител, така и ползвател на ИКТ и дигитални разработки. IT секторът е този, който предоставя решенията на останалите браншове и ги учи как биха могли да дигитализират и управляват дигиталните си процеси.

На практика полетата за дигитализация са многобройни, сериозен напредък бележат усилията за дигитално здравеопазване, телемедицина, телеасистиране на самотно живеещи възрастни лица и др. В същото време, ако даден процес позволява, фирмите го дигитализират.

*„Служителите работят в дигитална среда, дистанционно.
Комуникацията с клиентите е дигитална. Всяко нещо, което може да
бъде свършено дигитално, се прави дигитално.“*

Като цяло фирмите ползват най-различни ресурси, които им позволяват да управляват максимално ефективно процесите в дигитална среда (пр. комуникация със служителите, счетоводно обслужване, софтуери за управление на различни части от основната дейност, за управление на проектите). Веднъж започнал процесът по дигитализация, фирмите непрекъснато търсят възможност за дигитализация на нови процеси, с цел оптимизация на работния процес.

В този смисъл промяната в положителна посока в краткосрочен и средносрочен план е неизбежна. Дигиталната трансформация е изключително модерна тема и се залага в много планове и стратегии.

*„Самата икономическа ситуация доведе фирмите до там да търсят
начини за оптимизация, за намаляване на разходите. Дигитализацията
определено води до икономичност и на изпълнението, и до намаляване на
разходите. Също така в последните години доста добри неща се правят
на държавно ниво и има доста програми (да, малки), които таргетират
голям брой предприятия (практически във всички сектори на
икономическа дейност).“*

Сред ключовите политики, които интервюираните посочват са:

- Програма, свързана с електроника и уеб представяне на продукта
- Програми за киберсигурност, за системи за управление
- Много малки проекти по ваучерните схеми на Агенцията за МСП (по 25 000лв.), които отначало не са били много популярни
- В момента върви друга много мащабна кампания, споделена между Агенция за МСП, Министерство на икономиката
- Патентно ведомство (пак с европейски средства) – Програма за подпомагане за регистриране на интелектуална собственост или патенти

„При всички тези програми всичко е електронно, „минава през някакви усилия на предприятията да повишат дигиталната си готовност, компетентност и грамотност. Това е дало отражение на пазара. Това отражение е не само като поръчки в ИКТ фирмите, а и като налагане на стандарт в предприятията за дигитален обмен на документи, дигитално съхраняване на документи.“

„Ако преди няколко години само един цифров storage (цифрово хранилище) беше екзотика и неясно, днес почти всяка фирма има т.нар. NAS (Network-attached storage) знаят какво е и го използват.“

„Освен хартия обаче може още много други неща да бъдат дигитализирани. Например аудио записите или записите, които се съхраняват на магнитни ленти или старите кино ленти на едни плаки, които са запалими и създадени токсични пластмаси.“

„Дигитализацията е неизменна в много повече области, отколкото в момента можем да си представим.“

Дигитализацията обаче се предприема с водеща цел – оптимизиране на работните процеси. Зеленият аспект е по-скоро допълнителен благоприятен ефект, отколкото търсен и акцентиран. Бизнесът предприема действия за дигитализация на процеси, за да направи по-ефективни някои от процесите си. С дигитализацията на процеси бизнесът може да гарантира минимизиране на риска от грешка, от една страна, съпътстващ ръчния човешки труд, от друга може да гарантира много по-голям обем свършена работа от машината, която за разлика може денонощно да извършва съответната дейност, а от трета – в случая на въвеждането на модела на „безхартиения офис“– дигитализацията може да минимизира разходи за ресурс като хартията.

От гледна точка на дигиталните умения и готовността за дигитална трансформация на процесите, човешките ресурси в различните сектори са подготвени в различна степен. Най-силно развити и адаптивни са уменията в IT сектора, докато строителният сектор и производството са пример за сектори, в които традиционно работниците са с по-ниски дигитални компетенции.

„Не мисля (че въвежданата дигитализация ни прави по-конкурентоспособни пред партньорските организации – бел. авт.). За съжаление, нашият бранш е на сравнително ниско образователно ниво. Работниците в цеха не са висшисти. Единици са хората в бранша, които мислят за тези неща. И съпротивата, като се въвеждат такива технологии, първоначалната съпротива е винаги налице.“

Въпреки това бизнесът е убеден, че с подходящи обучения на служителите могат да бъдат посрещнати всички планирани дигитализации на процесите. Дигитализацията обхваща във все по-голяма степен цялостно ежедневните дейности и хората все повече свикват с дигитализирането на процеси дори на ежедневна база – онлайн банкиране, онлайн комуникация, електронен обмен на документи. Във всички сектори обаче е видима надсекторна тенденция, която се дължи по-скоро на поколенчески особености. По-възрастните служители срещат повече затруднения, отколкото младите, при адаптацията към работа с нововъведени технологии и дигитализирани процеси.

2.4.5. Иновационна дейност, зелени продукти и зелени услуги

Като цяло иновативността на българските предприятия се обвързва не толкова със силна развойна дейност, а по-скоро с иновации поради необходимост, комбинативност и приспособяване.

*„Тъй като ние винаги страдаме от най-ниски доходи, най-ниска
покупателна способност и т.н., компенсираме с най-голяма
иновативност, хитроумност и приспособяване.“*

Все пак на българския пазар не липсват предложения за иновативни стоки и услуги. В последните години немалко стартъпи започват своята дейност с опит за въвеждане на иновация в даден сектор. В опита си обаче често иновативните стартъпи се сблъскват с консервативността на някои сектори и неготовността за възприемане на нови идеи. В същото време, въпреки че държавата е предвидила и предлага подкрепа на бизнеса за внедряването на иновации, много от предприемачите подхождат с недоверие към критериите за оценка, които използват оценителите на проектните предложения и се отказват да търсят подобна субсидия.

Според предприемачите иновативността е много важна с оглед представянето на пазара и конкурентоспособността на предприятията е в много силна взаимовръзка с въвеждането на нови продукти, представяне на нови пазари, търсене на различни начини и пътища за налагане на даден продукт или услуга.

Предлагането на зелени продукти и услуги в България също търпи развитие. Банковият сектор например предлага все повече зелени услуги. В ролята си на финансов посредник се стреми да финансира все повече инициативи, свързани с опазването на околната среда. Секторът има важна роля в развитието на ESG културата на управление на предприятията. Банките се стремят да осигуряват подкрепа за устойчиво екологично, социалното и корпоративно развитие на бизнеса и да ограничават подкрепата си за предприятията, които не отговарят на ESG изискванията. Така например някои от банките в България понастоящем имат въведени практики за оценка на нивото на ESG развитие на бизнесите, кандидатстващи за кредитиране и предприятията с по-добри показатели, могат да се ползват от по-добри лихвени условия по кредитите.

Предоставянето на „зелено финансиране“ за бизнеса е много актуален тренд в банковия сектор. Редица банки на територията на страната предлагат подобни услуги. Зеленото финансиране представлява заем или инвестиция, които подпомагат дейности, щадящи околната среда – с

мисъл за намаляване на въглеродния отпечатък, подкрепящи развитието на кръговата икономика, преминаването към електрически превозни средства, подобряването на енергийната ефективност на сградите и производствените мощности, използването на зелена енергия от възобновяеми източници на енергия, повишаването на потреблението на ресурси, придобити по устойчив начин и др. Така например, докато преди няколко години подкрепата за компании с бизнес на стоки втора употреба се е считала за рискова, сега банките оценяват дейността като ориентирана към бъдещето и създават специални продукти, за да бъде подкрепен бизнес моделът.

2.5. Работни модели, дигитализация и автоматизация на процесите: примери от българските предприятия и организации

2.5.1. Политики за управление на отпадъците на местно ниво

Като примери за модели на управление на отпадъците на местно ниво са дадени проекти за в две общини в България:

Първият пример е пилотен проект в България за **вендинг автомати за отпадъци**. Реализиран е в **Габрово**, като е стартирал през март-април 2022 г. В Габрово проектът е надминал повече от 5 пъти прогнозните очаквания за количество рециклирани отпадъци. Проектът има и видим социален и екологичен ефект в града – изчистил се е градът, също така коритото на р. Янтра, парковете и гробищата. Това се дължи не просто на машините, а на изключително активната и ангажирана позиция на Общината. Намерили са начин да създадат мотивация за гражданите на община Габрово да използват машините, като в замяна на върнатите отпадъци предоставят достъп до права и услуги, които управлява Общината (градски транспорт, паркиране в ЦГЧ).

<https://bit.ly/3Gn01Jz>

Вторият проект е от **община Камено**, област Бургас. Същият автомат като този в община Габрово е внедрен и в община Камено, обл. Бургас, в центъра на града, сградата на читалището. Кметът е разпоредил всички търговски обекти, регистрирани на територията на Община Камено да приемат „зелените точки“ от автоматите със стойност, равна на 2 ст., без минимална сума на покупката. Това се е оказало лош пример, който не работи, тъй като се приема, че финансовият стимул е много малък. Общината няма съществена изградена политика за подкрепа на внедряването на автомата. За няколко месеца се наблюдава вече дори враждебно (към

умерено вандалско) отношение към машината и се налага да инсталират камери, който да я пазят от недобросъвестни потребители.

<http://bit.ly/3KCOgB5>

В момента разработват и общо мобилно приложение, в което да се трупат „зелени точки“, независимо дали си използвал машината в Габрово, Камено или София и срещу тях да получаваш определени права (напр. отстъпки за различни услуги). Българското законодателство не предполага получаването на пари в тези случаи, затова ще използват „зелени точки“.

Интервюираните експерти не смятат, че ако се промени законодателството и се предоставя паричен стимул гражданите ще са по-стимулирани. Моделът на Община Габрово е работещият – проактивно отношение на Общината, защото „според политиките и нуждите на всяка една община могат да се направят модели, които да стимулират една или друга област“. Например в Габрово освен картите за градски транспорт и паркиране в ЦГЧ, учителките в училище мотивират класа да събира бутилки и когато ги върнат, срещу получените зелени точки Общината изпраща материали за работа в клас за творчески дейности. Също така Общината има някои предметни награди, които предоставя – материали натрупани от различни проекти (като напр. чаши, термоси, тефтери) и в замяна на определен брой точки ги предоставя (т.е. ако върнеш 20 шишета и получиш материална награда с обичайна пазарна стойност около 20 лв. излиза, че всяка върната бутилка е оценена на около 1 лв. и в този случай е много по-мотивиращо). Общината има и сайт за тази инициатива – „Чисто Габрово“ и всеки месец се включват нови партньори за вендинг програмата – раздават се книги, градският театър е приел в замяна на „зелени точки“ да се продават театрални билети, има сериозна отстъпка за годишен технически преглед на автомобили, спортни терени и игрища за футбол и тенис могат също да бъдат плащани със „зелени точки“. „В Габрово проактивната позиция на общината води до това да се търсят ниши и области за интереси на различните групи граждани. Някои идват просто защото живеят екологично и казват „аз не искам точки“, подаряват си дори талоните на общината, „просто искам да живеем в чист град“.“ В момента се водят разговори и с Гората.БГ, за да въведе вариант със „зелени точки“ да участват в акции за засаждане на дървета (не само в техния град). „Т.е. с този добър пример (Община Габрово) се изгражда едно проактивно отношение и на гражданите, на потребителите към целите на проекта. В другия случай – с двете стотинки, и двадесет да са, пак няма да е доволен някой, защото той знае, че в Германия били двадесет centa. Но в Германия първо са десет centa и те са от депозитната система – те първо са взети от гражданите и после са върнати в депозит. В България има много проблеми да не може да бъде въведена депозитната система – напр. няма единен национален баркод на напитки и продукти и др. Липсва и управленска воля и желание за въвеждане на депозитната система.

2.5.2. Дигитална замяна на хартиените носители

Добрите примерите за зелена дигитализация в български предприятия и институции, които респондентите в изследването успяваха да посочат, най-често бяха свързани с дигитализиране на дейности, които обичайно изискват обмяната и генерирането на голям документооборот хартиени носители. С дигитализирането на тези процеси се намалява съществено употребата на хартия, което неминуемо има зелен ефект, но преобладаващите примери от този характер сочат за достигнато понастоящем едва начално ниво на зелена дигитализация в бизнес културата в страната ни.

Пример за дигитализиране на съществен масив от хартиени носители, довел до зелен ефект, е въведената практика от „**Национални Архиви**“. „Национални Архиви“ е частна компания с дългогодишен опит, лидер в цялостните аутсорсинг решения за архивиране, организиране, съхранение и управление на документи и данни и унищожаване. Компанията успява да въведе и изгради доверие у българската администрация към процеса на дигитализация на документи, налагайки възприятието за равенство по отношение на правна доказателствена стойност между хартиения и електронния документ. В резултат от дейността им големите масиви от хартиени оригинали се унищожават, което пести разходи от тяхното съхранение и енергията, необходима за поддържане на помещенията с определена влажност и температура, а въвеждането на практика за дигитално съхранение минимизира в бъдеще употребата на хартия.

Друг пример за дигитализация, протичаща в сфера на дейност с голям ежедневен документооборот, е проектът на **Нотариалната камара на Република България** за въвеждане на дигитализация и дигитална обмяна на документи между нотариусите.

„**ПроКредит Банк България**“ също полага съществени усилия за преминаване към максимално дигитално взаимодействие със своите клиенти. Банката се стреми да дигитализира работата и документите си. Към настоящия момент са успели да постигнат високо ниво на дигитализация на услугите си и печатат документи на хартия единствено във връзка с изисквания на регулиращия орган – БНБ. Сметки в банката например се откриват напълно дигитално – без необходимост от хартиен носител с подпис и печат.

2.5.3. Въвеждане на електрически превозни средства в сектор транспорт и логистика

Добрите примери, въведени към момента в България, по отношение на темата за въглеродния отпечатък и предприемането на мерки за постигане на въглеродна неутралност, са предимно в посока замяна на старите автомобили в автопарка на българските предприятия с нови електромобили.

Като интересен пример за въвеждане на въглеродна неутралност чрез подмяна на автопарка е посочена инвестицията на куриерската фирма **SPEEDY** в електрически микробуси за целите на дейността на компанията.

От 2015 г. „**ПроКредит Банк България**“ също въвежда в експлоатация електромобили за дейността си, като към момента делът на електромобилите и хибридите в автопарка на банката е над 65%.

Със сигурност примерите в това направление са много и те също показват ангажираност на бизнеса с въпросите на екологията, но в същото време на първо място за бизнеса тези стъпки представляват опит за оптимизиране на разходите на предприятието, особено, когато те са ключови за дейността.

2.5.4. Интелигентни и зелени сгради

При изграждането на нови бизнес сгради строителите все по-често залагат възможности за умно управление на системите. Използването на сграда с подобни функционалности от една страна носи допълнителен престиж за компаниите, добавяйки стойност по отношение на зеленото им портфолио и доказателство за ориентиране в посока въвеждане на ESG стандарти, а от друга страна, има реални икономически ползи по отношение на постигането на по-добра енергийна ефективност.

Сградата на централата на „**ПроКредит Банк България**“ е добър пример по отношение на енергоефективно управление на сграда чрез въведени системи за умно управление. Сградата на банката има централизирана система за компютризирано управление на инсталациите и оборудването – Building Management System, която позволява отоплението, охлаждането и вентилацията на сградата да се контролират централизирано. Освен заложените възможности за постигане на оптимална енергийна ефективност на етап изграждане на сградата, са въведени и вътрешни фирмени правила за експлоатация на системите, които гарантират максимално ефективното ползване на заложените функционалности. Например служителите са задължени да следват вътрешно фирмени правила по отношение на регулирането на температурата в помещенията.

Във всички помещения са инсталирани лед осветления, като в общите помещения има сензори, които контролират осветлението да се изключва, когато няма никой в тях.

За офисите на банката в страната се вземат под наем сгради, но по тях винаги се правят подобрения, които да отговарят на стандартите на компанията за енергийна ефективност по отношение на сградния фонд.

Пример за зелена сграда, който респондентите в настоящото изследване посочиха, е сградата на „Музейко“ в София. Сградата е проектирана в съответствие със стандарта LEED GOLD и включва редица зелени технологии за производство и съхранение на енергия, с ниски експлоатационни разходи и високо качество на вложените материали. Освен най-нови решения за енергоефективност, „Музейко“ има зелен покрив, в който са интегрирани фотоволтаични системи, които произвеждат електричество. Отоплението на сградата се осъществява чрез геотермални сондажи. Пространството около сградата представлява парк, под който има цистерна, която събира дъждовната вода, за да я използва за поливане на растенията.

3. Анализ на екологичния отпечатък на дигиталните технологии в избраните сектори

В настоящата част на аналитичния доклад се представени резултати от оценката на екологичния отпечатък на дигиталните технологии в следните избрани сектори:¹⁰

- Преработваща промишленост: C.10 Производство на хранителни продукти
C.14 Производство на облекло
- Хотелиерство и ресторантьорство: I.56 Ресторантьорство
- Създаване и разпространение на информация и творчески продукти, далекосъобщения (ИКТ): J.63 Информационни услуги

Близо две трети от изследваните предприятия (62.9%) не са реализирали и нямат намерение да реализират зелена дигитализация. Малка част в извадката (14.3%) вече са реализирали такава през последните години, а останалите (22.9%) планират такава в близко бъдеще.

Секторното представяне по отношение на тези решения показва относително високо ниво на заинтересованост към тези решения в избраните сектори спрямо останалите предприятия:

- Преработваща промишленост: 59.0% от предприятията не са предприели такива решения; 17.9% вече са внедрили зелени решения, а останалите 23.1% ще внедрят такива в близко бъдеще.
- Хотелиерство и ресторантьорство: 57.1% от предприятията не са предприели такива решения; 9.5% вече са внедрили зелени решения, а останалите 33.3% ще внедрят такива в близко бъдеще;
- ИКТ: 58.8% от предприятията не са предприели такива решения; 17.6% вече са внедрили зелени решения, а останалите 23.5% ще внедрят такива в близко бъдеще.

Предприятията, които са внедрили зелени решения са значително по-големи по отношение на числеността на персонала: средният брой наети лица при тях е 71, докато при останалите този брой възлиза на 20-25 наети лица. Средната възраст на предприемачите, внедрили зелено

¹⁰ Секторите са идентифицирани на база на комплексна оценка. Тя е изведена чрез мултикритериален анализ, в който е включено конструиране и пресмятане на два комплекси индекса: за дигитализацията и готовността за дигитализация на ниво сектор, и за готовността за преминаване към зелен бизнес. За целта са конструирани и пресметнати следните базови индекси на фирмено ниво: достъп до финансиране, иновационна активност, интернационализация, дигитализация, умения и стратегическо управление. С помощта на статистически анализ е изследващ ролята на тези вътрешнофирмени фактори за процеса на дигитализация и преминаване към зелен бизнес.

решение е по-висока от тази на тези, които все още не са внедрили такава: 58 години срещу 50-51 години.

Решенията в посока зелена дигитализация са взети под внимание с цел търсене на положителен бизнес ефект, разширяване приложението на информационните технологии, оптимизация на процесите, икономично използване на ресурсите за осветление/отопление и пр., натрупване на данни (които да подобрят управлението на бизнеса), постигане сътрудничество с партньори (които изискват спазване на високи екологични стандарти). Предприятията, които вече са внедрили успешно подобни решения заявяват, че ползите се свеждат най-вече до: намаляване на разходите, намаление в цената на продукцията и по-висока потребителска стойност на продуктите (по-конкурентни стоки и услуги), спестяване на време, цялостна положителна промяна в предприятието.

Анализираната числова информация на фирмено ниво обхваща следните показатели, свързани с дейността на предприятията:

- Параметри на направената или предвидената дигитална трансформация, ако има такава;
- Средномесечна консумация на енергия за последните 12/36 месеца (преди зелената дигитализация);
- Очаквана/прогнозирана консумация на енергия през следващите 12/36 месеца (след зелената дигитализация);
- Обем производство през последните 12/36 месеца;
- Очакван/прогнозиран обем производство през следващите 12/36 месеца;
- Дял на разходите за енергия в общите разходи на предприятието през последната отчетна година; очакван дял на разходите за енергия в общите разходи на предприятието през настоящата и следващата отчетна година;
- Дял на разходите за енергия в себестойността на произведената продукция през последната отчетна година; очакван дял на разходите за енергия в себестойността на произведената продукция през настоящата и следващата отчетна година.

Основен извод от изследването е, че предприятията, които внедряват зелени решения се характеризират с по-високи разходи за енергия от останалите – на практика, не толкова делът на разходите за енергия в общите разходи и себестойността на продукцията има значение, колкото нивата на разходите за електроенергия и природен газ в частност.

Друг ключов момент, изведен от работата на терен по време на социологическото проучване, е че много от предприемачите нямат практиката да събират и анализират, и съответно, не разполагат с информацията относно размера на разходите им за енергия. Това предполага, че ценовата политика и оптимизирането на разходите в повечето предприятия не следва прецизен

количествен анализ и търсене на възможно най-ефективни решения за намаление на разходите и цената на продукцията. Тези констатации са валидирани и от ниските нива на информираност и приложение на зелени решения в бизнес дейността на българските предприятия.

След като бяха взети под внимание обема производство, броя на наетите лица и общата консумация на енергия в изследваните предприятия, е направена агрегирана оценка за екологичния отпечатък за предприятията, които са направили дигитална трансформация от избраните сектори. Също така, направена е оценка на нетния ефект от дигиталната трансформация – на база на контрафактологичен анализ (counterfactual analysis), който предоставя индикативна оценка на нетния принос от дигиталната трансформация за редуцирането на дигиталния отпечатък в рамките на всички избрани сектори.

Таблица 15 Наблюдавано въздействие от внедряване на зелена дигитализация

Зелена дигитализация	Очаквано изменение (следваща година спрямо предходна година)
Внедрено зелено дигитално решение	<ul style="list-style-type: none"> Разходи за енергия: + 4% Дял на разходите за енергия в общите разходи: - 4% Дял на разходите за енергия в себестойността на произведената продукция: + 6%
Планирано зелено дигитално решение в близко бъдеще	<ul style="list-style-type: none"> Разходи за енергия: + 3% Дял на разходите за енергия в общите разходи: + 13% Дял на разходите за енергия в себестойността на произведената продукция: + 4%
Липса на внедрено зелено дигитално решение и отсъствие на намерение за внедряване на такова	<ul style="list-style-type: none"> Разходи за енергия: + 41% Дял на разходите за енергия в общите разходи: + 6% Дял на разходите за енергия в себестойността на произведената продукция: + 7%
НЕТЕН ЕФЕКТ (Разлика в разликите: внедрили зелена дигитализация спрямо не-внедрили)	<ul style="list-style-type: none"> Разходи за енергия: - 37% Дял на разходите за енергия в общите разходи: - 10 п.п. Дял на разходите за енергия в себестойността на произведената продукция: - 1 п.п.

Източник: Собствени изчисления

Нетният ефект от зелената дигитализация при разглежданите предприятия се свежда до 37% по-ниски разходи за енергия, 10 п.п. по-нисък дял на разходите за енергия в общите разходи за дейността и 1 п.п. по-нисък дял на разходите за енергия в себестойността на произведената продукция. Тези оценки показва, че зелената дигитализация в действителност има осезаемо количествено отражение върху финансовите резултати на предприятията.

Вземайки предвид средният разход за енергия в разглежданите предприятия можем да направим индикативна оценка на спестените средства за енергия, които пряко рефлектират екологичния отпечатък. Индикативната оценка за спестените разходи за енергия в избраните сектори на преработващата промишленост показва, че предприятията които се внедрили зелена дигитализация са спестили над 70 млн. лв. По отношение на предприятията от сектора на ресторантьорството тези спестени разходи възлизат на над 25 млн. лева, а в сектора на информационните услуги – на над 3.3 млн. лв. Общият размер на спестените разходи за енергия в тези избрани сектори възлиза на над 100 млн. лв.

Потенциалният екологичен отпечатък може да бъде проследен на базата на предприятията, които са внедрили дигитални решения със значим екологичен отпечатък от една страна, и тези, които възнамеряват да внедрят такива, от друга страна. Реализирането на намеренията и плановете за зелена дигитализация би довело да нетен ефект, съответстващ на над 285 млн. спестени разходи за енергия.

Оценката на потенциалния ефект на дигитална трансформация във фирмите, които имат висок потенциал за такава върху намаляването на консумацията им на енергия в средносрочен план (в случая дефиниран като 5-годишен) по отношение на спестените разходи за енергия¹¹ показва, че спестяванията имат потенциал да достигнат до 1.4 млрд. лева.

¹¹ При относително малки колебания на цената на енергията в средносрочен план спрямо настоящата й стойност.

Таблица 16 Спестени разходи за енергия от дигитални решения

Икономическа дейност	Приблизителен брой предприятия, 2020	Приблизителен брой на предприятията, внедрили зелени решения	Среден разход за енергия, лв.	Спестени разходи за енергия, лв.
Преработваща промишленост: С.10 Производство на хранителни продукти С.14 Производство на облекло	10 500	1 900	103 443 лв.	72 720 429 лв.
Хотелиерство и ресторантьорство: I.56 Ресторантьорство	27 800	2 700	25 638 лв.	25 612 362 лв.
Създаване и разпространение на информация и творчески продукти, далекосъобщения (ИКТ): J.63 Информационни услуги	2 400	450	20 000 лв.	3 330 000 лв.
ОБЩО в избраните сектори				101 662 791 лв.

Източник: Собствени изчисления

Таблица 17 Потенциал за спестени разходи за енергия от дигитални решения

Икономическа дейност	Приблизителен брой предприятия, 2020	Приблизителен брой на предприятията, внедрили и планиращи да внедрят зелени решения	Среден разход за енергия, лв.	Спестени разходи за енергия, лв.
Преработваща промишленост: С.10 Производство на хранителни продукти С.14 Производство на облекло	10 500	4 300	103 443 лв.	164 577 813 лв.
Хотелиерство и ресторантьорство: I.56 Ресторантьорство	27 800	12 000	25 638 лв.	113 832 720 лв.
Създаване и разпространение на информация и творчески продукти, далекосъобщения (ИКТ): J.63 Информационни услуги	2 400	1 000	20 000 лв.	7 400 000 лв.
ОБЩО в избраните сектори				285 810 533 лв.

Източник: Собствени изчисления

4. Приложения

4.1. Източници на данни

- НСИ и Евростат
- Министерство на икономиката и Изпълнителна агенция за насърчаване на малките и средните предприятия
- Европейска комисия
- Международни институции и организации
- Собствено изследване сред българските предприятия – анкетно проучване
- Собствено качествено изследване – дълбочинни интервюта и фокус-групи
- Собствено количествено изследване на екологичния отпечатък
- Посещения на центрове за данни

4.2. Методологични бележки

4.2.1. Използвани методи и инструменти за емпиричното изследване

4.2.1.1. Въпросник за дълбочинни интервюта

Област	Отворени въпроси към респондентите
Производство, брутна добавена стойност и заетост	Какви са тенденциите в производството и заетостта на предприятието, което управлявате? Произвеждате ли стоки и услуги с висока добавена стойност? Ако не, защо?
Въглеродни емисии / въглероден отпечатък	Какъв е обемът на въглеродните емисии на предприятието? Знаете ли какъв е въглеродният му отпечатък? Ако не, защо? Имате ли планове за промяна в това отношение?
Енергийна консумация	Какви видове енергия използва предприятието? Провеждате ли политика за енергийна ефективност, имате ли внедрени решения? Ако не, защо? Имате ли планове за промяна в това отношение?
Управление на отпадъците	Управлявате ли отпадъците от дейността на предприятието? Ако не, защо? Имате ли планове за промяна в това отношение?
Оценка на информираността за кръговата икономика и зелените продукти и услуги	Доколко сте запознати с навлизането на зелената икономика, кръговата икономика, зелените продукти и услуги? Има ли полза от тях според Вас?

Област	Отворени въпроси към респондентите
	Предлагате ли на пазара зелени продукти или услуги? Планирате ли производство на зелени продукти или услуги? Ако не, защо?
Дигитализация и използване на ИКТ	В каква степен използвате ИКТ във Вашето предприятие? Какви дигитални решения са внедрени в предприятието? Планирате ли дигитализация на процеси, които все още не са дигитализирани? Ако не, защо? Вие управлявате ли интелигентно сградите, в които оперира Вашата фирма?
Технологично развитие	Определяте ли Вашето предприятие като технологично развито спрямо европейските стандарти? На каква приблизителна възраст е основното оборудване, което използвате? Планирате ли технологично обновление? Ако не, защо?
Достъп до пазари и интернационализация	Има те ли чуждестранно участие в управлението и/или собствеността на предприятието? На какви и кои пазари, реализирате Вашите продукти и/или услуги? Какъв е делът на износа от общата продукция на предприятието? Считате ли, че зелените продукти или услуги се пласират по-лесно на международните пазари?
Иновации и интелектуална собственост	Развивате ли иновационна дейност в предприятието? Ако не, защо? Имате ли регистрирана интелектуална собственост? Ако не, защо?
Умения и човешки капитал	Как оценявате уменията на екипа в предприятието? Кои са основните проблеми, които срещате по отношение на човешките ресурси? Доколко екипът Ви е подготвен за повишаване нивото на дигитализация на предприятието? Планирате ли обучения на Ваши служители? Ако не, защо?
Достъп до финансиране	Как финансирате дейността си през последните 24 месеца? Планирате ли инвестиции през следващите 24 месеца? Планирате ли инвестиции в т.нар. зелена дигитализация? Ако не, защо?
Добри практики в сектора / региона	Знаете ли за добри практики, свързани със зелената дигитализация във вашия сектор или регион? Бихте ли споделили по-подробно? Доколко тези добри практики Ви мотивират и вие да инвестирате в такива?

Област	Отворени въпроси към респондентите
	Конкретно, информирани ли сте за възможностите за интелигентно управление на сградите?
Потенциал за дигитализация на процесите, свързани с екологичния отпечатък	<p>Как оценявате възможностите за дигитализация на процесите, свързани с екологичния отпечатък във Вашето предприятие?</p> <p>Кои са основните проблеми пред едно такова развитие конкретно за Вашето предприятие? А за сектора, в който оперира Вашето предприятие? А за останалите сектори в българската икономика?</p>

4.2.1.2. Въпросник за фокус-групи

Област	Отворени въпроси към респондентите
Производство, брутна добавена стойност и заетост	Какви са основните проблеми по отношение на производството, заетостта и добавената стойност в българските предприятия (в частност на предприятията от сектора, който представлявате)?
Въглеродни емисии / въглероден отпечатък	<p>Кои са основните фактори, определящи въглеродните емисии на българските предприятия?</p> <p>Според Вас, възможна ли е промяна в положителна посока в краткосрочен и средносрочен план? Ако не, защо?</p>
Енергийна консумация	<p>Според Вас, провеждат ли предприятията политика за енергийна ефективност? Ако не, защо?</p> <p>Според Вас, възможна ли е промяна в положителна посока в краткосрочен и средносрочен план? Ако не, защо?</p>
Управление на отпадъците	<p>Според Вас, управляват ли добре отпадъците от дейността българските предприятия предприятието? Ако не, защо?</p> <p>Според Вас, възможна ли е промяна в положителна посока в краткосрочен и средносрочен план? Ако не, защо?</p>
Оценка на информираността за кръговата икономика и зелените продукти и услуги	<p>Доколко сте запознати с навлизането на зелената икономика, кръговата икономика, зелените продукти и услуги? Има ли полза от тях според Вас?</p> <p>Според Вас, възможна ли е промяна в положителна посока в краткосрочен и средносрочен план? Ако не, защо?</p>

Област	Отворени въпроси към респондентите
Фактори, определящи зелените решения и зелената дигитализация?	Кои според Вас са факторите, които определят развитието на зелени решения и зелена дигитализация в българските предприятия? Кои са вътрешнофирмените фактори? А кои външните?
Дигитализация и използване на ИКТ	Според Вас, в каква степен българските предприятия използват ИКТ? Според Вас, възможна ли е промяна в положителна посока в краткосрочен и средносрочен план? Ако не, защо?
Технологично развитие	Според Вас, доколко са технологично развити българските предприятия? Според Вас, възможна ли е промяна в положителна посока в краткосрочен и средносрочен план? Ако не, защо?
Достъп до пазари и интернационализация	Според Вас, подобряват ли достъпа до пазари зелените решения и зелената дигитализация? Ако не, защо? Ако да, защо?
Иновации и интелектуална собственост	Според Вас, доколко са иновативни българските предприятия? Според Вас, възможна ли е промяна в положителна посока в краткосрочен и средносрочен план? Ако не, защо?
Умения и човешки капитал	Според Вас, доколко добре са подготвени човешките ресурси в българските предприятия по отношение на дигитализацията и зелените решения? Според Вас, възможна ли е промяна в положителна посока в краткосрочен и средносрочен план? Ако не, защо?
Достъп до финансиране	Според Вас, доколко е добър достъпът до финансиране на българските предприятия? Считате ли, че е налице достатъчен финансов ресурс за внедряване на зелена дигитализация? Ако не, защо?
Добри практики за зелена дигитализация	Знаете ли за добри практики, свързани със зелената дигитализация в България? Бихте ли споделили по-подробно? Информирани ли сте за добри практики за интелигентно управление на сградите?
Потенциал за дигитализация на процесите, свързани с екологичния отпечатък	Как оценявате възможностите за дигитализация на процесите, свързани с екологичния отпечатък в българските предприятия?

Област	Отворени въпроси към респондентите
	Кои са основните проблеми пред едно такова развитие на ниво икономика и/или на ниво конкретен сектор?

4.2.1.3. Въпросник за анкетно проучване сред предприятия

ВЪПРОСНИК ЗА ИНТЕРВЮ

Зелена дигитализация: Национално представително изследване сред предприятия

БЛОК: Профил на предприятието

1. Основна сфера на дейност	
1/ Селско, горско и рибно стопанство	1
2/ Добивна промишленост	2
3/ Преработваща промишленост	3
4/ Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива	4
5/ Доставка на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване	5
6/ Строителство	6
7/ Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети	7
8/ Транспорт, складиране и пощи	8
9/ Хотелиерство и ресторантьорство	9
10/ Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения	10
11/ Финансови и застрахователни дейности	11
12/ Операции с недвижими имоти	12
13/ Професионални дейности и научни изследвания	13
14/ Административни и спомагателни дейности	14
15/ Образование	15
16/ Хуманно здравеопазване и социална работа	16
17/ Култура, спорт, развлечения	17
18/ Друго, моля посочете: _____	18

1.A. Моля, уточнете точния код на дейността, по който е регистрирано Вашето предприятие:

2. Брой наети лица

3. Административна област, в която е регистрирана фирмата			
1/Благоевград	1	15/Плевен	15
2/Бургас	2	16/Пловдив	16
3/Варна	3	17/Разград	17
4/Велико Търново	4	18/Русе	18
5/Видин	5	19/Силистра	19
6/Враца	6	20/Сливен	20
7/Габрово	7	21/Смолян	21
8/Добрич	8	22/София-град	22
9/Кърджали	9	23/София област	23
10/ Кюстендил	10	24/Стара Загора	24
11/ Ловеч	11	25/Търговище	25
12/Монтана	12	26/Хасково	26
13/Пазарджик	13	27/Шумен	27
14/Перник	14	28/Ямбол	28
4. Тип населено място, в което е регистрирано бизнеса			
1/ Столица (гр. София)			1
2/ Областен център			2
3/ Друг град			3
4/ Село			4
5. Година на стартиране на бизнеса			
6. Включват ли дейностите на фирмата предоставянето на услуги и/или производството на продукти в област на информационно-комуникационните технологии?			
1/ Да			1
2/ Не			2
7. Моля, отбележете с кои от изброените видове предприемачество се припознавате като собственик и/или управляващ бизнес:			
Видове предприемачество			
	Да	Не	
1/ Технологично предприемачество	1	2	
2/ Социално предприемачество	1	2	

3/ Женско предприемачество	1	2
4/ Младежко предприемачество	1	2
5/ Зелено предприемачество	1	2
6/ Спортно предприемачество	1	2
7/ Академично предприемачество	1	2
8/ Дигитално предприемачество	1	2
9/ Семейно предприемачество	1	2
10/ Ученическо и студентско предприемачество	1	2

БЛОК: Екзогенни фактори за зелена дигитализация: бизнес среда и достъп до информация

8. Съгласен ли сте със следните твърдения?		
	Да	Не
1/ Регулативните режими и законодателството затрудняват дейността на бизнеса, който управлявам	1	2
2/ Административните процедури и бюрокрацията затрудняват дейността на бизнеса, който управлявам	1	2
3/ Информацията и услугите, предоставяни от държавните институции подпомагат дейността на бизнеса, който управлявам	1	2
5/ Електронните услуги, предоставяни от държавните институции облекчават дейността на бизнеса, който управлявам	1	2
6/ Електронните услуги, предоставяни от месните власти облекчават дейността на бизнеса, който управлявам	1	2

БЛОК: Вътрешни фактори за зелена дигитализация: Достъп до финансиране и задлъжнялост

9. Ползвала ли е Вашата фирма следните източници на финансиране през последните 12 месеца Финансови инструменти		
	Да	Не
1/ Инвестиционен банков кредит	1	2
2/ Банков кредит за оборотни средства	1	2
3/ Кредит /и със специално предназначение	1	2
4/ Овърдрафт по разплащателна сметка	1	2
5/ Кредитна карта	1	2
6/ Финансов лизинг (за покупка на оборудване, автомобили и други)	1	2
7/ Рисков капитал	1	2
8/ Заем от близки и приятели	1	2
9/ Средства на собственика /собствениците на предприятието	1	2
10/ Финансиране от европейските фондове	1	2
11/ Финансиране от правителствена програма, други местни и чуждестранни програми	1	2

10. По кои от следните оперативни и други програми по линия на европейските фондове Вие и екипът във фирмата сте проявявали интерес, кандидатствали и получавали финансиране?

Програми	Проявявали сме интерес	Кандидатствали сме	Получавали сме финансиране
1/ ОП „Конкурентоспособност“ и ОП „Иновации и конкурентоспособност“	1	1	1
2/ ОП „Развитие на човешките ресурси“	2	2	2
3/ ОП „Регионално развитие“ и ОП „Региони в растеж“	3	3	3
4/ Програма за развитие на селските райони	4	4	4
5/ ОП „Рибарство“ и Програмата за морско дело и рибарство	5	5	5
6/ ОП „Инициатива за малки и средни предприятия“	6	6	6
7/ Други програми на ЕС	7	7	7

11. В каква степен сте съгласен със следните твърдения по отношение на Вашата фирма?

Твърдения	Напълно несъгласен	По-скоро несъгласен	По-скоро съгласен	Напълно съгласен	Не мога да преценя
1/ Фирмата ни има пълен достъп до информация за възможностите за кандидатстване по европейски програми	1	2	3	4	5
2/ Фирмата ни има капацитет да подготви необходимите документи за кандидатстване по европейски програми	1	2	3	4	5

3/ Фирмата ни има партньорски консултантски организации, които могат да подготвят необходимите документи за кандидатстване по програми	1	2	3	4	5
4/ Фирмата ни отговаря на изискванията за кандидатстване по програмите, които представляват интерес за нас	1	2	3	4	5
5/ Фирмата ни има възможност да обезпечи успешното изпълнение на проекти по оперативните програми	1	2	3	4	5

12. Има ли фирмата в момента просрочени задължения?

1/ Да	1
2/ Не	2

13. Има ли фирмата в момента просрочени вземания?

1/ Да	1
2/ Не	2

БЛОК: Вътрешни фактори за зелена дигитализация: Иновационна активност

14. Кои от следните твърдения са верни за Вашата фирма?

Твърдения	Да	Не
1/ Предприятието пусна на пазара нов или подобрен вариант на продукт през последната година	1	2
2/ Предприятието разработва нов продукт, който се очаква да излезе на пазара през следващата година	1	2
3/ Предприятието направи реорганизация и/или автоматизация на работни процеси с цел намаляване на разходите и повишаване на производителността на труд през последната година	1	2

4/ Предприятието ще направи реорганизация и/или автоматизация на работни процеси с цел намаляване на разходите и повишаване на производителността на труд през следващата година	1	2
--	---	---

15. Съгласни ли сте с всяко от следните твърдения за Вашата фирма?		
Твърдения	Да	Не
1/ Предприятието има собствено звено за научно развойна дейност	1	2
2/ Предприятието има служители, в чиито длъжностни характеристики е включена научно развойна дейност	1	2
3/ Предприятието ползва разработки на научни сътрудници, институти и университети за създаването на нови или подобряването на съществуващи продукти, услуги и процеси	1	2
4/ Служители на фирмата са преминали специализирани обучения в областта на актуалните иновации от отрасъла през последните две години	1	2
5/ Предприятието поддържа библиотека за актуална и основна професионална литература (специализирани книги, ръководства, разработки, списания и т.н.)	1	2
6/ През последната година фирмата е имала съвместни инициативи с институции от сферата на образованието и науката (стажантски програми, обучения, професионално консултиране, стипендиантски програми, консултиране при съставяне на учебни планове, др.)	1	2
7/ Фирмата има достатъчно финансов ресурс, за да финансира иновационна дейност в предприятието	1	2

БЛОК: Вътрешни фактори за зелена дигитализация: Брандове, собствена търговска марка и патентна активност

16. Има ли фирмата регистрирана интелектуална собственост в България или чужбина?		
Търговска марка	Да	Не
1/ Регистрирана търговска марка в България	1	2
2/ Регистрирана търговска марка в ЕС	1	2
3/ Регистрирана търговска марка в други държави	1	2
4/ Фирмата очаква да регистрира търговска марка през следващата година	1	2
5/ Регистриран патент в България	1	2
6/ Регистриран патент в ЕС	1	2

7/ Регистриран патент в други държави	1	2
8/ Фирмата очаква да регистрира патент през следващата година	1	2

17. Считате ли, че фирмата има достатъчно финансов ресурс, за да финансира регистрацията на интелектуална собственост:

1/ Да	1
2/ Не	2

БЛОК: Вътрешни фактори за зелена дигитализация: Интернационализация на дейността на предприятията

18. Участвала ли е фирмата през последните 12 месеца в изложение или панаир?

1/ Да	1
2/ Не	2

19. Има ли фирмата реализиран внос на суровини /материали /продукти през последните 12 месеца?

1/ Да	1
2/ Не	2

20. Има ли фирмата реализиран износ на свои продукти /услуги през последните 12 месеца?

1/ Да	1
2/ Не	2

Филтър: Ако отговорът е ДА, то отговорете на следните два въпроса:

21. Какъв беше приносът на износа върху оборота и производството на фирмата през последната година?

_____ % от оборота е от износ

_____ % от производството (дейността) е за износ

22. С каква добавена стойност са продуктите, които изнасяхте през последната година?

1/ Изцяло с ниска добавена стойност	1
2/ Предимно с ниска добавена стойност	2

3/ Предимно с висока добавена стойност	3
4/ Изцяло с висока добавена стойност	4
23. Имате ли въведен международен стандарт?	
1/ Да	1
2/ Не	2
24. Имате ли въведена чуждестранна технология в предприятието?	
1/ Да	1
2/ Не	2
25. Продали ли сте Ваша собствена технология в чужбина?	
1/ Да	1
2/ Не	2
26. Ползвате ли чуждестранен опит в областта на мениджмънта и търговията?	
1/ Да	1
2/ Не	2
27. Предоставяте ли Вашия опит в областта на мениджмънта и търговията в чужбина?	
1/ Да	1
2/ Не	2
28. Имате ли чуждестранно участие в капитала на Вашето предприятие?	
1/ Да	1
2/ Не	2
29. Участва ли Вашето предприятие в капитала на друго предприятие в чужбина?	
1/ Да	1
2/ Не	2
30. Имате ли чуждестранно участие в управленския екип на Вашето предприятие?	
1/ Да	1
2/ Не	2
31. В каква степен управленският екип във Вашето предприятия може самостоятелно да взема следните решения?	

Решения	Няма такава възможност	В малка степен	В голяма степен	Напълно	Не мога да преценя
1/Управленският екип може самостоятелно да взема решения за броя на служителите и длъжностите във фирмата	1	2	3	4	5
2/ Управленският екип може самостоятелно да взема решения за нивото на заплащане във фирмата	1	2	3	4	5
3/ Управленският екип може самостоятелно да взема решения за ценовата политика на фирмата	1	2	3	4	5
4/ Управленският екип може самостоятелно да взема решения за пазарите и каналите по отношение реализацията на продуктите и услугите ни	1	2	3	4	5
5/ Управленският екип може самостоятелно да взема решения за инвестиционната политика на фирмата	1	2	3	4	5
6/ Управленският екип може самостоятелно да взема решения за иновационната политика на фирмата	1	2	3	4	5
7/Управленският екип може самостоятелно да взема решения за разпределения на печалбата	1	2	3	4	5

БЛОК: Дигитализация / използване на ИКТ

32. Има ли Вашата фирма следните интернет приложения?		
Приложения и ползвани ИКТ услуги	Да	Не
1/ Фирмен уеб сайт	1	2
2/ Профил на компанията в социалните мрежи (Facebook, LinkedIn и др.)	1	2
3/ Възможност за онлайн поръчки и продажби на продукти и услуги на фирмата	1	2
4/ Възможност за получаване на плащания посредством онлайн услуги (ерау, раурал и др.)	1	2
5/ Електронен подпис на управляващите	1	2
6/ Облачни услуги (пространство за съхранение, изчислителна мощност и пр.)	1	2
7/ Интернет/мобилно банкиране	1	2
8/ Възможност за отдалечен достъп за работа на служителите	1	2
9/ Онлайн системи за фактуриране	1	2
10/ Наблюдение посредством IP камери	1	2

33. Има ли Вашата фирма въведени следните автоматизирани системи за управление?				
Видове автоматизирани системи за управление	Да	Не	Не приложимо	Възложено е на външен изпълнител
1/ Система за управление на отношенията с клиенти (Customers Relationship Management- CRM)	1	2	3	4
2/ Система за управление на човешките ресурси (Human Resource Management – HRM)	1	2	3	4
3/ Система за управление на отношенията с доставчици (Supply Chain Management - SCM)	1	2	3	4
4/ Система за управление на счетоводните процеси	1	2	3	4
5/ Система за управление на складове, продукти и наличности	1	2	3	4
6/ Системи за управление на маркетинг дейностите	1	2	3	4
7/ Система за управление на проекти	1	2	3	4

8/ Интегрирана система за управление на почти всички процеси (Enterprise Resource Planning- ERP)	1	2	3	4
9/ Системи за защита на информацията (криптиране, защитна стена, резервни архиви)	1	2	3	4
10/ Друг вид автоматизирана система за управление на процеси	1	2	3	4

34. Има ли фирмата въведени специализирани за Вашия бизнес софтуерни решения, които да подпомагат частично или изцяло производствения процес?

1/ Да	1
2/ Не	2

34.a. Ако сте посочили отговор „Да“, моля уточнете кои са специализираните софтуери, които ползвате:

--

БЛОК: Умения и човешки капитал

35. Считате ли, че равнището на квалификация на работниците и служителите във фирмата като цяло е достатъчно добро?

1/ Да	1
2/ Не	2

36. Считате ли, че Вашите служители като цяло е познават добре добрите практики в сектора?

1/ Да	1
2/ Не	2

37. В каква степен в екипа на Вашата фирма са развити следните умения и компетентности? /Моля посочете за всяка от изброените оценка по скала от 1 до 5, където 1 означава, че изобщо не е развита, а 5 – че е много добре развита/

	Изобщо не е развита	2	3	4	Много добре развита
1/ Изготвяне на маркетингови стратегии и планове за действие	1	2	3	4	5

2/ Изготвяне на бизнес стратегия и план	1	2	3	4	5
3/ Бизнес кореспонденция	1	2	3	4	5
4/ Бизнес преговори	1	2	3	4	5
5/ Общуване в мултикултурна среда	1	2	3	4	5
6/ Управление на конфликти	1	2	3	4	5
7/ Управление на кризи	1	2	3	4	5
8/ Управление на продажбите	1	2	3	4	5
9/ Управление на веригата на доставките	1	2	3	4	5
10/ Изготвяне на стратегии за развитие на човешките ресурси	1	2	3	4	5
11/ Управление на иновациите и разработването на нови продукти/идеи	1	2	3	4	5
12/ Зелена икономика	1	2	3	4	5
13/ Кандидатстване по европейски проекти и програми	1	2	3	4	5
14/ Управление на финансовите ресурси	1	2	3	4	5
15/ Умения за работа със специализиран софтуер	1	2	3	4	5
16/ Умения за работа с офис приложения	1	2	3	4	5
17/ Умения за анализ на информация и данни	1	2	3	4	5
38. Участвали ли са ръководителите и служителите в обучение за повишаване на квалификацията си през последната година?					
Видове обучения				Да	Не
1/ Вътрешнофирмени обучения по основни дейности				1	2

2/ Външни специализирани обучения за управление и продажби	1	2
3/ Външни специализирани обучения в професионалната сфера на дейност на фирмата	1	2
4/ Обучения по използване на ИКТ приложения	1	2
5/ Обучения, свързани с развиването на зелена икономика, разработването на зелени продукти и услуги и намирането на зелени решения	1	2

39. Използвате ли възможностите на онлайн обучителните платформи за повишаване квалификацията на ръководителите и служителите във фирмата?

1/ Да	1
2/ Не	2

40. Има ли потребност във Вашето предприятие от обучения и квалификации на управляващите по изброените обучения?

Видове обучения	Да	Не
1/ Обучение по предприемачество и управление (МВА програми и др.)	1	2
2/ Специализирани обучения за маркетинг и продажби	1	2
3/ Обучения, насочени към реализиране на износ	1	2
4/ Обучения по информационни технологии и дигитална трансформация	1	2
5/ Обучения по зелена икономика, зелени решения и пр.	1	2
6/ Обучение по основни за фирмата дейности	1	2
7/ Обучение в специфични за фирмата дейности	1	2

41. Има ли потребност във Вашето предприятие от обучения и квалификации на служителите по изброените обучения?

Видове обучения	Да	Не
1/ Обучение по управление (МВА програми и др.)	1	2
2/ Специализирани обучения за маркетинг и продажби	1	2
3/ Обучения, насочени към реализиране на износ	1	2
4/ Обучения по информационни технологии и дигитална трансформация	1	2
5/ Обучения по зелена икономика, зелени решения и пр.	1	2
6/ Обучение по основни за фирмата дейности	1	2

7/ Обучение в специфични за фирмата дейности	1	2
--	---	---

БЛОК: Стратегическо управление

42. През последната година, прилагали ли сте следните практики във Вашата фирма?		
Планиране	Да	Не
1/ Изготвяне на краткосрочен план (до 1-2 години)	1	2
2/ Изготвяне на средносрочен план (3-5 години)	1	2
3/ Изготвяне на дългосрочен план (повече от 5 години)	1	2
4/ Проведено маркетингово проучване	1	2
5/ Разработена маркетингова стратегия за зелени продукти/услуги	1	2
6/ Проучване за позициониране на чужди пазари	1	2
7/ Изготвяне на план за редуциране на екологичния отпечатък	1	2
8/ Изготвяне на план за дигитализация и дигитална трансформация	1	2
9/ Изготвяне на план за внедряване на зелени дигитални решения	1	2

БЛОК: Участие в мрежи от свързани производства (кълстери)

43. Участва ли предприятието в кълстер в сектора на дейност на фирмата (става въпрос за партньорства, консорциуми или други дейности, които развиват съвместно различни фирми)?	
1/ Да	1
2/ Не	2

44. Участва ли предприятието във верига на доставки за големи компании и търговски мрежи?	
1/ Да	1
2/ Не	2

45. Внедрили ли са партньорите Ви в тези мрежи решения, свързани със зелената дигитализация ?	
1/ Да	1
2/ Не	2

БЛОК: Зелена икономика

46. Има ли предприятието внедрени екологични стандарти?	
1/ Да	1
2/ Не	2

47. Използвате ли в производствения процес екологични материали и суровини?	
1/ Да	1
2/ Не	2

48. Ползвате ли зелена енергия в производствения процес?	
1/ Да	1
2/ Не	2

49. Производството във Вашето предприятие свързано ли е с рециклирането на отпадъци?	
1/ Да	1
2/ Не	2

50. Има ли политика във Вашето предприятие за ресурсна-ефективност?	
1/ Да	1
2/ Не	2

51. Има ли политика във Вашето предприятие за енергийна-ефективност?	
1/ Да	1
2/ Не	2

52. Машините и автомобилите, които използвате отговарят ли на съвременните екологични стандарти?	
1/ Да	1
2/ Не	2

53. Имате ли проблем при изпълнението на разпоредбите, свързани с класификацията, събирането и третирането на отпадъците?	
1/ Да	1
2/ Не	2

54. Предлага ли Вашето предприятие зелени продукти?	
1/ Да	1
2/ Не	2

55. Планирате ли да разработите и пуснете на пазара зелени продукти?	
1/ Да	1

2/ Не	2		
56. Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?			
1/ Да	1		
2/ Не	2		
57. Идентифицирали ли сте работни процеси във Вашето предприятие, които биха могли да бъдат дигитализирани?			
1/ Да	1		
2/ Не	2		
58. В случай, че дигитализирате частично или изцяло конкретни работни процеси в предприятието, очаквате ли да редуцирате екологичния отпечатък от бизнес дейността Ви?			
1/ Да	1		
2/ Не	2		
59. Подготвени ли са сградите, в които оперира фирмата Ви за интелигентно управление?			
1/ Да	1		
2/ Не	2		
60. Планирате ли да подготвите сградите си за интелигентно управление?			
1/ Да	1		
2/ Не	2		
БЛОК: Технологично развитие и икономическо представяне на фирмата			
61. Как оценявате техническото оборудване на вашето предприятие по отношение на стандартите на:			
	Остаряло	На приемливо ниво	Съвременен
	1	2	3
1/ България	1	2	3
2/ ЕС	1	2	3
62. Правите ли сте инвестиции в нови технологии през последните пет години?			
1/ Да	1		
2/ Не	2		

63. Има ли намаление или увеличение в икономическите показатели на Вашата фирма през последната година спрямо предходната?

Показател	Намаление	Без промяна	Увеличение	Неприложимо
1/ Численост на персонала	1	2	3	4
2/ Заплати на персонала	1	2	3	4
3/ Приходи	1	2	3	4
4/ Печалба	1	2	3	4
5/ Загуба	1	2	3	4
6/ Пазарен дял	1	2	3	4

Блок: Профил на предприемача (собственика/управителя)

64. Пол

1/ Мъж	1
2/ Жена	2

65. Възраст

_____ години

66. Образование

1. Без образование	1
2. Начално	2
3. Основно	3
4. Средно	4
5. Бакалавър	5
6. Магистър	6
7. Доктор	7

67. Владее на чужди езици (възможен е повече от един отговор)

1/ Английски	1
2/ Немски	2
3/ Френски	3
4/ Гръцки	4
5/ Турски	5
6/ Руски	6
7/ Друг	7

68. Години опит в предприемачество

_____ години

69. Имате ли предходен опит като служител в друга фирма със същата или сходна дейност преди да създадете собствена?

1/ Да, моля посочете колко години.....	1
2/ Не	2

70. Семейна ли е Вашата фирмата? /Семейна фирма: фирма, която е собственост и се управлява от група хора, които са в роднински взаимоотношения./

1/ Да	1
2/ Не	2

ИНФОРМИРАНО СЪГЛАСИЕ

Потвърждавам, че съм информиран за прилаганата в настоящето изследване политика за защита на лични данни, както и че предоставяйки моят телефонен номер той ще бъде използван само за провеждане на дейности по контрол на работата на анкетъора и удостоверяване коректността на анкетирането и подбора на респондентите.

Подпис:

БЛАГОДАРИМ ВИ ЗА ОТДЕЛЕНОТО ВРЕМЕ И УСПЕХ НА ВАС!

4.2.1.4 Въпросник за изследване на екологичния отпечатък

Въпросник за измерване на екологичния отпечатък

БЛОК: Профил на предприятието

1. Основна сфера на дейност	
1/ Селско, горско и рибно стопанство	1
2/ Добивна промишленост	2
3/ Преработваща промишленост	3
4/ Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива	4
5/ Доставка на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване	5
6/ Строителство	6
7/ Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети	7
8/ Транспорт, складиране и пощи	8
9/ Хотелиерство и ресторантьорство	9

10/ Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения	10
11/ Финансови и застрахователни дейности	11
12/ Операции с недвижими имоти	12
13/ Професионални дейности и научни изследвания	13
14/ Административни и спомагателни дейности	14
15/ Образование	15
16/ Хуманно здравеопазване и социална работа	16
17/ Култура, спорт, развлечения	17
18/ Друго, моля посочете: _____	18

1.А. Моля, уточнете точния код на дейността, по който е регистрирано Вашето предприятие:

2. Брой наети лица

3. Административна област, в която е регистрирана фирмата

1/Благоевград	1	15/Плевен	15
2/Бургас	2	16/Пловдив	16
3/Варна	3	17/Разград	17
4/Велико Търново	4	18/Русе	18
5/Видин	5	19/Силистра	19
6/Враца	6	20/Сливен	20
7/Габрово	7	21/Смолян	21
8/Добрич	8	22/София-град	22
9/Кърджали	9	23/София област	23
10/ Кюстендил	10	24/Стара Загора	24
11/ Ловеч	11	25/Търговище	25
12/Монтана	12	26/Хасково	26
13/Пазарджик	13	27/Шумен	27
14/Перник	14	28/Ямбол	28

4. Тип населено място, в което е регистрирано бизнеса

1/ Столица (гр. София)	1
2/ Областен център	2
3/ Друг град	3
4/ Село	4

5. Година на стартиране на бизнеса

БЛОК: Дигитална трансформация

Направена ли е или предвиждате ли дигитална трансформация?

Ако ко има такава, то какви процеси са дигитализирани?

Кога са дигитализирани?

Какви ресурси са инвестирани?

С каква цел е направена дигиталната трансформация?

Какви са ефектите от тази трансформация според предприемачите?)

БЛОК: Потребление на енергия

Моля, посочете приблизителната стойност на следните показатели, отнасящи се до Вашето предприятие:

Средномесечна консумация на енергия за последните 12 месеца (преди дигиталната трансформация), по видове използвана енергия

Средногодишна консумация на енергия за последните 3 години (преди дигиталната трансформация), по видове използвана енергия

Очаквана консумация на енергия през следващите 12 месеца, по видове използвана енергия

Прогнозирана консумация на енергия през следващите 3 години, по видове използвана енергия

БЛОК: Производство

Обем производство през последните 12 месеца

Обем производство през последните 3 години

Очакван обем производство през следващите 12 месеца

Прогнозиран обем производство през следващите 3 години

Блок: Разходи за енергия

Дял на разходите за енергия в общите разходи на предприятието през последната отчетна година

Очакван дял на разходите за енергия в общите разходи на предприятието през настоящата отчетна година

Прогнозиран дял на разходите за енергия в общите разходи на предприятието през следващата отчетна година

Дял на разходите за енергия в себестойността на произведената продукция през последната отчетна година

Очакван дял на разходите за енергия в себестойността на произведената продукция през настоящата отчетна година

Прогнозиран дял на разходите за енергия в себестойността на произведената продукция през следващата отчетна година

Блок: Профил на предприемача (собственика/управителя)

64. Пол	
1/ Мъж	1
2/ Жена	2

65. Възраст	_____ години
-------------	--------------

66. Образование	
1. Без образование	1
2. Начално	2
3. Основно	3
4. Средно	4
5. Бакалавър	5
6. Магистър	6
7. Доктор	7

ИНФОРМИРАНО СЪГЛАСИЕ

Потвърждавам, че съм информиран за прилаганата в настоящето изследване политика за защита на лични данни, както и че предоставяйки моят телефонен номер той ще бъде използван само за провеждане на дейности по контрол на работата на анкетъора и удостоверяване коректността на анкетирането и подбора на респондентите.

Подпис:

БЛАГОДАРИМ ВИ ЗА ОТДЕЛЕНОТО ВРЕМЕ И УСПЕХ НА ВАС!

4.2.1.5. Параметри на проведено количествено изследване

4.2.1.5.1. Проучване сред предприятия, изследващо икономическото и екологичното им развитие

Период на работа на терен	13.02.2023 – 29.03.2023
Дизайн на извадка	Случайна (вероятностна) стратифицирана извадка, осигуряваща представителност по отношение на разпределението по сектори, региони и размер на предприятието
Обем на изпълнената извадка	549 предприятия
Анкетна карта	Стандартизирана, включваща предимно затворени въпроси
Средна продължителност на интервю	30 – 45 минути
Брой показатели, включени в анкетната карта	235 показатели
Обработка на данните	Специализиран софтуер (SPSS / PSPP / R)

4.2.1.5.2. Проучване сред предприятия от избрани сектори за нуждите на анализа на екологичния отпечатък на дигиталните технологии

Период на работа на терен	24.04.2023 – 02.05.2023
Дизайн на извадка	Квотна извадка, осигуряваща представителност по отношение на избраните сектори (Преработваща промишленост: С.10 Производство на хранителни продукти С.14 Производство на облекло; Хотелиерство и ресторантьорство: I.56 Ресторантьорство; Създаване и разпространение на информация и творчески продукти, далекосъобщения: J.63 Информационни услуги)
Обем на изпълнената извадка	98 предприятия
Анкетна карта	Стандартизирана, включваща предимно отворени въпроси
Средна продължителност на интервю	15 – 30 минути
Брой показатели, включени в анкетната карта	20 показатели
Обработка на данните	Специализиран софтуер (SPSS / PSPP / R)

4.2.2. Методология за пресмятане на базови индекси, измерващи вътрешнофирмените фактори на зелената дигитализация

4.2.2.1. Индекс „Достъп до финансиране“

Индексът измерва в каква степен предприемачите имат достъп до финансиране.

Облекчен достъп до финансиране е такъв достъп, който позволява на предприятията да ползват финансови ресурси от следните източници:

- Банкови, инвестиционни и др. финансови институции;
- Бюджетни програми, европейски фондове и друга чуждестранна подкрепа;
- Средства на собствениците на предприятието, близки и приятели.

Индексът съдържа 11 равнопоставени компонента, които показват ползването на финансови инструменти от страна на предприятията през последната година.

Формулата, по която е пресметнат индекса е следната:

$$IAF_i = \frac{\sum_n FinInstrument_i^n + \sum_m Programme_i^m + \sum_k FamilyFriends_i^k}{\max(\sum_n FinInstrument_i^n + \sum_m Programme_i^m + \sum_k FamilyFriends_i^k)} \cdot 100$$

където:

IAF_i е индексът за достъп до финансиране за предприемач i ,

$FinInstrument_i^n$ измерва дали предприемач i ползва финансов инструмент n , предоставян от банкови, инвестиционни и др. финансови институции,

$Programme_i^m$ измерва дали предприемач i ползва финансиране по програма m , предоставяна от правителството, европейските фондове и трети страни,

$FamilyFriends_i^k$ измерва дали предприемач i ползва заеми от източник k , предоставени от собствениците на предприятието, близки и приятели.

Индексът заема стойности от 0 до 100, като: Стойности, клонящи към 100, показват наличие на изключително облекчен достъп до финансиране, който позволява на предприемачите да ползват свободно възможностите на различните източници. Стойности, клонящи към 0 показват

наличие на изключително затруднен достъп до финансиране, който не позволява на предприемачите да ползват финансови ресурси от който и да било.

4.2.2.2. Индекс „Иновационна активност“

Индексът измерва в каква степен предприемачите упражняват иновационна дейност.

Иновационните дейности включват:

- Създаване на иновационна инфраструктура в предприятието
- Разработване на нови продукти и реализирането им на пазара

Индексът съдържа следните два равнопоставени компонента: наличие на иновационна инфраструктура в предприятието; и наличие на разработки за нови продукти.

Индексът отчита иновационните дейности на предприемачите през последната и през последните пет години.

Формулата, по която е пресметнат индекса е следната:

$$IRD_i = \frac{\frac{\sum_n RDbase_i^n}{\max\left(\sum_n RDbase^n\right)} + \frac{\sum_m RDproducts_i^m}{\max\left(\sum_m RDproducts^m\right)}}{2} \cdot 100$$

където:

IRD_i е индексът, който измерва иновационната дейност на предприемач i ,

$RDbase_i^n$ показва дали предприемач i упражнява дейност n , свързана със създаването на научно развойна инфраструктура,

$RDproducts_i^m$ показва дали предприемач i упражнява дейност m , свързана с разработването на нови продукти.

Индексът заема стойности от 0 до 100, като: Стойности, клонящи към 100, показват наличие на изключително висока иновационна активност. Стойности, клонящи към 0, показват липса на иновационна активност.

4.2.2.3. Индекс „Активност по отношение на интелектуална собственост“

Индексът измерва степента, в която предприятията имат регистрирани търговски марки и патенти, както и готовността им да имат такива.

Индексът съдържа следните два компонента:

Наличие на регистрирани търговски марки и патенти у нас и в чужбина, както и предстоящи такива регистрации;

Наличие на достатъчен финансов ресурс в предприятието за регистриране на търговска марка, патент или друга интелектуална собственост.

Формулата, по която е пресметнат индексът, е следната:

$$ITM_i = (w_1 \times Registrations_i + w_2 \times Financing_i) \cdot 100,$$

където:

ITM_i е индексът, който измерва прилагането на добри практики в предприятие i ,

$Registrations_i$ е показател, кореспондиращ на направените вече и предстоящите регистрации на търговски марки и патенти у нас и в чужбина от предприятие i ,

$Financing_i$ измерва степента, в която предприятие i може да финансира регистрацията на търговска марка, патент или интелектуална,

w_1 е тегло на регистрираната интелектуална собственост в индекса, което в случая то е равно на 70%, а w_2 — теглото, използвано за възможността за финансиране, което в случая е равно на 30%.

Индексът заема стойности от 0 до 100, като: Стойности, клонящи към 100 показват наличие на изключително висока степен на регистриране на интелектуална собственост и възможност за финансиране на такава регистрация. Стойности, клонящи към 0 показват, както липса на регистрирана интелектуална собственост, така и липса на финансова възможност за такава.

4.2.2.4. Индекс „Интернационализация“

Индексът измерва степента на интернационализация на дейността на предприятията.

Интернационализацията на дейността включва:

- Извършване на целенасочени PR дейности
- Осъществяване на внос на суровини, материали, продукти
- Реализиране на износ на собствени продукти/услуги

Индексът съдържа следните два равнопоставени компонента: участие в международни събития и осъществяване на външнотърговска дейност.

Индексът отчита дейностите, свързани с интернационализацията на предприемачите през последната година.

Формулата, по която е пресметнат индексът, е следната:

$$ITN_i = \frac{PR_i + EX_i}{2} \cdot 100$$

където:

ITN_i е индексът, който измерва степента на интернационализация на дейността на предприятие i ,

$$PR_i = \frac{\sum PR_i^m}{\max\left(\sum PR_i^m\right)}$$

PR_i показва извършените PR дейности като е равно на:

EX_i измерва степента на осъществяване на външнотърговска дейност и е равно на:

$$EX_i = w_1 \times \frac{Im\ port_i + Export_i}{2} + w_2 \times \frac{Exp_output_i + Exp_turnover_i}{2}$$

, където w_1 и w_2 са съответно тегла (които в случая са приети да бъдат равни съответно на 40% и 60%), $Im\ port_i$ и

$Export_i$ показват наличието съответно на внос и износ, Exp_output_i е дялът на износа от

общото производство в предприятие i , а $Exp_turnover_i$ е дялът на оборота, който идва от реализирания износ.

Индексът заема стойности от 0 до 100, като: Стойности, клонящи към 100 показват наличие на изключително висока степен на интернационализация. Стойности, клонящи към 0 показват липса на каквато и да било интернационализация на дейността.

4.2.2.5. Индекс „Дигитализация, умения и стратегическо управление“

Индексът измерва степента на приложение на добрите практики в дигитализацията, формирането на умения и стратегическо управление в дейността на предприятията.

Индексът съдържа следните три равнопоставени компонента:

- Използване на съвременни информационни и комуникационни технологии (ИКТ) в дейността – Индекс „Дигитализация“;
- Прилагане на политика за висока квалификация на персонала (ЧР) – Индекс „Развитие на човешките ресурси“;
- Разработване и прилагане на бизнес стратегии и планове (БСП) – Индекс „Стратегическо управление“.

Формулата, по която е пресметнат обобщения индекс за добри практики, е следната:

$$IBP_i = \frac{ICT_i + HR_i + BS_i}{3} \cdot 100$$

където:

IBP_i е индексът, който измерва прилагането на добри практики в предприятие i - Индекс „Стратегическо управление“,

ICT_i - Индекс „Дигитализация“ - измерва използването на ИКТ технологии от предприятие i и е пресметнато по следния начин:

$$ICT_i = \frac{\frac{\sum_n MIS_i^n}{\max\left(\sum_n MIS^n\right)} + \frac{\sum_m Internet_i^m}{\max\left(\sum_m Internet^m\right)}}{2},$$

като MIS_i^n показва използването на управленска информационна система n , а $Internet_i^m$ — използването на интернет технология m ,

HR_i - Индекс „Развитие на човешките ресурси“ - измерва степента на приложение на политики за висока квалификация на персонала в предприятие i и е пресметнато посредством следната спецификация:

$$HR_i = 0.4 \times Qualification_i + 0.6 \times \frac{\sum_k Training_i^k}{\max\left(\sum_m Training^k\right)},$$

като $Qualification_i$ е индикатор за високата квалификацията на персонала, а $Training_i^k$ показва участието на персонала в обучение k .

BS_i измерва степента, в която в предприятие i са използвани пазарни стратегии и е пресметната по следния начин:

$$BS_i = \frac{\frac{\sum_t Plan_i^t}{\max\left(\sum_t Plan^t\right)} + \frac{\sum_j MS_i^j}{\max\left(\sum_j MS^j\right)}}{2},$$

като $Plan_i^t$ е индикатор за наличието на планиране за период t , а MS_i^j е индикатор за наличие на разработена и приложена пазарна стратегия j .

Индексът заема стойности от 0 до 100, като: Стойности, клонящи към 100 показват наличие на изключително висока степен на приложение на добри практики. Стойности, клонящи към 0 показват неприлагане на добри практики в дейността на предприятието.

4.2.2.6. Индекс „Зелена икономика“

Индексът измерва в каква степен предприемачите са информирани и прилагат зелени решения в бизнеса си по отношение на следните:

- 1) Внедрени екологични стандарти
- 2) Използване в производствения процес на екологични материали и суровини
- 3) Използване на зелена енергия в производствения процес
- 4) План за разработване и пускане на пазара на зелени продукти
- 5) План за подготвяне на сградите за интелигентно управление
- 6) План за редуциране на екологичния отпечатък
- 7) План за дигитализация и дигитална трансформация
- 8) План за внедряване на зелени дигитални решения
- 9) Внедрени решения за редуциране на екологичния отпечатък
- 10) Внедрени решения за цифрова трансформация
- 11) Внедрени зелени дигитални решения
- 12) Внедрени решения за редуцирането на разходите за енергия на единица продукция
- 13) Внедрени управленски решения за редуцирането на обема на отпадъците от дейността на фирмата
- 14) Внедрени управленски решения за повишаване на ресурсната ефективност
- 15) Производство на зелени продукти
- 16) Производство на зелени услуги
- 17) Рециклиране на отпадъците от дейността на фирмата
- 18) Интелигентно управление на сгради

Индексът съдържа 18 равнопоставени компонента, които показват ползването на финансови инструменти от страна на предприятията през последната година.

Индексът съпоставя състоянието на всяка фирма/сектор спрямо максималната стойност, която този индекс може да заема.

Индексът заема стойности от 0 до 100, като: Стойности, клонящи към 100, показват наличие на изключително облекчен достъп до финансиране, който позволява на предприемачите да ползват свободно възможностите на различните източници. Стойности, клонящи към 0 показват наличие на изключително затруднен достъп до финансиране, който не позволява на предприемачите да ползват финансови ресурси от който и да било.

4.2.3. Методология за избор на сектори за оценка на екологичния отпечатък

В тази част от аналитичния доклад са идентифицирани икономически дейности, които се характеризират с висока комплексна оценка, съответно висока енергийна консумация и/или въглероден отпечатък, и/или висок потенциал за въвеждане на мерки от кръговата икономика и дигитализация. Обхватът на секторите (икономическите дейности), които са включени в обхвата на проучването и изготвения анализ е представен в таблицата по-долу.

Код	Наименование на секторите
C	Преработваща промишленост
G	Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети
H	Транспорт, складиране и пощи
I	Хотелиерство и ресторантьорство
J	Създаване и разпространение на информация и творчески продукти, далекосъобщения
M	Професионални дейности и научни изследвания
N	Административни и спомагателни дейности
R	Култура, спорт и развлечения

Идентифицирането на тези сектори е направено на база на мултикритериален анализ на икономическите дейности на ниво 3-ти знак от КИД 2008. Като встъпителна изчислителна стъпка е използвана бизнес статистиката от Евростат на съответното детайлно секторно ниво по отношение на дяловете в общия брой предприятия (S_1) и в общата заетост (S_2).

Основна стъпка в този анализ са конструирани два основни комплекси индекса:

- Първият измерва дигитализацията и готовността за дигитализация на ниво сектор (ICT_{index});
- Вторият измерва готовността за преминаване към зелен бизнес на ниво сектор ($Green_{index}$). Особен фокус тук е поставен върху резултатите от проучването по отношение на информираността относно зелената икономика и приложението на зелени решения.

В допълнение са построени няколко базови индекса на индивидуално ниво (на базата на резултатите от проучването сред предприятията), които измерват състоянието на вътрешнофирмените фактори на секторно ниво, имащи отношение към процеса на зелена дигитализация: Индекс "Достъп до финансиране" (IAF), Индекс "Иновационна активност" (IRD), Индекс "Интелектуална собственост" (IIP), Индекс "Интернационализация" (INT).

Като следваща стъпка, са взети предвид секторните взаимозависимости и секторната специализация, заложената в Националната стратегия за МСП 2021–2027, която има за цел да насърчи трансформацията на МСП. В тази Стратегия са идентифицираните национални приоритетни икономически дейности, които включват високотехнологични производства, средно към високотехнологични производства, други производства, високотехнологични услуги

с интензивно използване на знания и други актуални и потенциално значими сектори за българската икономика. Сред основните цели на Стратегията са и следната:

- Подкрепа за технологична модернизация и цифровизация на МСП;
- Насърчаване на МСП за прилагане на чисти технологии, включително кръгова икономика, увеличаване на ресурсната и енергийната ефективност, водеща до устойчив растеж.

Ето защо, изборът на сектори е съобразен и със секторите, идентифицирани като ключови за специализацията на отраслово и регионално ниво в Стратегията за МСП с помощта на качествена оценка за стратегическото значение на сектора (Q_1), с възможни стойности от 0 до 3, като оценка 0 получават всички онези сектори, които не са включени в таблицата по-долу.

Актуална и потенциална специализация във високотехнологични производства и интензивни на знания услуги – 3 точки	Друга актуална специализация в преработващата промишленост – 2 точки	Специализация в други сектори - 1 точка
С20 Производство на химични продукти С26 Производство на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти С27 Производство на електрически произведения С28 Производство на машини и оборудване, с общо и специално предназначение С30 Производство на превозни средства, без автомобили J58 Издателска дейност J62 Дейности в областта на информационните технологии J63 Информационни услуги M71 Архитектурни и инженерни дейности; технически изпитвания и анализи	С10 Производство на хранителни продукти С11 Производство на напитки С13 Производство на тъкани С14 Производство на облекло С15 Обработка на кожи; производство на обувки и други изделия от обработени кожи без косям С16 Производство на дървен материал и изделия от дървен материал и корк, без мебели; производство на изделия от слама и материали за плетене С22 Производство на изделия от каучук и пластмаси С25 Производство на метални изделия, без машини и оборудване С31 Производство на мебели С38.32 Рециклиране на сортирани отпадъци	F41 Строителство на сгради F42 Строителство на съоръжения F43 Специализирани строителни дейности I55 Хотелиерство I56 Ресторантьорство Q86 Хуманно здравеопазване

В допълнение, на база на анализа на МСП за нуждите на Стратегията са идентифицирани десетте сектора на ниво 3-ти знак от КИД, за които е налице най-голям потенциал за развитие по отношение на брой предприятия и заети лица в тях в средносрочен и в дългосрочен план.

Финалният качествен индикатор, който е използван в случая е бинарен, заемащ стойност единица, ако секторът принадлежи на този списък и нула в противен случай - (Q_2).

По този начин е направена оценка на потенциала за развитие на всеки сектор и ролята му в националната икономика. В резултат на този мултикритериален анализ, секторите са оценени с конкретен индикатор (score), на базата на който е направено идентифицирането на сектори за подробно изследване и анализ на екологичния отпечатък на дигиталните технологии. Формулата, по която е изчислен индикатора (score) за всяка една икономическа дейност i е както следва:

$$Score_i = 1000 \cdot (0.2 \cdot (S_1 + S_2) + 0.5 \cdot (ICT_{index} + Green_{index}) + 0.2 \cdot (IAF + IRD + IIP + INT) + 0.1 \cdot (Q_1 \cdot Q_2))$$

Резултатите за получените стойности на индикаторите са представени в таблицата по-долу.

Таблица 18 Резултати за получените стойности на индикаторите

		% в общия брой предприятия за 2020 г.	% в общия брой заети лица в МСП за 2020 г.	Индекс "Дигитализация"	Индекс "Зелена икономика"	Индекс "Достъп до финансиране"	Индекс "Иновационна активност"	Индекс "Интелектуална собственост"	Индекс "Интернационализация"	Стратегическото значение на сектора	Сектори с най-голям потенциал за развитие	Комплексен индикатор / score
C	Преработваща промишленост											
10	Производство на хранителни продукти	1.6%	4.5%	56.3	39.1	27.9	37.6	22.3	51.4	2	0	768
11	Производство на напитки	0.3%	0.5%	56.3	39.1	27.9	37.6	22.3	51.4	2	0	757
12	Производство на тютюневи изделия	0.0%	0.0%	56.3	39.1	27.9	37.6	22.3	51.4	0	0	756
13	Производство на текстил и изделия от текстил, без облекло	0.2%	0.6%	56.3	39.1	27.9	37.6	22.3	51.4	2	0	757
14	Производство на облекло	1.3%	4.1%	56.3	39.1	27.9	37.6	22.3	51.4	2	0	766
15	Обработка на кожи; производство на обувки и други изделия от обработени кожи без косъм	0.2%	0.7%	56.3	39.1	27.9	37.6	22.3	51.4	2	0	757
16	Производство на дървен материал и изделия от дървен материал и корк, без мебели; производство на изделия от слама и материали за плетене	0.7%	1.1%	56.3	39.1	27.9	37.6	22.3	51.4	2	0	759

17	Производство на хартия, картон и изделия от хартия и картон	0.1%	0.5%	56.3	39.1	27.9	37.6	22.3	51.4	0	0	757
18	Печатна дейност и възпроизвеждане на записани носители	0.4%	0.6%	56.3	39.1	27.9	37.6	22.3	51.4	0	0	758
19	Производство на кокс и рафинирани нефтопродукти	0.0%	0.0%	56.3	39.1	27.9	37.6	22.3	51.4	0	0	756
20	Производство на химични продукти	0.2%	0.6%	56.3	39.1	27.9	37.6	22.3	51.4	3	0	757
21	Производство на лекарствени вещества и продукти	0.0%	0.1%	56.3	39.1	27.9	37.6	22.3	51.4	0	0	756
22	Производство на изделия от каучук и пластмаси	0.5%	1.4%	56.3	39.1	27.9	37.6	22.3	51.4	2	0	759
23	Производство на изделия от други неметални минерални суровини	0.4%	1.0%	56.3	39.1	27.9	37.6	22.3	51.4	0	0	758
24	Производство на основни метали	0.1%	0.4%	56.3	39.1	27.9	37.6	22.3	51.4	0	0	756
25	Производство на метални изделия, без машини и оборудване	1.4%	2.7%	56.3	39.1	27.9	37.6	22.3	51.4	2	0	764
26	Производство на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти	0.1%	0.5%	56.3	39.1	27.9	37.6	22.3	51.4	3	0	757
27	Производство на електрически съоръжения	0.2%	0.7%	56.3	39.1	27.9	37.6	22.3	51.4	3	0	757
28	Производство на машини и оборудване, с общо и специално предназначение	0.3%	1.2%	56.3	39.1	27.9	37.6	22.3	51.4	3	0	759
29	Производство на автомобили, ремаркета и полуремаркета	0.0%	0.2%	56.3	39.1	27.9	37.6	22.3	51.4	0	1	756
30	Производство на превозни средства, без автомобили	0.0%	0.1%	56.3	39.1	27.9	37.6	22.3	51.4	3	0	756
31	Производство на мебели	0.7%	1.2%	56.3	39.1	27.9	37.6	22.3	51.4	2	0	759
32	Производство, неклафицирано другаде	0.5%	0.5%	56.3	39.1	27.9	37.6	22.3	51.4	0	0	758
33	Ремонт и инсталиране на машини и оборудване	0.8%	0.9%	56.3	39.1	27.9	37.6	22.3	51.4	0	0	759
G	Търговия; Ремонт на автомобили и мотоциклети											
45	Търговия на едро и дребно с автомобили и мотоциклети, техническо обслужване и ремонт	4.3%	3.4%	49.7	22.5	16.1	11.7	7.6	42.6	0	0	532
46	Търговия на едро, без търговията с автомобили и мотоциклети	9.0%	10.2%	49.7	22.5	16.1	11.7	7.6	42.6	0	0	555
47	Търговия на дребно, без търговията с автомобили и мотоциклети	27.1%	17.8%	49.7	22.5	16.1	11.7	7.6	42.6	0	0	607

H	Транспорт, складиране и пощи											
49	Сухопътен транспорт	5.7%	5.7%	48.3	23.7	25.4	17.8	11.6	35.2	0	0	563
50	Воден транспорт	0.1%	0.1%	48.3	23.7	25.4	17.8	11.6	35.2	0	0	540
51	Въздушен транспорт	0.0%	0.0%	48.3	23.7	25.4	17.8	11.6	35.2	0	0	540
52	Складиране на товари и спомагателни дейности в транспорта	0.7%	0.9%	48.3	23.7	25.4	17.8	11.6	35.2	0	0	543
53	Пощенски и куриерски дейности	0.3%	0.3%	48.3	23.7	25.4	17.8	11.6	35.2	0	0	541
I	Хотелиерство и ресторантьорство											
55	Хотелиерство	1.7%	2.9%	52.6	28.3	21.6	16.2	7.6	82	1	0	669
56	Ресторантьорство	7.5%	7.2%	52.6	28.3	21.6	16.2	7.6	82	1	0	689
J	Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; Далекосъобщения											
58	Издателска дейност	0.4%	0.4%	61.1	28.6	21.9	30.7	14.1	47.8	2	0	679
59	Производство на филми и телевизионни предавания, звукозаписване и издаване на музика	0.1%	0.1%	61.1	28.6	21.9	30.7	14.1	47.8	0	1	678
60	Радио- и телевизионна дейност	0.0%	0.0%	61.1	28.6	21.9	30.7	14.1	47.8	0	0	678
61	Далекосъобщения	0.2%	0.4%	61.1	28.6	21.9	30.7	14.1	47.8	0	0	679
62	Дейности в областта на информационните технологии	2.3%	2.4%	61.1	28.6	21.9	30.7	14.1	47.8	3	0	687
63	Информационни услуги	0.6%	0.6%	61.1	28.6	21.9	30.7	14.1	47.8	3	1	780
M	Професионални дейности и научни изследвания											
69	Юридически и счетоводни дейности	5.1%	2.6%	48.7	20.8	14.0	25.2	11.3	43.3	0	1	550
70	Дейност на централни офиси; консултантски дейности в областта на управлението	2.3%	1.1%	48.7	20.8	14.0	25.2	11.3	43.3	0	1	542
71	Архитектурни и инженерни дейности; технически изпитвания и анализи	1.9%	0.8%	48.7	20.8	14.0	25.2	11.3	43.3	3	1	641
72	Научноизследователска и развойна дейност	0.2%	0.1%	48.7	20.8	14.0	25.2	11.3	43.3	0	1	536
73	Рекламна дейност и проучване на пазари	0.3%	0.2%	48.7	20.8	14.0	25.2	11.3	43.3	0	1	536
74	Други професионални дейности	2.8%	1.3%	48.7	20.8	14.0	25.2	11.3	43.3	0	0	543
75	Ветеринарномедицинска дейност	0.2%	0.1%	48.7	20.8	14.0	25.2	11.3	43.3	0	0	536
N	Административни и спомагателни дейности											
77	Даване под наем и оперативен лизинг	0.9%	0.4%	51.7	20.2	16.8	21.3	7.4	73	0	0	599

78	Дейности по наемане и предоставяне на работна сила	0.2%	0.5%	51.7	20.2	16.8	21.3	7.4	73	0	0	598
79	Туристическа агентска и операторска дейност; други дейности, свързани с пътувания и резервации	0.5%	0.5%	51.7	20.2	16.8	21.3	7.4	73	0	0	598
80	Дейности по охрана и разследване	0.4%	1.5%	51.7	20.2	16.8	21.3	7.4	73	0	0	600
81	Дейности по обслужване на сгради и озеленяване	0.8%	0.9%	51.7	20.2	16.8	21.3	7.4	73	0	0	600
82	Административни офис дейности и друго спомагателно обслужване на стопанската дейност	2.9%	1.3%	51.7	20.2	16.8	21.3	7.4	73	0	1	605
R	Култура, спорт и развлечения											
90	Артистична и творческа дейност	0.0%	0.0%	50.3	17.0	12.2	25.1	7.5	35.2	0	0	
91	Други дейности в областта на културата	0.0%	0.0%	50.3	17.0	12.2	25.1	7.5	35.2	0	0	497
92	Организиране на хазартни игри	0.0%	0.0%	50.3	17.0	12.2	25.1	7.5	35.2	0	0	497
93	Спортни и други дейности, свързани с развлечения и отдих	0.0%	0.0%	50.3	17.0	12.2	25.1	7.5	35.2	0	0	497

Източник: Собствени изчисления

Броят на избраните сектори и съответните им раздели по класификацията на КИД-2008 е три, като в тях присъстват икономически дейности от преработващата промишленост и от услугите:

- **Преработваща промишленост: С.10 Производство на хранителни продукти С.14 Производство на облекло**
- **Хотелиерство и ресторантьорство: I.56 Ресторантьорство**
- **Създаване и разпространение на информация и творчески продукти, далекосъобщения: J.63 Информационни услуги**

4.2.4. Проведени дълбочинни интервюта и фокус групи

В рамките на проведеното качествено изследване бяха проведени 22 дълбочинни интервюта с представители на бизнеса, в различни направления и сфери. Бяха проведени също така две фокус групи: фокус група с експерти от Министерство на електронното управление и фокус група

с академични преподаватели от УНСС, Бизнес факултет, Катедра "Икономика на природните ресурси".

4.2.4.1. Дълбочинни интервюта

Дълбочинните интервюта са проведени респондентите, представени в таблицата по-долу.

Фирма/организация представявана от респондента	Сектор, сфера на дейност
Асоциация на индустриалния капитал в България, Българска браншова камара по електронна промишленост и информатика, "Специализирани бизнес системи" (SBS)	Работодателска организация; ИТ
Healey	ИТ
Софийски университет, Стопански факултет, ESG Lab, ESG Academy	Образование и НПО
Търговско-промишлена палата - Стара Загора, Клъстер „Технологии за чиста среда“	Промишленост и др.
ProCredit bank	Финанси
Туристическа фирма	Туризм
ХЕЛ ЕНЕРДЖИ БЪЛГАРИЯ ЕООД	Търговия, Хранително-вкусова промишленост
РЕЙНАРС АЛУМИНИУМ БЪЛГАРИЯ ЕООД	Строителство
Power Dron	Услуги, енергетика
M2C services	Услуги
VISTAMAR Ltd.	Търговия, морска спасителна, противопожарна техника
Manpower	HR
TechnoLogica	ИТ
Триумф Интернационал	Търговия, текстил
Graphotrade	Търговия, печатни машини и оборудване

Bulgarian Properties	Услуги, Брокерство на недвижими имоти
AES Corporation	Търговия на електроенергия
Varage Group Ltd.	Строителство
Агенцията за регионално развитие с Бизнес център за подпомагане на малки и средни предприятия – Пловдив	Организация в подкрепа на МСП
Anga Group	IT услуги и дигитална трансформация в мобилността и обслужването
Спартак	Производство на машини
Електрохолд Продажби ЕАД	Търговия на електроенергия

4.2.4.2. Фокус групи

Участниците в двете фокус групи са както следва:

- **Фокус група - Публичен сектор:** Експерти от отдел "Области на политики за електронно управление", дирекция "Политики за електронно управление", Министерство на електронното управление
- **Фокус група - Академични среди:** Преподаватели, УНСС, Бизнес факултет, Катедра "Икономика на природните ресурси"

4.2.5. Резултати от количествени проучвания

4.2.5.1. Обобщени отговори на предприятията от проучването, изследващо икономическото и екологичното им развитие

		%
Основна сфера на дейност:	Селско, горско и рибно стопанство	0.9%
	Добивна промишленост	0.4%
	Преработваща промишленост	25.9%
	Производство и разпределение на електрическа и топлинна енер	1.6%
	Доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпа	0.2%
	Строителство	4.7%
	Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети	13.9%
	Транспорт, складиране и пощи	4.9%
	Хотелиерство и ресторантьорство	6.4%
	Създаване и разпространение на информация и творчески продукт	11.9%
	Финансови и застрахователни дейности	4.7%
	Операции с недвижими имоти	0.5%
	Професионални дейности и научни изследвания	8.6%
	Административни и спомагателни дейности	7.1%
	Образование	0.7%
	Култура, спорт, развлечения	6.6%
Други дейности	0.9%	

		%
Брой наети лица	Не разполагам с нает персонал	2.0%
	1 - 9 души	56.4%
	10 - 49 души	26.8%
	50 - 249 души	10.8%
	250 - 499 души	1.8%
	50- 999 души	0.7%
	Над 1000 души	1.3%

		%
Административна област, в която е регистрирана фирмата:	Благоевград	5.7%
	Бургас	4.4%
	Варна	2.7%
	Велико Търново	3.8%
	Видин	2.9%
	Враца	0.4%
	Габрово	3.3%
	Добрич	3.3%
	Кърджали	3.1%
	Кюстендил	2.9%
	Ловеч	3.3%
	Монтана	4.2%
	Пазарджик	1.6%
	Перник	3.1%
	Плевен	3.8%
	Пловдив	6.4%
Разград	2.2%	

	Русе	3.7%
	Силистра	3.8%
	Сливен	3.3%
	Смолян	2.0%
	София-град	10.6%
	София-област	0.5%
	Стара Загора	4.6%
	Търговище	3.5%
	Хасково	4.0%
	Шумен	3.1%
	Ямбол	3.5%

		%
Тип населено място, в което е регистриран бизнесът:	Столица (гр. София)	10.2%
	Областен център	79.6%
	Друг град	7.1%
	Село	3.1%

		%
Година на стартиране на бизнеса	Преди 1900 г.	1.5%
	Между 1901 и 1939 г.	1.1%
	Между 1940 и 1959 г.	2.2%
	Между 1960 и 1979 г.	1.9%
	Между 1980 и 1999 г.	34.3%
	Между 2000 и 2009 г.	30.6%
	Между 2010 и 2019 г.	24.8%
	След 2020 г.	3.5%

	Да	Не
1/ Технологично предприемачество	45.1%	54.9%
2/ Социално предприемачество	26.6%	73.4%
3/ Женско предприемачество	17.9%	82.1%
4/ Младежко предприемачество	13.2%	86.8%
5/ Зелено предприемачество	13.2%	86.8%
6/ Спортно предприемачество	7.4%	92.6%
7/ Академично предприемачество	7.0%	93.0%
8/ Дигитално предприемачество	17.3%	82.7%
9/ Семейно предприемачество	41.2%	58.8%
10/ Ученическо и студентско предприемачество	9.4%	90.6%

	Не използваме такива	В малка степен	В умерена степен	В голяма степен
1/ Фирмен уеб сайт	29.8%	17.2%	21.2%	31.9%
2/ Профил на компанията в социалните мрежи (Facebook, LinkedIn и др.)	37.7%	18.2%	21.8%	22.4%
3/ Възможност за онлайн поръчки и продажби на продукти и услуги на фирмата	47.6%	16.7%	18.6%	17.1%
4/ Възможност за получаване на плащания посредством онлайн услуги (ерау, раурал и др.)	54.4%	13.0%	14.9%	17.8%
5/ Електронен подпис на управляващите	16.5%	9.1%	18.8%	55.6%
6/ Облачни услуги (пространство за съхранение, изчислителна мощност и пр.)	47.6%	16.1%	17.3%	19.0%
7/ Интернет/мобилно банкиране	12.9%	10.7%	21.8%	54.5%
8/ Възможност за отдалечен достъп за работа на служителите	48.7%	16.4%	12.2%	22.7%
9/ Онлайн системи за фактуриране	40.3%	11.6%	17.9%	30.2%
10/ Наблюдение посредством IP камери	46.1%	12.5%	13.5%	27.9%

	Не използваме такива	В малка степен	В умерена степен	В голяма степен
1/ Система за управление на отношенията с клиенти (Customers Relationship Management- CRM)	70.5%	9.1%	9.2%	11.2%
2/ Система за управление на човешките ресурси (Human Resource Management – HRM)	68.2%	12.8%	9.8%	9.2%
3/ Система за управление на отношенията с доставчици (Supply Chain Management - SCM)	70.1%	11.5%	9.4%	9.0%
4/ Система за управление на счетоводните процеси	29.3%	12.7%	21.8%	36.2%
5/ Система за управление на складове, продукти и наличности	50.6%	10.7%	14.0%	24.7%
6/ Системи за управление на маркетинг дейностите	64.7%	14.1%	11.4%	9.7%
7/ Система за управление на проекти	64.9%	15.3%	11.7%	8.0%
8/ Интегрирана система за управление на почти всички процеси (Enterprise Resource Planning- ERP)	73.9%	11.2%	6.9%	7.9%
9/ Системи за защита на информацията (криптиране, защитна стена, резервни архиви)	41.3%	12.5%	21.9%	24.4%
10/ Друг вид автоматизирана система за управление на процеси	65.5%	12.1%	13.4%	9.0%

		%
Има ли фирмата въведени специализирани за Вашия бизнес софтуерни решения, които да подпомагат частично или изцяло производствения процес?	Да	26.2%
	Не	73.8%

		%
Моля посочете кои специализирани софтуери ползвате:		
	3Ds Max	0.2%
	3dstuiomax	0.2%

ALISA	0.2%
Archicad	0.5%
ArcMap	0.2%
Aurora	0.2%
AutoCAD	1.1%
BULLSOFT	0.2%
CAD система Grafis	0.2%
CAD-CAM	0.2%
Civil 3D	0.2%
Corel Draw	0.2%
Desygnr	0.2%
dWare	0.2%
Dynamics 365 Business Central	0.2%
EJ System	0.2%
Entase	0.2%
Fusion	0.2%
GenSoft MoneyWorks	0.4%
Google Tasks	0.2%
Horizon	0.2%
IDEAS	0.2%
i-lib	0.2%
IPAcct	0.2%
ISTA/P	0.2%
Kroki	0.2%
LISEC	0.2%
Maverick Software Consulting	0.2%
MC Master	0.2%

Mcad	0.4%
Microinvest	1.1%
Microsoft Office	0.7%
Mistral	0.4%
N.E.T.	0.2%
Oracle	0.2%
Orak R6	0.2%
PBC	0.2%
Photoshop	0.2%
Plus Minus	0.4%
POWERLINK	0.2%
Rankom91	0.2%
ReCheck	0.2%
Revit	0.4%
S-Advertising	0.2%
Selmatic	0.2%
Sendera	0.2%
SirmaICS	0.4%
SOLIDWORKS	0.2%
Tower	0.2%
Tplan	0.2%
UniVersum	0.2%
Visual Basic	0.2%
WINISIS	0.2%
XPS Viewer	0.2%
Автоматизирана библиотечна система	0.5%
АЖУР(а)	0.4%

Детелина	0.2%
E1	0.2%
e-lib	0.5%
ЕЛТУР 95	0.2%
ЗАПИ	0.2%
Конто 6	0.2%
МегаСофт	0.2%
ПИТАГОР	0.2%
ПОЛИКОНТ	0.2%
Прециз-СХ	0.2%
Скипър(i)	0.2%
Янак Софт	0.2%
Софтуер за автомобилна диагностика	0.4%
Софтуер за графична обработка	0.2%
Софтуер за моделиране	0.2%
Софтуер за обработка на аудио	0.2%
Софтуер за обработка на видео	0.2%
Софтуер за поддръжка на електронен магазин	0.4%
Софтуер за проектиране	0.7%
Софтуер за управление на производствени дейности	0.4%
Специализиран инженерен софтуер	0.9%
Специализиран софтуер за музеи	0.2%
Специализиран софтуер за управление на проекти	0.2%
Специализиран софтуер за управление на складови наличности	0.7%
Специализиран софтуер за управление и контрол на сервизна дей	0.2%
Специализиран софтуер за хотели и ресторанти	0.4%

	Специализиран статистически софтуер	0.4%
	Специализиран счетоводен софтуер	2.6%
	Разработен собствен софтуерен продукт	1.3%
	Друг	2.9%

		%
Има ли предприятието внедрени екологични стандарти?	Да	26.5%
	Не	73.5%

		%
Използвате ли в производствения процес екологични материали и суровини?	Да	38.6%
	Не	61.4%

		%
Ползвате ли зелена енергия в производствения процес?	Да	11.0%
	Не	89.0%

		%
Производството във Вашето предприятие свързано ли е с рециклирането на отпадъци?	Да	18.3%
	Не	81.7%

		%
Има ли политика във Вашето предприятие за ресурсна ефективност?	Да	34.6%
	Не	65.4%

		%
	Да	47.9%

Има ли политика във Вашето предприятие за енергийна ефективност?	Не	52.1%
--	----	-------

		%
Машините и автомобилите, които използвате, отговарят ли на съвременните екологични стандарти?	Да	73.1%
	Не	26.9%

		%
Имате ли проблем при изпълнението на разпоредбите, свързани с класификацията, събирането и третирането на отпадъците?	Да	7.9%
	Не	92.1%

		%
Предлага ли Вашето предприятие зелени продукти?	Да	9.0%
	Не	91.0%

		%
Планирате ли да разработите и пуснете на пазара зелени продукти?	Да	10.4%
	Не	89.6%

		%
Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	Да	10.3%
	Не	89.7%

		%
	Да	35.2%

Идентифицирали ли сте работни процеси във Вашето предприятие, които биха могли да бъдат дигитализирани?	Не	64.8%
---	----	-------

		%
В случай, че дигитализирате частично или изцяло конкретни работни процеси в предприятието, очаквате ли да редуцирате екологичния отпечатък от бизнес дейността Ви?	Да	29.9%
	Не	70.1%

		%
Подготвени ли са сградите, в които оперира фирмата Ви за интелигентно управление?	Да	21.5%
	Не	78.5%

		%
Планирате ли да подготвите сградите си за интелигентно управление?	Да	28.2%
	Не	71.8%

	Не използваме такива	В малка степен	В умерена степен	В голяма степен
1/ Приет план за редуциране на екологичния отпечатък	71.3%	16.6%	8.1%	4.0%
2/ Приет план за дигитализация и дигитална трансформация	64.8%	18.9%	11.0%	5.3%
3/ Приет план за внедряване на зелени дигитални решения	74.7%	17.0%	6.2%	2.1%
4/ Внедрени решения за редуциране на екологичния отпечатък	72.2%	17.7%	6.3%	3.8%

5/ Внедрени решения за цифрова трансформация	70.5%	16.4%	8.7%	4.3%
6/ Внедрени зелени дигитални решения	78.6%	16.3%	3.4%	1.7%
7/ Приети управленски решения за редуцирането на разходите за енергия на единица продукция	59.8%	19.3%	12.5%	8.3%
8/ Приети управленски решения за редуцирането на обема на отпадъците от дейността на фирмата	59.0%	19.2%	14.8%	7.0%
9/ Приети управленски решения за повишаване на ресурсната ефективност	52.5%	19.3%	20.8%	7.4%
10/ Производство на зелени продукти	86.0%	8.0%	3.8%	2.3%
11/ Производство на зелени услуги	83.5%	10.4%	4.0%	2.1%
12/ Рециклиране на отпадъците от дейността на фирмата	59.5%	16.6%	14.9%	9.0%
13/ Интелигентно управление на сгради	75.1%	13.0%	8.7%	3.2%

	Остаряло	На приемливо ниво	Съвременно
България	8.7%	57.1%	34.3%
ЕС	21.6%	50.5%	27.9%

	%	
Правили ли сте инвестиции в нови технологии през последните пет години?	Да	58.9%
	Не	41.1%

	Намаление	Без промяна	Увеличение	Неприложимо
1/ Численост на персонала	25.1%	55.4%	18.5%	1.1%
2/ Заплати на персонала	2.6%	31.3%	65.2%	0.9%
3/ Приходи	19.8%	38.0%	41.5%	0.7%
4/ Печалба	24.1%	40.1%	34.0%	1.9%
5/ Загуба	18.1%	52.8%	13.4%	15.7%
6/ Пазарен дял	15.2%	55.2%	16.7%	12.9%

	Да	Не
1/ Предприятието пусна на пазара нов или подобрен вариант на продукт през последната година	24.0%	76.0%
2/ Предприятието разработва нов продукт, който се очаква да излезе на пазара през следващата година	20.0%	80.0%
3/ Предприятието направи реорганизация и/или автоматизация на работни процеси с цел намаляване на разходите и повишаване на производителността на труд през последната година	34.2%	65.8%
4/ Предприятието ще направи реорганизация и/или автоматизация на работни процеси с цел намаляване на разходите и повишаване на производителността на труд през следващата година	38.8%	61.2%

	Да	Не
1/ Предприятието има собствено звено за научно развойна дейност	14.4%	85.6%
2/ Предприятието има служители, в чиито длъжностни характеристики е включена научно развойна дейност	20.1%	79.9%
3/ Предприятието ползва разработки на научни сътрудници, институти и университети за създаването на нови или подобряването на съществуващи продукти, услуги и процеси	21.0%	79.0%
4/ Служители на фирмата са преминали специализирани обучения в областта на актуалните иновации от отрасъла през последните две години	33.6%	66.4%
5/ Предприятието поддържа библиотека за актуална и основна професионална литература (специализирани книги, ръководства, разработки, списания и т.н.)	30.3%	69.7%
6/ През последната година фирмата е имала съвместни инициативи с институции от сферата на образованието и науката (стажантски програми, обучения, професионално консултиране, стипендиантски програми, консултиране при съставяне на учебни планове, др.)	20.7%	79.3%
7/ Фирмата има достатъчно финансов ресурс, за да финансира иновационна дейност в предприятието	27.3%	72.7%

		%
Считате ли, че равнището на квалификация на работниците и служителите във фирмата като цяло е достатъчно добро?	Да	85.5%
	Не	14.5%

		%
Считате ли, че Вашите служители като цяло познават добре добрите практики в сектора?	Да	86.8%
	Не	13.2%

	Изобщо не е развита	2	3	4	Много добре развита
1/ Изготвяне на маркетингови стратегии и планове за действие	30.1%	16.4%	26.1%	17.0%	10.4%
2/ Изготвяне на бизнес стратегия и план	23.8%	16.2%	25.5%	23.4%	11.0%
3/ Бизнес кореспонденция	13.5%	10.2%	21.8%	28.0%	26.4%
4/ Бизнес преговори	16.6%	8.1%	21.6%	27.0%	26.6%
5/ Общуване в мултикултурна среда	22.7%	13.3%	19.7%	22.9%	21.4%
6/ Управление на конфликти	20.0%	12.7%	24.4%	24.4%	18.6%
7/ Управление на кризи	18.1%	13.1%	28.3%	24.9%	15.6%
8/ Управление на продажбите	15.4%	9.2%	21.3%	31.9%	22.1%
9/ Управление на веригата на доставките	22.4%	12.4%	17.8%	27.4%	20.1%
10/ Изготвяне на стратегии за развитие на човешките ресурси	26.3%	15.1%	28.0%	19.1%	11.4%
11/ Управление на иновациите и разработването на нови продукти/идеи	33.6%	15.1%	21.2%	19.1%	11.0%
12/ Зелена икономика	59.3%	15.3%	15.8%	6.9%	2.7%
13/ Кандидатстване по европейски проекти и програми	48.8%	12.7%	18.7%	11.9%	7.9%
14/ Управление на финансовите ресурси	17.4%	10.0%	23.9%	27.0%	21.6%

15/ Умения за работа със специализиран софтуер	18.5%	12.3%	15.4%	24.5%	29.3%
16/ Умения за работа с офис приложения	14.5%	10.8%	16.4%	25.6%	32.8%
17/ Умения за анализ на информация и данни	15.9%	10.7%	20.7%	26.2%	26.4%

	Да	Не
1/ Вътрешнофирмени обучения по основни дейности	57.3%	42.7%
2/ Външни специализирани обучения за управление и продажби	24.0%	76.0%
3/ Външни специализирани обучения в професионалната сфера на дейност на фирмата	36.3%	63.7%
4/ Обучения по използване на ИКТ приложения	25.6%	74.4%
5/ Обучения, свързани с развиването на зелена икономика, разработването на зелени продукти и услуги и намирането на зелени решения	10.7%	89.3%

		%
Използвате ли възможностите на онлайн обучителните платформи за повишаване квалификацията на ръководителите и служителите във фирмата?	Да	48.6%
	Не	51.4%

	Да	Не
1/ Обучение по предприемачество и управление (МВА програми и др.)	27.8%	72.2%
2/ Специализирани обучения за маркетинг и продажби	31.3%	68.7%
3/ Обучения, насочени към реализиране на износ	16.6%	83.4%
4/ Обучения по информационни технологии и дигитална трансформация	33.0%	67.0%
5/ Обучения по зелена икономика, зелени решения и пр.	23.5%	76.5%
6/ Обучение по основни за фирмата дейности	45.0%	55.0%

7/ Обучение в специфични за фирмата дейности	53.2%	46.8%
--	-------	-------

	Да	Не
1/ Обучение по управление (МВА програми и др.)	22.8%	77.2%
2/ Специализирани обучения за маркетинг и продажби	29.7%	70.3%
3/ Обучения, насочени към реализиране на износ	17.1%	82.9%
4/ Обучения по информационни технологии и дигитална трансформация	32.2%	67.8%
5/ Обучения по зелена икономика, зелени решения и пр.	22.5%	77.5%
6/ Обучение по основни за фирмата дейности	47.1%	52.9%
7/ Обучение в специфични за фирмата дейности	55.4%	44.6%

	Да	Не
1/ Регулативните режими и законодателството затрудняват дейността на бизнеса, който управлявам	50.3%	49.7%
2/ Административните процедури и бюрокрацията затрудняват дейността на бизнеса, който управлявам	63.7%	36.3%
3/ Информацията и услугите, предоставяни от държавните институции подпомагат дейността на бизнеса, който управлявам	48.1%	51.9%
5/ Електронните услуги, предоставяни от държавните институции облекчават дейността на бизнеса, който управлявам	69.1%	30.9%
6/ Електронните услуги, предоставяни от месните власти облекчават дейността на бизнеса, който управлявам	63.4%	36.6%

	Да	Не
1/ Инвестиционен банков кредит	19.5%	80.5%
2/ Банков кредит за оборотни средства	26.2%	73.8%
3/ Кредит /и със специално предназначение	11.1%	88.9%
4/ Овърдрафт по разплащателна сметка	25.1%	74.9%

5/ Кредитна карта	32.4%	67.6%
6/ Финансов лизинг (за покупка на оборудване, автомобили и други)	23.4%	76.6%
7/ Рисков капитал	3.0%	97.0%
8/ Заем от близки и приятели	14.5%	85.5%
9/ Средства на собственика /собствениците на предприятието	50.2%	49.8%
10/ Финансиране от европейските фондове	13.1%	86.9%
11/ Финансиране от правителствена програма, други местни и чуждестранни програми	16.2%	83.8%

		%
По кои от следните програми фирмата Ви е проявявала интерес?	ОП „Конкурентоспособност“ и ОП „Иновации и конкурентоспособн	19.1%
	ОП „Развитие на човешките ресурси“	16.9%
	ОП „Регионално развитие“ и ОП „Региони в растеж“	8.7%
	Програма за развитие на селските райони	5.5%
	ОП „Рибарство“ и Програмата за морско дело и рибарство	0.7%
	ОП „Инициатива за малки и средни предприятия“	18.2%
	Други програми на ЕС	12.9%
	Аз и екипът във фирмата не сме проявявали интерес	50.1%

		%
По кои от следните програми фирмата Ви е кандидатствала?	ОП „Конкурентоспособност“ и ОП „Иновации и конкурентоспособн	12.6%
	ОП „Развитие на човешките ресурси“	9.7%
	ОП „Регионално развитие“ и ОП „Региони в растеж“	2.9%
	Програма за развитие на селските райони	1.6%

ОП „Рибарство” и Програмата за морско дело и рибарство	0.4%
ОП „Инициатива за малки и средни предприятия”	9.1%
Други програми на ЕС	6.7%
Аз и екипът във фирмата не сме кандидатствали	60.7%

	%
По кои от следните програми фирмата Ви е получавала финанс.?	
ОП „Конкурентоспособност” и ОП „Иновации и конкурентоспособн	8.4%
ОП „Развитие на човешките ресурси”	7.8%
ОП „Регионално развитие” и ОП „Региони в растеж”	2.0%
Програма за развитие на селските райони	0.9%
ОП „Инициатива за малки и средни предприятия”	5.8%
Други програми на ЕС	6.9%
Аз и екипът във фирмата не сме получавали финансиране	65.2%

	Напълно несъгласен	По-скоро несъгласен	По-скоро съгласен	Напълно съгласен	Не мога да преценя
1/ Фирмата ни има пълен достъп до информация за възможностите за кандидатстване по европейски програми	12.4%	18.6%	34.9%	24.7%	9.4%
2/ Фирмата ни има капацитет да подготви необходимите документи за кандидатстване по европейски програми	14.2%	21.1%	32.1%	25.4%	7.1%
3/ Фирмата ни има партньорски консултантски организации, които могат да подготвят необходимите документи за кандидатстване по програми	21.3%	17.6%	29.8%	22.1%	9.1%
4/ Фирмата ни отговаря на изискванията за кандидатстване по програмите, които представляват интерес за нас	12.2%	14.0%	29.4%	26.4%	17.9%

5/ Фирмата ни има възможност да обезпечи успешното изпълнение на проекти по оперативните програми	12.4%	12.4%	31.2%	28.0%	16.0%
---	-------	-------	-------	-------	-------

		%
Има ли фирмата в момента просрочени задължения?	Да	8.9%
	Не	91.1%

		%
Има ли фирмата в момента просрочени вземания?	Да	28.5%
	Не	71.5%

		%
Участвала ли е фирмата през последните 12 месеца в изложение или панаир?	Да	13.5%
	Не	86.5%

		%
Има ли фирмата реализиран внос на суровини /материали /продукти през последните 12 месеца?	Да	24.6%
	Не	75.4%

		%
Има ли фирмата реализиран износ на свои продукти /услуги през последните 12 месеца?	Да	17.2%
	Не	82.8%

Сред работещите за износ		%
	До 1%	5.1%
	2 - 5%	7.6%

[% от оборота е от износ] Какъв беше приносът на износа върху оборота и производството на фирмата през последната година?	6 - 10%	7.6%
	11 - 20%	13.9%
	21 - 30%	17.7%
	31 - 40%	5.1%
	41 - 50%	11.4%
	51 - 60%	2.5%
	61 - 70%	7.6%
	71 - 80%	2.5%
	81 - 90%	2.5%
	91 - 100%	16.5%

Сред работещите за износ		%
[% от производството (действието) е за износ] Какъв беше приносът на износа върху оборота и производството на фирмата през последната година?	До 1%	5.1%
	2 - 5%	7.6%
	6 - 10%	8.9%
	11 - 20%	8.9%
	21 - 30%	15.2%
	31 - 40%	12.7%
	41 - 50%	8.9%
	51 - 60%	7.6%
	61 - 70%	5.1%
	71 - 80%	3.8%
	81 - 90%	3.8%
	91 - 100%	12.7%

	%
Изцяло с ниска добавена стойност	6.9%

С каква добавена стойност са продуктите, които изнасяхте през последната година?	Предимно с ниска добавена стойност	42.5%
	Предимно с висока добавена стойност	42.5%
	Изцяло с висока добавена стойност	8.0%

		%
Имате ли въведен международен стандарт?	Да	28.6%
	Не	71.4%

		%
Имате ли въведена чуждестранна технология в предприятието?	Да	20.2%
	Не	79.8%

		%
Продали ли сте Ваша собствена технология в чужбина?	Да	2.9%
	Не	97.1%

		%
Ползвате ли чуждестранен опит в областта на мениджмънта и търговията?	Да	22.7%
	Не	77.3%

		%
Предоставяте ли Вашия опит в областта на мениджмънта и търговията в чужбина?	Да	8.0%
	Не	92.0%

		%
Имате ли чуждестранно участие в капитала на Вашето предприятие?	Да	2.7%
	Не	97.3%

		%
Участва ли Вашето предприятие в капитала на друго предприятие в чужбина?	Да	1.2%
	Не	98.8%

		%
Имате ли чуждестранно участие в управленския екип на Вашето предприятие?	Да	1.8%
	Не	98.2%

	Няма такава възможност	В малка степен	В голяма степен	Напълно	Не мога да преценя
1/ Управленският екип може самостоятелно да взема решения за броя на служителите и длъжностите във фирмата	2.8%	4.9%	19.5%	72.0%	0.8%
2/ Управленският екип може самостоятелно да взема решения за нивото на заплащане във фирмата	3.0%	5.7%	20.4%	69.8%	1.2%
3/ Управленският екип може самостоятелно да взема решения за ценовата политика на фирмата	3.6%	6.9%	19.0%	68.9%	1.6%
4/ Управленският екип може самостоятелно да взема решения за пазарите и каналите по отношение реализацията на продуктите и услугите ни	6.0%	5.8%	21.1%	64.7%	2.4%
5/ Управленският екип може самостоятелно да взема решения за инвестиционната политика на фирмата	5.6%	7.3%	18.5%	66.3%	2.4%
6/ Управленският екип може самостоятелно да взема решения за иновационната политика на фирмата	5.8%	6.0%	20.8%	64.5%	3.0%
7/ Управленският екип може самостоятелно да взема решения за разпределения на печалбата	6.9%	4.6%	17.7%	69.0%	1.8%

	Да	Не

1/ Регистрирана търговска марка в България	18.9%	81.1%
2/ Регистрирана търговска марка в ЕС	6.3%	93.7%
3/ Регистрирана търговска марка в други държави	4.7%	95.3%
4/ Фирмата очаква да регистрира търговска марка през следващата година	4.7%	95.3%
5/ Регистриран патент в България	10.0%	90.0%
6/ Регистриран патент в ЕС	3.9%	96.1%
7/ Регистриран патент в други държави	3.5%	96.5%
8/ Фирмата очаква да регистрира патент през следващата година	4.1%	95.9%

		%
Считате ли, че фирмата има достатъчно финансов ресурс, за да финансира регистрация на интелектуална собственост	Да	27.1%
	Не	72.9%

	Да	Не
1/ Изготвяне на краткосрочен план (до 1-2 години)	67.0%	33.0%
2/ Изготвяне на средносрочен план (3-5 години)	38.0%	62.0%
3/ Изготвяне на дългосрочен план (повече от 5 години)	19.1%	80.9%
4/ Проведено маркетингово проучване	26.6%	73.4%
5/ Разработена маркетингова стратегия за зелени продукти/услуги	7.7%	92.3%
6/ Проучване за позициониране на чужди пазари	16.4%	83.6%
7/ Изготвяне на план за редуциране на екологичния отпечатък	11.4%	88.6%
8/ Изготвяне на план за дигитализация и дигитална трансформация	19.0%	81.0%
9/ Изготвяне на план за внедряване на зелени дигитални решения	8.9%	91.1%

		%
Участва ли предприятието в клъстер в сектора на дейност на фирмата (става въпрос за партньорства, консорциуми или други дейности, които развиват съвместно различни фирми)?	Да	13.4%
	Не	86.6%

		%
Участва ли предприятието във верига на доставки за големи компании и търговски мрежи?	Да	15.3%
	Не	84.7%

		%
Внедрили ли са партньорите Ви в тези мрежи решения, свързани със зелената дигитализация?	Да	8.1%
	Не	91.9%

		%
Пол	Мъж	50.1%
	Жена	49.9%

		%
Възраст в навършени години:	20-24 години	0.2%
	25-29 години	0.6%
	30-34 години	4.0%
	35-39 години	6.8%
	40-44 години	10.5%
	45-49 години	18.5%
	50-54 години	17.7%
55-59 години	16.9%	

	60-64 години	12.1%
	65-69 години	8.5%
	Над 70 години	4.2%

		%
Образование	Основно	0.2%
	Средно	23.9%
	Висше	75.9%

		%
Владеене на чужди езици:		
	Английски	51.9%
	Немски	14.4%
	Френски	6.0%
	Гръцки	2.0%
	Турски	5.3%
	Руски	38.3%
Друг	10.0%	

		%
Година опит в предприемачество Моля, посочете брой години:	Нямам преходен опит	0.8%
	Под 5 години	8.4%
	6-10 години	15.8%
	11-20 години	33.0%
	21-30 години	30.8%
	31-40 години	9.8%
	41-50 години	1.0%

	Над 51 години	0.4%
--	---------------	------

		%
Имате ли предходен опит като служител в друга фирма със същата или сходна дейност преди да създадете собствена?	Под 5 години	17.0%
	6-10 години	18.6%
	11-20 години	11.5%
	21-30 години	1.6%
	31-40 години	0.2%
	41-50 години	0.2%
	Над 51 години	0.6%
	Не	50.3%

		%
Семейна ли е Вашата фирмата? /Семейна фирма: фирма, която е собственост и се управлява от група хора, които са в роднински взаимоотношения./	Да	46.0%
	Не	54.0%

Има ли фирмата реализиран внос на суровини /материали /продукти през последните 2 месеца? * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо
Да	Не	

Има ли фирмата реализиран внос на суровини /материали /продукти през последните2 месеца?	Да	% в Има ли фирмата реализиран внос на суровини /материали /продукти през последните2 месеца?	16.5%	83.5%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	38.2%	23.1%	24.7%
	Не	% в Има ли фирмата реализиран внос на суровини /материали /продукти през последните2 месеца?	8.8%	91.2%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	61.8%	76.9%	75.3%
Общо		% в Има ли фирмата реализиран внос на суровини /материали /продукти през последните2 месеца?	10.7%	89.3%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%

Има ли фирмата реализиран износ на свои продукти /услуги през последните2 месеца? * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

	Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо
	Да	Не	

Има ли фирмата реализиран износ на свои продукти /услуги през последните2 месеца?	Да	% в Има ли фирмата реализиран износ на свои продукти /услуги през последните2 месеца?	21.3%	78.7%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	35.8%	15.2%	17.3%
	Не	% в Има ли фирмата реализиран износ на свои продукти /услуги през последните2 месеца?	8.0%	92.0%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	64.2%	84.8%	82.7%
Общо		% в Има ли фирмата реализиран износ на свои продукти /услуги през последните2 месеца?	10.3%	89.7%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%

С каква добавена стойност са продуктите, които изнасяхте през последната година? * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

	Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо
	Да	Не	

С каква добавена стойност са продуктите, които изнасяхте през последната година?	Изцяло с ниска добавена стойност	% в С каква добавена стойност са продуктите, които изнасяхте през последната година?	16.7%	83.3%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	5.3%	7.4%	6.9%
	Предимно с ниска добавена стойност	% в С каква добавена стойност са продуктите, които изнасяхте през последната година?	16.2%	83.8%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	31.6%	45.6%	42.5%
	Предимно с висока добавена стойност	% в С каква добавена стойност са продуктите, които изнасяхте през последната година?	21.6%	78.4%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	42.1%	42.6%	42.5%
	Изцяло с висока добавена стойност	% в С каква добавена стойност са продуктите, които изнасяхте през последната година?	57.1%	42.9%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	21.1%	4.4%	8.0%
Общо		% в С каква добавена стойност са продуктите, които изнасяхте през последната година?	21.8%	78.2%	100.0%

	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%
--	--	--------	--------	--------

Имате ли въведен международен стандарт? * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

			Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо
			Да	Не	
Имате ли въведен международен стандарт?	Да	% в Имате ли въведен международен стандарт?	19.7%	80.3%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	52.7%	25.7%	28.6%
	Не	% в Имате ли въведен международен стандарт?	7.1%	92.9%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	47.3%	74.3%	71.4%
Общо	% в Имате ли въведен международен стандарт?	10.7%	89.3%	100.0%	
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%	

Имате ли въведена чуждестранна технология в предприятието? * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

			Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо
			Да	Не	
Имате ли въведена чуждестранна технология в предприятието?	Да	% в Имате ли въведена чуждестранна технология в предприятието?	21.2%	78.8%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	40.0%	17.9%	20.3%
	Не	% в Имате ли въведена чуждестранна технология в предприятието?	8.1%	91.9%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	60.0%	82.1%	79.7%
Общо	% в Имате ли въведена чуждестранна технология в предприятието?	10.7%	89.3%	100.0%	
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%	

Продали ли сте Ваша собствена технология в чужбина? * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

			Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо
			Да	Не	
Продали ли сте Ваша собствена технология в чужбина?	Да	% в Продали ли сте Ваша собствена технология в чужбина?	33.3%	66.7%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	9.1%	2.2%	2.9%
	Не	% в Продали ли сте Ваша собствена технология в чужбина?	10.1%	89.9%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	90.9%	97.8%	97.1%
Общо	% в Продали ли сте Ваша собствена технология в чужбина?	10.8%	89.2%	100.0%	
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%	

Ползвате ли чуждестранен опит в областта на мениджмънта и търговията? * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

		Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо
--	--	--	--	------

		Да	Не		
Ползвате ли чуждестранен опит в областта на мениджмънта и търговията?	Да	% в Ползвате ли чуждестранен опит в областта на мениджмънта и търговията?	23.3%	76.7%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	50.9%	19.5%	22.8%
	Не	% в Ползвате ли чуждестранен опит в областта на мениджмънта и търговията?	6.6%	93.4%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	49.1%	80.5%	77.2%
Общо	% в Ползвате ли чуждестранен опит в областта на мениджмънта и търговията?	10.4%	89.6%	100.0%	
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%	

Предоставяте ли Вашия опит в областта на мениджмънта и търговията в чужбина? * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

	Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо
	Да	Не	

Предоставяте ли Вашия опит в областта на мениджмънта и търговията в чужбина?	Да	% в Предоставяте ли Вашия опит в областта на мениджмънта и търговията в чужбина?	41.5%	58.5%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	30.9%	5.3%	8.0%
	Не	% в Предоставяте ли Вашия опит в областта на мениджмънта и търговията в чужбина?	8.1%	91.9%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	69.1%	94.7%	92.0%
Общо	% в Предоставяте ли Вашия опит в областта на мениджмънта и търговията в чужбина?	10.8%	89.2%	100.0%	
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%	

Имате ли чуждестранно участие в капитала на Вашето предприятие? * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

	Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо
	Да	Не	

Имате ли чуждестранно участие в капитала на Вашето предприятие?	Да	% в Имате ли чуждестранно участие в капитала на Вашето предприятие?	14.3%	85.7%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	3.6%	2.6%	2.7%
	Не	% в Имате ли чуждестранно участие в капитала на Вашето предприятие?	10.7%	89.3%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	96.4%	97.4%	97.3%
Общо		% в Имате ли чуждестранно участие в капитала на Вашето предприятие?	10.8%	89.2%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%

Участва ли Вашето предприятие в капитала на друго предприятие в чужбина? * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

			Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо
			Да	Не	
Участва ли Вашето предприятие в капитала на друго предприятие в чужбина?	Да	% в Участва ли Вашето предприятие в капитала на друго предприятие в чужбина?	16.7%	83.3%	100.0%

		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	1.8%	1.1%	1.2%
	Не	% в Участва ли Вашето предприятие в капитала на друго предприятие в чужбина?	10.8%	89.2%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	98.2%	98.9%	98.8%
Общо		% в Участва ли Вашето предприятие в капитала на друго предприятие в чужбина?	10.8%	89.2%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%

Имате ли чуждестранно участие в управленския екип на Вашето предприятие? * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

		Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо	
		Да	Не		
Имате ли чуждестранно участие в управленския екип на Вашето предприятие?	Да	% в Имате ли чуждестранно участие в управленския екип на Вашето предприятие?	33.3%	66.7%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения,	5.5%	1.3%	1.8%

		свързани със зелената дигитализация?			
Не	% в Имате ли чуждестранно участие в управленския екип на Вашето предприятие?		10.4%	89.6%	100.0%
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		94.5%	98.7%	98.2%
Общо	% в Имате ли чуждестранно участие в управленския екип на Вашето предприятие?		10.8%	89.2%	100.0%
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		100.0%	100.0%	100.0%

Регистрирана търговска марка в България * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

		Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо	
		Да	Не		
Регистрирана търговска марка в България	Да	% в Регистрирана търговска марка в България	25.5%	74.5%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	44.4%	15.9%	19.0%
	Не	% в Регистрирана търговска марка в България	7.5%	92.5%	100.0%

	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	55.6%	84.1%	81.0%
Общо	% в Регистрирана търговска марка в България	10.9%	89.1%	100.0%
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%

Регистрирана търговска марка в ЕС * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

			Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо
			Да	Не	
Регистрирана търговска марка в ЕС	Да	% в Регистрирана търговска марка в ЕС	35.5%	64.5%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	20.8%	4.6%	6.4%
	Не	% в Регистрирана търговска марка в ЕС	9.2%	90.8%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	79.2%	95.4%	93.6%
Общо	% в Регистрирана търговска марка в ЕС	10.9%	89.1%	100.0%	

	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%
--	--	--------	--------	--------

Регистрирана търговска марка в други държави * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

			Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо
			Да	Не	
Регистрирана търговска марка в други държави	Да	% в Регистрирана търговска марка в други държави	34.8%	65.2%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	14.8%	3.4%	4.7%
	Не	% в Регистрирана търговска марка в други държави	9.9%	90.1%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	85.2%	96.6%	95.3%
Общо	% в Регистрирана търговска марка в други държави	11.0%	89.0%	100.0%	
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%	

Фирмата очаква да регистрира търговска марка през следващата година * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

			Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо
			Да	Не	
Фирмата очаква да регистрира търговска марка през следващата година	Да	% в Фирмата очаква да регистрира търговска марка през следващата година	21.7%	78.3%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	9.4%	4.1%	4.7%
	Не	% в Фирмата очаква да регистрира търговска марка през следващата година	10.3%	89.7%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	90.6%	95.9%	95.3%
Общо	% в Фирмата очаква да регистрира търговска марка през следващата година	10.9%	89.1%	100.0%	
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%	

Регистриран патент в България * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

			Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо
			Да	Не	
Регистриран патент в България	Да	% в Регистриран патент в България	26.5%	73.5%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	24.1%	8.3%	10.1%
	Не	% в Регистриран патент в България	9.4%	90.6%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	75.9%	91.7%	89.9%
Общо	% в Регистриран патент в България	11.1%	88.9%	100.0%	
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%	

Регистриран патент в ЕС * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

			Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо
			Да	Не	
Регистриран патент в ЕС	Да	% в Регистриран патент в ЕС	36.8%	63.2%	100.0%

		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	13.0%	2.8%	3.9%
	Не	% в Регистриран патент в ЕС	10.0%	90.0%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	87.0%	97.2%	96.1%
Общо		% в Регистриран патент в ЕС	11.1%	88.9%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%

Регистриран патент в други държави * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

		Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо	
		Да	Не		
Регистриран патент в други държави	Да	% в Регистриран патент в други държави	35.3%	64.7%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	11.1%	2.5%	3.5%
	Не	% в Регистриран патент в други държави	10.2%	89.8%	100.0%

	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	88.9%	97.5%	96.5%
Общо	% в Регистриран патент в други държави	11.1%	88.9%	100.0%
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%

Фирмата очаква да регистрира патент през следващата година * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

			Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо
			Да	Не	
Фирмата очаква да регистрира патент през следващата година	Да	% в Фирмата очаква да регистрира патент през следващата година	40.0%	60.0%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	14.8%	2.8%	4.1%
	Не	% в Фирмата очаква да регистрира патент през следващата година	9.8%	90.2%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	85.2%	97.2%	95.9%

Общо	% в Фирмата очаква да регистрира патент през следващата година	11.0%	89.0%	100.0%
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%

Считате ли, че фирмата има достатъчно финансов ресурс, за да финансира регистрация на интелектуална собственост * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

		Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо	
		Да	Не		
Считате ли, че фирмата има достатъчно финансов ресурс, за да финансира регистрация на интелектуална собственост	Да	% в Считате ли, че фирмата има достатъчно финансов ресурс, за да финансира регистрация на интелектуална собственост	19.1%	80.9%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	49.1%	24.4%	27.0%
	Не	% в Считате ли, че фирмата има достатъчно финансов ресурс, за да финансира регистрация на интелектуална собственост	7.4%	92.6%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	50.9%	75.6%	73.0%

Общо	% в Считате ли, че фирмата има достатъчно финансов ресурс, за да финансира регистрация на интелектуална собственост	10.5%	89.5%	100.0%
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%

Изготвяне на краткосрочен план (до-2 години) * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

		Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо	
		Да	Не		
Изготвяне на краткосрочен план (до-2 години)	Да	% в Изготвяне на краткосрочен план (до-2 години)	12.6%	87.4%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	77.8%	65.7%	67.0%
	Не	% в Изготвяне на краткосрочен план (до-2 години)	7.3%	92.7%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	22.2%	34.3%	33.0%

Общо	% в Изготвяне на краткосрочен план (до-2 години)	10.9%	89.1%	100.0%
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%

Изготвяне на средносрочен план (3-5 години) * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

			Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо
			Да	Не	
Изготвяне на средносрочен план (3-5 години)	Да	% в Изготвяне на средносрочен план (3-5 години)	19.0%	81.0%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	67.9%	34.7%	38.3%
	Не	% в Изготвяне на средносрочен план (3-5 години)	5.6%	94.4%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	32.1%	65.3%	61.7%
Общо		% в Изготвяне на средносрочен план (3-5 години)	10.7%	89.3%	100.0%

	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%
--	--	--------	--------	--------

Изготвяне на дългосрочен план (повече от 5 години) * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

			Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо
			Да	Не	
Изготвяне на дългосрочен план (повече от 5 години)	Да	% в Изготвяне на дългосрочен план (повече от 5 години)	17.0%	83.0%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	30.8%	17.9%	19.3%
	Не	% в Изготвяне на дългосрочен план (повече от 5 години)	9.1%	90.9%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	69.2%	82.1%	80.7%
Общо	% в Изготвяне на дългосрочен план (повече от 5 години)	10.7%	89.3%	100.0%	
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%	

Проведено маркетингово проучване * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

			Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо
			Да	Не	
Проведено маркетингово проучване	Да	% в Проведено маркетингово проучване	19.8%	80.2%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	50.0%	24.0%	26.7%
	Не	% в Проведено маркетингово проучване	7.2%	92.8%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	50.0%	76.0%	73.3%
Общо	% в Проведено маркетингово проучване	10.6%	89.4%	100.0%	
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%	

Разработена маркетингова стратегия за зелени продукти/услуги * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

			Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо
			Да	Не	
Разработена маркетингова стратегия за зелени продукти/услуги	Да	% в Разработена маркетингова стратегия за зелени продукти/услуги	42.1%	57.9%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	30.2%	5.0%	7.7%
	Не	% в Разработена маркетингова стратегия за зелени продукти/услуги	8.1%	91.9%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	69.8%	95.0%	92.3%
Общо	% в Разработена маркетингова стратегия за зелени продукти/услуги	10.8%	89.2%	100.0%	
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%	

Проучване за позициониране на чужди пазари * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

		Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо
--	--	--	--	------

			Да	Не	
Проучване за позициониране на чужди пазари	Да	% в Проучване за позициониране на чужди пазари	29.6%	70.4%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	45.3%	13.0%	16.5%
	Не	% в Проучване за позициониране на чужди пазари	7.1%	92.9%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	54.7%	87.0%	83.5%
Общо	% в Проучване за позициониране на чужди пазари	10.8%	89.2%	100.0%	
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%	

Изготвяне на план за редуциране на екологичния отпечатък * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

			Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо
			Да	Не	
Изготвяне на план за редуциране на екологичния отпечатък	Да	% в Изготвяне на план за редуциране на екологичния отпечатък	27.3%	72.7%	100.0%

		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	28.8%	9.2%	11.2%
	Не	% в Изготвяне на план за редуциране на екологичния отпечатък	8.5%	91.5%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	71.2%	90.8%	88.8%
Общо		% в Изготвяне на план за редуциране на екологичния отпечатък	10.6%	89.4%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%

Изготвяне на план за дигитализация и дигитална трансформация * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

			Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо
			Да	Не	
Изготвяне на план за дигитализация и дигитална трансформация	Да	% в Изготвяне на план за дигитализация и дигитална трансформация	30.9%	69.1%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	54.7%	14.8%	19.1%

Не	% в Изготвяне на план за дигитализация и дигитална трансформация	6.0%	94.0%	100.0%
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	45.3%	85.2%	80.9%
Общо	% в Изготвяне на план за дигитализация и дигитална трансформация	10.8%	89.2%	100.0%
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%

Изготвяне на план за внедряване на зелени дигитални решения * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

		Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо	
		Да	Не		
Изготвяне на план за внедряване на зелени дигитални решения	Да	% в Изготвяне на план за внедряване на зелени дигитални решения	51.2%	48.8%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	41.5%	4.8%	8.8%
	Не	% в Изготвяне на план за внедряване на зелени дигитални решения	6.9%	93.1%	100.0%

	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	58.5%	95.2%	91.2%
Общо	% в Изготвяне на план за внедряване на зелени дигитални решения	10.8%	89.2%	100.0%
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%

Участва ли предприятието в клъстер в сектора на дейност на фирмата (става въпрос за партньорства, консорциуми или други дейности, които развиват съвместно различни фирми)? * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

		Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо
		Да	Не	
Участва ли предприятието в клъстер в сектора на дейност на фирмата (става въпрос за партньорства, консорциуми или други дейности, които развиват съвместно различни фирми)?	Да	32.8%	67.2%	100.0%
		41.5%	10.2%	13.5%

Не	% в Участва ли предприятието в клъстер в сектора на дейност на фирмата (става въпрос за партньорства, консорциуми или други дейности, които развиват съвместно различни фирми)?	7.2%	92.8%	100.0%
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	58.5%	89.8%	86.5%
Общо	% в Участва ли предприятието в клъстер в сектора на дейност на фирмата (става въпрос за партньорства, консорциуми или други дейности, които развиват съвместно различни фирми)?	10.7%	89.3%	100.0%
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%

Участва ли предприятието във верига на доставки за големи компании и търговски мрежи? * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо
Да	Не	

Участва ли предприятието във верига на доставки за големи компании и търговски мрежи?	Да	% в Участва ли предприятието във верига на доставки за големи компании и търговски мрежи?	27.3%	72.7%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	38.9%	12.5%	15.4%
	Не	% в Участва ли предприятието във верига на доставки за големи компании и търговски мрежи?	7.8%	92.2%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	61.1%	87.5%	84.6%
Общо	% в Участва ли предприятието във верига на доставки за големи компании и търговски мрежи?	10.8%	89.2%	100.0%	
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%	

Внедрили ли са партньорите Ви в тези мрежи решения, свързани със зелената дигитализация? * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

	Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо
	Да	Не	

Внедрили ли са партньорите Ви в тези мрежи решения, свързани със зелената дигитализация?	Да	% в Внедрили ли са партньорите Ви в тези мрежи решения, свързани със зелената дигитализация?	45.0%	55.0%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	33.3%	5.0%	8.1%
	Не	% в Внедрили ли са партньорите Ви в тези мрежи решения, свързани със зелената дигитализация?	8.0%	92.0%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	66.7%	95.0%	91.9%
Общо		% в Внедрили ли са партньорите Ви в тези мрежи решения, свързани със зелената дигитализация?	11.0%	89.0%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%

Пол * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

Пол	Мъж	% в Пол	Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо
			Да	Не	
			7.9%	92.1%	100.0%

		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	37.0%	51.6%	50.0%
	Жена	% в Пол	13.5%	86.5%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	63.0%	48.4%	50.0%
	Общо	% в Пол	10.7%	89.3%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%

Възраст в навършени години: * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

			Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо
			Да	Не	
Възраст в навършени години:	20-24 години	% в Възраст в навършени години:		100.0%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		0.2%	0.2%
	25-29 години	% в Възраст в навършени години:		100.0%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения,		0.7%	0.6%

	свързани със зелената дигитализация?			
	% в Възраст в навършени години:		100.0%	100.0%
30-34 години	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		4.5%	4.0%
	% в Възраст в навършени години:	5.9%	94.1%	100.0%
35-39 години	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	3.8%	7.1%	6.8%
	% в Възраст в навършени години:	11.3%	88.7%	100.0%
40-44 години	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	11.5%	10.5%	10.6%
	% в Възраст в навършени години:	8.7%	91.3%	100.0%
45-49 години	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	15.4%	18.8%	18.4%
	% в Възраст в навършени години:	12.6%	87.4%	100.0%
50-54 години	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	21.2%	17.0%	17.4%
	% в Възраст в навършени години:	14.1%	85.9%	100.0%
55-59 години				

	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	23.1%	16.3%	17.0%
60-64 години	% в Възраст в навършени години:	16.4%	83.6%	100.0%
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	19.2%	11.4%	12.2%
65-69 години	% в Възраст в навършени години:	2.3%	97.7%	100.0%
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	1.9%	9.4%	8.6%
Над 70 години	% в Възраст в навършени години:	9.5%	90.5%	100.0%
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	3.8%	4.2%	4.2%
Общо	% в Възраст в навършени години:	10.4%	89.6%	100.0%
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%

Образование * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

			Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо
			Да	Не	
Образование	Основно	% в Образование		100.0%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		0.2%	0.2%
	Средно	% в Образование	1.7%	98.3%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	3.7%	26.2%	23.8%
	Висше	% в Образование	13.6%	86.4%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	96.3%	73.6%	76.0%
Общо	% в Образование	10.7%	89.3%	100.0%	
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%	

Основна сфера на дейност: * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

		Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо	
		Да	Не		
Основна сфера на дейност:	Селско, горско и рибно стопанство	% в Основна сфера на дейност:		100.0%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		1.0%	0.9%
	Добивна промишленост	% в Основна сфера на дейност:		100.0%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		0.4%	0.4%
	Преработваща промишленост	% в Основна сфера на дейност:	12.8%	87.2%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	32.1%	25.3%	26.0%
	Производство и разпределение на електрическа и топлинна енер	% в Основна сфера на дейност:	33.3%	66.7%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	5.4%	1.2%	1.7%
	Доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпа	% в Основна сфера на дейност:	100.0%		100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	1.8%		0.2%
	Строителство	% в Основна сфера на дейност:	15.4%	84.6%	100.0%

	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	7.1%	4.5%	4.8%
Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети	% в Основна сфера на дейност:	2.7%	97.3%	100.0%
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	3.6%	14.8%	13.7%
Транспорт, складиране и пощи	% в Основна сфера на дейност:	7.4%	92.6%	100.0%
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	3.6%	5.1%	5.0%
Хотелиерство и ресторантьорство	% в Основна сфера на дейност:	11.4%	88.6%	100.0%
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	7.1%	6.4%	6.5%
Създаване и разпространение на информация и творчески продукт	% в Основна сфера на дейност:	14.1%	85.9%	100.0%
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	16.1%	11.3%	11.8%
Финансови и застрахователни дейности	% в Основна сфера на дейност:	7.7%	92.3%	100.0%
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	3.6%	4.9%	4.8%
Операции с недвижими имоти	% в Основна сфера на дейност:	33.3%	66.7%	100.0%

	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	1.8%	0.4%	0.6%
Професионални дейности и научни изследвания	% в Основна сфера на дейност:	8.9%	91.1%	100.0%
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	7.1%	8.4%	8.3%
Административни и спомагателни дейности	% в Основна сфера на дейност:	5.1%	94.9%	100.0%
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	3.6%	7.6%	7.2%
Образование	% в Основна сфера на дейност:	25.0%	75.0%	100.0%
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	1.8%	0.6%	0.7%
Култура, спорт, развлечения	% в Основна сфера на дейност:	8.3%	91.7%	100.0%
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	5.4%	6.8%	6.6%
Други дейности	% в Основна сфера на дейност:		100.0%	100.0%
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		1.0%	0.9%
Общо	% в Основна сфера на дейност:	10.3%	89.7%	100.0%

	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%
--	--	--------	--------	--------

Брой наети лица * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

		Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо
			Да	Не	
Брой наети лица		% в Брой наети лица	18.2%	81.8%	100.0%
	Не разполагам с нает персонал	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	3.6%	1.9%	2.0%
		% в Брой наети лица	6.0%	94.0%	100.0%
	- 9 души	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	32.1%	58.7%	55.9%
		% в Брой наети лица	13.7%	86.3%	100.0%
	10 - 49 души	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	35.7%	26.1%	27.1%
	% в Брой наети лица	20.3%	79.7%	100.0%	
50 - 249 души	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	21.4%	9.8%	11.0%	

250 - 499 души	% в Брой наети лица	30.0%	70.0%	100.0%
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	5.4%	1.5%	1.9%
50- 999 души	% в Брой наети лица	25.0%	75.0%	100.0%
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	1.8%	0.6%	0.7%
Над000 души	% в Брой наети лица		100.0%	100.0%
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		1.5%	1.3%
Общо	% в Брой наети лица	10.4%	89.6%	100.0%
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%

Тип населено място, в което е регистриран бизнесът: * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

		Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо	
		Да	Не		
Тип населено място, в което е регистриран бизнесът:	Столица (гр. София)	% в Тип населено място, в което е регистриран бизнесът:	14.3%	85.7%	100.0%

	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	14.3%	9.9%	10.3%
Областен център	% в Тип населено място, в което е регистриран бизнесът:	10.4%	89.6%	100.0%
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	80.4%	79.6%	79.7%
Друг град	% в Тип населено място, в което е регистриран бизнесът:	5.4%	94.6%	100.0%
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	3.6%	7.2%	6.8%
Село	% в Тип населено място, в което е регистриран бизнесът:	5.9%	94.1%	100.0%
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	1.8%	3.3%	3.1%
Общо	% в Тип населено място, в което е регистриран бизнесът:	10.3%	89.7%	100.0%
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%

Включват ли дейностите на фирмата предоставянето на услуги и/или производството на продукти в областта на информационно-комуникационните технологии? * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

			Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо
			Да	Не	
Включват ли дейностите на фирмата предоставянето на услуги и/или производството на продукти в областта на информационно-комуникационните технологии?	Да	% в Включват ли дейностите на фирмата предоставянето на услуги и/или производството на продукти в областта на информационно-комуникационните технологии?	16.8%	83.2%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	43.6%	24.5%	26.4%
	Не	% в Включват ли дейностите на фирмата предоставянето на услуги и/или производството на продукти в областта на информационно-комуникационните технологии?	7.8%	92.2%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	56.4%	75.5%	73.6%
Общо	% в Включват ли дейностите на фирмата предоставянето на услуги и/или производството на продукти в областта на информационно-комуникационните технологии?	10.2%	89.8%	100.0%	
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения,	100.0%	100.0%	100.0%	

свързани със зелената дигитализация?

Фирмен уеб сайт * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

		Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо	
		Да	Не		
Фирмен уеб сайт	Не използваме такива	% в Фирмен уеб сайт	3.9%	96.1%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	10.7%	31.7%	29.4%
	В малка степен	% в Фирмен уеб сайт	11.1%	88.9%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	17.9%	17.2%	17.3%
	В умерена степен	% в Фирмен уеб сайт	9.9%	90.1%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	19.6%	21.6%	21.3%
	В голяма степен	% в Фирмен уеб сайт	17.5%	82.5%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	51.8%	29.5%	31.9%
	Общо	% в Фирмен уеб сайт	10.8%	89.2%	100.0%

	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%
--	--	--------	--------	--------

Профил на компанията в социалните мрежи (Facebook, LinkedIn и др.) * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

		Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо	
		Да	Не		
Профил на компанията в социалните мрежи (Facebook, LinkedIn и др.)	Не използваме такива	% в Профил на компанията в социалните мрежи (Facebook, LinkedIn и др.)	5.1%	94.9%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	17.9%	40.3%	37.8%
	В малка степен	% в Профил на компанията в социалните мрежи (Facebook, LinkedIn и др.)	6.3%	93.7%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	10.7%	19.3%	18.3%
	В умерена степен	% в Профил на компанията в социалните мрежи (Facebook, LinkedIn и др.)	16.1%	83.9%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	32.1%	20.3%	21.6%

В голяма степен	% в Профил на компанията в социалните мрежи (Facebook, LinkedIn и др.)	19.1%	80.9%	100.0%
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	39.3%	20.1%	22.2%
Общо	% в Профил на компанията в социалните мрежи (Facebook, LinkedIn и др.)	10.8%	89.2%	100.0%
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%

Възможност за онлайн поръчки и продажби на продукти и услуги на фирмата * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

		Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо	
		Да	Не		
Възможност за онлайн поръчки и продажби на продукти и услуги на фирмата	Не използваме такива	% в Възможност за онлайн поръчки и продажби на продукти и услуги на фирмата	6.6%	93.4%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	28.6%	50.0%	47.6%
	В малка степен	% в Възможност за онлайн поръчки и продажби на продукти и услуги на фирмата	14.1%	85.9%	100.0%

		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	21.4%	16.1%	16.7%
В умерена степен		% в Възможност за онлайн поръчки и продажби на продукти и услуги на фирмата	14.7%	85.3%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	25.0%	17.8%	18.6%
В голяма степен		% в Възможност за онлайн поръчки и продажби на продукти и услуги на фирмата	16.1%	83.9%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	25.0%	16.1%	17.1%
Общо		% в Възможност за онлайн поръчки и продажби на продукти и услуги на фирмата	11.0%	89.0%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%

Възможност за получаване на плащания посредством онлайн услуги (ерау, раурал и др.) * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

Да

Не

Общо

Възможност за получаване на плащания посредством онлайн услуги (ерау, раурал и др.)	Не използваме такива	% в Възможност за получаване на плащания посредством онлайн услуги (ерау, раурал и др.)	4.7%	95.3%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	23.2%	58.1%	54.3%
	В малка степен	% в Възможност за получаване на плащания посредством онлайн услуги (ерау, раурал и др.)	16.4%	83.6%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	19.6%	12.3%	13.1%
	В умерена степен	% в Възможност за получаване на плащания посредством онлайн услуги (ерау, раурал и др.)	20.8%	79.2%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	28.6%	13.4%	15.0%
	В голяма степен	% в Възможност за получаване на плащания посредством онлайн услуги (ерау, раурал и др.)	17.8%	82.2%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	28.6%	16.2%	17.6%

Общо	% в Възможност за получаване на плащания посредством онлайн услуги (ерау, раурал и др.)	10.9%	89.1%	100.0%
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%

Електронен подпис на управляващите * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

			Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо
			Да	Не	
Електронен подпис на управляващите	Не използваме такива	% в Електронен подпис на управляващите	4.5%	95.5%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	7.1%	17.9%	16.7%
	В малка степен	% в Електронен подпис на управляващите	8.2%	91.8%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	7.1%	9.5%	9.2%
	В умерена степен	% в Електронен подпис на управляващите	12.1%	87.9%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения,	21.4%	18.3%	18.6%

		свързани със зелената дигитализация?			
В голяма степен	% в Електронен подпис на управляващите	12.2%	87.8%	100.0%	
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	64.3%	54.4%	55.5%	
Общо	% в Електронен подпис на управляващите	10.5%	89.5%	100.0%	
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%	

Облачни услуги (пространство за съхранение, изчислителна мощност и пр.) * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

		Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо	
		Да	Не		
Облачни услуги (пространство за съхранение, изчислителна мощност и пр.)	Не използваме такива	% в Облачни услуги (пространство за съхранение, изчислителна мощност и пр.)	4.9%	95.1%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	21.8%	50.8%	47.6%
	В малка степен	% в Облачни услуги (пространство за съхранение, изчислителна мощност и пр.)	13.3%	86.7%	100.0%

		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	20.0%	15.8%	16.3%
	В умерена степен	% в Облачни услуги (пространство за съхранение, изчислителна мощност и пр.)	13.8%	86.2%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	21.8%	16.5%	17.1%
	В голяма степен	% в Облачни услуги (пространство за съхранение, изчислителна мощност и пр.)	20.6%	79.4%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	36.4%	16.9%	19.0%
Общо		% в Облачни услуги (пространство за съхранение, изчислителна мощност и пр.)	10.8%	89.2%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%

Интернет/мобилно банкиране * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

Да

Не

Общо

Интернет/мобилно банкиране	Не използваме такива	% в Интернет/мобилно банкиране	2.9%	97.1%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	3.6%	14.2%	13.1%
	В малка степен	% в Интернет/мобилно банкиране	10.5%	89.5%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	10.7%	10.6%	10.7%
	В умерена степен	% в Интернет/мобилно банкиране	12.0%	88.0%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	25.0%	21.5%	21.9%
	В голяма степен	% в Интернет/мобилно банкиране	11.7%	88.3%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	60.7%	53.7%	54.4%
	Общо	% в Интернет/мобилно банкиране	10.5%	89.5%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%

Възможност за отдалечен достъп за работа на служителите * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

		Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо	
		Да	Не		
Възможност за отдалечен достъп за работа на служителите	Не използваме такива	% в Възможност за отдалечен достъп за работа на служителите	5.6%	94.4%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	25.0%	51.4%	48.6%
	В малка степен	% в Възможност за отдалечен достъп за работа на служителите	14.0%	86.0%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	21.4%	16.0%	16.6%
	В умерена степен	% в Възможност за отдалечен достъп за работа на служителите	14.1%	85.9%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	16.1%	11.9%	12.3%
	В голяма степен	% в Възможност за отдалечен достъп за работа на служителите	17.9%	82.1%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	37.5%	20.7%	22.5%

Общо	% в Възможност за отдалечен достъп за работа на служителите	10.8%	89.2%	100.0%
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%

Онлайн системи за фактуриране * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

		Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо	
		Да	Не		
Онлайн системи за фактуриране	Не използваме такива	% в Онлайн системи за фактуриране	5.8%	94.2%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	21.4%	42.2%	39.9%
	В малка степен	% в Онлайн системи за фактуриране	8.2%	91.8%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	8.9%	12.0%	11.7%
	В умерена степен	% в Онлайн системи за фактуриране	11.8%	88.2%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	19.6%	17.6%	17.9%

В голяма степен	% в Онлайн системи за фактуриране	17.6%	82.4%	100.0%
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	50.0%	28.2%	30.5%
Общо	% в Онлайн системи за фактуриране	10.7%	89.3%	100.0%
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%

Наблюдение посредством IP камери * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

		Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо	
		Да	Не		
Наблюдение посредством IP камери	Не използваме такива	% в Наблюдение посредством IP камери	7.1%	92.9%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	30.4%	47.9%	46.0%
	В малка степен	% в Наблюдение посредством IP камери	15.2%	84.8%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	17.9%	12.0%	12.6%

	В умерена степен	% в Наблюдение посредством IP камери	15.5%	84.5%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	19.6%	12.9%	13.6%
	В голяма степен	% в Наблюдение посредством IP камери	12.4%	87.6%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	32.1%	27.3%	27.8%
Общо		% в Наблюдение посредством IP камери	10.7%	89.3%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%

Система за управление на отношенията с клиенти (Customers Relationship Management- CRM) * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

			Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо
			Да	Не	
Система за управление на отношенията с клиенти (Customers Relationship Management- CRM)	Не използваме такива	% в Система за управление на отношенията с клиенти (Customers Relationship Management- CRM)	6.3%	93.7%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения,	41.8%	74.3%	70.8%

	свързани със зелената дигитализация?			
В малка степен	% в Система за управление на отношенията с клиенти (Customers Relationship Management- CRM)	28.3%	71.7%	100.0%
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	23.6%	7.2%	8.9%
В умерена степен	% в Система за управление на отношенията с клиенти (Customers Relationship Management- CRM)	18.8%	81.3%	100.0%
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	16.4%	8.5%	9.3%
В голяма степен	% в Система за управление на отношенията с клиенти (Customers Relationship Management- CRM)	17.9%	82.1%	100.0%
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	18.2%	10.0%	10.9%
Общо	% в Система за управление на отношенията с клиенти (Customers Relationship Management- CRM)	10.7%	89.3%	100.0%
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%

Система за управление на човешките ресурси (Human Resource Management – HRM) * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

		Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо	
		Да	Не		
Система за управление на човешките ресурси (Human Resource Management – HRM)	Не използваме такива	% в Система за управление на човешките ресурси (Human Resource Management – HRM)	5.9%	94.1%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	37.5%	72.2%	68.5%
	В малка степен	% в Система за управление на човешките ресурси (Human Resource Management – HRM)	24.2%	75.8%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	28.6%	10.8%	12.8%
	В умерена степен	% в Система за управление на човешките ресурси (Human Resource Management – HRM)	16.3%	83.7%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	14.3%	8.9%	9.5%
В голяма степен	% в Система за управление на човешките ресурси (Human Resource Management – HRM)	22.9%	77.1%	100.0%	

	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	19.6%	8.0%	9.3%
Общо	% в Система за управление на човешките ресурси (Human Resource Management – HRM)	10.8%	89.2%	100.0%
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%

Система за управление на отношенията с доставчици (Supply Chain Management - SCM) * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

		Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо
			Да	Не	
Система за управление на отношенията с доставчици (Supply Chain Management - SCM)	Не използваме такива	% в Система за управление на отношенията с доставчици (Supply Chain Management - SCM)	5.2%	94.8%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	33.9%	74.8%	70.3%
	В малка степен	% в Система за управление на отношенията с доставчици (Supply Chain Management - SCM)	22.0%	78.0%	100.0%

	В умерена степен	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	23.2%	10.0%	11.4%
		% в Система за управление на отношенията с доставчици (Supply Chain Management - SCM)	29.2%	70.8%	100.0%
	В голяма степен	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	25.0%	7.4%	9.3%
		% в Система за управление на отношенията с доставчици (Supply Chain Management - SCM)	21.7%	78.3%	100.0%
	Общо	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	17.9%	7.8%	8.9%
		% в Система за управление на отношенията с доставчици (Supply Chain Management - SCM)	10.9%	89.1%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%

Система за управление на счетоводните процеси * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

		Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо	
		Да	Не		
Система за управление на счетоводните процеси	Не използваме такива	% в Система за управление на счетоводните процеси	2.6%	97.4%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	7.3%	31.9%	29.4%
	В малка степен	% в Система за управление на счетоводните процеси	10.3%	89.7%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	12.7%	12.8%	12.8%
	В умерена степен	% в Система за управление на счетоводните процеси	13.0%	87.0%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	27.3%	21.0%	21.7%
	В голяма степен	% в Система за управление на счетоводните процеси	15.1%	84.9%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	52.7%	34.2%	36.2%
Общо	% в Система за управление на счетоводните процеси	10.4%	89.6%	100.0%	
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%	

Система за управление на складове, продукти и наличности * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

		Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо	
		Да	Не		
Система за управление на складове, продукти и наличности	Не използваме такива	% в Система за управление на складове, продукти и наличности	6.1%	93.9%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	28.6%	53.8%	51.1%
	В малка степен	% в Система за управление на складове, продукти и наличности	16.4%	83.6%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	16.1%	10.0%	10.6%
	В умерена степен	% в Система за управление на складове, продукти и наличности	22.2%	77.8%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	28.6%	12.1%	13.9%
В голяма степен	% в Система за управление на складове, продукти и наличности	11.9%	88.1%	100.0%	

	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	26.8%	24.1%	24.4%
Общо	% в Система за управление на складове, продукти и наличности	10.8%	89.2%	100.0%
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%

Системи за управление на маркетинг дейностите * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

			Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо
			Да	Не	
Системи за управление на маркетинг дейностите	Не използваме такива	% в Системи за управление на маркетинг дейностите	4.8%	95.2%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	29.1%	69.1%	64.8%
	В малка степен	% в Системи за управление на маркетинг дейностите	19.4%	80.6%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	25.5%	12.7%	14.1%
	В умерена степен	% в Системи за управление на маркетинг дейностите	19.0%	81.0%	100.0%

	В голяма степен	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	20.0%	10.3%	11.3%
		% в Системи за управление на маркетинг дейностите	28.0%	72.0%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	25.5%	7.9%	9.8%
Общо		% в Системи за управление на маркетинг дейностите	10.7%	89.3%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%

Система за управление на проекти * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

		Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо
			Да	Не	
Система за управление на проекти	Не използваме такива	% в Система за управление на проекти	4.2%	95.8%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	25.0%	69.8%	65.0%
	В малка степен	% в Система за управление на проекти	17.9%	82.1%	100.0%

	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	25.0%	13.9%	15.1%
В умерена степен	% в Система за управление на проекти	24.6%	75.4%	100.0%
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	26.8%	10.0%	11.8%
В голяма степен	% в Система за управление на проекти	31.0%	69.0%	100.0%
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	23.2%	6.3%	8.1%
Общо	% в Система за управление на проекти	10.8%	89.2%	100.0%
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%

Интегрирана система за управление на почти всички процеси (Enterprise Resource Planning- ERP) * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

		Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо
		Да	Не	

Интегрирана система за управление на почти всички процеси (Enterprise Resource Planning- ERP)	Не използваме такива	% в Интегрирана система за управление на почти всички процеси (Enterprise Resource Planning- ERP)	5.3%	94.7%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	35.7%	78.6%	73.9%
	В малка степен	% в Интегрирана система за управление на почти всички процеси (Enterprise Resource Planning- ERP)	21.1%	78.9%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	21.4%	9.8%	11.1%
	В умерена степен	% в Интегрирана система за управление на почти всички процеси (Enterprise Resource Planning- ERP)	30.6%	69.4%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	19.6%	5.5%	7.0%
	В голяма степен	% в Интегрирана система за управление на почти всички процеси (Enterprise Resource Planning- ERP)	31.7%	68.3%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	23.2%	6.1%	8.0%

Общо	% в Интегрирана система за управление на почти всички процеси (Enterprise Resource Planning- ERP)	10.9%	89.1%	100.0%
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%

Системи за защита на информацията (криптиране, защитна стена, резервни архиви) * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

		Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо	
		Да	Не		
Системи за защита на информацията (криптиране, защитна стена, резервни архиви)	Не използваме такива	% в Системи за защита на информацията (криптиране, защитна стена, резервни архиви)	2.3%	97.7%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	9.1%	45.3%	41.5%
	В малка степен	% в Системи за защита на информацията (криптиране, защитна стена, резервни архиви)	11.1%	88.9%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	12.7%	12.1%	12.2%

В умерена степен	% в Системи за защита на информацията (криптиране, защитна стена, резервни архиви)	14.2%	85.8%	100.0%
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	29.1%	21.0%	21.9%
В голяма степен	% в Системи за защита на информацията (криптиране, защитна стена, резервни архиви)	21.4%	78.6%	100.0%
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	49.1%	21.5%	24.4%
Общо	% в Системи за защита на информацията (криптиране, защитна стена, резервни архиви)	10.7%	89.3%	100.0%
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%

Друг вид автоматизирана система за управление на процеси * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

	Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо
	Да	Не	

Друг вид автоматизирана система за управление на процеси	Не използваме такива	% в Друг вид автоматизирана система за управление на процеси	4.1%	95.9%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	25.5%	70.4%	65.6%
	В малка степен	% в Друг вид автоматизирана система за управление на процеси	14.5%	85.5%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	16.4%	11.4%	12.0%
	В умерена степен	% в Друг вид автоматизирана система за управление на процеси	29.0%	71.0%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	36.4%	10.6%	13.3%
	В голяма степен	% в Друг вид автоматизирана система за управление на процеси	25.5%	74.5%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	21.8%	7.6%	9.1%
	Общо	% в Друг вид автоматизирана система за управление на процеси	10.6%	89.4%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%

Има ли предприятието внедрени екологични стандарти? * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

			Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо
			Да	Не	
Има ли предприятието внедрени екологични стандарти?	Да	% в Има ли предприятието внедрени екологични стандарти?	27.9%	72.1%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	69.6%	21.1%	26.2%
	Не	% в Има ли предприятието внедрени екологични стандарти?	4.3%	95.7%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	30.4%	78.9%	73.8%
Общо		% в Има ли предприятието внедрени екологични стандарти?	10.5%	89.5%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%

Използвате ли в производствения процес екологични материали и суровини? * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

		Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо	
		Да	Не		
Използвате ли в производствения процес екологични материали и суровини?	Да	% в Използвате ли в производствения процес екологични материали и суровини?	17.8%	82.2%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	67.3%	35.5%	38.7%
	Не	% в Използвате ли в производствения процес екологични материали и суровини?	5.5%	94.5%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	32.7%	64.5%	61.3%
Общо	% в Използвате ли в производствения процес екологични материали и суровини?	10.2%	89.8%	100.0%	
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%	

Ползвате ли зелена енергия в производствения процес? * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

			Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо
			Да	Не	
Ползвате ли зелена енергия в производствения процес?	Да	% в Ползвате ли зелена енергия в производствения процес?	37.3%	62.7%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	39.3%	7.7%	11.0%
	Не	% в Ползвате ли зелена енергия в производствения процес?	7.1%	92.9%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	60.7%	92.3%	89.0%
Общо	% в Ползвате ли зелена енергия в производствения процес?	10.4%	89.6%	100.0%	
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%	

Производството във Вашето предприятие свързано ли е с рециклирането на отпадъци? * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

			Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо
			Да	Не	
Производството във Вашето предприятие свързано ли е с рециклирането на отпадъци?	Да	% в Производството във Вашето предприятие свързано ли е с рециклирането на отпадъци?	27.8%	72.2%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	49.1%	14.6%	18.1%
	Не	% в Производството във Вашето предприятие свързано ли е с рециклирането на отпадъци?	6.4%	93.6%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	50.9%	85.4%	81.9%
Общо	% в Производството във Вашето предприятие свързано ли е с рециклирането на отпадъци?	10.3%	89.7%	100.0%	
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%	

Има ли политика във Вашето предприятие за ресурсна ефективност? * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

			Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо
			Да	Не	
Има ли политика във Вашето предприятие за ресурсна ефективност?	Да	% в Има ли политика във Вашето предприятие за ресурсна ефективност?	24.2%	75.8%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	80.4%	29.1%	34.4%
	Не	% в Има ли политика във Вашето предприятие за ресурсна ефективност?	3.1%	96.9%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	19.6%	70.9%	65.6%
Общо	% в Има ли политика във Вашето предприятие за ресурсна ефективност?	10.4%	89.6%	100.0%	
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%	

Има ли политика във Вашето предприятие за енергийна ефективност? * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

		Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо
--	--	--	--	------

		Да	Не		
Има ли политика във Вашето предприятие за енергийна ефективност?	Да	% в Има ли политика във Вашето предприятие за енергийна ефективност?	18.6%	81.4%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	85.7%	43.5%	47.9%
	Не	% в Има ли политика във Вашето предприятие за енергийна ефективност?	2.8%	97.2%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	14.3%	56.5%	52.1%
Общо	% в Има ли политика във Вашето предприятие за енергийна ефективност?	10.4%	89.6%	100.0%	
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%	

Машините и автомобилите, които използвате, отговарят ли на съвременните екологични стандарти? * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

		Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо
		Да	Не	

Машините и автомобилите, които използвате, отговарят ли на съвременните екологични стандарти?	Да	% в Машините и автомобилите, които използвате, отговарят ли на съвременните екологични стандарти?	14.2%	85.8%	100.0%
	Не	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	69.9%	73.0%
		% в Машините и автомобилите, които използвате, отговарят ли на съвременните екологични стандарти?		100.0%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		30.1%	27.0%
Общо		% в Машините и автомобилите, които използвате, отговарят ли на съвременните екологични стандарти?	10.4%	89.6%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%

Имате ли проблем при изпълнението на разпоредбите, свързани с класификацията, събирането и третирането на отпадъците? * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

Общо

		Да	Не	
Имате ли проблем при изпълнението на разпоредбите, свързани с класификацията, събирането и третирането на отпадъците?	Да	% в Имате ли проблем при изпълнението на разпоредбите, свързани с класификацията, събирането и третирането на отпадъците? 11.6%	88.4%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация? 8.9%	7.8%	7.9%
	Не	% в Имате ли проблем при изпълнението на разпоредбите, свързани с класификацията, събирането и третирането на отпадъците? 10.2%	89.8%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация? 91.1%	92.2%	92.1%
Общо		% в Имате ли проблем при изпълнението на разпоредбите, свързани с класификацията, събирането и третирането на отпадъците? 10.4%	89.6%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация? 100.0%	100.0%	100.0%

Предлага ли Вашето предприятие зелени продукти? * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

			Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо
			Да	Не	
Предлага ли Вашето предприятие зелени продукти?	Да	% в Предлага ли Вашето предприятие зелени продукти?	34.7%	65.3%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	30.4%	6.6%	9.0%
	Не	% в Предлага ли Вашето предприятие зелени продукти?	7.9%	92.1%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	69.6%	93.4%	91.0%
Общо	% в Предлага ли Вашето предприятие зелени продукти?	10.3%	89.7%	100.0%	
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%	

Планирате ли да разработите и пуснете на пазара зелени продукти? * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

			Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо
			Да	Не	

Планирате ли да разработите и пуснете на пазара зелени продукти?	Да	% в Планирате ли да разработите и пуснете на пазара зелени продукти?	36.8%	63.2%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	37.5%	7.4%	10.5%
	Не	% в Планирате ли да разработите и пуснете на пазара зелени продукти?	7.2%	92.8%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	62.5%	92.6%	89.5%
Общо		% в Планирате ли да разработите и пуснете на пазара зелени продукти?	10.4%	89.6%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%

**Идентифицирали ли сте работни процеси във Вашето предприятие, които биха могли да бъдат дигитализирани? *
 Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?**

			Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо
			Да	Не	
Идентифицирали ли сте работни процеси във Вашето предприятие, които биха	Да	% в Идентифицирали ли сте работни процеси във Вашето предприятие, които биха	25.9%	74.1%	100.0%

могли да бъдат дигитализирани?	могли да бъдат дигитализирани?			
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	87.5%	28.9%	35.0%
	% в Идентифицирали ли сте работни процеси във Вашето предприятие, които биха могли да бъдат дигитализирани?	2.0%	98.0%	100.0%
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	12.5%	71.1%	65.0%
Общо	% в Идентифицирали ли сте работни процеси във Вашето предприятие, които биха могли да бъдат дигитализирани?	10.4%	89.6%	100.0%
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%

В случай, че дигитализирате частично или изцяло конкретни работни процеси в предприятието, очаквате ли да редуцирате екологичния отпечатък от бизнес дейността Ви? * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

	Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо
	Да	Не	

В случай, че дигитализирате частично или изцяло конкретни работни процеси в предприятието, очаквате ли да редуцирате екологичния отпечатък от бизнес дейността Ви?	Да	% в В случай, че дигитализирате частично или изцяло конкретни работни процеси в предприятието, очаквате ли да редуцирате екологичния отпечатък от бизнес дейността Ви?	29.8%	70.2%	100.0%
	Не	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	85.7%	23.5%	30.0%
		% в В случай, че дигитализирате частично или изцяло конкретни работни процеси в предприятието, очаквате ли да редуцирате екологичния отпечатък от бизнес дейността Ви?	2.1%	97.9%	100.0%
	Общо	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	14.3%	76.5%	70.0%
% в В случай, че дигитализирате частично или изцяло конкретни работни процеси в предприятието, очаквате ли да редуцирате екологичния отпечатък от бизнес дейността Ви?		10.4%	89.6%	100.0%	
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%

Подготвени ли са сградите, в които оперира фирмата Ви за интелигентно управление? * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

			Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо
			Да	Не	
Подготвени ли са сградите, в които оперира фирмата Ви за интелигентно управление?	Да	% в Подготвени ли са сградите, в които оперира фирмата Ви за интелигентно управление?	27.8%	72.2%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	57.1%	17.1%	21.3%
	Не	% в Подготвени ли са сградите, в които оперира фирмата Ви за интелигентно управление?	5.6%	94.4%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	42.9%	82.9%	78.7%
Общо	% в Подготвени ли са сградите, в които оперира фирмата Ви за интелигентно управление?	10.4%	89.6%	100.0%	
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%	

Планирате ли да подготвите сградите си за интелигентно управление? * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

			Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо
			Да	Не	
Планирате ли да подготвите сградите си за интелигентно управление?	Да	% в Планирате ли да подготвите сградите си за интелигентно управление?	25.0%	75.0%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	67.9%	23.6%	28.1%
	Не	% в Планирате ли да подготвите сградите си за интелигентно управление?	4.6%	95.4%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	32.1%	76.4%	71.9%
Общо	% в Планирате ли да подготвите сградите си за интелигентно управление?	10.4%	89.6%	100.0%	
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%	

Приет план за редуциране на екологичния отпечатък * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

		Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо	
		Да	Не		
Приет план за редуциране на екологичния отпечатък	Не използваме такива	% в Приет план за редуциране на екологичния отпечатък	5.1%	94.9%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	35.2%	75.8%	71.6%
	В малка степен	% в Приет план за редуциране на екологичния отпечатък	18.4%	81.6%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	29.6%	15.1%	16.6%
	В умерена степен	% в Приет план за редуциране на екологичния отпечатък	31.0%	69.0%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	24.1%	6.2%	8.0%
	В голяма степен	% в Приет план за редуциране на екологичния отпечатък	30.0%	70.0%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	11.1%	3.0%	3.8%
Общо	% в Приет план за редуциране на екологичния отпечатък	10.3%	89.7%	100.0%	

	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%
--	--	--------	--------	--------

Приет план за дигитализация и дигитална трансформация * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

		Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо	
		Да	Не		
Приет план за дигитализация и дигитална трансформация	Не използваме такива	% в Приет план за дигитализация и дигитална трансформация	2.9%	97.1%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	17.9%	70.5%	64.9%
	В малка степен	% в Приет план за дигитализация и дигитална трансформация	17.2%	82.8%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	30.4%	17.5%	18.9%
	В умерена степен	% в Приет план за дигитализация и дигитална трансформация	28.1%	71.9%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	28.6%	8.8%	10.9%

В голяма степен	% в Приет план за дигитализация и дигитална трансформация	46.4%	53.6%	100.0%
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	23.2%	3.2%	5.3%
Общо	% в Приет план за дигитализация и дигитална трансформация	10.7%	89.3%	100.0%
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%

Приет план за внедряване на зелени дигитални решения * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

		Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо
		Да	Не	
Приет план за внедряване на зелени дигитални решения	Не използваме такива	2.3%	97.7%	100.0%
		16.1%	82.1%	75.0%
	В малка степен	25.8%	74.2%	100.0%

	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	41.1%	14.1%	17.0%
В умерена степен	% в Приет план за внедряване на зелени дигитални решения	54.8%	45.2%	100.0%
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	30.4%	3.0%	5.9%
В голяма степен	% в Приет план за внедряване на зелени дигитални решения	63.6%	36.4%	100.0%
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	12.5%	0.9%	2.1%
Общо	% в Приет план за внедряване на зелени дигитални решения	10.7%	89.3%	100.0%
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%

Внедрени решения за редуциране на екологичния отпечатък * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо
Да	Не	

Внедрени решения за редуциране на екологичния отпечатък	Не използваме такива	% в Внедрени решения за редуциране на екологичния отпечатък	3.4%	96.6%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	23.6%	78.3%	72.5%
	В малка степен	% в Внедрени решения за редуциране на екологичния отпечатък	27.2%	72.8%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	45.5%	14.4%	17.7%
	В умерена степен	% в Внедрени решения за редуциране на екологичния отпечатък	28.1%	71.9%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	16.4%	4.9%	6.2%
	В голяма степен	% в Внедрени решения за редуциране на екологичния отпечатък	42.1%	57.9%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	14.5%	2.4%	3.7%
	Общо	% в Внедрени решения за редуциране на екологичния отпечатък	10.6%	89.4%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%

Внедрени решения за цифрова трансформация * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

		Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо	
		Да	Не		
Внедрени решения за цифрова трансформация	Не използваме такива	% в Внедрени решения за цифрова трансформация	3.8%	96.2%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	25.5%	75.9%	70.6%
	В малка степен	% в Внедрени решения за цифрова трансформация	16.1%	83.9%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	25.5%	15.6%	16.6%
	В умерена степен	% в Внедрени решения за цифрова трансформация	34.1%	65.9%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	27.3%	6.2%	8.4%
	В голяма степен	% в Внедрени решения за цифрова трансформация	52.2%	47.8%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	21.8%	2.3%	4.4%

Общо	% в Внедрени решения за цифрова трансформация	10.5%	89.5%	100.0%
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%

Внедрени зелени дигитални решения * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

		Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо	
		Да	Не		
Внедрени зелени дигитални решения	Не използваме такива	% в Внедрени зелени дигитални решения	2.2%	97.8%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	16.4%	86.1%	78.8%
	В малка степен	% в Внедрени зелени дигитални решения	36.5%	63.5%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	56.4%	11.5%	16.3%
	В умерена степен	% в Внедрени зелени дигитални решения	52.9%	47.1%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	16.4%	1.7%	3.3%

В голяма степен	% в Внедрени зелени дигитални решения	66.7%	33.3%	100.0%
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	10.9%	0.6%	1.7%
Общо	% в Внедрени зелени дигитални решения	10.5%	89.5%	100.0%
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%

Приети управленски решения за редуцирането на разходите за енергия на единица продукция * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

		Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо	
		Да	Не		
Приети управленски решения за редуцирането на разходите за енергия на единица продукция	Не използваме такива	% в Приети управленски решения за редуцирането на разходите за енергия на единица продукция	3.2%	96.8%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	18.2%	65.0%	60.0%
	В малка степен	% в Приети управленски решения за редуцирането на разходите за енергия на единица продукция	17.6%	82.4%	100.0%

	В умерена степен	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	32.7%	17.9%	19.5%
		% в Приети управленски решения за редуцирането на разходите за енергия на единица продукция	21.9%	78.1%	100.0%
	В голяма степен	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	25.5%	10.7%	12.2%
		% в Приети управленски решения за редуцирането на разходите за енергия на единица продукция	30.2%	69.8%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	23.6%	6.4%	8.2%
		% в Приети управленски решения за редуцирането на разходите за енергия на единица продукция	10.5%	89.5%	100.0%
Общо	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%	

Приети управленски решения за редуцирането на обема на отпадъците от дейността на фирмата * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

		Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо	
		Да	Не		
Приети управленски решения за редуцирането на обема на отпадъците от дейността на фирмата	Не използваме такива	% в Приети управленски решения за редуцирането на обема на отпадъците от дейността на фирмата	3.9%	96.1%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	21.8%	63.6%	59.2%
	В малка степен	% в Приети управленски решения за редуцирането на обема на отпадъците от дейността на фирмата	15.8%	84.2%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	29.1%	18.2%	19.3%
	В умерена степен	% в Приети управленски решения за редуцирането на обема на отпадъците от дейността на фирмата	25.3%	74.7%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	34.5%	12.0%	14.4%
	В голяма степен	% в Приети управленски решения за редуцирането на обема на отпадъците от дейността на фирмата	21.6%	78.4%	100.0%

	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	14.5%	6.2%	7.1%
Общо	% в Приети управленски решения за редуцирането на обема на отпадъците от дейността на фирмата	10.5%	89.5%	100.0%
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%

Приети управленски решения за повишаване на ресурсната ефективност * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

		Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо	
		Да	Не		
Приети управленски решения за повишаване на ресурсната ефективност	Не използваме такива	% в Приети управленски решения за повишаване на ресурсната ефективност	1.8%	98.2%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	9.1%	57.7%	52.6%
	В малка степен	% в Приети управленски решения за повишаване на ресурсната ефективност	13.9%	86.1%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения,	25.5%	18.6%	19.3%

	свързани със зелената дигитализация?			
В умерена степен	% в Приети управленски решения за повишаване на ресурсната ефективност	25.0%	75.0%	100.0%
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	49.1%	17.3%	20.7%
В голяма степен	% в Приети управленски решения за повишаване на ресурсната ефективност	23.1%	76.9%	100.0%
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	16.4%	6.4%	7.5%
Общо	% в Приети управленски решения за повишаване на ресурсната ефективност	10.5%	89.5%	100.0%
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%

Производство на зелени продукти * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

	Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо
	Да	Не	

Производство на зелени продукти	Не използваме такива	% в Производство на зелени продукти	6.7%	93.3%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	53.6%	89.9%	86.0%
	В малка степен	% в Производство на зелени продукти	38.1%	61.9%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	28.6%	5.6%	8.0%
	В умерена степен	% в Производство на зелени продукти	31.6%	68.4%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	10.7%	2.8%	3.6%
	В голяма степен	% в Производство на зелени продукти	33.3%	66.7%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	7.1%	1.7%	2.3%
	Общо	% в Производство на зелени продукти	10.7%	89.3%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%

Производство на зелени услуги * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

		Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо	
		Да	Не		
Производство на зелени услуги	Не използваме такива	% в Производство на зелени услуги	5.0%	95.0%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	40.0%	88.7%	83.5%
	В малка степен	% в Производство на зелени услуги	38.2%	61.8%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	38.2%	7.3%	10.5%
	В умерена степен	% в Производство на зелени услуги	45.0%	55.0%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	16.4%	2.4%	3.8%
	В голяма степен	% в Производство на зелени услуги	27.3%	72.7%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	5.5%	1.7%	2.1%
	Общо	% в Производство на зелени услуги	10.5%	89.5%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%

Рециклиране на отпадъците от дейността на фирмата * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

		Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо	
		Да	Не		
Рециклиране на отпадъците от дейността на фирмата	Не използваме такива	% в Рециклиране на отпадъците от дейността на фирмата	5.1%	94.9%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	29.1%	63.3%	59.7%
	В малка степен	% в Рециклиране на отпадъците от дейността на фирмата	16.1%	83.9%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	25.5%	15.5%	16.5%
	В умерена степен	% в Рециклиране на отпадъците от дейността на фирмата	23.1%	76.9%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	32.7%	12.7%	14.8%
	В голяма степен	% в Рециклиране на отпадъците от дейността на фирмата	14.9%	85.1%	100.0%

	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	12.7%	8.5%	8.9%
Общо	% в Рециклиране на отпадъците от дейността на фирмата	10.5%	89.5%	100.0%
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%

Интелигентно управление на сгради * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

			Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо
			Да	Не	
Интелигентно управление на сгради	Не използваме такива	% в Интелигентно управление на сгради	5.3%	94.7%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	37.5%	79.8%	75.3%
	В малка степен	% в Интелигентно управление на сгради	20.3%	79.7%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	25.0%	11.7%	13.1%
	В умерена степен	% в Интелигентно управление на сгради	38.6%	61.4%	100.0%

	В голяма степен	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	30.4%	5.7%	8.4%
		% в Интелигентно управление на сгради	23.5%	76.5%	100.0%
Общо		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	7.1%	2.8%	3.2%
		% в Интелигентно управление на сгради	10.6%	89.4%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%

Правили ли сте инвестиции в нови технологии през последните пет години? * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

		Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо
			Да	Не	
Правили ли сте инвестиции в нови технологии през последните пет години?	Да	% в Правили ли сте инвестиции в нови технологии през последните пет години?	15.3%	84.7%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	89.1%	55.8%	59.1%

Не	% в Правили ли сте инвестиции в нови технологии през последните пет години?	2.7%	97.3%	100.0%
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	10.9%	44.2%	40.9%
Общо	% в Правили ли сте инвестиции в нови технологии през последните пет години?	10.2%	89.8%	100.0%
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%

Предприятието пусна на пазара нов или подобрен вариант на продукт през последната година * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

		Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо	
		Да	Не		
Предприятието пусна на пазара нов или подобрен вариант на продукт през последната година	Да	% в Предприятието пусна на пазара нов или подобрен вариант на продукт през последната година	25.0%	75.0%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	57.1%	20.4%	24.3%

Не	% в Предприятието пусна на пазара нов или подобрен вариант на продукт през последната година	6.0%	94.0%	100.0%
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	42.9%	79.6%	75.7%
Общо	% в Предприятието пусна на пазара нов или подобрен вариант на продукт през последната година	10.6%	89.4%	100.0%
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%

Предприятието разработва нов продукт, който се очаква да излезе на пазара през следващата година * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

		Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо	
		Да	Не		
Предприятието разработва нов продукт, който се очаква да излезе на пазара през следващата година	Да	% в Предприятието разработва нов продукт, който се очаква да излезе на пазара през следващата година	24.5%	75.5%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	46.4%	17.1%	20.2%

Не	% в Предприятието разработва нов продукт, който се очаква да излезе на пазара през следващата година	7.2%	92.8%	100.0%
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	53.6%	82.9%	79.8%
Общо	% в Предприятието разработва нов продукт, който се очаква да излезе на пазара през следващата година	10.7%	89.3%	100.0%
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%

Предприятието направи реорганизация и/или автоматизация на работни процеси с цел намаляване на разходите и повишаване на производителността на труд през последната година * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

		Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо	
		Да	Не		
Предприятието направи реорганизация и/или автоматизация на работни процеси с цел намаляване на разходите и повишаване на производителността на труд през последната година	Да	% в Предприятието направи реорганизация и/или автоматизация на работни процеси с цел намаляване на разходите и повишаване на производителността на труд през последната година	24.0%	76.0%	100.0%

	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	76.8%	29.1%	34.2%
Не	% в Предприятието направи реорганизация и/или автоматизация на работни процеси с цел намаляване на разходите и повишаване на производителността на труд през последната година	3.8%	96.2%	100.0%
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	23.2%	70.9%	65.8%
Общо	% в Предприятието направи реорганизация и/или автоматизация на работни процеси с цел намаляване на разходите и повишаване на производителността на труд през последната година	10.7%	89.3%	100.0%
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%

Предприятието ще направи реорганизация и/или автоматизация на работни процеси с цел намаляване на разходите и повишаване на производителността на труд през следващата година * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

Общо

		Да	Не	
Предприятието ще направи реорганизация и/или автоматизация на работни процеси с цел намаляване на разходите и повишаване на производителността на труд през следващата година	Да	% в Предприятието ще направи реорганизация и/или автоматизация на работни процеси с цел намаляване на разходите и повишаване на производителността на труд през следващата година 19.6%	80.4%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация? 71.4%	35.0%	38.9%
	Не	% в Предприятието ще направи реорганизация и/или автоматизация на работни процеси с цел намаляване на разходите и повишаване на производителността на труд през следващата година 5.0%	95.0%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация? 28.6%	65.0%	61.1%
Общо		% в Предприятието ще направи реорганизация и/или автоматизация на работни процеси с цел намаляване на разходите и повишаване на производителността на труд през следващата година 10.7%	89.3%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация? 100.0%	100.0%	100.0%

Предприятието има собствено звено за научно развойна дейност * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

			Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо
			Да	Не	
Предприятието има собствено звено за научно развойна дейност	Да	% в Предприятието има собствено звено за научно развойна дейност	28.0%	72.0%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	37.5%	11.6%	14.4%
	Не	% в Предприятието има собствено звено за научно развойна дейност	7.8%	92.2%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	62.5%	88.4%	85.6%
Общо	% в Предприятието има собствено звено за научно развойна дейност	10.7%	89.3%	100.0%	
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%	

Предприятието има служители, в чиито длъжностни характеристики е включена научно развойна дейност * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

			Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо
			Да	Не	
Предприятието има служители, в чиито длъжностни характеристики е включена научно развойна дейност	Да	% в Предприятието има служители, в чиито длъжностни характеристики е включена научно развойна дейност	24.8%	75.2%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	46.4%	17.0%	20.1%
	Не	% в Предприятието има служители, в чиито длъжностни характеристики е включена научно развойна дейност	7.2%	92.8%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	53.6%	83.0%	79.9%
Общо	% в Предприятието има служители, в чиито длъжностни характеристики е включена научно развойна дейност	10.7%	89.3%	100.0%	
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%	

Предприятието ползва разработки на научни сътрудници, институти и университети за създаването на нови или подобряването на съществуващи продукти, услуги и процеси * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

		Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	Общо		
			Да	Не	
Предприятието ползва разработки на научни сътрудници, институти и университети за създаването на нови или подобряването на съществуващи продукти, услуги и процеси	Да	% в Предприятието ползва разработки на научни сътрудници, институти и университети за създаването на нови или подобряването на съществуващи продукти, услуги и процеси	25.0%	75.0%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	49.1%	17.5%	20.8%
	Не	% в Предприятието ползва разработки на научни сътрудници, институти и университети за създаването на нови или подобряването на съществуващи продукти, услуги и процеси	6.8%	93.2%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	50.9%	82.5%	79.2%

Общо	% в Предприятието ползва разработки на научни сътрудници, институти и университети за създаването на нови или подобряването на съществуващи продукти, услуги и процеси	10.6%	89.4%	100.0%
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%

Служители на фирмата са преминали специализирани обучения в областта на актуалните иновации от отрасъла през последните две години * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

		Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо	
		Да	Не		
Служители на фирмата са преминали специализирани обучения в областта на актуалните иновации от отрасъла през последните две години	Да	% в Служители на фирмата са преминали специализирани обучения в областта на актуалните иновации от отрасъла през последните две години	19.9%	80.1%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	63.6%	30.1%	33.7%

Не	% в Служители на фирмата са преминали специализирани обучения в областта на актуалните иновации от отрасъла през последните две години	5.8%	94.2%	100.0%
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	36.4%	69.9%	66.3%
Общо	% в Служители на фирмата са преминали специализирани обучения в областта на актуалните иновации от отрасъла през последните две години	10.5%	89.5%	100.0%
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%

Предприятието поддържа библиотека за актуална и основна професионална литература (специализирани книги, ръководства, разработки, списания и т.н.) * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

	Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо
	Да	Не	

Предприятието поддържа библиотека за актуална и основна професионална литература (специализирани книги, ръководства, разработки, списания и т.н.)	Да	% в Предприятието поддържа библиотека за актуална и основна професионална литература (специализирани книги, ръководства, разработки, списания и т.н.)	20.5%	79.5%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	59.3%	26.7%	30.1%
	Не	% в Предприятието поддържа библиотека за актуална и основна професионална литература (специализирани книги, ръководства, разработки, списания и т.н.)	6.1%	93.9%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	40.7%	73.3%	69.9%
Общо	% в Предприятието поддържа библиотека за актуална и основна професионална литература (специализирани книги, ръководства, разработки, списания и т.н.)	10.4%	89.6%	100.0%	
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%	

През последната година фирмата е имала съвместни инициативи с институции от сферата на образованието и науката (стажантски програми, обучения, професионално консултиране, стипендиантски програми, консултиране при съставяне на учебни планове, др.) * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

		Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо	
		Да	Не		
През последната година фирмата е имала съвместни инициативи с институции от сферата на образованието и науката (стажантски програми, обучения, професионално консултиране, стипендиантски програми, консултиране при съставяне на учебни планове, др.)	Да	% в През последната година фирмата е имала съвместни инициативи с институции от сферата на образованието и науката (стажантски програми, обучения, професионално консултиране, стипендиантски програми, консултиране при съставяне на учебни планове, др.)	25.0%	75.0%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	49.1%	17.4%	20.8%
	Не	% в През последната година фирмата е имала съвместни инициативи с институции от сферата на образованието и науката (стажантски програми, обучения, професионално консултиране, стипендиантски програми, консултиране при съставяне на учебни планове, др.)	6.8%	93.2%	100.0%

	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	50.9%	82.6%	79.2%
Общо	% в През последната година фирмата е имала съвместни инициативи с институции от сферата на образованието и науката (стажантски програми, обучения, професионално консултиране, стипендиантски програми, консултиране при съставяне на учебни планове, др.)	10.6%	89.4%	100.0%
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%

Фирмата има достатъчно финансов ресурс, за да финансира иновационна дейност в предприятието * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

			Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо
			Да	Не	
Фирмата има достатъчно финансов ресурс, за да финансира иновационна дейност в предприятието	Да	% в Фирмата има достатъчно финансов ресурс, за да финансира иновационна дейност в предприятието	18.3%	81.7%	100.0%

	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	47.3%	24.9%	27.3%
Не	% в Фирмата има достатъчно финансов ресурс, за да финансира иновационна дейност в предприятието	7.7%	92.3%	100.0%
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	52.7%	75.1%	72.7%
Общо	% в Фирмата има достатъчно финансов ресурс, за да финансира иновационна дейност в предприятието	10.6%	89.4%	100.0%
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%

Считате ли, че равнището на квалификация на работниците и служителите във фирмата като цяло е достатъчно добро? * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

	Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо
	Да	Не	

Считате ли, че равнището на квалификация на работниците и служителите във фирмата като цяло е достатъчно добро?	Да	% в Считате ли, че равнището на квалификация на работниците и служителите във фирмата като цяло е достатъчно добро?	10.6%	89.4%	100.0%
	Не	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	87.3%	85.1%	85.3%
		% в Считате ли, че равнището на квалификация на работниците и служителите във фирмата като цяло е достатъчно добро?	9.0%	91.0%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	12.7%	14.9%	14.7%
Общо		% в Считате ли, че равнището на квалификация на работниците и служителите във фирмата като цяло е достатъчно добро?	10.4%	89.6%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%

Считате ли, че Вашите служители като цяло познават добре добрите практики в сектора? * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

			Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо
			Да	Не	
Считате ли, че Вашите служители като цяло познават добре добрите практики в сектора?	Да	% в Считате ли, че Вашите служители като цяло познават добре добрите практики в сектора?	11.4%	88.6%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	94.5%	86.0%	86.9%
	Не	% в Считате ли, че Вашите служители като цяло познават добре добрите практики в сектора?	4.3%	95.7%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	5.5%	14.0%	13.1%
Общо	% в Считате ли, че Вашите служители като цяло познават добре добрите практики в сектора?	10.5%	89.5%	100.0%	
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%	

Инвестиционен банков кредит * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

			Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо
			Да	Не	
Инвестиционен банков кредит	Да	% в Инвестиционен банков кредит	19.4%	80.6%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	35.2%	17.5%	19.4%
	Не	% в Инвестиционен банков кредит	8.6%	91.4%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	64.8%	82.5%	80.6%
Общо	% в Инвестиционен банков кредит	10.7%	89.3%	100.0%	
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%	

Банков кредит за оборотни средства * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

			Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо
			Да	Не	

Банков кредит за оборотни средства	Да	% в Банков кредит за оборотни средства	16.5%	83.5%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	40.7%	24.2%	26.0%
	Не	% в Банков кредит за оборотни средства	8.4%	91.6%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	59.3%	75.8%	74.0%
Общо	% в Банков кредит за оборотни средства		10.5%	89.5%	100.0%
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		100.0%	100.0%	100.0%

Кредит /и със специално предназначение * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

			Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо
			Да	Не	
Кредит /и със специално предназначение	Да	% в Кредит /и със специално предназначение	23.6%	76.4%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	24.5%	9.3%	10.9%

Не	% в Кредит /и със специално предназначение	8.9%	91.1%	100.0%
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	75.5%	90.7%	89.1%
Общо	% в Кредит /и със специално предназначение	10.5%	89.5%	100.0%
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%

Овърдрафт по разплащателна сметка * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

		Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо	
		Да	Не		
Овърдрафт по разплащателна сметка	Да	% в Овърдрафт по разплащателна сметка	17.3%	82.7%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	40.7%	23.2%	25.1%
	Не	% в Овърдрафт по разплащателна сметка	8.4%	91.6%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	59.3%	76.8%	74.9%

Общо	% в Овърдрафт по разплащателна сметка	10.7%	89.3%	100.0%
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%

Кредитна карта * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

		Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо	
		Да	Не		
Кредитна карта	Да	% в Кредитна карта	15.2%	84.8%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	46.3%	30.8%	32.4%
	Не	% в Кредитна карта	8.5%	91.5%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	53.7%	69.2%	67.6%
Общо	% в Кредитна карта	10.7%	89.3%	100.0%	
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%	

Финансов лизинг (за покупка на оборудване, автомобили и други) * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

			Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо
			Да	Не	
Финансов лизинг (за покупка на оборудване, автомобили и други)	Да	% в Финансов лизинг (за покупка на оборудване, автомобили и други)	15.3%	84.7%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	33.3%	22.2%	23.4%
	Не	% в Финансов лизинг (за покупка на оборудване, автомобили и други)	9.3%	90.7%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	66.7%	77.8%	76.6%
Общо	% в Финансов лизинг (за покупка на оборудване, автомобили и други)	10.7%	89.3%	100.0%	
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%	

Рисков капитал * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

			Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо
			Да	Не	
Рисков капитал	Да	% в Рисков капитал	64.3%	35.7%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	16.7%	1.1%	2.8%
	Не	% в Рисков капитал	9.2%	90.8%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	83.3%	98.9%	97.2%
Общо	% в Рисков капитал	10.7%	89.3%	100.0%	
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%	

Заем от близки и приятели * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

			Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо
			Да	Не	
Заем от близки и приятели	Да	% в Заем от близки и приятели	9.6%	90.4%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	13.0%	14.6%	14.4%
	Не	% в Заем от близки и приятели	10.8%	89.2%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	87.0%	85.4%	85.6%
Общо	% в Заем от близки и приятели	10.7%	89.3%	100.0%	
	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%	

Средства на собственика /собствениците на предприятието * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

			Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо
			Да	Не	

Средства на собственика /собствениците на предприятието	Да	% в Средства на собственика /собствениците на предприятието	9.4%	90.6%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	44.4%	51.0%	50.3%
	Не	% в Средства на собственика /собствениците на предприятието	11.9%	88.1%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	55.6%	49.0%	49.7%
Общо		% в Средства на собственика /собствениците на предприятието	10.7%	89.3%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%

Финансиране от европейските фондове * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

			Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо
			Да	Не	
Финансиране от европейските фондове	Да	% в Финансиране от европейските фондове	27.3%	72.7%	100.0%

		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	33.3%	10.6%	13.0%
	Не	% в Финансиране от европейските фондове	8.1%	91.9%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	66.7%	89.4%	87.0%
Общо		% в Финансиране от европейските фондове	10.6%	89.4%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	100.0%	100.0%	100.0%

Финансиране от правителствена програма, други местни и чуждестранни програми * Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?

		Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?		Общо
			Да	Не	
Финансиране от правителствена програма, други местни и чуждестранни програми	Да	% в Финансиране от правителствена програма, други местни и чуждестранни програми	25.6%	74.4%	100.0%
		% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	38.9%	13.4%	16.1%

Не	% в Финансиране от правителствена програма, други местни и чуждестранни програми	7.7%	92.3%	100.0%
----	--	------	-------	--------

	% в Внедрило ли е Вашето предприятие решения, свързани със зелената дигитализация?	61.10
--	--	-------

Размер на предприятието	%
Микро предприятие	51.0
Малко предприятие	32.3
Средно предприятие	15.7
Голямо предприятие	1.0
Общо	100.0

Реализирали ли сте дигитална трансформация, която е направила Вашата фирма "по-зелена"?	%
Не и не планираме такава	62.9
Не, но планираме такава в близко бъдеще	22.9
Да	14.3
Общо	100.0

Ако има такава, то какви процеси са дигитализирани?	%
Неуточнено	85.7
Бизнес ефект	2.9
Компютърни системи	2.9
Оптимизация на процесите	2.9
Осветителни тела	2.9
ERP системи	2.9
Общо	100.0

Кога са дигитализирани?	%
Неуточнено	88.6
1997	2.9
2017	2.9
2018	2.9
2021	2.9
Общо	100.0

С каква цел е направена дигиталната трансформация?	%
Неуточнено	85.7
Икономии	5.7
Натрупване на основни данни	2.9

Постигане сътрудничество между партньори	2.9
Успешен бизнес	2.9
Общо	100.0

Какви са ефектите от тази трансформация според предприемачите?

	%
Неуточнено	85.7
Намаляване на разходите	2.9
Оперативни, потребителски, производствени	2.9
Пестене на време	2.9
По-голяма стойност на клиента	2.9
технологията промени много бизнес средата	2.9
Общо	100.0

Пол

	%
Мъж	42.9
Жена	57.1
Общо	100.0

Образование

	%
Средно	17.1

Бакалавър	28.6
Магистър	54.3
Общо	100.0

Големина на предприятието според броя на наетите лица и Реализирали ли сте дигитална трансформация, която е направила Вашата фирма "по-зелена"?		Реализирали ли сте дигитална трансформация, която е направила Вашата фирма "по-зелена"?			Общо	
		Не и не планираме такава	Не, но планираме такава в близко бъдеще	Да		
Големина на предприятието според броя на наетите лица	Микро предприятие	% в Големина на предприятието според броя на наетите лица	75.5%	16.3%	8.2%	100.0%
		% в Реализирали ли сте дигитална трансформация, която е направила Вашата фирма "по-зелена"?	59.7%	38.1%	30.8%	51.0%

Малко предприятие	% в Големина на предприятието според броя на наетите лица	54.8%	35.5%	9.7%	100.0%
	% в Реализирали ли сте дигитална трансформация, която е направила Вашата фирма "по-зелена"?	27.4%	52.4%	23.1%	32.3%
Средно предприятие	% в Големина на предприятието според броя на наетите лица	53.3%	13.3%	33.3%	100.0%
	% в Реализирали ли сте дигитална трансформация, която е направила Вашата фирма "по-зелена"?	12.9%	9.5%	38.5%	15.6%
Голямо предприятие	% в Големина на предприятието според броя на наетите лица	0.0%	0.0%	100.0%	100.0%
	% в Реализирали ли сте дигитална трансформация, която е направила Вашата фирма "по-зелена"?	0.0%	0.0%	7.7%	1.0%
Общо					

% в Големина на предприятието според броя на наетите лица	64.6%	21.9%	13.5%	100.0%
% в Реализирали ли сте дигитална трансформация, която е направила Вашата фирма "по-зелена"?	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

	Реализирали ли сте дигитална трансформация, която е направила Вашата фирма "по-зелена"?		
	Не	Планираме такава в близко бъдеще	Да
Средна възраст на предприемача/управителя в навършени години (средна стойност)	50	51	58
Среден брой наети лица	20	25	71
Средна възраст на предприятието	20	13	29
Консумация на енергия за последните 12 месеца в лева (средна стойност)	BGN 53 048	BGN 44 756	BGN 73 989
Очаквана консумация на енергия през следващите 12 месеца (средна стойност)	BGN 64 178	BGN 43 128	BGN 68 989

Средно очаквано изменение в разходите за енергия (следваща година спрямо предходна година), процентно изменение	41%	3%	4%
Средно очаквано изменение в произведената продукция (следваща година спрямо предходна година), процентно изменение	4%	0%	0%
Средно очаквано изменение на дела на разходите за енергия в общите разходи (следваща година спрямо предходна година), процентно изменение	6%	13%	-4%
Средно очаквано изменение на дела на разходите за енергия в себестойността на произведената продукция (следваща година спрямо предходна година), процентно изменение	7%	4%	6%
Дял на разходите за енергия в общите разходи на предприятието през последната отчетна година, % (средна стойност)	24	24	13
Прогнозиран дял на разходите за енергия в общите разходи на предприятието през следващата отчетна година, в % (средна стойност)	25	26	13
Дял на разходите за енергия в себестойността на произведената продукция през последната отчетна година, в % (средна стойност)	26	24	14
Прогнозиран дял на разходите за енергия в себестойността на произведената продукция през следващата отчетна година] Моля, посочете в %:	27	25	14

4.2.6. Посещения на центрове за данни

4.2.6.1. Център за данни „Еволинк дейта център - София“

Посещението на „Еволинк дейта център - София“ бе осъществено на 5 април (сряда), 2023 г. от 11:00 ч. на адрес: гр. София, кв. Овча купел, ул. Бързарица 16В.

Центърът посетиха представители на Лесотехнически университет - гр. София, и Обединение „Зелена цифровизация 2022“ ДЗЗД - Изпълнител по Договор Д-23/07.02.2023 г. (Приложение № 1. Присъствен списък).

Координаторът на проекта Станимира Иванова представи екипа, проекта и целите на Go Green, както и целите на посещението. Г-н Светослав Христов (Председател на Съвета на директорите на “Еволинк” АД) благодари за детайлното представяне и от своя страна описа накратко дейта центъра и компанията:

„Еволинк е основана през 2004 г., компанията оперира реално от 2005 г., има няколко основни посоки на дейност. Едната е предоставянето на връзка към интернет и предоставянето, изграждането, експлоатирането на връзки за пренос на данни. Имаме развита мрежа в цялата страна, обслужваме единствено бизнес клиенти с интернет достъп, виртуални частни мрежи, оптични влакна, Етернет пренос на данни. Клиенти са ни компании, които имат множество офиси и имат нужда да ги свържат в една обща мрежа, регионални интернет доставчици, за които ние осигуряваме интернет достъп и различни типове бизнеси, които имат нужда от сигурна и гарантирана връзка към интернет. Освен мрежата, която беше едно от първите, с което компанията се занимаваше, през годините изградихме дейта център, а в следствие и втори такъв (този тук, до който се намираме в момента) и предоставяме услуги по колокация на оборудване на клиенти, които имат нужда от сигурна среда, където да работят техните информационни системи. Третата посока на дейност на компанията е да предоставяме различни типове облачни услуги – най-често прилаганият формат на облачни услуги са инфраструктура като услуга (компаниите

наемат виртуални облачни сървъри). Имаме и други специфични решения, свързани с онлайн излъчвания и видео стрийминг с мрежова сигурност, това са вече детайли, които са малко в страни от общата тема. Фокусът на компанията ни, както и това, което намираме за силната ни страна, е обединението и единния контрол върху мрежата, дейта центровете и облачната инфраструктура, които предоставяме на бизнес клиенти, за които можем да гарантираме цялата екосистема от компоненти, за да могат да работят техни услуги, приложения, информационни системи и друго, каквото ползват.“

Срещата премина към дълбочинното интервю по предварително подготвения въпросник.

1. Бихте ли ни представили накратко дейта центъра - кога е открит, какъв е принципът на работа, каква е заетостта в него, какви ресурси са необходими за функционирането му?

„Дейта центърът е открит 2014 г., а заетостта е някъде около 50 % откъм клиенти. Компанията ни е от 45 човека като това е изцяло технически или търговски персонал. Всички съпътстващи дейности като счетоводство, логистика, правно обслужване, даже и човешки ресурси, аутсорсваме към други компании. За обслужването на дейта центъра ще ви запозная с колегата, който е дейта център мениджър – той е основно и 100 % ангажиран с него. Освен него имаме и дежурен екип, който работи в режим 24 по 7, тук на място в тази сграда, който обслужва, както дейта центъра, така и останалите ни услуги. Дали можете да го отнесете към дейта центъра или не, екипът е от 10 човека – те са екипът по денонощно обслужване и посрещане на клиентски заявки, освен тях имаме още около 10 човека друг технически персонал, който обслужва услугите, които предоставяме. Понякога те са свързани със системи в дейта центъра, понякога са свързани със системи в други дейта центрове с други мрежи в страната и извън нея. Не мога да ви дам едно единствено число, което касае само дейта центъра.“

2. Какви видове енергия използвате? Провеждате ли политика за енергийна ефективност, имате ли внедрени решения? Ако не, защо? Ако да - с какви източници на финансиране?

„Използваме изцяло само и единствено електрическа енергия от електропреносната мрежа, която е налична тук в местонахождението, в което се намираме. Политиките ни за енергийна ефективност са свързани най-вече с повишаване коефициента на ефективност на използване на електроенергията в дейта центъра, т. нар. Power usage efficiency (PUE). Да подобряваме този коефициент като изразходваме по-малко електроенергия за хранване на системите, работещи в дейта центъра и за да ги охлаждаме. На практика становището ни е, че компаниите, изнасяйки своето оборудване в дейта центъра, използват доста по-ефективно електроенергия, отколкото, ако го използваха в собствените си технически възли или даже в офисите си. Ние тук постигаме едно много добро ниво на ефективност, което ни е цел ежегодно да го подобряваме. Успяваме през последните 10 години постоянно да го подобряваме.

За начина как го постигаме мога да ви кажа някои общи неща, а колежата Люсиен, с когото ще ви запозная след малко ще ви разкаже в детайли, а и ще ви покаже. Най-общо по отношение на електрозахранването, още при дизайна на дейта центъра заложихме да внедрим решение, базирано на free cooling, което позволява използване на студен въздух отвън в студентите месеци на годината, така че да не се налага да го охлаждаме допълнително. Това е единият начин на ефективност на дейта центъра, а другото, което сме приложили и което прилагаме постоянно е измерваме и изследваме температурите, влажността на множество точки в дейта центъра и проектираме и разделяме залата на топли и студени коридори, така че електроенергия за охлаждане да се хаби само върху сървърите и върху информационните системи, а не в цялото помещение. В тази посока, през последните година-две затворихме всички комуникационни шкафове в допълнителни студени коридори, така че да можем да си позволим да поддържаме относително по-висока температура в залата, но много по-ниска върху самото оборудване. Тук има и множество детайли относно това как сме проектирали самата зала – с двоен под, който е абсолютно свободен от кабели и така че да не позволява максимален обем на студения въздух, който климатиците

*генерират, незатруднен от нищо да достига до подходящите места с
плочи на двойния под с контролиране на отворяемостта на плочите и
ние постоянно управляваме къде да излиза студеният въздух и с какъв
интензитет, чрез отварянето на тези плочи.*

*Изцяло финансираме със собствени средства и компанията и нещата,
които правим.*

*Компанията ни, от относително скоро – няма и две години, е част от
един международен холдинг (италиански), който на практика
представлява екосистема от независими компании в югоизточна Европа,
т.е. ние сме част от тази група компании, но работим изцяло независимо
като операции, като стратегия за развитие, като всичко, но споделяме
ноу-хау технологии и си взаимодействаме в холдинга. Едно от нещата,
което правим на групово ниво в компанията е Обща политика по
отношение на управление на Environmental, Social, and Governance (ESG)-
политика, която имаме на ниво групата. Прилагаме го от 2001 г.*

*Изготвяме такива доклади всяка година от 2021 г. като ние се
включихме в това реално 2022 г. - да сме част от тези доклади на
групата. И сега 2023 г. направихме доклада за 2022, така че от две години
ние изготвяме такива доклади.“*

3. Какви отпадъци се генерират, как се управляват?

*„Опаковки от оборудване, които ние предаваме отделно и това е
всичко.“*

*От оборудването имаме батерии, когато ги подменяме, за които имаме
договори за изкупуване и рециклиране. Имаме бракувани сървъри, но те не
са функция на дейта центъра, те са функция на клиентите или на
нашите други системи, които ползваме. За тях също ползваме компании
за рециклиране.“*

4. Знаете ли какъв е обемът на въглеродните емисии на дейта центъра? Ако не, защо?

„Нямаме как да го оценим този фактор, т.к. ползваме електрическа енергия, а как тя е произведена и какъв е въглеродният отпечатък от нея ние не можем да калкулираме. Единствено можем да калкулираме колко електрическа енергия консумираме, но не и въглеродния отпечатък от нея.“

5. А за докладите по ESG-политиката, там не включвате ли такава информация?

„Те са доклади за цялата ни група и там, точно за този аспект, не можем да калкулираме или да предоставим данни.“

6. Прилагате ли екологично управление - изготвяте ли годишни доклади във връзка с екологичния отпечатък на дейта центъра - по-конкретно относно емисиите на парникови газове?

„Изготвяме такива доклади и ги предоставяме на РИОСВ, доколкото съм наясно, колегите могат да споделят по-конкретни данни за обемите газове от климатичните системи при експлоатация, подмени или други. Те конкретно се записват и се предоставят.“

7. Развивате ли иновационна дейност? Ако да, каква, моля дайте примери и посочете с какво финансиране се развива. Ако не, каква е причината?

„Развива се, с изцяло собствено финансиране. То е най-вече в посока облачните услуги, които предоставяме – сами сме разработили, внедрили и предоставяме на пазара нашата платформа за видео стрийминг, която е един вид регионална мрежа за доставка на

съдържание. CVN е технологичният термин, който се използва за такъв тип решения, чрез които ние предоставяме на компании, публикуващи някакво онлайн съдържание – платформа, през която да могат да го правят към огромен брой зрители едновременно, така че видеото да тръгва веднага, да не се забавя, да може да се гледа на всяко устройство, да могат да се прилагат политики за сигурност по отношение на това от коя държава да е достъпно, от коя – не, да не може да се взема от уебсайта и да се публикува в друг, да се интегрират реклами вътре в него, да се предоставя статистика за това колко хора са гледали, кога са гледали, откъде са гледали. Това е изцяло наша вътрешна и намираме за доста иновативна разработка, която даже и в момента преправяме и автоматизираме по генерално нов подход. Мисля че това е едно от съществените ни неща по посока на иновациите.“

8. Доколко сте запознати с навлизането на зелената икономика, кръговата икономика, зелените продукти и услуги? Има ли полза от тях, според Вас?

„Запознати сме, естествено, не мисля че някой не е запознат, живеейки в пространството и във времената, в които се намираме. Естествено, че има полза и това следва да е фокус на бизнесите, на домакинствата, на държавите като цяло. В тази посока ви споделих, че ние се опитваме да агрегираме усилията ни и да си споделяме добрите практики и приложения на ниво групата от дружества, към която принадлежим, за да бъдем по-адекватни, а и да можем да използваме ноу-хау и добрите практики – както практики, така и своевременен достъп до новоприложените регулации. Точно по тази причина и доста отрано започнахме с такъв тип ESG доклади. Разбира се въпросът е винаги на икономическа и екологическа обосновка и баланс между двете. Няма как да жертваме едното заради другото и обратното. Бидейки относително малък като обем бизнес, самофинансиращ се, това естествено е въпрос, който разглеждаме всеки път.“

9. Вие управлявате ли интелигентно сградите, в които се помещавате?

„Не.“

10. Как оценявате уменията на екипа? Кои са основните проблеми, които срещате по отношение на човешките ресурси?

„Изключително високо оценявам уменията на екипа. Всъщност, като основен екип на компанията, голяма част от топ експертите ни в момента са с нас почти от основаването на компанията или са стартирали като такива в компанията или са стартирали на базови позиции и са се развили като топ експерти към момента. Смятаме, че най-големият ни актив е екипът на компанията.

Неминуемо всички компании, особено в IT-сферата, изпитват проблеми с набирането, задържането на персонал. Всеки служител постоянно е атакуван от предложения, информация за други заплати, колко по-добре е от другата страна на оградата и ние неминуемо следва да се опитваме да бъдем актуални с пазарните нива на заплащания и условия на труд, но с едновременно с това успяваме да задържаме сърцевината на екипа от хората, с които сме от основаването с общата идея какво правим, как го правим, какви са нашите принципи. Междувременно много компании изгряха и залязоха, а ние в последните 20 години успяваме да бъдем един екип, който да успява да развива тази компания.“

11. Какви пречки и проблеми сте имали/имате при въвеждане на дигитализация и зелени решения в организацията Ви? Кои са мотивите и двигателите при въвеждането им?

„Съществената пречка я споменах преди малко – нуждата винаги да правим баланс между икономическата ефективност и екологическата ефективност. Това е една от съществените пречки, бъдейки компания,

която се самофинансира. Концепцията и двигателят ни е това, което споменах в началото, че ние всъщност се опитваме и това е посоката ни на работа, че ние се опитваме да помогнем на други компании да бъдат по-ефективни. От една страна, ползвайки облачни услуги, където ресурсите растат или се намаляват, според потреблението, а не се преразходват без да се употребяват. От друга страна, предоставяйки много по-ефективна среда за поддържане на информационни системи, какъвто е дейта центърът ни, с което да бъдат самите те по-ефективни за себе си и относно екологичния отпечатък, който оставят.“

12. Знаете ли за добри практики, свързани със зелената дигитализация във вашия сектор или регион? Бихте ли споделили по-подробно? Доколко тези добри практики Ви мотивират и вие да инвестирате в такива?

„Ще се затрудня да дам конкретни примери в момента. Нещата, които сме забелязвали през времето, които са ни харесвали и сме установявали, че можем да ги приложим, вече не мога да се сетя от къде сме ги научили и кои са ни били примерите и си мисля че са били наша идея, може би не са били. Създаването на затворени коридори в дейта центъра беше едно такова нещо, но от къде сме взимали примера или моите колеги са го генерирали, не мога да дам други примери.“

13. Смятате ли, че Вашата организация прилага добри практики, свързани със зелената дигитализация? Бихте ли споделили повече информация за тях - период на изпълнение, кои процеси обхваща, какви са целите и постигнатите резултати, с какво финансиране са реализирани? Бихте ли ни предоставили допълнителна информация за тези практики в електронен вид? Бихте ли се съгласили тези практики да се включат в доклада и публични документи на проекта?¹²

¹² В случай на включване на добри практики в документа на проекта, материалите ще се съгласуват с респондента и ще се предложи подписване на декларация за съгласие.

„Като добра практика, която сме приложили при нас – компанията ни работи, прилагайки методиката за цели и ключови резултати, не знам дали сте чували за тази методика. Ние я прилагаме на тримесечен принцип – поставяме цели пред звената, дефинираме ключови резултати, които искаме да постигнем за да оценим изпълнили ли сме целите или не сме, съответно следващото тримесечие да ги модифицираме или променим, или заменим спрямо резултата и анализа, който сме направили. Винаги като част от целите на компанията е било подобряването на енергийната ефективност на нашия дейта център. Това е нещото, което бих могъл да отбележа като резултат, сега отчетохме, че сме успели да подобрим с два пункта енергийната ефективност на дейта центъра спрямо същия период за миналата година.

Допълнителна информация за тези практики в електронен вид – не мисля, че мога нещо конкретно да ви споделя. Нашите таблици с цели и ключови резултати не бих ги споделил, няма да мога да съм полезен тук с това. Ще го консултирам с колеги от групата да ви изпратя доклада на групата по ESG от началото на тази година.“

4.2.6.2. Център за данни „София дейта център 2“

Посещението на „София дейта център 2“ (SDC2, дейта център на глобалния телеком оператор Нетера) бе осъществено на 22 март (сряда), 2023 г. от 9.30 ч. на адрес: гр. София, ж.к. Младост 1, ул. Григорий Горбатенко 3.

Центърът посетиха представители на Лесотехнически университет - гр. София, и Обединение „Зелена цифровизация 2022“ ДЗЗД - Изпълнител по Договор Д-23/07.02.2023 г. (*Приложение № 1. Присъствен списък*).

В началото г-н Николов и г-н Филипов (представители от страна на “Нетера”) представиха накратко дейта центъра. Фирмата е изцяло българска, еднолична собственост, функционира от 1996 г., като е първият за България доставчик на интернет, различен от БТК, сателитни антени и първите, които имат разположен кабел под р. Дунав. “Нетера” има локации в над 200 места в 65 държави. Освен дейта центрове “Нетера” предлагат още телевизия и интернет, оборудване, облачни услуги и т.н. На територията на страната има общо пет дейта центъра – три в гр. София, един в с. Столник и един в гр. Русе. Дейта центъра в гр. Русе дава възможност на големи фирми да разполагат оборудването си там.

Г-н Николов и г-н Филипов поясниха какъв е принципът на работа, наличните системи за конфиденциалност и контрол на достъпа, общо разпределение на съответните места в сградата и друга по-обща информация. Екипът на „Нетера“ има служители, които следят за новите технологии и добри практики и ги прилагат на практика в центровете си. В някои отношения “Нетера” са и иноватори.

Различните видове дейта центрове са следните:

- Такива за собствено обслужване, каквито например имат банките, за обслужване на своите сървъри и
- Такива, които дават колокация. Такъв е дейта центърът на “Нетера”. Това означава, че те предлагат администриране и поддръжка на оборудване, като

осигуряват подходящо охлаждане, резервирано ел. захранване и гарантиран достъп до интернет.

- „Съответно в тези сървърни помещения (дейта центрове) “Нетера” съхраняват машините на своите клиенти. Включително има и пожарогасителна система, която е много важна.

Срещата премина към дълбочинното интервю по предварително подготвения въпросник.

1. Бихте ли ни представили накратко дейта центъра - кога е открит, какъв е принципът на работа, каква е заетостта в него, какви ресурси са необходими за функционирането му?

„Първо като ресурси, дейта центровете, те, сами по себе си, са необслужваеми. Това са помещения, в които хора не стоят постоянно. Имаме колеги-служители, които поддържат машините, Любо ще каже колко точно човека са в отдела.“

„Общо взето във всичките ни центрове – тук са три дейта центъра и два, които са извън София, тъй че общо за пет дейта центъра, към момента имаме 13 служителя – 6 от тях са на смени. Работата на един инженер в дейта център, ние им казваме „ко-инженери“ се разделя на две основни дейности. Първата е поддръжка на дейта център като такъв, с всичките му поддържащи системи, а второто е да обслужва клиентските заявки, т. к. имаме клиенти, с които никога не се виждаме чисто физически – сключваме договори с цифрови подписи, изпращат ни оборудването, ние го инсталираме и ако се наложи промяна/ъпгрейдване – го правим ние. Имаме и клиенти, които идват с машинките, сами си ги инсталират, но ние трябва да бъдем тук, за да им покажем къде. Предлагам след срещата да ви покажем новата зала, тя не е пълна, не е още заета, така че може спокойно да видите как наистина изглежда, каква е атмосферата вътре.“

Какви ресурси? От гледна точка на енергия – използваме електричество, вода единствено за битови нужди, пренебрежимо малко. Нямаме вода, която да използваме за процеса.“

„Стремим се да сме максимално ефективни. Всъщност за целите на самата услуга ко-локация, имаме интерес да сме зелени, самата услуга печели повече, ако е по-ефективна. Така че ние винаги се стремим да влагаме най-енергоефективните решения. Давам веднага и пример: Първо енергията, която идва по мрежата от трафопоста – има загуби по трасето, в трансформатори и т.н. Всички тези загуби могат да се минимизират, когато се вземе трафо машина, която е с по-малки загуби – те са от различен вид, няма да навлизам в подробности, , но както знаете в природата няма нищо идеално и технологиите съответно не са идеални. Другото, което е – климатизацията е основно перо. Нашата услуга се измерва с един параметър, който се казва PUE (Power Usage Effectiveness)“.

„Това е отношението между общо изконсумираната мощност към полезната мощност, която е използвана от клиентите. Разликата е в енергията, необходима за хранване на поддържащите системи. И колкото това число е по-близко до 1, толкова по-ефективни сме.“

„Единица не може да бъде. Това означава, че е идеално, не използваш никаква енергия за охлаждане. В миналото този коефициент е бил между 1.8 и 2. В днешно време се стреми да е към 1.2-1.3. Най-добрите дейта центрове в света го постигат, но много зависи и от местоположението. Има страни като Финландия, които са по-на север, които използват повече самата климатична обстановка – студения въздух и природата. Ние също го използваме този ефект, т.нар. „свободно охлаждане/ free cooling. Климатичните ни системи са конструирани по такъв начин, че зимата и при температура до 10°C да не се включват компресорите. Съответно охлаждането се получава само от външните изпарителни тела, които вие ги виждате, ако погледнете. Това са външните тела на климатиците, представляващи едни топлообменници, охлаждащи се от външния въздух. Съответно по този начин, ние осем месеца от годината охлаждаме оборудването вътре, без да се включват компресорите, само

от външния въздух, който успява да охлади течността и съответно само циркулират с помпи. По този начин се гарантира доста голяма ефективност на системата и се стремим това нещо да се използва по-дълго време. Другият начин, после като отидете в залата ще видите, е обособяването на топли и студени зони, където не се смесват входящият и изходящият въздух, съответно и ефективността на системата също се вдига. Тези мерки се стремим да бъдат възможно по-ефективни, като променяме концепцията през годините сме я променяли – първо със студени коридори, сега в момента правим топли коридори. В общи линии това е по отношение на климатичната система.“

2. Какви видове енергия използвате? Провеждате ли политика за енергийна ефективност, имате ли внедрени решения? Ако не, защо? Ако да - с какви източници на финансиране?

„С изключение на източниците на финансиране, другото го разказахме. Ние сме независима компания, така че общо взето се самофинансираме. Естествено със заеми и т.н., което е нормално за всеки бизнес. Да се надяваме, че ще можем да се възползваме от програми на Европейския съюз, т. к. го заслужаваме. Полагаме изключително много усилия, прозрачни сме, честни сме, с клиенти, с партньори.“

„До сега не сме финансирали такива мерки по европейски проекти. Финансираме се като всеки бизнес чрез банкови институции. Нашата кредитна история е такава, че имаме абсолютно безупречна финансова история, което може да се провери и в международните регистри, т. к. ние работим на глобалния пазар. По отношение на кредитбилността, фигурираме с един от най-добрите профили.“

3. Казахте, че енергията е изцяло зелена енергия. Може ли няколко думи за това?

„Чрез доставчик на енергия като имаме и сертификат, издаден от него, че енергията идва от АЕЦ Козлодуй. Ние сме техни добри клиенти, защото всеки търговец на енергия иска потребителят да има горе-долу

постоянна консумация. В дейта центъра това е хубавото, че консумацията много малко се променя през денонощието или през месеца.“

„Всъщност, това с промяната реално е също начин да бъдем по-ефективни. Веднага казвам как се случва: когато ние имаме предвидим товар, съответно ние не натоварваме с пикове мрежата, спомагаме мрежата също да работи в по-добър ритъм. Всички доставчици на енергия реално правят такива предвиждания и дават заявките си на енергийните дружества. По този начин, колкото повече клиенти като нас има, националната мрежа ще бъде по-балансирана и производството на енергия – по-предвидимо. Разбирате, че нещата са свързани.“

„Като компания, която оперира дейта център, прилагаме много мерки за енергийна ефективност и за намаляване на въглеродния отпечатък и една от тези мерки е, че ние не ползваме хартия. Почти никога, освен ако не е крайно наложително, ако някой от клиентите ни не изиска непременно нещо да разпечатаме и да подпишем на хартия. Всички наши бизнес системи, цялостното ни документално управление и т.н. – всичко е електронно. Всички имаме електронни подписи, не подписваме хартии, не печатаме хартии. Разбира се, имаме принтери, но това наистина е в краен случай. Деловодството също е електронно. Изискваме от нашите контрагенти да работят електронно. Служебните ни автомобили са хибридни, а имаме и електрически също.“

„Другото, което имаме като проект, воден е свързан с фотоволтаичните инсталации. Там бюрокрацията е невероятна.“

„Да, последните години има засилен интерес към фотоволтаиците и съответно нормативната уредба се променя непрекъснато. Сега има бум на заявки за правене на фотоволтаични паркове, което затруднява Електроразпределителните дружества. Това са неща, които в бъдеще ще бъдат преодоленни. Това, което е важно за нас е, че в момента са в процес на инсталиране два фотоволтаични парка с обща мощност 800 kWh, като идеята е те да могат да компенсират част от енергията, която ние изразходваме в дейта центрове, въпреки че в единия център е 1 MW, а в другия е 2 MW, в новия, където се намирате е 2 MW. Така или

иначе тези фотоволтаици ще се увеличават във времето като площ. Сега сме в процес на инсталация, но има административни процедури, които следваме и съответно и самият процес на инсталацията отнема повече време. Това също е част от мерките, които предприемаме, за да бъдем по-ефективни. В бъдеще имаме планове да използваме и съхранение в батерии, но за момента технологията не е достатъчно екологична, така да се каже.“

„А и технологично не е изчистена. Ние тук имаме батерии заради UPS-те. Имам опит с батерии как се работи.. има още стъпки преди тази технология да стане достатъчно зелена и достатъчно сигурна, за да разчитаме на тази енергия „онлайн“, както се казва“

4. Какви отпадъци се генерират, как се управляват?

„Освен битовият отпадък, който е нормален, не сме много хора, нито готвим, това е съвсем минимално..“

5. Нищо специфично от оборудването?

„От оборудването, батериите, както споменах, задължително се рециклират, самите компании, които ни ги доставят си взимат старите батерии, така че няма нищо изхвърлено. Старото оборудване също се предава за рециклиране, изкупуват се. Материали, които се използват при работата на центъра като кабели, някакви пластмасови отпадъци – абсолютно всичко отива за рециклиране. Кашоните, с които идва оборудването на клиентите, в 98 % от случаите ние ги събираме кашоните и през определен период от време ги извозваме до някое от предприятията за преработка на хартия или пък идва някой да ги вземе, зависи как се разберем. Така че на практика, освен мъничкият битов отпадък, който ние генерираме като хора, нямаме нещо, което да замърсява.“

„Аз отново ще кажа, като оператор на дейта центрове, т. к. това е цялостен процес, по цялата верига, не е само в дейта центъра, какво правим ние в офисите на Нетера. Не ползваме пластмасови съдове, ползваме само такива за многократна употреба или годни за рециклиране. Всякаво оборудване – монитори и т.н., ако подлежи на ъпгрейд – го ъпгрейдваме и преизползваме до край, колкото можем, докато ни върши работа – преизползваме, след това го предаваме на специализирани фирми. Работим и с организация неправителствена, която събира всякакви устройства от крайни потребители (телефони, таблети, такива неща) – събираме килограми от служителите и ги предаваме. Те ги рециклират и дават за благотворителни цели. Те осъществяват някакъв процес, но това е безвъзмездно. Събираме нашите батерии, малките батерии за всякакви устройства и дори събираме пластмасовите капачки от мляко, което пием и т.н.“

6. Знаете ли какъв е обемът на въглеродните емисии на дейта центъра? Ако не, защо?

„Да, знаем. Ще ви бъде предоставен.“

7. Прилагате ли екологично управление - изготвяте ли годишни доклади във връзка с екологичния отпечатък на дейта центъра - по-конкретно относно емисиите на парникови газове?

„Имаме изготвен такъв доклад, не го правим всяка година, но през определен период го правим. Не е необходимо да е всяка година – няма големи промени в консумацията на дейта центъра. Ние сме доста постоянни.“

8. Развивате ли иновационна дейност? Ако да, каква, моля дайте примери и посочете с какво финансиране се развива. Ако не, каква е причината?

„Мисля, че ние вече отговорихме на този въпрос при предходните отговори.“

9. Доколко сте запознати с навлизането на зелената икономика, кръговата икономика, зелените продукти и услуги? Има ли полза от тях, според Вас?

„Да, запознати сме, промотираме. Дори имаме нещо, което не е споменато в предишния отговор – програма за служители, която се нарича „Кръгова нула“. Всички ние, които сме 170 човека се опитваме да снижим личния си въглероден отпечатък до нула, затова се казва и така – ползваме само хибридни или изцяло електрически автомобили, ходим пеша, не ползваме градски транспорт, когато можем; ползваме метро и такива по-екологични начини; имаме специални паркинги за велосипеди; в собствените си домакинства имаме определени мерки, които спазваме и т.н. Запознати сме, вярваме в тази кауза, искаме да имаме все по-благоприятно въздействие върху околната среда. Това е много важно за нас като компания. Стараем се продуктите ни да стават все по-устойчиви. Това е причината да влагаме и да търсим възможности за иновации, които да ни направят по-„зелени“ във всяка една област – и продукти, и услугите, и цялото портфолио непрекъснато го оптимизираме по тази гледна точка. И което можем, точно в кръговата икономика, в икономиката на споделянето, веднага го въвеждаме.“

10. Вие управлявате ли интелигентно сградите, в които се помещавате?

„О, да. Ние нямаме шанс иначе да функционираме като компания. Значи аз казах, че имаме 5 дейта центъра, но реално за другите услуги на Нетера – ние имаме над 200 места по света, на които присъстваме и ако нямаме интелигентно управление – как да се справяме с бизнеса.“

„Сградата на централния офис в София е смарт. Така е направена – въздушни потоци, охлаждането, отоплението, осветлението дори, че да бъде максимално енергийно ефективно всичко, т.е. дори сме избрали офис със съзнанието, че трябва да сме отговорни.“

11. Как оценявате уменията на екипа? Кои са основните проблеми, които срещате по отношение на човешките ресурси?

„Специално в тази област – да отделяме по-малко отпадъци, така да го кажа грубо, общо взето хората го разбират. Нашият персонал е квалифициран, ние нямаме нискоквалифицирани колеги. Такъв ни е бизнесът, че общо взето техническата ни част е 99 % инженери. Всеки от нас е достатъчно съвестен. Имаме стандартните проблеми – конкуренцията на пазара, това ни е проблемът. Трудно се намират хора тези дни. Но служителите са доста запознати и подкрепят тази идея.“

12. Какви пречки и проблеми сте имали/имате при въвеждане на дигитализация и зелени решения в организацията Ви? Кои са мотивите и двигателите при въвеждането им?

„За мотивите доста говорихме. Пречките: това е бюрокрацията. Това е нещо много тежко. Чисто технологично, мога да кажа, че след Ковид кризата, доставките станаха много дълги. Тоест, ако ние искаме да сменим едно оборудване, т. к. всяко ново оборудване е все по-ефективно, т.е. една услуга ние реализираме с много по-малко енергия, но там сроковете за доставка – едно време преди Ковид-кризата бяха от порядъка на 6 до 8 седмици, сега са 9 до 12 месеца. Дори за някои типове оборудване отиваме до 18 месеца. Което е сериозна пречка и пред бизнеса като такъв и пред зелените инициативи. Тоест за 1 година старото оборудване ще остави един доста по-голям въглероден отпечатък, отколкото новото.“

13. Знаете ли за добри практики, свързани със зелената дигитализация във вашия сектор или регион? Бихте ли споделили по-подробно? Доколко тези добри практики Ви мотивират и вие да инвестирате в такива?

„Доста отговорихме, но да кажа, че има няколко човека във фирмата, на които им е вменено като част от служебните им задължения да следят. Колегата е един от тези, но имаме и други колеги. Добрата новина е, че проучването на зелени практики върви ръка за ръка с ефективността. Тоест нашият бизнес да става по-добър. Тъй че тук има едно много добро сливане на интересите.“

14. Смятате ли, че Вашата организация прилага добри практики, свързани със зелената дигитализация? Бихте ли споделили повече информация за тях - период на изпълнение, кои процеси обхваща, какви са целите и постигнатите резултати, с какво финансиране са реализирани? Бихте ли ни предоставили допълнителна информация за тези практики в електронен вид? Бихте ли се съгласили тези практики да се включат в доклада и публични документи на проекта?¹³

„По първата част на въпроса вече доста казахме... какво още да кажем. От чисто технологична гледна точка – устройствата, които са за основните ни услуги, там върви една постоянна обмяна, т. к. всяко ново устройство идва много по-ефективно. Разликата в поколението оборудване на 5-годишна база е концентриране, т.е. намаляване на физическия обем, намаляване на необходимата енергия, в порядъка на 3 до 4 пъти. Тоест един суич, ние предлагаме много такива услуги, си намалява обема на 20% от това, което е бил преди. Това е един постоянен процес, не се прави наведнъж, а постоянно през годините и

¹³ В случай на включване на добри практики в документа на проекта, материалите ще се съгласуват с респондента и ще се предложи подписване на декларация за съгласие.

после, когато ви дадем данните, ще видите колко по-икономични са новите устройства.“

„Някои от данните ще трябва да бъдат анонимизирани, за да не попаднат в нашите конкуренти. Все пак сме глобален играч и за нас е много важно тази информация да се съхрани.“

„Имаме и много международни клиенти, на практика по-голямата част от дейта центровете са пълни с оборудване на големи международни компании. Трудно е да се повярва, но е факт. Сега ще видите една клетка на Тиер -1. На един от петте или шестте компании в света, които държат интернет. Тоест интернет като глобална мрежа се държи на тези 5-6 фирми. Едната е тук при нас. И обслужва региона, не само България, но и региона.“

„Също така участваме в дейности и каузи за залесяване на дървета, например ако е имало пожар или нещо се е случило. Също и в свободното си време – събота/неделя се организираме служители, които желаят, разбира се, но винаги са доста и ходим и садим дръвчета на мястото на унищожени гори и правим и други такива неща. Наистина много вярваме в каузата и я подкрепяме!“
